91.99-5(075)
F-15

ՏԱՐԵՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

դպրատանց տղոց համար

ՅՕՐԻՆԵՑ

Հ. ԱՐՍԷՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԻՊ

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԱՉՔԷՆ ԱՆՑԱԾ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1860—ՌՅԹ

A II/13049

ԱՌ ԱԶՆԻՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻԿ

ԳԷՈՐԳԵԱՅ ՈՐԴԻ

Վ Ե Հ Ա Զ Ի Ն Յ Ա Կ Ո Բ Ա Յ Տ Ի Ւ Զ Ե Ա Ն

Ն Ո Ւ Է Ր

Այդպիսւոյ հօր պայազատ և նազելի շառաւիղ
Որ մտաց և սրտի մտեր մարգից 'ի շաւիղ ,
Բաստ մեծ եղցէ յիս՝ զքրոյն թէ զոյզ հայրական
Ինձ սովին տացի տառիւք լինել փոքրոյդ օգնական
Յըմբռնել ըզհայկին և զհայրենեացըդ լեզու ,
Ազնուատ՝ ըզզօնութեան պէսպէս ձայնից զոլ հասու ,
Զի կեցցես միշտ պարծանք տան քում և հօր արժան՝
Թէ սիրով ընդունիցիս՝ լիցիմ իմիք պիտանի ։
Շնորհիւ քոյ փայլեսցեն 'ի սոյն մանկունք Թորգոմայ
Ար 'ի Բէն պարգևաւուք դաշանեացին 'ի Գոմայ ։

1846

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մեր օրերն ազգիս իր լեզուն աղէկ սորվելու մեծ փոյթը տեսնելով և յազգասիրաց ստիպեալ, ես համառօտ քերականութիւնս հանեցինք մեր նոր կարգով աւելի զարգացելոց համար շինած ընդարձակ գրաբառ քերականութենէն։ Վասն զի թուեցաւ որ մինչև հիմայ ունեցած համառօտ քերականութիւններնիս, թէպէտ և մէկմէկէ աղէկ, բայց կամ տղոց յարմար չէին, կամ հարկաւոր բաները պէտք եղածին չափ բաւական չէին սորվեցըներ։

Ոմը յարմար չէր երևեր, զի դիւրին ու կարճ ճամբայ չունէր, լեզուին գիտելիքն խառնակ ու վայլած կարգով չէր սորվեցըներ, ու տղոց կարողութենէ վեր՝ մանր մունր ու շատը փուճ կամ աւելորդ ու բառագրքի վայլելու բաներու կ'իյնար. կամ պարզ ըլլայ ըսելով վարպետին ընելու երկայն ճղճղած մեկնութիւններն ալ ինք կ'ընէր, որ քերականութիւն գրողին պարտքը չէ, և շատ անգամ տղոց աւելի մութ կ'իյնայ կամ ինքնիրեն յայտնի է։ Ոմն ալ՝ համառօտ ըլլայ ըսելով, լեզուին խիստ պէտքի բաներն ալ ու կանոնը լուսաւորե-

լու չափ պէտք եղած օրինակներն ալ դուրս ձգեր էր, ու գրեթէ բոլոր երկրորդ կարգի գիտելիքներն, որ թէ և տղուն իր շարադրելուն համար ալ պէտք չըլլան նէ, գոնէ չափաւոր պարզ և ընտիր գրքերը շիտակ ու ճիշդ հասկընալու հարկաւոր են։ Թող որ տեղ տեղ քանի մը սխալ ալ մնացած էր, որ ժամանակը շտկեր էր։

Մենք աս նոր համառօտ քերականութեանս առջի մասին մէջ՝ ութը մասանց բանին խիստ հարկաւոր գիտելիքը կարճ կարճ դրինք. քիչ մը խրթին կամ քիչ մը բարձրագոյն բաները մանր գրով դասեցինք կարգին մէջ, որ վարժապետը տղոց ընդունակութեանը յարմար տեսնէ նէ առջի բերանը, երկրորդ անգամ դառնալուն կարդացընէ։

Իսկ շարադրութեան կանոններն երկու դասի բաժնեցինք, ինչպէս որ սովորութիւն է ամէն կարգաւորեալ դպրոցները։ Երկրորդ մասին մէջ՝ պարզ շարադրութեան խիստ պէտքի և առաջին կարգի գիտելիքը միայն համառօտ ու խտակ ճամբով և ընտիր գրոց օրինակներով դրինք առաջին դասի ուսանողաց համար։

Երրորդ մասին մէջ՝ ձևաւոր շարադրութեան խիստ շատ կամ երբեմն երբեմն պարզ ու միջակ շարադրութեանց մէջ ալ գործածուած բաները նոյնպէս համառօտ ու խտակ ոճով և ընտիր օրինակներով դրինք՝ երկրորդ դասի ուսանողաց համար, որ առջի դասին մէջ աղէկ մը վարժելէն ետքը պիտի կարդացընէ վարժապետը, և անոնց վրայ ալ կրթութիւն ընել տայ, թէ որ ինչուկ հոն երթալու միտք և ատեն ունենան նէ։ Եթէ մէկուն շատ երևնայ աս ձևաւոր շարադրութեան բաները, ընդարձակ քերականութիւններ որ տեսնէ նէ՝ աս անոր քովն ոչինչ պիտի երևնայ։ Ու գիտնայ որ և

ու իսկ ամէնէն յայտնի և ընդունելի գրքին՝ Աստուա-ծաշունչին մէջ գտնուած ձևերն ամէնը դրած ենք հոս . մինչև որ ամէն խորթին բայերը դուրս հանեցինք .

Ուրիշ մանր մունր կարգի կամ բանի փոփոխութիւն որ ըրեր ենք նէ , շիտակութեան ու դիւրութեան հա-մար ըրեր ենք՝ տարիներով մտածելէն ու քննելէն ու փորձելէն ետքը , որ ընդարձակին մէջ բաւականապէս պատճառն ալ տուած ենք , ու հոս համառօտիս մէջն ալ կարճ ակնարկութեամբ մը իմացուցեր ենք ուզողին ու կրցողին հասկընալու չափ .

Բայց միայն ուղղականին վրայ մինակ հինգ հոլով դնելնուս ու ինը չդնելնուս պատճառը՝ քիչ մ՚ աւելի որոշ հասկըցընել կ՚ուզենք հոս տեղս . Հինգ դնելնուս պատճառն ան է , որ նշանակութեան դիէն ալ , շէնքի դիէն ալ հինգ հոլով միայն ունի հայկական լեզուն , և ոչ աւելի . — Նշանակութեան դիէն , վասն զի հոլով ըսուած բանն՝ անանկ մէկ պարզ որոշ միտք մը միայն տալու է բառին ինքնիրեն իր մէջն , որ ալ ուրիշ կեր-պով չկարենայ զրուցուիլ , և ալ ուրիշ կերպ կերպ մտքի չառնուի . Անանկ են միայն հինգ հոլովներս , որ ուրիշ կերպով մ՚ալ չեն կրնար զրուցուիլ՝ ամէնէն նոյն մըտ-քով , և առանց աս հինգ հոլովին մէկուն կարօտ ըլլալու . և միշտ մէկ միտք մը միայն կուտան . սեռականը միշտ որո՞ւնը (քիմի՞ն) կընշանակէ , տրականը որո՞ւ (քիմէ՞) , գոր-ծիականը որո՞վ , բացառականը որմէ՞ , հայցականը որը (քի-մի) . Կամ թէ և ուրիշ մտքով մ՚ալ առնուին նէ , նոյն-պէս պարզ հոլովի մը մտքով է . ինչպէս երբեմն բա-ցառականն ու հայցականը գործիականի ու նախդրիւ տրականի մտքով . ան ալ ուրիշ շատ կերպ մեկնութիւն ալ կըվերցընէ . — Իսկ շէնքի դիէն , վասն զի աս հինգ

հոլովը միայն զատ զատ վերջ ունին, պարզ վերջահո-
լով են։ Ու թէպէտ անուանց մէկ երկու հոլովը նման
են մէկմէկու կամ ուղղականին, բայց ես, դու դերա-
նուանցը՝ հինգն ալ, ու միայն հինգը, զատ են իրարմէ։
Աս երկու պատճառի համար՝ հինգէն ոչ աւելի և ոչ
ալ պակաս կրնայ ըլլալ։

Աս ըսածէս կըհասկըցուի ինը չդնելնուս պատճառն
ալ։ Վասն զի մէկալ իրեքը, պատմական, պարառական,
ներգոյական ըսուածները, նշանակութեան զինէն անանկ
մէկ իրենք իրենց պարզ որոշ միտք մը չեն տար որ ու-
րիշ կերպով չկարենայ զրուցուիլ. առանց իրենց կարօտ
ըլլալու՝ ուրիշ շատ կերպով ալ կըզրուցուին այլեայլ
նախդրով ու հոլովառու բառերով. ինչպէս աշխարհա-
բառին մէջն ալ անանց հոլովը չունինք, Վրան կամ հա-
մար, չորս դին, Մէջը ըսելով կըբացատրենք։ Ու մէկ միտք
մը միայն չեն տար, հապա զանազան մտքեր, ինչպէս կը-
տեսնես նախդրաց մէջ, մանաւանդ ընդարձակ քերա-
կանութեան ու բառգրքի մէջը։ Շէնքի զինէն ալ մէկ
նոր վերջահոլով մը չեն. նոյն պարզ վերջահոլովներուն
վրայ զ կամ ի գրուած է. գործիականին վրայ զ դրեր՝
պարառական են ըսեր, բացառականին վրայ զ դրեր՝
պատմական են ըսեր, եզակի վերջահոլով տրականին
վրայ ի դրեր՝ ներգոյական են ըսեր։ Իսկ թէ որ ամէն
պարզ հոլովի վրայ նախդիր մը դրուելով միտքը փո-
խուիլը՝ զատ հոլով սեպելու ըլլանք նէ, ան ատենը չէ
թէ ինը տասը, հապա քառասուն հոլովի երկան բարակ
անհատնում շարք մը շինելու կախելու է։ Վասն զի
ամէն պարզ նախդիր ալ, զ, 'ի, յ, ց, առ, առ 'ի, ընդ,
ըստ, որ հոլովակներ ալ ըսուեր են, ամէն հոլովի վրայ
կըդրուի խիստ շատ անգամ, ու կերպ կերպ մտքեր կու-

տայ բառին, ինչպէս կըտեսնուի ընդարձակ քերակա-նութեան ու բառգրքի մէջ. բայց անոր հոլով սեպուած ու հոլովի կարգ անցած չեն, նախդիրներուն կամ նա-խադրութիւններուն մէջ մնացեր են։ Ինչպէս ասինք հոն պիտի սորվիլ նէ տղան, ան իրեքն ալ՝ աւելի աղէկ ու լման կըսորվի հոն՝ իրենց այլեւայլ նշանակութեան-բը։ Նիւթապէս սեռերը դիւրին է տղոց, կ'ըսուի. իրաւ է. բայց նախդիրներուն մէկալ առումներն ալ նիւթապէս օրինակներով կըսորվի տղան, և ոչ վերա-ցեալ վարդապետութեամբ։ Անուան հոլովի տեղ չդր-ուին նէ, միթէ նիւթական չեն ըլլար. անանկ է նէ, ըսոր ըսինք, մէկալ նախդիրներն ալ ամէնն առնենք շարենք հոլովի տեղ. ինչ կըմնայ, անոնց ալ մէյմէկ աղուոր աղուոր անուններ դնելը բան մըն է։ Աս տղաք-նիս ասանկ առանց խելքերնին բանալու կրթելու՝ բո-լորովին նիւթապէս սորվեցընելն ալ աղէկ բան մըն է, թող իմաստուն մանկավարժք մտածեն։

Իսկ կոչական ըսուած հոլովը՝ մեր յատուկ լեզուին մէջ ամենեւին փոփոխութիւն մը չունի. ուղղականն ինչ է նէ, անանկ ալ կանչելու կըբանի, ինչպէս աշխար-հաբառին մէջն ալ։ Ասկից անանկ է նէ հոլով կ'ըլլայ։

Մեր չորս հոլովի տեղ դրուածները՝ մեր բուն հին լե-զուագէտ նախնիքն ալ ամենեւին չեն ճանչնար իրենց քերականութեան մէջ, ու կ'ըսեն ալ յայտնապէս հռո-մին հակառակ՝ որ հինգ հոլով միայն ունի՝ թէ մեր հո-լովները վեց են, ուղղականը մէկտեղ առնելով հռոմին պէս, և անանկ ալ կըդնեն։ Նորերը տգիտութեան դարու մէջ օտարազգիներէն առեղծուած, և առանց քննելու մեր գիտնոց քերականութեան մէջ ալ մտած են։ Աս օգուտ մը չունենալէն 'ի զատ, կրկին վնաս ու-

նքն. Մէյմը՝ սխալ բան սորվեցընելով, այսինքն՝ սուտ հոլով և որպէս թէ, այնչափ միայն է ան սուտ հոլովին նշանակութիւնը. Մէյմ՝ ալ՝ հոլովմունքը երկնցընելով՝ տղոց նոխթակին սերտողութեան աշխատանքն աւելցընելով ու յիշողութիւննին ու բերաննին փուճ տեղը յոգնեցընելով.

Անանկ է նէ՝ ուղղականէն զատ հինգ հոլով միայն ընդունիլը բան խելքի և մեր լեզուագէտ նախնեաց համաձայն է, ու տղոց դիւրութիւն. Աս երէկուան ու-օրուան ալ բան չէ աս փոփոխութիւնս. 1815էն ՚ի վեր եղած ու պատճառներն ալ համառօտ հաստըցուցած է մեր Չեքիջեան վարդապետին ընդարձակ քերականութեան մէջը. Բայց ինչ օգուտ որ դեռ սովորութեան նախապաշարումն և աչառութիւնք մարդերը կապեր են, թող չեն տար որ ճանչնան, աղէկն, օգտակարը առնեն. Բայց պատահեր ալ որ ճանչնայ, աղէկին և օգտակարին ազգային նախանձով մնալու փոյթ և սէր ունի նէ, ինչ ընելուքին տարակուսելու չէ.

Մէկն կրնայ մէ՛ նոր բան առջի բերանը քիչ մը դժուար կուգայ, մանաւանդ վարժապետաց. վասն զի տղան դեռ բան մը չկրնայ որ ընդունի, ձերմակ թուղթ մըն է, ինչ որ գրես՝ ան կ՚առնէ. Այնինչ որ անանկ է նէ վարժապետները նոր բան մը տեսածնուն պէս՝ մէկէն չարհամարհեն. խելքով քննեն բանին իրաւունքն ու յարգը. փորձով ալ աղէկ մը հասկընան ալէն դիւրութիւնն ու օգուտը. անկէ ետքը կ՚ուզեն նէ թող մէկդի նետեն. չէ նէ ծուռ հինը ձգեն, շիտակ նորին հետեւին ու սովորութիւն ընեն. Մէկն որ իրաւացի պատճառներէ ետքը՝ գիտցածէն չուզեր շարժիլ ու նոր բան մ՚ ընդունիլ նէ, ոչ երբեք կը լուսաւորի, ոչ երբեք առաջ կ՚երթայ.

Բայց մէկ բանին սպասած ալ տեսնելու համար՝ պէտք է սրտով ու գործքով փոյթ ու ջանք ունենալ աղէկ առաջնորդելու ազգը, ու չափաւոր երկայնմտութիւն ալ ըլլալ՝ սպասուածը տեսնելու։ Ապա թէ ոչ, ազգը յարմար քերականութիւն ընելը՝ մէկ երեւակայութիւն մը կ'ըլլայ. և ինչ քերականութիւն որ չնմանի ազգին, անկարելի է որ ամենեւին ու կատարեալ յարմար ըլլայ անոնց մտքին ու հասկացողութեանը, որ դեռ ոչինչ է և աս գանձն ալ-նի մանէ խելքի ու մտածութեան ճամբան, ու հանի իմաստութեան ճանձրը։ Սէրն ու ջանքն ամէն բան կը դիւրացնէ, և ատանց անոնց բան մը չըլլար։ Ըսկի լեզուին կատարելութեան ու ազգը օգտին փոյթը չըլլար սրտերնուս մէջը նէ, բան չունենիք որ այնչափ քերականութիւններէն եռև ելլենք նորէն ազգը համար միրտ ու գրիչ մաշեցընելու։

Գրաբառը գիտցը մեկնել պէտք եղած տեղերը՝ աշխարհաբառ միայն մեկնեցինք, տաճկերէն չըրինք՝ բայց 'ի բանի մը բառէ։ Ասոր զի չենք համրեր թէ աշխարհաբառ քերականութիւն գրողները տաճկերէն որ կը դնեն՝ ինչ կ'ուզեն ընել։ Թէ որ բոլոր աշխարհաբառ գրուած քերականութիւնը կարդացողը կըհասկընայ նէ, ան աշխարհաբառ մեկնութիւններն ալ կըհասկընայ. չէ, թէ որ ան մեկնութիւնները չհասկընար նէ, քերականութիւնն ինչպէս պիտի հասկընայ, և ինչուն պէտք է ան տաճն ան քերականութիւնը։

1846

ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ		1
ԳԼՈՒԽ Ա.	Անուն	3
	Անուններուն հոլովմունքը	5
	Զարտուղի հոլովմունք	19
	Հոլովներուն վրայ դիտելիք	23
	Միջակ անուններուն հոլովմունքը	28
ԳԼՈՒԽ Բ.	Դերանուն	38
	Էական կամ գոյական դերանուններ	—
	Ածական դերանուններ	41
ԳԼՈՒԽ Գ.	Նախդիր	47
ԳԼՈՒԽ Դ.	Բայ	56
	Էական բայերուն խոնարհումը	59
	Առաջին Լծորդութիւն, ԱՄ	65
	Երկրորդ Լծորդութիւն, ԵՄ	73
	Երրորդ Լծորդութիւն, ԻՄ	79
	Չորրորդ Լծորդութիւն, ՈՒՄ	88
	Զարտուղի բայեր	94
	Պակասաւոր բայեր	102
	Անդէմ բայեր	107
	Խոնարհումներուն վրայ դիտելիք	108
ԳԼՈՒԽ Ե.	Դերբայ	111
ԳԼՈՒԽ Զ.	Մակբայ	121
ԳԼՈՒԽ Է.	Շաղկապ	124
ԳԼՈՒԽ Ը.	Ձայնարկութիւն	125

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՊԱՐԶ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ 12

ԳԼՈՒԽ Ա. *Անուն բայի և բայ* 13

ԳԼՈՒԽ Բ. *Բայերու և անուններու խնդիրներ* . . . 13

ԳԼՈՒԽ Գ. *Յատկացուցիչ և Բացայայտիչ* 15

ԳԼՈՒԽ Դ. *Ածական անուն գոյականի հետ* . . . 15

ԳԼՈՒԽ Ե. *Յարաբերական դերանուն ՈՐ* 17

ԳԼՈՒԽ Զ. *Դիմորոշ յօդեր Ս, Դ, Ն* 17

ԳԼՈՒԽ Է. *Նախդիրներ* 19

ԳԼՈՒԽ Ը. *Ուղղագրութիւն* 20

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԵՒԱՒՈՐ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ 20

ԳԼՈՒԽ Ա. *Զեղչումն* 210

ԳԼՈՒԽ Բ. *Աւելադրութիւն* 225

ԳԼՈՒԽ Գ. *Բակառութիւն* 239

ԳԼՈՒԽ Դ. *Փոխադրութիւն* 253

ԳԼՈՒԽ Ե. *Արտուղութիւն* 285

ՎԵՐՋԱԲԱՆ 304

ՏԱՐԵՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

1. Քերականութիւնը շիտակ խօսելու և գրելու արուեստն ու կանոնն է։

2. Խօսքն, որ բառ ալ կ'ըսուի, բառերով կ'ըլլայ, բառը վանկով, վանկը տառով՝ որ գիր կըսուի։ Լուր, որդեակ, խրատու հօր քոյ. հինգ բառով խօսք մըն է. Լուր, հօր, քոյ, մէյմէկ վանկ ու բառ են. որդեակ, խրատու, երկու վանկով բառեր են։

3. Գիրերն ութը հատը, ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ, օ, ձայնաւոր են, ինքզինքնին ձայն կը հանեն. մնացած երեսունը բաղաձայն են, ձայնաւորի մը հետ ձայն կը հանեն. [illegible] ը ձայնաւորը դնելու է քովերնին որ ձայն հանեն. ինչպէս բը, գը, դը կամ՝ ըղ, ըմ, ըն։

4. Օ գիրն ետքէն մտած է, որ հիներն աւ երկբարբառ կը գրուէին. Երկբարբառ կ'ըսուի երկու ձայնաւոր մէկ ձայն՝ մէկ վանկ որ ըլլայ. ինչպէս աւ, եա, եօ, իւ, ոյ։

5. Բառն ութը տեսակ է. Անուն, Դերանուն, Նախ-դիր, Բայ, Դերբայ, Մակբայ, Շաղկապ, Ձայնար-կութիւն, որ կ՚ըսուին մասունք բանի։

6. Շիտակ խօսելու համար՝ առաջ ասոնց ինչ ըլ-լալն ու պէտք եղածին պէս կերպ կերպ փոխուիլը սոր-վելու է, ետքն ալ ասոնք կարգով շարելը, որ խօսք ըլլայ

7. Ասոնցմէ չորսը միայն կըփոփոխի. անունը, դեր-անունը, բայն, դերբայն. մէկալ չորսն ամենեւին չեն փոխուիր։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՆՈՒՆ

8. Անունը կամ յատուկ է մարդու մը, տեղի մը, ինչպէս Հայկ, Աթէնք. կամ հասարակ անուն է բանի մը, ու կը նշանակէ ինչ ըլլալը կամ ինչպիսի ըլլալը։

9. Ինչ ըլլալը նշանակող անունը՝ գոյական կ'ըսուի, ինչպիսի ըլլալը նշանակողն՝ ածական։ — Ձին, Մարդ, Ծառ՝ գոյական են. Բարի, Չար, Մեծ, ածական են. վասն զի կ'ըսուի Ձին բարի, Մարդ չար, Մեծ ծառ։

10. Անունը մէկու մը վրայ ըսուի նէ, եզակի կ'ըսուի. շատի վրայ ըսուի նէ, յոգնակի կ'ըսուի. մէկ մարդ մ'ուզենանք ըսել նէ, կ'ըսենք Մարդ. շատ մարդ որ ուզենք ըսել, ք կամ ս կը դնենք ծայրը, կ'ըսենք Մարդք, Մարդս։ Ասոր եզակի ու յոգնակի ըլլալն՝ անունին Թիւը կ'ըսուի։

11. Բայց կայ անուն որ եզակի չունի. ինչպէս Աչք, Քաղք, որ եզակի Աչ, Քաղ չըլլար։ Կայ ալ որ յոգնակի չունի. ինչպէս Խաւար, Հարաւ, որ յոգնակի Խաւարք, Հարաւք չըլլար։

12. Անունը՝ խօսքին մէջին նայելով կը փոխուի իր վերջն եզակի ու յոգնակի. ինչպէս Մարդ՝ կ'ըլլայ Մարդոյ, Մարդոյն, 'ի Մարդոյ. Մարդք՝ Մարդոց, Մարդոցէ, 'ի Մարդոց։ Այս փոփոխմունքս կ'ըսուի անունին հոլովք կամ վերջաւորութիւնք. ու հինգ են, որ անուններուն ու իրենց պարզ և որոշ[1] վերջահոլովի շէնքին կարգովը վարը կը տեսնես։

---

1 Պարզ ըսելով կը հասկընանք առանց նախդրի ըլլալն ու նոյն ատեն ձևանալը. ինչպէս են ամէն պարզ հոլովմանց մէջ միայն սեռական, տրական ու գործիականը։ Իսկ որոշ ըսելով կ'իմանանք որ անով մեկէն որոշուի բառը մէկալ հոլովմունքներէն. ինչպէս են դարձեալ ամէն հոլովմանց համար սեռական կամ տրականն ու գործիականը։ Ձոր օրինակ. Բառ, Բառի, 'ի Բառէ, կամ Գառն, Գառին, 'ի Գառնէ

13 . Կայ հոլով ալ որ սկիզբը տառ մը կամ վանկ մը կ'առնէ, որ նախդիր կ'ըսուի. ինչպէս, աշտարակ, 'ի ձորդ. Բառը ձայնաւորով սկսի նէ՝ ինչին տեղը յ երբեմն ալ 'ի յ կ'առնէ. ինչպէս յաղթ, յերկրէ, 'ի յանձն, 'ի յերկինս.

14 . Բայց կայ անուն որ վերջահոլով չունի եզակին. ինչպէս, արտօսր, երկինք. կայ ալ որ յոգնակին չունի վերջահոլով. ինչպէս, մեր, ձեռն. Ասոնք նախդրիւ հոլով միայն ունին կ'ըսուի. այսինքն եզակին՝ կամ բերնով սեռով յոգնակինին կրնանի միայն և նախդրով ալ. ինչպէս, աղօթք, յերկինս. ձեռնէ, աշխարհ, ձեռք, 'ի ձեռս.

15 . Ամեն անուն մէկ կերպ չհոլովիր. Հայր կ'ըլլայ հայրոյ, հայրէն. Մարդ՝ կ'ըլլայ մարդոյ, մարդուն. Ասոր այլ և այլ կերպը կ'ըսուի անունին հոլովմունք.

16 . Հոլովմունքն եօթն են. Հինգը պարզ, որ կարգաւ ա, ե, ի, ո, ու ձայնաւորներուն մէկովը միայն կ'ըլլայ վերջահոլովին. երկուքը խառն, որ է և ա, ո և ա ձայնաւորներով կ'ըլլայ. Պարզ՝ ա, ու, և խառն՝ է և ա ձայնաւորով եղածներն՝ երկերկու կերպ են. ուստի հոլովմունքներու օրինակն է տասը. Բառերս բոլոր կրնանս վարը օրինակներուն վրայ.

Ու ձայնաւորներուն կանոնն որ բռնես նէ, շուտով կը սորվիս հոլովներն, ու չես սխալիր, չես ալ մոռնար.

17 . Միայն աս ալ գիտնալու է չխօսակ հոլովելու համար, որ բառին ետքի բաղաձայնէն առաջ եղած ձայնաւորներուն ու երկբարբառներուն մէկ քանին կը փոխուի հոլովելուն ատենն, ալ այնուհետև վերջին վանկ չըլլալուն համար.

Է	կփոխուի	Ի, Ե.	Սէր, սիրոյ. Էզ, իզի. Եղէգն, եղեգան.
Ի, ՈՒ	կփոխուին	Ը. չըլլալով.	Գիր, գրոյ. Ջուր, ջրոյ.

ըսեն նէ, չես խմանար մէկէն թէ որ հոլովման տակ կ'երթայ, երրորդին թէ վեցերորդին. իսկ հոգ, հոգի, հոգիք. ձուկն, ձկան, ձկանց լսա. ծին պէս կ'իմանաս որը որ հոլովման տակ կ'երթայ. Ասոր աս պատճառներուս համար աս կարգով դրեր է շարել վերջահոլովները. Ուղղականը հոլով չէ. իսկ անուանց հայցականը վերջահոլով չունի, ու նախդրիւ հոլովներուն առաջինն ու գլխաւորն է.

	ՊԱՐԶ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ														ԽԱՌՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ					
	Առաջին				Երկրորդ		Երրորդ		Չորրորդ		Հինգերորդ				Վեցերորդ				Եօթներորդ	
Հոլովներ	Ա				Ե		Ի		Ո		ՈՒ				Ի և Ա				Ո և Ա	
	Օրինակ ա		Օրինակ բ								Օրինակ ա		Օրինակ բ		Օրինակ ա		Օրինակ բ			
	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ուղ.	—[1]	—ք.	ըն, իւն,	անք, ունք, իւնք.	ըր, ըղ.	երք, եղք.	—	—ք.	—	—ք.	—	—ք.	ըր.	ունք.	—	—ք.	ըն.	ինք, ունք.	—ի.	—իք.
Սեռ. Տրա.	այ,	աց,	ան, եան,	անց, եանց.	եր, եղ,	երց, եղց.	ի,	ից,	ոյ,	ոց,	ու,	ուց,	ու,	ունց,	ի,	աց,	ին,	անց,	ւոյ,	եաց,
Գործ.	աւ,	աւք (օք)	ամբ, եամբ,	ամբք, եամբք.	երբ, եղբ,	երբք, եղբք.	իւ,	իւք,	ով,	ովք,	ու,	ուք,	ումբ, ու,	ումբք,	աւ,	աւք, (օք)	ամբ,	ամբք	եաւ,	եաւք, (եօք)
Բաց.	այ,	աց,	անէ, ենէ,	անց, եանց,	երէ, եղէ,	երց, եղց,	է,	ից,	ոյ,	ոց,	ուէ, է, ու,	ուց,	ուէ, ու,	ունց,	է,	աց,	նէ,	անց,	ւոյ,	եաց,

1 — Ըսել է որ ուղղականը յատուկ վերջ մը չունի. — ք ըսել է որ յոգնակին կ՚ըլլայ ք միայն դնելով եզակին։

ԻՒ (ԻՎ).	կը փոխուի	ՈՒ, ԸՒ.	Հովիւ, հովուի. Թիւ, թուոյ կամ թըւոյ.
ԵԱ	կը փոխուի	Ե, Է.	Կեանք, կենաց. Հրեայ, Հրէի.
ՈՅ	կը փոխուի	ՈՒ.	Լոյս, լուսոյ. Կոյր, կուրի.

18. Իսկ Ա. Ե. Ո. Օ. Ւ բաղաձայնով մը՝ երկբարբառ[1], չեն փոխուիր առհասարակ.

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔԸ.

19. ԱՌԱՋԻՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ — Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղղական,	*Տիրան.*	Տիրան.
Սեռական,	*Տիրանայ.*	Տիրանին.
Տրական,	*Տիրանայ, 'ի Տիրան.*	Տիրանին.
Գործիական,	*Տիրանաւ.*	Տիրանով.
Բացառական,	*'ի Տիրանայ.*	Տիրանէն.
Հայցական,	*զՏիրան.*	Տիրանը.

Յոգնակի

Ուղղական,	*Տիրանք.*	Տիրաններ.
Սեռական,	*Տիրանաց.*	Տիրաններուն.
Տրական,	*Տիրանաց, 'ի Տիրանս.*	Տիրաններուն.
Գործիական,	*Տիրանօք*[2].	Տիրաններով.
Բացառական,	*'ի Տիրանաց.*	Տիրաններէն.
Հայցական,	*զՏիրանս.*	Տիրանները.

---

1 Այս նոյն բաղաձայնէ մ' առաջ Իւ երկբարբառը՝ հիները շատ անգամ Եւ կըգրէին, ու կը փոխուէր Եւ. Խնդրեա, Եւղ. Եղեայ. Բեւր. Բեւրաւ. Գեւ. Գեւոյ. հիմայ կըգրուի Իւղ, Բիւր, Գիւ, ու չփոխուիր. Միայն առջի հոլովման մէջ Եան կ'ըլլայ Եան. Աղեան, Աղեանց. Ոեան, Ոեանց. Երկրորդ հոլովման մէջ Եւր կ'ըլլայ Եր. Աղեւր, Աղեր. Աղբեւր, Աղբեր.

2 Հիները ու չէին գրեր, այլ կըգրէին (4). որով հոլովին — գիրը կըպահուի (16).

20. Այսպէս կը հոլովին յատուկ անուններն (8), ու սովորաբար յոգնակի չունին.

Հայկ, Հայկայ, Հայկաւ, ՚ի Հայկայ.	Հայկ, մեր ազգին նախահայրը։
Արարատ, Արարատայ, Արարատաւ, յԱրարատայ.	Արարատ գաւառը։
Նանէ[1], Նանեայ, Նանեաւ, ՚ի Նանեայ.	Նանէ, Հայոց չաստուածը։
Տիգրանուհի, Տիգրանուհեայ, Տիգրանուհեաւ.	Տիգրանայ քոյրը։
Մարիամ, Մարիամայ կամ Մարեմայ, Մարեմաւ[2].	Մարիամ։
Աթէնք, Աթենայ, Աթենաւ, յԱթենս.	Աթէնք քաղաքը։
Գուրգէն, Գուրգենայ կամ Գուրգինայ.	Գուրգէն։
Անահիտ, Անահտայ, Անահտաւ, յԱնահտայ.	Անահիտ, Հայոց չաստուածը։
Գամիրք, Գամրաց, Գամրօք, ՚ի Գամրաց.	Գամիրքի երկիրը։
Յուդա կամ Յուդաս, Յուդայ, ՚ի Յուդայ.	Յուդա։
Սափիրա, Սափիրայ, Սափիրաւ.	Սափիրա։
Աբդիաս, Աբդիայ, Աբդիաւ.	Աբդիաս։
Սամարիա, Սամարիայ կամ Սամարեայ.	Սամարիա գաւառը։
Սին կամ Սինա, Սինայ կամ Սինեայ.	Սինա անապատը կամ լեռը։
Յասոն, Յասոնեայ.	Յասոն։
Անդրէաս, Անդրեայ.	Անդրէաս։
Զաքարիաս, Զաքարիայ կամ Զաքարեայ.	Զաքարիա։
Սոկրատէս, Սոկրատեայ կամ Սոկրատայ.	Սոկրատէս։
Դիոս, Դիոյ, Դիաւ.	Դիոս չաստուած կամ Տարդ։

---

1 Է ու ի վերջացած բառերուն մէջ է ու ի տառերը այբին քով ե կը փոխուին հոլովելնին։ Ասկէց մէկը կ'երբեմն անանկ տառ չունեցողներուն ալ։

2 Կամ իրրեւ էական ածանցեալ (17)։

Օգոստոս, օգոստեայ, օգոստեաւ. Օգոստոս հայրը։
Կոռնելիոս, կոռնելեայ, կոռնելեաւ. Կոռնելիոս։

21. Յատուկ անունները երբեմն ուրիշ հոլովմանց պէս ալ կը հոլովին. — վերջացածները յետ կ'առնեն վերջահոլովի ձայնաւորը և յոգնակին +, — Յուդա, յուդայի, 'ի յուդայէ. Յուդայք. զՅուդայս. Հայկ, հայկի. Մովսէս, մովսեսի կամ մովսիսի. Գաղիլիա կամ Գաղիլէա, գաղիլէի. Այրարատ, այրարատոյ կամ այրարատու. Սամարիա, սամարիոյ կամ սամարիայ. Մարիամ, մարիամու. Արգիոս, արգիու. Կոռնելիոս, կոռնելիու։

22. Ոմանք ալ --, -- վերջացածներէն՝ կանչուելով զրուցուին նէ, հոմի կերպով երբեմն է, — կը վերջանան. Պետրոս, պետրէ. Կոռնելիոս, կոռնելիէ. Ագրիպպաս, ագրիպպա։

23. Խակ բուն հայերէն, ամէն անուն՝ ուղղականն ինչ է նէ՝ կանչելու ալ անանկ կըլլանի, -- գրեր եւ չեա գրեր. Պետրոս կամ ով Պետրոս. Գրիգորիոս կամ ով Գրիգորիոս. Ագրիպպաս կամ ով Ագրիպպաս։

24. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Սերմն, սերմ.	թօհում.
Սեռ.	Սերման.	թօհումի.
Տրա.	Սերման, 'ի սերմն.	թօհումի.
Գործ.	Սերմամբ.	թօհումիլէ.
Բաց.	'ի Սերմանէ.	թօհումտէ.
Հայց.	զՍերմն.	թօհումը.

Յոգնակի

Ուղ.	Սերմանք, սերմունք.	թօհումլէր.
Սեռ.	Սերմանց.	թօհումլէրին.
Տրա.	Սերմանց, 'ի սերմանս.	թօհումլէրին.
Գործ.	Սերմամբք.	թօհումլէրիլէ.
Բաց.	'ի Սերմանց.	թօհումլէրտէ.
Հայց.	զՍերմանս.	թօհումլէրը։

25. Նմանք կը հոլովին ըն, էն վերջացած բառերը՝ նոյն առաջ առնելով --. և քանի մը ուրիշ ալ.
Ակն, ական, ականք, ակունք. Նմ. Չէշմէ աղբիւր. աղբիւր գէօզ։

Կողմն , կողմ , կողման , մանք , մունք ·	դի , կողմ .
Ամառն , ամառան , ամառունք ·	ամառ .
Ձմեռն , ձմերան , ձմերունք ·	ձմեռ .
Գեղարդն , գեղարդան կամ գեղարդեան , գեղարդունք ·	տէգ , մզրախ .
Անուն , անուան , անուանք , անունք , անուանց ·	անուն .
Ձեղուն , ձեղուան , ձեղունք , ձեղուանց ·	տան ծածք , տանիք .
Մահ , մահուան , մահուանք , մահունք ·	մահ .
Պաշտօն , պաշտաման , պաշտամունք , պաշտօնք ·	պաշտօն , ծառայութիւն .
Ձիւն , ձեան , 'ի ձեանէ , ձիւնք ·	ձիւն .
Սիւն , սեան , 'ի սեանէ , սիւնք ·	սիւն , տիրէկ .
Արիւն , արեան , յարենէ [1] , արիւնք ·	արիւն .
Զօրութիւն , զօրութեան , 'ի զօրութենէ , զօրութիւնք ·	ույժ , զօրութիւն .
Ստին , ստեան , 'ի ստենէ , ստինք ·	ծիծ .
Ագամանք , ագամանց , ագամամբք ·	Ադաթն մօր մարտինը .
Իրաւունք , իրաւանց , իրաւամբք ·	իրաւունք .
Որունք , որուանց կամ որանց ·	ճանէր , դաճախնէր .
Եղեգն , եղեգան , եղեգունք ·	եղէգ , խամիշ .
Սկիզբն , սկզբան , սկզբունք ·	սկիզբ , ծայր .
Դուռն , դրան , դրունք , դրանց կամ դուրք , դրաց (39) ·	դուռ .
Նուռն , նռան , նռունք ·	նուռ .
Պաշտումն , պաշտման , պաշտմունք ·	ծառայութիւն , պաշտելը .
Եղեամն , եղեման , եղեմունք ·	եղէմ , խռաղը .

1 Սեռականն ու տրականը կան եղող բառերը թէ որ մէկ վանկով բառեր են նէ՝ բացառականը կէնէ կ'ըլլայ · խոկ աւելի վանկովներունը սովորաբար ենէ կ'ըլլայ · կը փոխուելով 'ի է ըստ 17 · և աս մէկ պզտիկ բանովս զատ հոլովում չեն ըլլար :

Աղջիկ, աղջկան, աղջկունք, աղջկանց կամ աղջկաց .	աղջիկ :
Մարդիկ, մարդկան, մարդկանք կամ մարդկաւ[1] .	մարդեր, մարդիկ :
Մանուկ, մանկան, մանկունք .	տղայ, մանչ :
Գարուն, գարնան, գարունք .	գարուն, առջի ա-մառ :
Տուն, տան, տունք .	տուն :
Տեսիլ, տեսլեան, տեսիլք .	տեսիլ, տեսք :
Հանգիստ, հանգստեան, հանգիստք .	հանգիստ :
Գալուստ, գալստեան, գալուստք .	գալուստ, գալը :
Ժողովուրդ, ժողովրդեան, ժողովուրդք, ժողովրդոց .	ժողովուրդ :
Ծնունդ, ծննդեան, ծնունդք, ծննդոց .	ծնունդ, ծնունդը :
Վաղիւ, վաղուեան, 'ի վաղուենէ .	վաղը, վաղուան օրը :
Տիւ, տուընջեան, տուընջեամբ, տիւք .	ցորեկ :

26 . ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ — Ե .

Եզակի

Ուղ.	Ժամք .	ժամը, եկեղեցի .
Սեռ.	Ժամուց .	ժամին .
Տրա.	Ժամուց, 'ի ժամս .	ժամին .
Գործ.	Ժամուք .	ժամով .
Բաց.	'ի Ժամուցէ .	ժամէն .
Հայց.	զԺամս .	ժամը .

---

[1] Զայսու յոգնակի չունի սովորաբար . բայց կըգտուի մարդիք, մարդիքներ, բազում մարդիկ :

Յոգնակի

Ուղ.	հանելիք.	հանմունք.
Սեռ.	հանելեաց.	հանմանց.
Տր.	հանելեաց. ի հանելիս.	հանմանց.
Գործ.	հանելեօք.	հանմամբք.
Բաց.	ի հանելեաց.	հանմանց.
Հայց.	զհանելիս.	հանմունս.

27. [illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]

28. [illegible]

[illegible]

29. ԵՐՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ի.

Եզակի

Ուղ.	Այր.	քարայր, մաղարա.
Սեռ.	Այրի.	քարայրի.
Տրա.	Այրի, այր.	քարայրի.
Գործ.	Այրիւ.	քարայրով.
Բաց.	յԱյրէ.	քարայրէ.
Հայց.	զԱյր.	քարայրը.

Յոգնակի

Ուղ.	Այրք.	քարայրներ.
Սեռ.	Այրից.	քարայրներու.
Տրա.	Այրից, այրս.	քարայրներու.
Գործ.	Այրիւք.	քարայրներով.
Բաց.	յԱյրից.	քարայրներէ.
Հայց.	զԱյրս.	քարայրները։

30. Այսպէս կը հոլովուին շատ անուններ.

Արքայ,	արքայի,	արքայիւ.	արքայ, թագաւոր։
Մայր,	մայրի,	մայրիւ.	մայր ծառ, չամ։
Իժ,	իժի,	իժիւ.	իժ օձ, էնկերէք։
Ուխտ,	ուխտի,	ուխտիւ.	ուխտ։
Մարգարէ,	մարգարէի,	մարգարէիւ.	մարգարէ։
Աղօթք,	աղօթից,	աղօթիւք.	աղօթք։
Ընչք,	ընչից,	ընչիւք.	[illegible]։
Սիրտ,	սրտի,	սրտիւ.	սիրտ։
Ողջ,	ողջի,	ողջիւ.	[illegible]։
Շէն,	շինի,	շինիւ.	շէնք, գեղ։
Խուլ,	խլի,	խլիւ.	խուլ։
Ատեան,	ատենի,	ատենիւ.	ատեան, [illegible]։
Հրեայ,	հրէի,	հրէիւ.	հրեայ։
Համբոյր,	համբուրի,	համբուրիւ.	պագնելը, պագ։
Վաղիւ,	վաղուի,	'ի վաղուէ.	վաղը, վաղուան օրը։

31. ԶՈՐՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ — Ո.

Եզակի

Ուղ.	Մարդ.	մարդ.
Սեռ.	Մարդոյ.	մարդու.
Տրա.	Մարդոյ, 'ի մարդ.	մարդուն.
Գործ.	Մարդով.	մարդով.
Բաց.	'ի Մարդոյ.	մարդէ.
Հայց.	զՄարդ.	մարդը.

Յոգնակի

Ուղ.	Մարդք.	մարդեր, մարդիկ.
Սեռ.	Մարդոց.	մարդերու.
Տրա.	Մարդոց, 'ի մարդս.	մարդերուն.
Գործ.	Մարդովք, մարդօք.	մարդերով.
Բաց.	'ի Մարդոց.	մարդերէ.
Հայց.	զՄարդս.	մարդերը:

32. Ասանկ կը հոլովվին շատ անուններ.

Աստուած, աստուծոյ, աստուծով. Աստուած:

Աստուած, աստուածոյ, աստուածոց եւ աստուծոց. կուռք:

Հարաւ,	հարաւոյ,	հարաւով.	հարաւ, [illegible]:
Ծեր,	ծերոյ,	ծերով.	ծեր, հալւոր:
Ձի,	ձիոյ,	ձիով.	ձի:
Ոս,	ոսոյ,	ոսով.	[illegible]:
Ձու,	ձուոյ,	ձուով.	հաւկիթ:
Պահք,	պահոց,	պահովք.	պաս:
Դժոխք,	դժոխոց,	դժոխովք.	դժոխք:
Սէր,	սիրոյ,	սիրով.	սէր:
Գիր,	գրոյ,	գրով.	գիր:
Վէրն,	վերնոյ,	վերնով.	վերք:
Ջուր,	ջրոյ,	ջրով.	ջուր:
Հուր,	հրոյ,	հրով.	կրակ:
Ունդ,	ընդոյ,	ընդով.	հատիկ, ընդեղէն:

Սեաւ,	սևոյ,	սևով.	սև։
Թուխ,	թխոյ,	թխով.	թուխ, համրագոյն։
Լոյս,	լուսոյ,	լուսով.	լոյս։
Ոյժ,	ուժոյ,	ուժով.	ոյժ։

33. Այս հոլովման բառերն երբեմն ում ալ կ'ընդունին եզակի սեռականն ու մանաւանդ տրականը. և անկէց մէկ քանիներն բացառականն ալ մէ կ'ընդունին։ Օրինակներն ասոնք են.

Մարդ,	մարդում.	մարդ։
Սուրբ,	սրբում.	սուրբ։
Պիղծ,	պղծում.	պիղծ, կեղտ։
Հին,	հնում.	հին։
Նոր,	նորում.	նոր։
Անցեալ,	անցելում.	անցած։
Առաջին,	առաջնում, յառաջնմէ.	առջի։
Աջ,	աջում, յաջմէ.	աջ, աղ։
Ձախ,	ձախում, 'ի ձախմէ.	ձախ, ...։

34. Բնիկ անդամաւորին հոլովմանցն ալ կ'ընդունի ասանկ, աւելի հոլովմունքներն՝ որ առաջ նման է։

35. ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ԶԱՐԴ — ՈՒ.

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Զարդ.	զարդ.
Սեռ.	Զարդու.	զարդի.
Տրա.	Զարդու, 'ի զարդ.	զարդի.
Գործ.	Զարդու.	զարդով.
Բաց.	'ի Զարդուէ, 'ի զարդէ, 'ի զարդու.	զարդէ.
Հայց.	զԶարդ.	զարդը.

Յոգնակի

Ուղ.	Զարդք.	զարդեր.
Սեռ.	Զարդուց.	զարդերու.
Տրա.	Զարդուց, 'ի զարդս.	զարդերու.
Գործ.	Զարդուք.	զարդերով.
Բաց.	'ի Զարդուց.	զարդերէ.
Հայց.	զԶարդս.	զարդերը։

36. Ասանկ կըհոլովին

Այգ, այգու, յայգուէ. առտու, վաղը առտու.
Գանձ, գանձու, 'ի գանձուէ, 'ի գանձէ. գանձ:
Դաս, դասու, 'ի դասուէ, 'ի դասէ. դաս, խումբ, կարգ.
Զգեստ, զգեստու, 'ի զգեստուէ,
'ի զգեստէ. հագուստ, լաթ.
Զօր, զօրու, 'ի զօրուէ, 'ի զօրէ. զօրք:
Առաւօտ, առաւօտու, յառաւօտէ. առտու:
Արև, արևու, յարևէ. արև:
Ժամ, ժամու, 'ի ժամէ. ժամ, սահաթ:
Ծով, ծովու, 'ի ծովէ. ծով:
Մահ, մահու, մահուէ. մահ:
Վարք, վարուց, վարուք. վարք:
Պարտք, պարտուց, պարտուք. պարտք:
Զէն, զինու, 'ի զինէ, 'ի զինուէ. զէնք, սիլահ:
Ցուլ, ցլու, 'ի ցլէ. ցուլ, պուղա:

37. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	փոքր.	պզտիկ.
Սեռ.	փոքու.	պզտիկի.
Տրա.	փոքու, 'ի փոքր.	պզտիկի.
Գործ.	փոքումբ, փոքու.	պզտիկով.
Բաց.	'ի փոքուէ, 'ի փոքու.	պզտիկէ.
Հայց.	զփոքր.	պզտիկը.

Յոգնակի

Ուղ.	փոքունք.	պզտիկներ.
Սեռ.	փոքունց.	պզտիկներու.
Տրա.	փոքունց, 'ի փոքունս.	պզտիկներու.
Գործ.	փոքումբք, փոքուք.	պզտիկներով.
Բաց.	'ի փոքունց.	պզտիկներէ.
Հայց.	զփոքունս.	պզտիկները:

38. Ասանկ կը հոլովին քանի մը ըր վերջացած բառեր, մէկ երկու ուրիշ ալ. ու տեղ տեղ կը խոտորին քիչ մը.

Այր,	առն,	յառնէ.	մարդ։
Ծաղր,	ծաղու,	'ի ծաղուէ.	ծիծաղ, խնտալը։
Մեղր,	մեղու,	'ի մեղուէ.	մեղր, պալ։
Թանձր, թանձու, ձունք, ձունց.			թանձր, հաստ։
Ծանր, ծանու, նունք, նունց, նուք.			ծանր։
Մանր, մանու, նունք, նունց, նումբք.			մանր։
Քաղցր, քաղցու, ցունք, ցունց, ցուք.			անուշ։
Բարձր, բարձու, բարձու կամ բարձամբ, ձունք, ձանց, ձամբք.			բարձր։
Յոգն, յոգունք, յոգունց, յոգումբք.			շատ։
Երէց, երիցու, երիցու կամ երիցամբ, երիցունք, երիցանց, երիցամբք.			տարիքով մեծ, կարգով մեծ։

39. ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ԽԱՌՆ — Ի և Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Ազգ.	ազգ.
Սեռ.	Ազգի.	ազգի.
Տր.	Ազգի, յազգ.	ազգի.
Գործ.	Ազգաւ.	ազգով.
Բաց.	յԱզգէ.	ազգէ.
Հայց.	զԱզգ.	ազգը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ազգք.	ազգեր.
Սեռ.	Ազգաց.	ազգերու.
Տր.	Ազգաց, յազգս.	ազգերու.
Գործ.	Ազգօք, ազգովք.	ազգերով.
Բաց.	յԱզգաց.	ազգերէ.
Հայց.	զԱզգս.	ազգերը։

40 · Այսպէս կըհոլովուին շատ մը բառեր.

Կարգ,	կարգի,	կարգաւ.	կարգ.
Քաղաք,	քաղաքի,	քաղաքաւ.	քաղաք.
Իր,	իրի,	իրաւ.	բան, եղած բան մը.
Լեզու,	լեզուի,	լեզուաւ.	լեզու.
Խաւար,	խաւարի,	խաւարաւ.	մութ.
Աչք,	աչաց,	աչօք.	աչք.
Փառք,	փառաց,	փառօք.	փառք.
Աղաչանք,	աղաչանաց,	աղաչանօք.	աղաչանք.
Իգ,	իգի,	իգաւ.	էգ, դիշի.
Բժիշկ,	բժշկի,	բժշկաւ.	բժիշկ, հեքիմ.
Բազում,	բազմի,	բազմաւ.	շատ.
Կեանք,	կենաց,	կենօք.	կեանք.
Ռունգք,	ռնգաց,	ռնգօք.	քիթ.
Հովիւ,	հովուի,	հովուաւ.	հովիւ, չոպան.
Վարագոյր,	վարագուրի,	վարագուրաւ.	վարագոյր, փերտէ

41 · ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Անձն.	անձ, հոգի, ինք.
Սեռ.	Անձին.	անձի.
Տր.	Անձին, յանձն.	անձի.
Գործ.	Անձամբ.	անձով.
Բաց.	յԱնձնէ.	անձէ.
Հայց.	զԱնձն.	անձը.

Յոգնակի

Ուղ.	Անձինք.	անձեր.
Սեռ.	Անձանց.	անձերու.
Տր.	Անձանց, յանձինս.	անձերու.
Գործ.	Անձամբք.	անձերով.
Բաց.	յԱնձանց.	անձերէ.
Հայց.	զԱնձինս.	անձերը.

42. Բազմաց կրճատելն ընդ վերջացած բառերուն մէկ քանին. Երբեմն ասոր զատ հոլովները՝ առջի հոլովման երկրորդ օրինակին պէս կ'ըլլան, մնացին ալ ասոր պէս.

Ագն, ագին, յագնէ, ագինք. — ღუჭ. ცეღ.
Դաշն, դաշին, 'ի դաշնէ, դաշինք. — ტაბი, ღაფაბი, ხაგალ.
Գառն, գառին, 'ի գառնէ, գառինք. — ცხვ.
Բեռն, բեռին, 'ի բեռանէ, 'ի բեռնէ, բեռինք. — ტვირთი.
Գառն, գառին, 'ի գառանէ, 'ի գառնէ, գառինք. — ფარი, ხარი.
Թառն, թառին, 'ի թառնէ, 'ի թառա-նէ, թառանք. — ჩარი.
Հարսն, հարսին, 'ի հարսնէ, 'ի հար-սանէ, հարսանք. — სძალი.
Մասն, մասին, 'ի մասնէ, 'ի մասանէ, մասունք. — ნაწილი.
Մատն, մատին, 'ի մատանէ, 'ի մատնէ, մատունք. — თითი.
Լեառն, լերին, 'ի լեռնէ, լերինք. — მთა.
Ձեռն, ձեռին, 'ի ձեռանէ, ձեռք, ձե-ռաց, ձեռօք. — ხელი.
Ոտն, ոտին, յոտանէ, ոտք, ոտից, ոտիւք. — ფეხი.

43. ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ԽԱՌՆ — Ո և Ա.

Եզակի

Ուղ.	Տարի.	წელი.
Սեռ.	Տարւոյ[1].	წლისა.
Տր.	Տարւոյ, 'ի տարի.	წელსა.
Գործ.	Տարեաւ.	წლითა.
Բաց.	'ի Տարւոյ.	წლისაგან.
Հայց.	զՏարի.	წელსა.

1 Ուղղականին նման այն բառը - կրճատուի, այսին քառը՝ է

Յոգնակի

Ուղ.	Նարիք.	[illegible]
Սեռ.	Նարեաց.	[illegible]
Տր.	Նարեաց, 'ի Նարիս.	[illegible]
Գործ.	Նարեօք.	[illegible]
Բաց.	'ի Նարեաց.	[illegible]
Հայց.	զՆարիս.	[illegible]

44. Ասանկ կըհոլովին մէկ վանկէն աւելի ի վերջացող բառերը։ Ասոնց եզակի գործիականն ու բոլոր յոգնակին՝ աւելի չորրորդ հոլովման պէս կ՚ըլլայ. երբեմն մէկալոնցն ալ նման կ՚ըլլայ.

Այգի,	այգւոյ,	այգեաւ.	[illegible]
Գինի,	գինւոյ,	գինեաւ.	[illegible]
Եկեղեցի,	եկեղեցւոյ,	եկեղեցեաւ.	[illegible]
Սիրելի,	սիրելւոյ,	սիրելեաւ.	[illegible]
Տարի,	տարւոյ,	տարեաւ.	[illegible]
Տեղի,	տեղւոյ,	տեղեաւ.	[illegible]
Ոսկի,	ոսկւոյ,	ոսկւով.	[illegible]
Փոշի,	փոշւոյ,	փոշւով.	[illegible]
Որդի,	որդւոյ,	որդւով, որդւոց.	[illegible]
Հոգի,	հոգւոյ,	հոգւով, հոգւոց.	[illegible]
Աւետիք,	աւետեաց,	աւետեօք.	[illegible]
Կարծիք,	կարծեաց,	կարծեօք.	[illegible]

45. Ասոր հոլովները շատ անգամ ասանկ փոխելով ալ կ՚ըլլան. Բարւոյ, բարւով կամ բարով, 'ի բարւոյ. Գինւոյ, գինւով կամ գինով. Սիրելւոյ, սիրելւով կամ սիրելով. Ոսկւոյ, ոսկով. Որդւոյ, որդով, որդոց, որդովք։

46. Այս հոլովման բառերուն երբեմն -ւոջ ալ կ՚ըլլան եզակի տեղականն ու տրականը. և անկէց մէկ քանիին բացառականն ալ -ւոջէ կ՚ըլլայ.

Բարի,	բարւոջ.	[illegible]
Այգի,	այգւոջ.	[illegible]
Գինի,	գինւոջ.	[illegible]
Եկեղեցի,	եկեղեցւոջ.	[illegible]
Տարի,	տարւոջ, 'ի տարւոջէ.	[illegible]
Տեղի,	տեղւոջ, 'ի տեղւոջէ.	[illegible]

47. Քիչ անգամ ուրիշ հոլովմանցն ալ կ'ըլլայ ասանկ, աւելի չոր-րորդինն՝ որ ատոր նման է։

ՁԱՐՏՈՒՂԻ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

48. Քանի մը բառ կայ որ հոլովմունքնին եօթը հոլովմունքէն դուրս է, թէպէտ տեղ տեղ կընմանի մէկուն կամ մէկալին. և ասոնք են.

49. Եզակի

Ուղ.	Այր.	էրիկ մարդ, էրիկ, մարդ.
Սեռ.	Առն[1].	էրիկ մարդու.
Տր.	Առն, յայր.	էրիկ մարդու.
Գործ.	Առամբ.	էրիկ մարդով.
Բաց.	յԱռնէ.	էրիկ մարդէ.
Հայց.	զԱյր.	էրիկ մարդը.

Յոգնակի

Ուղ.	Արք.	էրիկ մարդիկ.
Սեռ.	Արանց.	էրիկ մարդոց.
Տր.	Արանց, յարս.	էրիկ մարդոց.
Գործ.	Արամբք.	էրիկ մարդերով.
Բաց.	յԱրանց.	էրիկ մարդերէ.
Հայց.	զԱրս.	էրիկ մարդերը։

Ասանկ կըհոլովի Տէր, որ է տէ այր, այս ինքն մեծ կամ հզօր այր. տէր.

Տէր, տեառն, տեառն, 'ի տէր, տէրամբ, 'ի տեառնէ
 կամ 'ի տեառնէ, զտէր.

---

1 Մեր լեզուին մէջ բառին ընական եղող նուէ տառը ամենեւին չ'ըլլայ. անոր համար աս բառիս ու Տէր բառին մէջն ալ ըէն – կըփոխուի երբոր քովը ն գայ։ Ընդ հակառակն՝ այլ քովի նաւն հոլովմ որ հեռանայ նէ, երբեմն ան չ կըփոխուի. ինչպէս տեսանք [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] բառերուն վրայ (25. 42)։ Աս երկու բառս բայերուն վրայ ալ կ'երեւնայ. (182. 195. 239. 245)։

Տեարք, տերանց կամ տեարց, 'ի տեարս, տերամբք, 'ի տերանց կամ 'ի տեարց, զտեարս.

50. Եզակի

Ուղ.	Հայր.	հար.
Սեռ.	Հօր[1].	հօր.
Տրա.	Հօր, 'ի Հայր.	հօր.
Գործ.	Հարբ, Հարամբ.	հարով.
Բաց.	'ի Հօրէ.	հօրմէ.
Հայց.	զՀայր.	հարը.

Յոգնակի

Ուղ.	Հարք.	հարեր.
Սեռ.	Հարց, Հարանց.	հարերու.
Տրա.	Հարց, Հարանց, 'ի Հարս.	հարերու.
Գործ.	Հարբք, Հարամբք.	հարերով.
Բաց.	'ի Հարց, 'ի Հարանց.	հարերէ.
Հայց.	զՀարս.	հարերը.

Մայր, մօր, մարբ, մարք, մարց. — մար.

Եղբայր, եղբօր, եղբարբ, եղբարք, եղբարց. — եղբար, աղբար.

51. Եզակի

Ուղ.	Կին.	կնիկ.
Սեռ.	Կնոջ.	կնկան.
Տրա.	Կնոջ, 'ի կին.	կնկան.
Գործ.	Կնաւ, կանամբ.	կնկով.
Բաց.	'ի Կնոջէ.	կնիկէ.
Հայց.	զԿին.	կնիկը.

---

1 Հիներուն գրուածքումը հայր, հաւր, 'ի հաւրէ (4).

Յոգնակի

Ուղ.	Կանայք.	կնիկներ, կնկտիք։
Սեռ.	Կանանց.	կնիկներու.
Տր.	Կանանց, 'ի կանայս.	կնիկներու.
Գործ.	Կանամբք.	կնիկներով.
Բաց.	'ի Կանանց.	կնիկներէ.
Հայց.	զԿանայս.	կնիկները։

Տիկին, Կծ կէն, խաթուն. տիկնոջ, տիկնաւ կամ տիկնամբ, 'ի տիկնոջէ, զտիկին.

Տիկնայք, տիկնանց կամ տիկնայց, տիկնօք կամ տիկնամբք, 'ի տիկնանց կամ 'ի տիկնայց, զտիկնայս։

52. Եզակի

Ուղ.	Քոյր.	քոյր.
Սեռ.	Քեռ.	քրոջ.
Տր.	Քեռ, 'ի քոյր.	քրոջ.
Գործ.	Քերբ, քեռբ.	քոյրով.
Բաց.	'ի Քեռէ.	քոյրէ.
Հայց.	զՔոյր.	քոյրը.

Յոգնակի

Ուղ.	Քորք.	քոյրեր.
Սեռ.	Քերց, քեռց.	քոյրերու.
Տր.	Քերց, քեռց, 'ի քորս.	քոյրերու.
Գործ.	Քերբք, քեռբք.	քոյրերով.
Բաց.	'ի Քերց, 'ի քեռց.	քոյրերէ.
Հայց.	զՔորս.	քոյրերը։

33. Եզակի

Ուղ.	Գիւղ, գեօղ.	գեղ.
Սեռ.	Գեղջ.	գեղի.
Տր.	Գեղջ, 'ի գիւղ.	գեղի.
Գործ.	Գիւղիւ, գեօղիւ.	գեղով.
Բաց.	'ի Գեղջէ.	գեղէ.
Հայց.	զԳիւղ, զգեօղ.	գեղը.

Յոգնակի

Ուղ.	Գիւղք, գեօղք.	գեղեր.
Սեռ.	Գիւղից, գեօղից.	գեղերու.
Տր.	Գիւղից, գեօղից, 'ի գիւղս.	գեղերու.
Գործ.	Գիւղիւք, գեօղիւք, գիւղօք.	գեղերով.
Բաց.	'ի Գիւղից, 'ի գեօղից.	գեղերէ.
Հայց.	զԳիւղս, զգեօղս.	գեղերը:

Նաև Գեղ, գեղ, կըհոլովի ըստ 29, գեղի, գեղիւ, 'ի գեղէ.

34. Եզակի

Ուղ.	Օր[1].	օր.
Սեռ.	Աւուր.	օրի.
Տր.	Աւուր, յօր.	օրի.
Գործ.	Աւուրբ.	օրով.
Բաց.	յՕրէ.	օրէ.
Հայց.	զՕր.	օրը.

Յոգնակի

Ուղ.	Աւուրք.	օրեր.
Սեռ.	Աւուրց.	օրերու.
Տր.	Աւուրց, յաւուրս.	օրերու.
Գործ.	Աւուրբք.	օրերով.
Բաց.	յԱւուրց.	օրերէ.
Հայց.	զԱւուրս.	օրերը:

---

1 Հիներուն գրուածքին Աւր, աւուր, յաւրէ, զաւր (4).

ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԴԻՏԵԼԻՔ

55. Ձայնաւորով մը ն, ը վերջացած բառեր՝ գործիական կ՚ըլլան երբեմն միայն ք մը աւելցով ծայրը. ու նոյն ընենին քանի մ՚ կը խօսուին. ինչպէս,

Վէգթեան,	վէգթեամբ,	վէգթեամբք.	Հէչ բիր վաքիթտէ։
Բնաւին,	բնաւիմբ.		Բաշք, Բաշքաճէն։
Սուսեր. (58)	սուսերբ,	սուսերբք.	Քըլըճ։
Հուր,	հուրբ.		Ատէշ։
Ջուր,	ջուրբ,	ջուրբք.	Սու։
Հանուր,	հանուրբ,	հանուրբք.	Ամէն, Բիւթիւն։

56. Բացառական հոլով կ՚ըլլայ երբեմն ուստ վերջով ալ. ինչպէս,

Երկինք,	յերկնուստ.	Կէօքթէն։
Ամէն,	յամենուստ. յամենուստ ծառայութենէ.	Ամէնտէն, ամէն դիւրլիւ. ամէն խիզմէթտէն։
Աստուած,	յաստուածուստ.	Աստուածտէն։
Բուն,	՚ի բնուստ.	՚Ի պաշտան, ասըլտան։
Արքունիք,	յարքունուստ. յարքունուստ հրամանէ.	Սարայտան, միրիտէն. սարայ ֆէրմանընտան։

Երբեմն առանց նախդրի ալ. Արքուստ կոչմանէ, Սարէյ դիւն. մասուստ, ճեփէն։

57. Անձայն յ, կամ որ նոյն է՝ սպառ ձայնաւոր վերջացած, ու ձայնաւորով մը ն, ը վերջացած բառերը յոգնակի սեռական կ՚ըլլան երբեմն միայն ց աւելցով ծայրը. և անկից բացառական ալ կ՚ըլլան բառ որինի. ինչպէս,

Արեւելեայ, արեւելեայք, արեւելեայց կամ արեւելեայց, արեւելեաւք, (եօթներորդ հոլովման պէս).	Արեւելցի։
Գուգնարեայ, գուգնարեայք, գուգնարեայց կամ գուգնարեայց, գուգնարեաւք.	[illegible]
Հայաստանեայ, հայաստանեայք, հայաստանեայց կամ հայաստանեայց, հայաստանեաւք.	Հայաստանցի։
Հայկազնեայ, հայկազնեայք, հայկազնեայց կամ հայկազնեայց, հայկազնեաւք.	Հայքայ ազգէն, Հայ։
Աշխարհայեայ, աշխարհայեայք, աշխարհայեայց կամ աշխարհայեայց, աշխարհայեաւք.	Փրաւ, Քէյ։
Աղախնեայք, աղախնեայց կամ աղախնեայց, աղախնեաւք. Աղախինայք, աղախնայց կամ աղախնայց, աղախնաւք.	Աղախիններ, հարճըլարը։
Կանայք, կանանց կամ կանանց.	Քիւրիք։
Սարդ, սարդք, սարդից.	Ըմ ծառ։
Արտաքոյ, արտաքոյք, արտաքոյց.	Դիհա, կոքծ։
Դիպուածոյ, դիպուածոյք, դիպուածոյց.	Դիպուածական։
Դրեան, դրեանք, դրեանց.	Քրքիր։

Յաւիտեան, յաւիտեանք, յաւիտեանց ·	Երկար ատեն, շատ դար ։
Վեցթեւեան, վեցթեւեանք, վեցթեւեանց ·	Վեց թեւ ունեցող ։
Արամեան, արամեանք, արամեանց ·	Արամայ ազգէն, հայ ։
Աղախին, աղախնանք, աղախնանց ·	աղջիկն, հարճիկ ։
Ամենայն, ամենայնք, ամենայնց ·	ամեն ։
Գառն, գառինք, գառինց ·	ուլիկ ։
Արբուն, արբունք, արբունց ·	կտրիճ հասակ ։
Պատկեր, պատկերք, պատկերց ·	պատկեր ։
Ջուր, ջուրք, ջուրց ·	ջուր ։
Հանուր, հանուրք, հանուրց ·	ամեն, բոլոր ։
Քոյր, քորք, քորց ·	քոյր ։

58 · Երբեմն ալ սեռականի մը նման վերջ ունեցող ուղղական ա-նուններին՝ ան հոլովին սեռականը կամ տրականը կընկալուին, և ըստ այնմ ուրիշ հոլովն ալ կըշինուի · Ինչպես, Հրաշեաց, տարերատեսաց, չորեքտարեաց · Սատեր, սկսեալ կամ սկսուած · Շտեմարանի, Սեմի, Նոյի-մի, ասորի, նախնականի, անձնի, յանի, անմարմնի · Երգիչք, այժմու, որ ուղղական են, ինքնագրաւորեալ իրենց նման սեռականի կամ տրականի տեղ ալ առնուած կան գրոց մէջ · Նոյն անկէց ան վերջին նմանու-թեամբը գործածական չէնուած է · Երգչերեայ, երգչերեաւ · Երգենեայ, ե-րգեննաւ · Դաւիթարեայ, դաւիթարեաւ · Սկսեալ, սկսեալք · Թարգմանի, թարգմանի · Նախնականի, նախնականին · — Բացառական, Շարժիլեայ, 'ի շարժիլեայ · Երեկորեայ, յերեկորեայ · — Յոգնակի սեռական, Անձնի, անձնից · Յանի, յանից · Անմարմնի, անմարմնից · Այժմու, այժմուց · Վերի գրած (57, 58) եայ, եայք, եան, եր վերջացած բառերուն յոգնակի հոլովները՝ ալ կերպիւ ալ նման են, ասոր յոգնակիներն ալ՝ անոնց ։

59 · Յոգնակի ուղղականն երբեմն սեռի կ'ըլլայ՝ մանաւանդ անեզա-կան անուններուն · Ինչպես, Ով գիտէ ընդ Տեառն ատեանս ատարա · փոխանակ ըսելու՝ ատեանք ատարք · չէր անոնց հետ ըսոր ատաւոփներ · Օրէնս արդարութեան բանութիւն մեր եղիցի · փոխանակ ըսելու օ-րէնք · արդարութեան օրէնք՝ մեր ամեն ըլլայ · Ով է ինձ պետս և այլոց · փո-խանակ ըսելու՝ պետք · ինձ ի՞նչ պէտք ըլ ինծի · Տիեզերս լցաւ · փոխանակ ըսելու՝ տիեզերք լցաւ · բոլոր աշխարհս լեցաւ ։

60 · Հայցականն և ուրիշ նախդրիւ հոլովներն ալ երբեմն ըսեմ կ'ըլլան · Ինչպես, Զմեղաւք · զհրեշտակս · զերսն, զկեանսն, զգիրսն · փոխանակ ըսելու՝ զմեղաս, զհրեշտակս, զերան, զկեանսն, զգիրսն · Հեզին արտասուք · Նման Տէրս իրաւունք · փոխանակ ըսելու՝ հեզին արտասուս, նման Տէրս իրաւունս · Ի դժոխսն, 'ի զօրսն, յարքու-նիսն, փոխանակ ըսելու՝ 'ի դժոխսն, 'ի զօրսն, յարքունիսն · Նման գիտցիր ամէն սեռակ բառի համար ։

61 · Յոգնակի ուղղական և անկէց հոլովական ալ կ'ըլլայ երբեմն ատ յոգնակի վերջերուն ալ ·

այք, եայք · աղախին, աղախնայք կամ աղախնեայք · աղջիկներ ։

անք · Նու, նուանք · հարսներ · աղախին, աղախնանք · աղջիկներ ։

իւ, եւ․ պտուղ, պտղոյք․ պտուղներ․ անկողին, անկողինք․ հասկեր․
խոստում, խոստմունք․ աչքան հաւեր․ գառն, գառինք․ գառներ․
այց․ գառն, գառնայք․ աղուներ․ բայր, բայրայք․ բայրեր․
անց․ հազմ, հազմանց․ հալեր․ ձիւթ, ձիւթանք․ հաւեր․ անուշ,
անուշանք, մանչեր․ ձուկ, ձկանք․ ձկներ․

62․ Նախդիր յոլովք այս կամ եայս, անց, եւ, այս վերջաւորութեամբ ուներն,
այց կամ եայց, անց, եայց, ային կամ այց․ ինչ ասեն չունին ստացական․ զի
չգիտէր հոգմանց, հոգմանց․ բայց 'ի բանի մը բառի․ Օրինակ, պատառ,
պատառանք, պատառանց․ ձիւան, ձիւանանք, ձիւանանց, ձիւ-
նանք․ կոչմանք, կոչմանց․

63․ Արդեամբ ալ յոգնակի ուղղական ու անկից հայցական կ'ըլլայ աս
եզակի վերջերովը, որ ստացական եզակի կը հոլովին ամէն հոլով ալ․
ան․ եզ, եզան․ եզներ․ ձի, ձիան․ ձիեր․
անի․ աւազ, աւազանի․ ձկներ, ձմեռն, ձմեռնանի․ ձմռներ․
կանայք, կանանի․ կիներ․
եան․ գիրք, գրեան․ գրեր․ ծով, ծովեան․ ծովեր․ եզ, եզեան․ եզներ․
եար, եր․ եզ, եզեար․ եզներ․ ձուկն, ձկնեար կամ ձկներ․ ձկներ․ բան,
բանեար կամ բաներ․ բաներ, բառեր․
եան․ գօր, գօրական․ գօտ․ գիտակցներ․ բազմական, նախանձներ․
ներ․ բարձիկ, բարձիկներ․ դաշտ ծաղիկ, ծաղիկներ․ փոքրիկ,
փոքրիկներ․ դաշտ ծաղիկներ, ծաղկիկներ․
ոյց․ | կոյր, կուրաց․ կոյրեր, կուրմաններ․ սուրբ, սրբոց կամ սրբա-
ոյեց․ | րեաց․ սրբեր․ մարդ, մարդոց կամ մարդկաց, մարդկանց․
մարդեր․ գեղ, գեղջկաց կամ գեղջուկ․ գեղեր․
ուն․ ձուկն, ձկունն կամ ձկնուն․ ձկներ․ եզ, եզուն․ եզներ․ աղբ, աղբուն աղբեր․
աստան․ անդ, անդաստան․ արտեր․ այգի, այգեստան․ այգիներ․
ոն, ոտն․ մանուկ, մանկանց․ տղաներ․ ակն, ակնանց․ աչքեր․

64․ Այսոք ստացական միավանկներն կ'ըլլան․ Նոյնպէս բազմավանկներն․ — Այս եզակիներս երբեմն նաեւ յոգնակի կ'ըլլան գրով ու անով, ամէն վերջաւորութեամբ ալ․ Օրինակ, գրեանք․ գրեանց, գրեանց, գրե-
նաց (57)․ սրբառրայք կամ սրբառրեայք․ գործ-բայս, սրբառրայց կամ
սրբառրեից․ անդրաստանք, յանդրաստանս, անդրաստանաց․ գմանկանս,
մանկանց․ մանկանոցք կամ մանկանանոցք․

65․ Շատ անգամ ալ յոգնակիի տեղ նոյն անունը կրկնելով․ որ
շատ տեղ ալ կը գործածուի ամէն մէկ, ամէն, շատ․ Օրինակ, ազգ ազգ, ազգեր․
այր այր, տուն տուն, ամէն մէկ մարդ, ամէն մէկ մարդու․ քաղաքէ քաղաքէ,
ամէն տեղէ․ ատուր ատուր, ամէն օրուան․ գիւղէ գիւղէն, գիւղերէ․ գիւղէ
յանէն, գեղերը․ գետեր ծովեր, ծովերը․ ազգք ազգք, ազգեր, շատ ազ-
գեր․ լեզուք լեզուք, լեզուներ, շատ լեզուներ․ ազգաց ազգաց, քաղաքաց
քաղաքաց, շատ ազգերու, շատ քաղաքներու․ 'ի տեղեաց տեղեաց, շատ տե-
ղերէ․ 'ի տունս տունս, շատ տուներ, շատ տուներ կամ շատ տուներու մէջ․

66․ Իսկ անձնական որ յայտնի գոյական բառ կըլլան ալ, անոր
շատը կամ սակաւը կ'ըմբռնուի․ Օրինակ, ծառք ծառք երգմամբք․

ըսել է՝ [illegible] կամ [illegible]. մանր մանր մասունք, [illegible] կամ [illegible]. ընտիր ընտիր երկիրն, [illegible]. բազում բազում ինչ իրս, [illegible]. նման նման, [illegible]:

Ասանկ ալ մէկէն յոգնակիին տեղը Մեծամեծ կ'ըսուի ստորադասաբար. մեծամեծ գաւառաւանք, քաղաքք մեծամեծք. — որ եթէ եզակի հետ ըսուի, խիստ մեծ կընշանակէ. մեծամեծ տագնապ, մեծամեծ մարդն:

67. Եզակի յատուկ անունները յոգնակի չունին ըսինք ստորադաս (20). բայց երբեմն նոյն անունն ունեցողները կամ նմաններն ըսել ուզելու ըլլայ նէ, յոգնակի կ'ըլլան քէով, ներով, կամ [illegible] վերջով (63), ու կըհոլովին ալ. - վերջացածները՝ յիով կառնեն յոգնակի քէն ու ներն. Տիգրանք, Բրուտոսք, Յուդայք, Յուդայից. Սիմոնք, Սիմոնից. Անտոնք, Անտոնից. Անտիոքոսք կամ Անտիոքք, Անտիոքայք. երկուս Բրուտոսս: — Տիտանեանք, տիտանեանց, [illegible]. Անտիքեանք, [illegible]. Գրիգորեանք, [illegible]:

68. Յոգնակիի ք. - կըդրուի երբեմն բառին սեռականին, տրականին, բացառականին ու նախդրիւ հոլովներուն վրայ ալ. ու կընշանակէ [illegible] են, [illegible] են, [illegible] են, և այլն. ու նորէն ալ կըհոլովին՝ երբեմն. ինչպէս, Բրուտոսիք, զԲրուտոսիան. Բրուտոսինքն. Աստուծոյք, աստուծոյց, զաստուծոյան. Մարիամայք, զմարիամայան. Երկրիք. զերկրիան. Սիրելեաց, սիրելեացքն: — Մարիամուքն, զմարիամուան. — Ի յարենէք, 'ի յարենեց. Յերկրէքս, յերկրեցս. Առ 'ի յերկրէք, զառ 'ի յերկրեան: — Յերկրիքս. Առ 'ի նեղքոյք, զառ 'ի նեղքոյս. Առ 'ի աստուծք, զառ 'ի աստուծեան. Ընդ մէջքն, զընդ մէջան. Ըստ մասինքն, ըստ մասինցն (57). Մի ըստ միոջէքն, մի ըստ միոջէցն, զմի ըստ միոջէան:

Ասանկ գերանուններուն ալ կ'ըլլայ, ուրիշ անսովոր հոլովներով ալ: Հոս գրածներուն մէջն ալ գիտէ սեռական ու բացառական անսովոր հոլովը. 'ի [illegible], [illegible], [illegible], որ ալ ուրիշ տեղ չկայ, ու կընմանի 57 թուին:

69. Մէկ հոլովման անուններն երբեմն ուրիշ հոլովման պէս ալ կըհոլովին, մանաւանդ երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ ու վեցերորդ հոլովումներունը մէկմէկու պէս. ամէն հոլովին պէս ալ չէ նէ, մէկ քանիին պէս: Առջևի օրինակներէդ՝ քիչէն շատը հասկըցիր.

Ծաղիկ, ծաղկան. ծաղկի, ծաղկաւ. ծաղկոյ, ծաղկով. [illegible]:
Անկիւն, անկեան. անկիւնի, յանկիւնէ. [illegible], քէօշէ:
Ժողովուրդ, ժողովրդեան. ժողովրդոյ, ժողովրդով. ժողովրդի, ժողովրդիւ. [illegible]:
Խորհուրդ, խորհրդոյ կամ խորհրդեան. խորհրդի, խորհրդիւ. [illegible]:
Սանձ, սանձի, սանձիւ, սանձից. սանձաւ, սանձաց. սանձուց. [illegible], կէմ:
Լուսաւոյն, լուսաւունի, լուսաւունիւ, լուսաւունից. լուսաւունաւ, լուսաւունաց. [illegible]:

Թուղթ, թղթոյ · թղթի, 'ի թղթէ · — թուղթ ։
Թև, թևոյ · թևի, 'ի թևէ · — թև ։
Չափ, չափոյ, չափոց · չափու, չափուց · չափի, չափու, չափից · — չափ ։
Զգեստ, զգեստու, զգեստուց, զգեստով · զգեստի, զգեստիւ, զգեստից, զգեստիւք · — հագուստ, շոր ։
Զէն, զինու, զինուց, զինուք · զինով, զինաւ · զինից, զինօք · — զէնք, [illegible] ։
Ասր, ասու · ասրու, ասրոյ, ասրով · ասերբ · — բուրդ ։
Մեղր, մեղու · մեղեր, մեղերբ · մեղրոյ, մեղրով · մեղրի · — մեղր, [illegible] ։
Նաւ, նաւի, նաւաւ, նաւաց · նաւով · նաւու, նաւուց · — նաւ ։
Վանք, վանաց · վանից, վանիւք · վանուց · — վանք, [illegible] ։
Ամիս, ամսոյ · ամսեան · — ամիս ։
Բաժին, բաժնի, բաժնից · բաժեան, բաժեանց · — մաս, բաժին ։
Ժամանակ, ժամանակի · ժամանակեան · — ատեն ։
Բազուկ, բազկի, բազկաւ · բազկամբ · — թև, բազուկ ։
Կող, կողի, կողիւ, կողիւք · կողամբք · — կող ։
Գօտի, գօտւոյ, գօտւով կամ գօտեաւ · գօտեամբ · — գօտի ։
Բլուր, բլրոյ կամ բլրի · բլեր · բլերբ · — բլուր, պզտիկ լեռ ։
Ձեռն, ձեռին, ձեռամբ · ձեռք, ձեռաց, ձեռօք · ձեռբք կամ ձեռք · ձեռինք, ձեռամբք · — ձեռք ։
Յեսան, յեսանի · յեսանայ · — սրելու քար ։
Շեփոր, շեփորի · շեփորայ · — փող, [illegible] ։
Քրմանոյշ, քրմանուշի · քրմանուշայ · — [illegible] ։
Աստուածուհի, աստուածուհւոյ · աստուածուհեայ · — [illegible] ։

70 · Ոմանց ալ եզակին մէկ կերպ, յոգնակին մէկալ կերպ կ՚ըլլայ սովորաբար · ինչպէս,

Ժողովուրդ, ժողովրդեան · — ժողովուրդք, ժողովրդոց · — ժողովուրդ ։
Խորհուրդ, խորհրդոյ կամ խորհրդեան · — խորհուրդք, խորհրդոց · — խորհուրդ ։
Ծնունդ, ծննդեան կամ ծննդոյ · — ծնունդք, ծննդոց · — ծնունդ, ծնանիլը ։
Շնորհ, շնորհի, շնորհիւ · — շնորհք, շնորհաց, շնորհօք · — շնորհ ։
Երկին, երկնի, երկնաւ · — երկինք, երկնից, երկնիւք · — երկինք ։
Քար, քարի, քարիւ կամ քարամբ · — քարինք, քարանց, քարամբք կամ քարիւք · — քար ։
Պատիւ, պատուոյ · — պատուանք, պատուանց · — պատիւ ։
Աղախին, աղախնոյ կամ աղախնի, աղախնով, աղախնաւ, աղախնիւ · — աղախնայք, և այլն (57, 61) · քիչ տեղ, աղախինք, զաղախինս · — աղախին, [illegible] ։

71 · Նոյն բառն ուրիշ ուրիշ բան որ նշանակէ նէ, հոլովը կըփոխուի սովորաբար · ինչպէս,

Այր · [illegible] · այրի, այրիւ ·
Մայր · [illegible] · մայրի, մայրիւ ·
Գեղ · գեղ · գեղի, գեղիւ ·

Այր · [illegible] · առն, արամբ ։
Մայր · մայր · մօր, մարբ ։
Գեղ · գեղեցկութիւն · գեղոյ, գեղով ։

Փող · դեղձան · փողի, փողիւ ·	Փող · ոսկի, պղինձ · փողոյ, փողով ·
Ող · ողնոյ ոսկր · ողի, ողից ·	Ող · օձ, հաւկիթ · ողոյ, ողոց ·
Որթ · անոյ · որթոյ, որթով ·	Որթ · հորթ, գառն · որթու, որթուց ·

72 · Անուն մը մասնիկի մը հետ միացած կամ ուրիշ անուան հետ բարդած որ ըլլայ նէ, անեզական եզական ալ կ'ըլլայ · վերջահոլով չունեցողը վերջահոլով ալ կ'առնէ, ու սովորաբար հոլովը կը փոխէ, մանաւանդ չորրորդ ու հինգերորդ հոլովմանց բառերը · ինչպէս,

Միտք · մտաց ·	Անմիտ, անմտի, անմտից կամ անմտաց ·
Փառք · փառաց ·	Վեհափառ, վեհափառի, վեհափառից ·
Յոյս · յուսոյ ·	Անյոյս, անյուսի, անյոյսք, անյուսից, անյուսոյ ·
Սէր · սիրոյ ·	Բարեսէր, բարեսիրի, բարեսէրք, բարեսիրոյ ·
Աստուած, աստուծոյ, աստուծոց, աստուածոց ·	Անաստուած, անաստուածի, անաստուածից ·
Գործ, գործոյ, գործոց ·	Այգեգործ, այգեգործի, այգեգործաց ·
Զէն, զինու, զինուց ·	Սպառազէն, սպառազինի, սպառազինաց ·
Խրատ, խրատու, խրատուց ·	Անխրատ, անխրատի, անխրատից ·
Կիրք · կրից · կրիւք ·	Զինակիր, զինակրի, զինակրաց, զինակրօք ·
Սիրտ, սրտի, սրտից ·	Խստասիրտ, խստասրտի, խստասրտաց ·

ՄԻՋԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔԸ

73 · Միջակ և անորոշ կ'ըսուին քանի մը գոյական և ածական անուններ, որ որոշ բան մը կամ ինչութիւն մը չեն ցուցըներ, ու հասարակ անուան ու դերանուան մէջ տեղը կեցուին · Ասոնցմէ մէկ քանին ալ զատ հոլովում ունի, որ գիտնալու է ·

74 · Մի · միոյ կամ միոջ (47), միում, միով, 'ի միոյ կամ 'ի միոջէ, զմի · Մէկ ·

Երկու, երկուք · երկուց, երկուք, զերկուս ·	Երկու, Երկուքը ·
Երեք · երից, երիւք, զերիս ·	Երեք ·
Չորք · (չորեք) · չորից, չորիւք, զչորս ·	Չորս ·
Հինգ · հնգի, հնգիւ · հինգք, հնգից, հնգիւք · հնգաւ, հնգաց, հնգօք ·	Հինգ ·
Վեց · վեցի, վեցիւ · վեցք, վեցից, վեցիւք ·	Վեց ·

Եօթն¹. եօթան, եօթնեան, եօթին. եօ-թանք, եօթնեանք, եօթունք. կամ եօթ-նի, եօթնից. — եօթը, օթը.

Ութ. ութի, ութիւ. ութք, ութից, ութիւք. — ութը.

Ինն. ըննի, ըննիւ. իննունք կամ իննունք, — ինը.
իննունց, իննանց, իննամբք, իննուք. կամ ըննից, ըննիւք.

Տասն. տասին, տասամբ. տասունք, տա-սանց, տասամբք. կամ տասնից, տասնիւք. — տասը.

Մետասան, երկոտասան, և այլն. մետա-սանի, մետասանից. — տասնըմէկ, տաս-ներկուք, և այլն.

Եօթն և տասն, եօթն և տասին. եօթն և տասունք, եօթն և տասանց, եօթն և տասնից կամ եօթանց և տասանց. — տասնըեօթը.

Եօթնուտասն, եօթնուտասին. եօթնու-տասանք, եօթնուտասանից, եօթնուտասնից. — տասնըեօթը.

Քսան, երեսուն, և այլն. քսանի, քսա-նիւ, քսանից. երեսնի, երեսնից. — քսան, երեսուն, և այլն.

Քսան և մի, քսան և երկու. քսան և միոյ, քսան և երկուց. կամ քսանից և միոյ, քսանից և երկուց. — քսանըմէկ, քսան-ըերկու, և այլն.

Հարիւր, երկու հարիւր կամ երկերիւր, երեք հարիւր կամ երեքարիւր, չորեք հարիւր կամ չորեքարիւր, հինգ հարիւր, և այլն. հարիւրոյ, հարիւրոց. հարիւ-րի, հարիւրից. երկու հարիւրոյ կամ եր-կուց հարիւրոց, երեք հարիւրոյ կամ երից հարիւրոց, չորեք հարիւրոյ, կամ չորից հարիւրոց. հինգ հարիւրոյ, հինգ հարիւրոց կամ հնգից հարիւրոց, և այլն. — հարիւր, երկու հարիւր, և այլն.

կամ Հարիւրք երկու, հարիւրոց երկուց, և այլն. — երկու հարիւր, և այլն.

---

¹ Հինկրուն գրուածքումը եօթը, եօթան (18. ծան.) կամ եօթան. եր-բեմն ալ եօթնը.

Հարիւր և մի, հարիւր և երկու, հարիւր և տասն կամ հարիւր տասն · հարիւր և միոյ, հարիւր և երկուց, հարիւր և տասանց, հարիւր տասանց · կամ հարիւրոց և երկուց, հարիւրոց և տասանց · — Հարիւր մէկ, հարիւր երկու, եւ այլն ·

Հազար, երկու հազար, և այլն · հազա_րի, հազարաւ, հազարաց · հազարիւ, հազարից · երկու հազարի կամ երկուց հազարաց · կամ Հազարք երկու, հազարաց երկուց · և այլն · — Հազար, երկու հազար, եւ այլն ·

Հազար և մի, հազար և երկու, հազար և տասն, հազար և եօթն և տասն կամ հազար եօթն և տասն · հազար և միոյ, հազար և երկուց, հազար և տասանց · կամ հազարաց և երկուց, հազարաց և տասանց · — Հազար մէկ, հազար երկու, եւ այլն ·

Բիւր, որ Տասն հազար ալ կ'ըսուի · բիւ_րու, բիւրուց · բիւրոյ, բիւրոց · բիւրի, բիւրաւ, բիւրիւ · — Բիւր, տասը հազար ·

Հարիւր բիւր, հազար հազարք կամ հա_զարք հազարաց · — Մէկ միլիոն ·

Հազար բիւր · — Տասը միլիոն ·

Բիւր բիւրք կամ բիւրք բիւրուց · — Հարիւր միլիոն ·

75. Թուոց կարգ ցցնելը՝ տասնց վերջը րորդ կամ երորդ կցելով կ'ըլ_լայ · բայց 'ի Ա. են՝ որ կըսուի Առաջին, առաջներորդ կամ առաջնորդ · — երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ, քսաներորդ չորրորդ կամ քսաներորդ և չորրորդ կամ քսան և չորրորդ, երեսներորդ, հարիւրե_րորդ կամ հարիւրորդ, հարիւր տասներորդ · Առաջին, առաջնոյ, կըհո_լովի ըստ 31 · միւսներն ըստ 39. առաջներորդի, երկրորդի, քսանե_րորդի չորրորդի կամ քսան և չորրորդի, 'ի քսան և չորրորդ կամ 'ի քսան և 'ի չորրորդ, յերեսներորդէ երկրորդէ կամ յերեսուն և երկրորդէ · — Դարձ Թիւերն ալ երբեմն առ մասով կըրանին · Ցեսժն ամին · 'ի չորրորդ ամին միջէ 'ի մետասան ամի ·

76. Երկոքեան կամ երկոքին, երեքեան կամ երեքին, չորեքեան կամ չորեքին, և այլն · Երկուքն ալ, երկուքը, երեքն ալ, երեքը, չորսն ալ, չորսը, ևն · ասանկ կըհոլովին ·

Յոգնակի

Ուղ.	Երկոքեան, երկոքին.	երկուքն ու երկուքը.
Սեռ.	Երկոցուն, երկոցունց.	երկուքին ու երկուքին.
Տր.	Երկոցուն, երկոցունց, յերկոսեան, յերկոսին.	երկուքին ու երկուքին.
Գործ.	Երկոքումբ, երկոքումբք.	երկուքով ու երկուքովը.
Բաց.	յԵրկոցունց.	երկուքէն ու երկուքէն.
Հայց.	զԵրկոսեան, զերկոսին.	երկուքն ու երկուքը.

77. Նոյնպէս կըհոլովին

Ամենեքեան, ամենեքին, ամենեցուն. ամէնն ու ամէնը.
Բոլորեքեան, բոլորեքին, բոլորեցուն. բոլորն ու բոլորը.

78. Նախադասականը գոյականին հետ կ՚ըլլայ և Յերկոցուն կողմանց. ՚ի ձեռն երկոցուն. Յայլոյն ամենեցուն. ՚ի մէնջ ամենեցուն.

79. Երկոտասանք, երկոտասն ու. կըհոլովի ըստ 31. երկոտասանից, երկոտասանիւրում, երկոտասանիւրով, յերկոտասանից կամ յերկոտասանիւրմէ (33), զերկոտասանս.— Երկոտասանեքին, երկոտասանեցուն, երկոտասանեից կամ երկոտասանից (57), երկոտասանիւրովք, յերկոտասանից, զերկոտասանս.

80. Անունի անորոշական, գոյական և ածական.

Ուղ.	Զի, զինչ, ինչ.	ինչ բան, ինչ, ինչ որ, որ.
Սեռ.	Իր, եր.	ինչ բանի, ինչու.
Տր.	Իմ, հիմ, երում, երում, յինչ.	ինչ բանի, ինչու.
Գործ.	Իւ.	ինչ բանով, ինչով, որով.
Բաց.	յԻմէ.	ինչ բանէ, ինչէ.
Հայց.	Զի, զինչ, ինչ.	ինչ բան, ինչ, ինչ որ, որ.

81. Այս տառից հարցմունքս ալ կըլլան, հարցմունքով ալ. Տրակա-նը հիմ, երում՝ ասելի հարցական կըլլանին, ինչո. [illegible] ... [illegible] ... ինչ

բանի համար կամ ինչ բանի վերայ որ ըլլայ[1]։ Ստորոգաբար գոյական է․ ինչ ածական ալ կրնանին ըսել, մէկալ հոլովները խիստ քիչ․ ու իրօք կ՚ըսուին աւելի ստորոգաբար։

82․ [illegible] անյայտնական, գոյական և ածական.

Ուղղ․	Ոմն․	Ոք․	Ինչ․	բան մը, էր մը, մը՝ մըն, քանի մը․
Սեռ․		Ուրուք․		բանի մը, մը․
Տր․	Ումեմն․	Ումեք․	յԻնչ․	բանի մը, մը․
Գործ․		Ուքիւ․		բանով մը, մը․
Բաց․	յՈւմեմնէ․	յՈւմեքէ․		բանէ մը, մը․
Հայց․	Ոմն․		Ինչ․	բան մը, մը։

83․ Իր ուղղականը չգործածուիր։ Իմն մասնիկ՝ բնաւ նախդիր չառներ, ոչ զ, ոչ յ․ մասնիկ ալ չյառներ հոլովական, հապա ածականի կամ գոյականի հետ․ Այլ իմն աղաղակել․ Մեծ իմն անուն փառաց ժառանգել․ Մի իմն շնորհել․ Զիմն մի՝ ՚ի նոցանէ։ — Ինչ կ՚առնէ միայն յ նախդիր․ ամենևին զ չառներ։ — Ածական՝ իրաց կ՚ըսուին շատ, անձանց քիչ։

84․ Մերթ ընդ առ ինչին հետ ալ կրնայ հարցական և առանց հարցականի, ու երկուքն ալ միայնեղ կը հոլովին․

Ո՛վ ինչ ինչ, եր իրիք, իմ իմիք, ի իւիք, ինչ բան, ոչ յիմէ իմեքէ, զինչ ինչ, յինչ ինչ․ բան։

85․ Իմն, Ինչ կրկնելով կրկնած ալ կրնանին, ու կը հոլովին առանց․

Իմն իմն }	իրիք իրիք, իմիք իմիք, իւիք	քանի մը բան,
Ինչ ինչ }	իւիք, իմն իմն, ինչ ինչ․	քանի մը։

Ասկէ էր հայցական ալ կրնայ․ Իմն իմն խառնանուն տալ․ քանի մը բան ճշմարտութեան փոխա։

86․ Ոչ ինչ, ոչ իրիք, ոչ իմիք, ոչ իւիք, ոչ յիմեքէ, ոչ ինչ, ոչ յինչ․ ոչ ինչ, հէչ բան մը։ Ասոր նախդիրն

1 Նոյն զ նախդրով բացառականն ըլլալու է ասի, որպէս թէ ըսէ․ որ ստորոգաբար հարցական կրնայ ըլլալ, ու կը նշանակէ ինչու համար, ինչ բանի համար։

հոլովները չըստանար ուրիշին, ուրիշին[1], հապա ընտրը առնար ուրիշին, ուրիշին:

87. Եզակի

Ուղ.	Ո. ով.	ով, ով որ, որը.
Սեռ.	Ոյր.	որուն, որուն որ.
Տր.	Ում, յո, յով.	որուն, որուն որ.
Գործ.	—	— —
Բաց.	յՈւմէ, յումմէ.	որմէ, որմէ որ.
Հայց.	զՈ. զով.	ով, ով որ, որը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ոյք.	որոնք, որոնք որ.
Սեռ.	Ոյց.	որոնց, որոնց որ.
Տր.	Ոյց, յոյս.	որոնց, որոնց որ.
Գործ.	—	— —
Բաց.	յՈյց.	որոնցմէ, որոնցմէ որ.
Հայց.	զՈյս.	որոնք, որոնք որ:

88. Գործիականին տեղը կ'ըսուի իւ, որով, որովք: — Առհասարակ գոյական է. հարցական և առանց հարցականի ալ շատ կըգործածուի. Ինչպէս,
Ով գայ առաջին, քերովբէի՞ նմանի. [illegible]
Ամենայն տեղ կարդի՝ յումմէ կարդի [illegible]
Զի զով սիրէ որ՝ նմին և տուրքի. [illegible]
[illegible] տեղ ածական ալ կըլլայ:

89. Եզակի ուղղականը յոգնակի ալ կընշանակէ երբեմն. Ո՞վ են ժողովուրդս այս. ո՞վ են այրս. ո՞վ էաք. ո՞վ էիք. Ես և դու ո՞վ էինք. ո՞վ և ո՞վ էին՝ որ երթային. ո՛ էին. ո՛ այնպիսիք էին:

90. Նախդրիւ տրականը Յո, յով, [illegible] ալ ըսել է. Յո՞վ երթաս. [illegible]: Գնայցեն յո և գնայցեն. [illegible]:

91. Ոք, ով որ, որն որ, ինչ որ, ինչ, որ, որը. ընդհանուր հոլովման ալ կըհոլովին.

---

1 Իսկ Ուրուք, ուրուքի, ուրուք, ուրուքէ, ուրուքեց, ուրիշ բառ է՝ գոյական և ածական, և ըսել է [illegible], [illegible]. որ ըսած ամէն հոլովը ունի բառ 29, [illegible] ալ կ'ըլլայ: Ընկած է հասարակ գոյական անուանէն [illegible]. որ [illegible] ըսել է:

Որ, որոյ, որում, որով, յորմէ կամ յորոյ, զոր, յոր.
Որք, որոց, որոց, որովք, յորոց, զորս, յորս:

Աս Որս ալ առանց հարցընելու ալ կըրանի՝ հարցընելով ալ, գոյական և ածական:

92. Կրկնուած՝ [illegible] ալ ըսել է. Ինչպէս,
Ժողովեցին որ շատ և որ սակաւ. [illegible]
Որ ՚ի ներքս որ արտաքս թօթափէին. [illegible]
Կատարել զորս ՚ի դաշտս զորս ՚ի լերինս. [illegible]

93. Որ ինչ, որ զինչ, ինչ որ, զինչ որ. [illegible]

Առջինը միայն կըհոլովի, ու եզակի միայն.
Որոյ իրիք կամ ոյր իրիք, որում իմիք կամ ում իմիք, որով իւիք, յորմէ իմեքէ. որ ինչ, ինչ որ կամ ինչ զոր, զոր ինչ, որ զինչ, զինչ որ, յոր ինչ:

Սովորաբար գոյական է և առանց հարցընելու կըրանի. երբեմն ալ ածական կամ հարցական:

94. Եզակի

Ուղ.	Ոմն.	Ոք.	[illegible]
Սեռ.	Ուրումն, որումն.	Ուրուք.	[illegible]
Տր.	Ումեմն, յումն.	Ումեք, յոք.	[illegible]
Գործ.	Ոմամբ.	—	[illegible]
Բաց.	յՈւմեմնէ.	յՈւմեքէ.	[illegible]
Հայց.	զՈմն.	զՈք.	[illegible]

Յոգնակի

Ուղ.	Ոմանք, ոք.	[illegible]
Սեռ.	Ոմանց.	[illegible]
Տր.	Ոմանց, յոմանս.	[illegible]
Գործ.	Ոմամբք.	[illegible]
Բաց.	յՈմանց.	[illegible]
Հայց.	զՈմանս.	[illegible]

95. Գոյական է և ածական. մարդու ալ կ՚ըսուի, իրաց ալ. Այր ոմն, այր ոք, կանայք ոմանք. ընկեր ուրուք, կշռոք ոմամբք։

96. Ոքը զատ յոգնական չունենալուն՝ յոգնակի ալ կըլլանի տեղ տեղ. Թէ ոք պիտանիք իցեն, ոք արք անօրէնք, որպիսիք ոք, դուժնաքեայք ոք, երկու ոք միաբանք. զերկուս ոք, զհազարս ոք. բազմաց ումեք. ոչ ոք իցեն որ բնակիցեն։ Երբեմն ալ ոյք կըգրուի. Նա որ ընդ նմա էին ոյք. ո՞ր ոյք, բազում ոյք. որպիսիք ոյք իցեն։

97. Հոլովները կրկնելով ալ կ՚ըսուի. Ուրուք ուրուք, ումեք ումեք, ոմանք ոմանք, ոմանց ոմանց, զոմանս ոմանս. ձէյ բանէյէն, ձէյ բանէն։

98. Ոք ովին և ոյրին հետ ալ կըլլանի, ու երկուքն ալ կըհոլովին.

Ոք, ով ոք, ոյր ուրուք, ում ումեք, յումմէ կամ յումմէ ումեքէ, կամ յում ումեքէ, զո ոք, զով ոք.

Ոք կամ ոյք ոմանք, ոյց ոմանց, յոյց ոմանց, զոյս ոմանս. — ովն, ովլ որ, որը, որ։

99. Որ ոք, որոյ ուրուք, որում ումեք, որով ոմամբ, յորմէ ումեքէ, զոր ոք.

Որ ոք, որոց ոմանց, որովք ոմամբք, յորոց ոմանց, զորս ոմանս. — որն որ, ովն որ։

100. Ոչ ոք, ոչ ուրուք, ոչ ումեք, ոչ յումեքէ, ոչ զոք, ոչ յոք. հէչ ձէր, ձէր չ. հէչ ձէ։ — Ո՛ւմենեմն չըսուիր ... բայց ըսած կայ ... — Սովորաբար գոյական է. երբեմն ածական. Ոչ ոք ծառայ։

101. Մինեանց, ... եզակի չունի և ոչ ուղղական. կըհոլովի ըստ 24.

Մինեանց, 'ի մինեանս, մինեամբք, 'ի մինեանց, զմինեանս. ...

102. Իրերաց, ... եզակի չունի և ոչ ուղղական. կըհոլովի ըստ 19 կամ 39.

Իրերաց, յիրերաս կամ յիրեար, յիրար, իրերօք, յիրերաց, զիրերաս կամ զիրեար, զիրար. ...

103. Մի, մէ. անձական է. Նման մի, քան մէ. Այր մի, մարդ մէ. առն միոջ կամ միում, մարդոյ մէ. կըհոլովի համաբանքի Մէկին պէս (74) ըստ 31 առանց յօգնակի.

Մի, միոյ կամ միոջ, միում, միով, ՚ի միոյ կամ ՚ի միոջէ.

104. Մի մի, Մէն մի, Մէն. ամէն մէկը, մէյմէկ. առանձինը միայն կըհոլովի երկուքն ալ՝ ըստ 31.

Մի մի, միոյ միոյ, միում միում, միով միով, ՚ի միոյ միոյ կամ ՚ի միոջէ միոջէ, զմի մի.

105. Միւս, մէկալ. կըհոլովի ըստ 31.

Միւս, միւսոյ, միւսում, ՚ի միւս, միւսով, ՚ի միւսոյ կամ ՚ի միւսմէ, զմիւս.

Միւսք (որ քիչ կըգանուի), միւսոց, միւսովք, ՚ի միւսոց.

106. Այլ, ուրիշ, մէկալ. նոյնպէս կըհոլովի.

Այլ, այլոյ, այլում, յայլ, այլով, յայլոյ կամ յայլմէ, զայլ.

Այլք, այլոց, այլոց, յայլս, այլովք, յայլոց, զայլս.

107. Քանի, քանի. Այսքանի, Այդքանի, Այնքանի, ասչափ, ատչափ, անչափ. կըհոլովին ըստ 43.

Քանի, քանուց կամ քանից. քանեաց. Այսքանի, այսքանուց կամ այսքանից, այսքանեաւ. այսքանեաց.

Իսկ Այսքան, Այսչափ, կըհոլովին ըստ 29.

Այսքանի, այսքանիւ. Այսչափի, այսչափիւ.

108. Իւրաքանչիւր, Անձնիւր կամ անձնիւր. ամէն մէկս, ամէն մէկդ, ամէն մէկը. ամէն մէկերնիս, ամէն մէկերնիդ, ամէն մէկերնին. կըհոլովին ըստ 31.

Իւրաքանչիւր, իւրաքանչիւրոյ, իւրաքանչիւրում, իւրաքանչիւրով, յիւրաքանչիւրոյ կամ յիւրաքանչիւրմէ, զիւրաքանչիւր.

Իւրաքանչիւրք, իւրաքանչիւրոց, իւրաքանչիւրից կամ իւրաքանչիւրց (57), իւրաքանչիւրովք, յիւրաքանչիւրոց, զիւրաքանչիւրս.

— Անձնիւրոց, անձնիւրց կամ անձնեայց (27).

109. Բայց Իւրաքանչիւր, Անձնիւր, ինչպէս Երկաքանչիւրն ալ (79), անփոփոխ մնալով սեռականի ու տրականի տեղ ալ կըգանուին, եզակի և յօգնակի. —

Յոգնակի ալ են ամէն դէմք. Մ՝եք իւրաքանչիւր, դուք իւրաքանչիւր, նոքա իւրաքանչիւր։

110. Ա՝մէն եւ Ա՝մեն, Ա՝մենայն, -ջն, -ջնը. կը հոլովին ըստ 29.

Ա՝մէն, ամէնի, ամէնի եւ ամէնում (34), ամէնիւ, յամէնէ, զամէն.

Ա՝մէնք, ամէնից, ամէնիւք, յամէնից։

Ա՝մենայն, ամենայնի, ամենայնի եւ ամենայնում, ամենայնիւ, յամենայնէ, զամենայն.

Ա՝մենայնք, ամենայնից եւ ամենայնց (57), ամենայնիւք, յամենայնից, զամենայնս։ — Իսկ -ջն քիչ կը բանի. յոգնակի -ջն-ջն+ ըսելու տեղն ալ աւելի -ջնէ+է-ն կ՚ըսուի (77), երբեմն ալ -ջն-ջն։

111. Իմն, ինչ, ոմն, ոք, այս վերջիններուն հետ ալ մէկտեղ կը բանին. Մ՝ի իմն, մի ինչ, այլ իմն, այլ ինչ, իւրաքանչիւր ինչ, ամենայն ինչ։ — Մ՝ի ոմն, մի ոք եւ ոք մի, այլ ոմն, այլ ոք, իւրաքանչիւր ոք, ամենայն ոք։

Մ՝ի, Ա՝յլ, սովորաբար իրենք ալ մէկտեղ կը հոլովուին. Մ՝իոյ իրիք, միով իւիք, զմի ինչ. Ա՝յլում իմիք, այլով իւիք. Մ՝իոյ ուրումն եւ ուրուք, միում ումեք. Ա՝յլով ոմամբ, յայլմէ ումեմնէ եւ ումեքէ, զայլ ոք. այլք ոմանք, այլոց ոմանց։ — Քիչ տեղ միայն եղքի-նը. Ա՝յլ իրիք, այլ իւիք. այլ ուրուք, այլ ումեք, յայլ ումեքէ. այլ ոմանք, այլ ոմանց։

Իսկ Իւրաքանչիւր, Ա՝մենայն, սովորաբար չեն հոլովիր. Իւրաքանչիւր իրիք եւ իմիք. ամենայն իրիք եւ իմիք, ամենայն իւիք, յամենայն իմեքէ եւ յամենայնէ իմեքէ, զամենայն ինչ. Իւրաքանչիւր ուրուք եւ ումեք, յիւրաքանչիւր ումեքէ. Ա՝մենայն ուրուք եւ ումեք, յամենայն ումեքէ։ — Զրուցը -ջն-ջն էն, -ջն-ջն -ն, -ջն-ջն -մ-մբ. և ոչ յոգնակի կը բանի։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

112. Դերանունը բանի մը բառ է որ դէմք մը կամ
դէմքերուն համեմատ կարգ մը կըցուցընեն. և անուն
տեղ կըդրուին չկրկնելու համար։ Որը գոյական է, որ
ածական։ Նոյնին պէս կըհոլովին, շատերնին ալ յա
տուկ հոլովում ունին։

ԷԱԿԱՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

113. ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՄՔ

	Եզակի		*Յոգնակի*	
Ուղ.	Ես.	ես.	Մեք.	մենք.
Սեռ.	Իմ.	իմ.	Մեր.	մեր.
Տրա.	Ինձ, ինծ.	ինծի.	Մեզ, ՚ի մեզ.	մեզի.
Գործ.	Ինև.	ինծմով.	Մեւք[1].	մեզմո
Բաց.	յԻնէն.	ինծմէ.	՚ի Մէնջ.	մեզմէ.
Հայց.	զԻս.	ես.	զՄեզ.	մեզ.

1 Մեօք, ձեօք կըկարդանք հիմայ առմիօրէն. բայց բուն հին ձեռ
գրուածքին է մեւք, ձեւք. քիչ կ՚երևի մեաւք, ձեաւք։

114 . ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԷՄՔ

Եզակի			Յոգնակի	
Ուղղ .	Դու .	դու .	Դուք .	դուք .
Սեռ .	Քո .	քու .	Ձեր .	ձեր .
Տր .	Քեզ , 'ի քեզ .	քեզի .	Ձեզ , 'ի ձեզ .	ձեզի .
Գործ .	Քեւ .	քեզմով .	Ձեւք .	ձեզմով .
Բաց .	'ի Քէն .	քեզմէ .	'ի Ձէնջ .	ձեզմէ .
Հայց .	զՔեզ .	քեզ .	զՁեզ .	ձեզ .

ԵՐՐՈՐԴ ԴԷՄՔ

115 . Ինքն . առջի հոլովման երկրորդ օրինակին պէս կը հոլովի . (24) .

Եզակի

Ուղղ .	Ինքն .	ինք , ինքը .
Սեռ .	Ինքեան .	իրեն .
Տր .	Ինքեան , յինքն .	իրեն .
Գործ .	Ինքեամբ .	իրմով .
Բաց .	յԻնքենէ .	իրմէ .
Հայց .	զԻնքն .	ինքը , զինքը .

Յոգնակի

Ուղղ .	Ինքեանք .	իրենք .
Սեռ .	Ինքեանց .	իրենց .
Տր .	Ինքեանց , յինքեանս .	իրենց .
Գործ .	Ինքեամբք .	իրենցմով .
Բաց .	յԻնքեանց .	իրենցմէ .
Հայց .	զԻնքեանս .	իրենք , զիրենք .

116 . Ածականի պէս ալ կըլլանի . Ինքն տէր . ըսել է ինքը տէրը . Ինքն առնուլն . ըսել է ինքը ինքզինք . Ինքն մարմինս . ըսել է ինքը մարմինը . Թագաւորն Ինքն . ըսել է թագաւորը կամ թագաւորն ալ . Տեղին Ինքն . ըսել է ինքը տեղը :

117 . Ասանկ միկողմունց հետ ալ կ'ըլլայ , Ես Ինքն , իմ Ինքեան , զիս Ինքն . Դու Ինքն , քեզ Ինքեան , զքեզ Ինքն . Մեք Ինքեանք , մեզ Ինքեանց , զմեզ Ինքեանս . Դուք Ինքեանք , ձեզ Ինքեանց , 'ի ձեզ Ինքեանս :

118 . Երբեմն միայն ող տալի կամ երկրորդ դէմքի կրկնութիւն բայի ձեւս . Դրեմ ինձէն գիրքենք . Նա ինքն կրօն ինքեան . Իւրեանց 'ի ձեռն ինքն այլ եւս . բայց է՛ մեր իւրեանց . Նուաստն եւս իւրեանց . — Տե՛ս Գր.

119 . ԻՒՐ . Նոյնպէս կրճատի եզակին տեղ տեղ ու բոլոր յոգնակին . Եզակի ուղղական ու հայցական չու-նի , անոնց տեղը ինքն կառնուի . բայց յոգնակի տրական ունի յէր , որ կրճատուելէ յիւրն , իրեն . Յիւր վրայ իրեն տալու . Յիւր կերպարանէն , իրեն նմանցնել .

Եզակի

Ուղ .	—	—
Սեռ .	Իւր , իւրեան .	իրեն , իր .
Տր .	Իւր , իւրեան , յիւր .	իրեն .
Գործ .	Իւրեւ , իւրեաւ , իւրեամբ .	իրմով .
Բաց .	յԻւրմէ .	իրմէ .
Հայց .	—	—

Յոգնակի

Ուղ .	Իւրեանք .	իրենք .
Սեռ .	Իւրեանց .	իրենց .
Տր .	Իւրեանց , յիւրեանս .	իրենց .
Գործ .	Իւրեամբք .	իրենցմով .
Բաց .	յԻւրեանց .	իրենցմէ .
Հայց .	զԻւրեանս .	իրենք , զիրենք .

120 . Ինքն միայնակ կ'ըսուի իւր ինքեան , և այլն .

121 . Սա , աս . Դա , ատ . Նա , ան .

Եզակի

Ուղ .	Նա .	ան .
Սեռ .	Նորա .	անոր .
Տր .	Նմա , 'ի նա .	անոր .
Գործ .	Նովաւ .	անով .
Բաց .	'ի Նմանէ , 'ի նմանէն .	անկէ .
Հայց .	զՆա .	ան .

Յոգնակի

Ուղ.	Նոքա ·	անոնք ·
Սեռ.	Նոցա ·	անոնց ·
Տր.	Նոցա, ՚ի նոսա ·	անոնց ·
Գործ.	Նոքօք ·	անոնցմով ·
Բաց.	՚ի Նոցանէ, ՚ի նոցանէն ·	անոնցմէ ·
Հայց.	զՆոսա ·	անոնք ·

122 · Այսպէս կը հոլովին Սա, Դա։ Յոգնակին երբեմն կ՚ըլլայ ՚նոքք · նոցյ · Սոքք · սոցյ, ՚ի սոցյ (57) · Կ՚ըսուին մանաւանդ ալ իրաց ալ։

123 · Իսկ մեծարելով կ՚ըսուի Սա ինքն, դա ինքն, նա ինքն · սոքա ինքեանք, դոքա ինքեանք, նոքա ինքեանց, զնա ինքն կամ զնա զինքն ·

124 · Որ, ո · որ · յարաբերական դերանուն կ՚ըսուի, որ անուան մը կամ դերանուան մը մէջ կըրկնէ · Ես որ խօսիմ՝ դու որ լսես · նա կամ ծառայ որ գործէ · Հոլովմունքը նոյն է որ, ո միջակ անուններուն հետ, որ տեսար վերը (87, 91) ·

125 · Երբոր որ, ո կրճատականին ալ որ, ուր որ, ես որ, դու որ, մի որ, յարաբերական դերանուն չեն, հապա միջակ անուն՝ որ վերը տեսար։ Իսկ երբոր Ճշմարտականին մնայն որ, որ խօսքին մէջի եղած մէկ բանը յարաբերելով ու բան բանի հետ կապելով մը կ՚ըլլայ, անոր անունը յարաբերական դերանուն են, ինչպէս օրինակներուս մէջ տեսար։

ԱԾԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

126 · Այս, աս · Այդ, ատ · Այն, ան ·

Եզակի

Ուղ.	Այն ·	ան ·
Սեռ.	Այնր, այնորիկ ·	անոր ·
Տր.	Այնմ, այնմիկ, յայն ·	անոր ·
Գործ.	Այնու, այնուիկ ·	անով ·
Բաց.	յԱյնմանէ ·	անկէ ·
Հայց.	զԱյն ·	ան ·

Յոգնակի

Ուղ.	Այնք, այնոքիկ.	անոնք.
Սեռ.	Այնց, այնոցիկ.	անոնց.
Տր.	Այնց, այնոցիկ, յայնս, յայնոսիկ.	անոնց.
Գործ.	Այնոքիւք, այնոքիմբք.	անոնցմով.
Բաց.	յԱյնց, յայնցանէ, յայնոցիկ.	անոնցմէ.
Հայց.	զԱյնս, զայնոսիկ.	անոնք.

127. Ասանկ կը հոլովին Այս, Այդ. միայն ասոնք չեն ընդունիր զայս, զայդ, բայց եթէ գիմորոշ յօդով (140)։ Գործիականը երբեմն կ՚ըլլայ այսիւ, այդիւ, այնիւ։ Մէկալ հոլովներն ալ ուրիշ անսովոր կերպով կը գտնուին։ Յոգնակի բացառականը միայն ալ կայ, բայց անկէ գոյականի հետ կըրանի. — Մարդու ալ կ՚ըլլային՝ երբոր ալ, թէ գոյականի հետ և թէ առանձին։

128. Գոյականէ առաջ ստորադաս կարճ վերջահոլովները կըրանին, ու եզակի բացառականի հետ չորս ալ կ՚ըլլայ. Այնր բանի. այնմ բանի. այնու բանիւ, յայնմ բանէ (98). այնց բանից. յայնց բանից։ Գոյականէ ետև ստորադաս մէկալ հոլովները կըրանին. Բանի այնորիկ, բանին այնմիկ, բանիւն այնուիկ, ՚ի բանէն յայնմանէ. բանից այնոցիկ, ՚ի բանից յայնցանէ կամ յայնոցիկ։

129. Եզակի ձայնով շատ բան միջանկ ալ կը ցուցընեն երբեմն Այս ամենայն, այդ ամենայն, այն ամենայն. Ինչպէս, Այս են ծննդոց Նոյի. այս են բանք Թղթոյն. որոց անուանքն են այս. այս որք առ ցանս. քեզ լիցին այդ։ Հինգ նկանակ և երկուս ձկունս, այլ այն զինչ է, կամ ընդէք այսր զայն. չասաք ես այն են. այն որ ՚ի ներքս անդ էին. այն որ ընդ նմայն էին։ Յայնմանէ՝ որ զմարմին սպանանեն։ Զայն ուտիցէք որ որոմնն և թամթահեղձ և կճղակարաշխ ոչ իցեն։

130. Երրորդ դիմքի դերանուանց հետ կ՚ըլլային, Այս ինքն, այդ ինքն, այն ինքն. Սա այս, դա այդ, նա այն. ու երկուքն ալ կը հոլովին.

131. Սոյն, սա. Դոյն, դա. Նոյն, նա։

Եզակի

Ուղ.	Նոյն.	ան, նոյն.
Սեռ.	Նորին, նորուն.	անոր.
Տր.	Նմին, ՚ի նոյն.	անոր.
Գործ.	Նովին, նովիմբ.	անով.
Բաց.	—	—
Հայց.	զՆոյն.	ան.

Յոգնակի

Ուղ.	Նոյնք, նոքին.	անանք.
Սեռ.	Նոցին, նոցուն, նոցունց.	անանց.
Տր.	Նոցին, նոցուն, նոցունց, 'ի նոյնս, 'ի նոսին.	անանց.
Գործ.	Նովիմբք, նոքիմբք, նոքումբք.	անանցմով.
Բաց.	'ի Նոցունց.	անանցմէ.
Հայց.	զՆոյնս, զնոսին.	անանք։

132. Նմանն կըհոլովվին Սոյն. Դոյն։ Եզակի բացառականին տեղը 'ի սմանէ. 'ի դմանէ. 'ի նմանէ (121) կ'ըսուի սովորաբար միայն. իսկ գոյականի հետ կ'ըսուի ի սոյն օրէ կամ 'ի սմին աւուրէ, 'ի նմին բերանոյ. ինչպէս յոգնակին ալ՝ ի նոցին դատուց, 'ի նոցուն գանձուցն (98, 128)։— Քանի մը անսովոր հոլովներն ալ կըգտնուին։

133. Ինքն, սա, դա ասոնց հետ միանալով շատ կըբանին. Սոյն ինքն, դոյն ինքն, նոյն ինքն, նոյն ինքեան կամ նորին ինքեան, նմին ինքեան, զնոյն ինքն կամ զնոյն զինքն. նոյն ինքեանք կամ նոքին ինքեանք, զնոյն ինքեանս կամ զնոսին ինքեանս։

Սոյն սա, դոյն դա, նոյն նա, նոյն սա. Նախդրիւ կըհոլովվին (14)։

Սոյն այս, դոյն այդ, նոյն այն, նոյն այս. երկուքն ալ կըհոլովվին սովորաբար. երբեմն ալ մէկը միայն. սոյն այսր, սոյն այսմ։

Երբեմն Սոյն ինքն այս կամ սա, դոյն ինքն այդ կամ դա, նոյն ինքն այն կամ նա ալ կ'ըսուին։

134. Իմ, քո, քոյ, մեր, ձեր, իւր, սորա, սոցա, դորա, դոցա, նորա, նոցա, դերանուանական ածականներ են, որոնցմէ միայն Իմ զատ կերպ հոլովում մը ունի։

135. Եզակի

Ուղ.	Իմ.	պէնիմ.
Սեռ.	Իմոյ, իմում.	պէնիմկինին.
Տր.	Իմոյ, իմում, 'ի իմ.	պէնիմկինէ.
Գործ.	Իմով.	պէնիմկինիլէ.
Բաց.	'ի Իմոյ, 'ի իմմէ.	պէնիմկինտէն.
Հայց.	զԻմ.	պէնիմկինի.

Յոգնակի

Ուղ.	Ինչք.	[illegible]
Սեռ.	Ինչոց.	[illegible]
Տր.	Ինչոց, 'ի քոյս.	[illegible]
Գործ.	Ինչովք.	[illegible]
Բաց.	'ի Ինչոց.	[illegible]
Հայց.	զԻնչս.	[illegible]

136. Այսոր վերջահոլովները աւելորդաբար գործածելու հետ կըրանան. հրամանի քոյ կամ քում. քում հրամանի. [illegible] [illegible]. ձեռամբ քով, քով ձեռամբդ. [illegible] [illegible]. 'ի բանից քոց. 'ի քոց բանից. [illegible] [illegible].

137. Ստացականները չորրորդ հոլովման պէս կըհոլովին.

Իմ. [illegible]. իմոյ, իմում, իմով, յիմոյ կամ յիմմէ. իմ- իմոց, իմովք.

Քոյ. [illegible]. քոյոյ, քոյում, քոյով, 'ի քոյոյ կամ 'ի քումմէ. քոյք, քոյոց, քոյովք.

Մեր. [illegible]. մերոյ, մերում, մերով, 'ի մերոյ կամ 'ի մեր- մէ. մերք, մերոց, մերովք.

Ձեր. [illegible]. ձերոյ, ձերում, ձերով, 'ի ձերոյ կամ 'ի ձերմէ. ձերք, ձերոց, ձերովք.

Իւր. [illegible]. իւրոյ, իւրում, իւրով, յիւրոյ կամ յիւրմէ. իւրք, իւրոց, իւրովք.

Սորա. [illegible]. սորայոյ, սորայում, սորայով, 'ի սորայո- սորայք, սորայոց կամ սորայց (57).

Սոցա. [illegible]. սոցայոյ, սոցայում, սոցայով, 'ի սոցայո- սոցայք, սոցայոց կամ սոցայց.

Դորա. [illegible]. դորայոյ, դորայում, դորայով, 'ի դորայո- դորայք, դորայոց կամ դորայց.

Դոցա. [illegible]. դոցայոյ, դոցայում, դոցայով, 'ի դոցայո- դոցայք, դոցայոց կամ դոցայց.

Նորա. [illegible]. նորայոյ, նորայում, նորայով, 'ի նորայո- նորայք, նորայոց կամ նորայից, նորայց.

Նոցա. [illegible]. նոցայոյ, նոցայում, նոցայով, 'ի նոցայո-

նոցայք, նոցայոց կամ նոցայից, նոցայց, նոցայովք կամ նոցայիւք, 'ի նոցայոց կամ 'ի նոցայց, զնոցայսն։

138. Նման կըհօլովին ասացեալ են մանաւանդ շե-նուածներն ալ. որ են ասոնք.

Իմայն. իմին. իմայց կամ իմայնոց[1], իմայով կամ իմայնով. իմայնք, իմայոց կամ իմայնոց, իմայովք կամ իմայնովք, իմայիւք։

Մերայն. մերին. մերայց կամ մերայնոց, մերայով կամ մերայնով. մերայնք։

Ձերայն. ձերին. ձերայց կամ ձերայնոց, ձերայով կամ ձերայնով. ձերայնք։

Իւրայն. իրենը. իւրայց կամ իւրայնոց, իւրայով կամ իւրայնով. իւրայնք։

Իւրեանցայն. իրենցը. իւրեանցայց կամ իւրեանցայնոց. իւրեանցայնք։

139. Բայց իմայն, իմոյն. քոյն, քոյոյն. մերայն, մերոյն. ձերայն, ձերոյն. իւրայն, իւրոյն, վերջահոլով չունին, նախդրիւ միայն կրկնակին եզակի ու յոգնակի (14)։

140. Երեք պարզ դերանուններուն արմատ տառերը ս, դ, ն, դիմորոշ յօդ կ'ըսուին, որ շատ հեղ բառերու ծայրը փակցնելով անոնց ուժը ունին. ինչպէս,

Տէրս՝ ըսել է ես տէրս, իմ տէրս, այս տէր կամ սա՝ տէրս։

Տէրդ՝ ըսել է դու տէրդ, քո տէրդ, այդ տէր կամ դա՝ տէրդ։

Տէրն՝ ըսել է ինքն տէրն, իւր տէրն, այն տէր կամ նա՝ տէրն. տէրը։

Իմս, իմդ, իմն, իմինս, իմինդ, իմինը, կամ ս, դ, ն որ իմս է։

Քոյս, մերդ, ձերն, իւրն, ս որ քուկդ է, դ որ մերն է, ն որ ձերն է, ն որ իրենն է, իրենը։

---

1 Ասկէ ետքը նաև կրկնակի բու գրոց մէջ, իմայոյ քան իմայնոյ, և այլն. ինչպէս երբեմն ալ բառերն ալ կ'ըլլան. Մեղացայն, մեղացույ, փոխանակ ըսելու մեղացայնոյ, ինչպէս երկնային, երկնայնոյ։

Սորայս, զորայդ, նորայն, աս որ ասորն է, այդ որ այդորն է, ան որ անորն է, անորը։

Սոցայս, զոցայդ, նոցայն, աս որ ասոնցն է, այդ որ այդոնցն է, ան որ անոնցն է, անոնցը։

141 · Ինչպէս տեսար՝ ա վերջացած բառերը յիս կ'առնեն յօդերը, ինչպէս յոգնակիի քէն ու սէն (21, 67). սոցա, սոցայս · դոցա, դոցայդ · նոցա, նոցայն ։ Նմանք գիւցեր ուրիշ ամէն բառի ալ · Շաղիտայս, Եղիայն, յապայն, ասյս, դայդ, նայն, 'ի նմայն, նոքայն, 'ի նոսայն։

Գիւղ ունք Ո ին ալ պէտք կ'ըլլայ առնել ; · Ինչպէս, Որ վասն քո մատնեցաւ · որ է ըսել Ան որ վասն քո մատնեցաւ · (463)։

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՆԱԽԴԻՐ

142. Նախդիրն՝ անուան ու դերանուան մէկ կտորն է, որ միայն անոնց հետ կըլլայ՝ անոնց հոլովները շինելու և ուրիշ այլ և այլ մտքեր տալու։

143. Բուն նախդիր են զ, 'ի, յ, ց, առ, ընդ, ըստ, որ բառին և անոր հոլովներուն առջևը դրուելով՝ տեսակ տեսակ նշանակութիւն կուտան, ինչպէս տեսանք որ ըրին զ և 'ի կամ յ նախդիրները։ Հիմայ տեսնենք օրինակի համար միացածներուն մէկ քանի գլխաւորները։

144. Զ.

Զ քարի, զգետնի (զարկանել).	Քարէ, գետնէ (զարնել)։
Զ ահի, զամօթի (հարկանիլ).	Ահէ, ամօթէ վէջ (էյնալ)։
Զ տամբ, զինև.	Տանը չորս դին, իմ չորս դին կամ իմ վրայ։
Զ գլխով, զմիջաւուրբ.	Գլխուն վրայ, կէս օրուան մօտ։
Զ բանիւ, զօրինօք, զնովաւ (անցանել).	Խօսքէն անցնիլ, օրէնքը ըղահել, ան անցնիլ։
Զ խելք, զմտաւ (ծիծաղիլ).	Բանի մը վրայ, անոր վրայ (խնդալ)։
Զ Աստուծոյ (խօսել, գոհանալ).	Աստուծոյ վրայ (խօսիլ), Աստուծմէ (շնորհակալ ըլլալ)։
Զ ձեռանէ, զոտէ (ունել).	Ձեռքէն, ոտքէն (բռնել)։

Զծառոյն (կախել).	Ծառէն կամ ծառէն կը (կախել).
Զքեզ, զամենեցուն (գալ).	Քեզի համար, մէկու մը համար (գալ).
Զայս օրինակ (գրել, խօսել).	Այս ձեւով, ու կերպով (գրել, խօսել).
Զտիւ և զգիշեր (աշխատել).	Ցերեկն ու գիշերը, գիշեր ցերեկ (աշխատիլ).

145. Ի, Յ.

Ի սենեակ, 'ի տան, յաղբերր.	Սենեակի մէջ, տան մէջ, աղբիւրի մէջ.
Յայրի, 'ի սրտի, 'ի ծովու.	Քարայրի մէջ, սրտի մէջ, ծովու մէջ կամ վրան.
Յազգի, 'ի տաճարի, յերկրի.	Ազգի մէջ, տաճարի մէջ, երկրի մէջ կամ վրան.
Յանձին իւրում, 'ի լերին, 'ի հօր խնամ.	Անձին մէջ կամ վրան, լեռան վրան, հօրը մէջը կամ վրան.
Ի Թղթի, 'ի ծոցի, 'ի բերանի[1].	Թղթի մէջ, ծոցի մէջ, բերնի մէջ.
Ի մարդում, 'ի սրբում, յառաջնում.	Մարդուն մէջ, սուրբի մէջ, առաջինին մէջ.
Ի հանդ քում, 'ի ճշմարիտ որդւոյ նորա.	Ամօթդ մէջ կամ վրան, անոր ճշմարիտ որդւոյն մէջ.
Ի տեղւոջ, 'ի տարւոջ, 'ի բարւոջ, յոգւոջ.	Տեղի մէջ, տարուան մէջ, աղէկի մէջ, հոգիին մէջ կամ վրան.
Յիս, 'ի քեզ, 'ի մեզ, 'ի ձեզ, 'ի նմա, յայնմ.	Իմ, քու, մեր, ձեր, անոր մէջ կամ վրան.

1 Ինչպէս տեսար 'ի 69 որ չորրորդ հոլովման բառերը երբեմն երրորդին պէս ալ կը հոլովին, գիտցիր որ երբոր վերջահոլով տրական վրայ 'է, չ ըսելու տանելն 'նէ' առաջարկութ երրորդին պէս կ'ըլլայ տրական նին, ինչպէս կըսուէնես Ի Թղթի, 'ի ծոցի, 'ի բերանի. որպէս զի բ ցատակմանէն որոշուի: Բայց ամէն բառի ալ չըլլար. 'ի մասին չըսուիր

Յերկրացւոց ձևաւոյն (ամբո-ղակ).	Նորէն յետադէմ ու (ամբող).
Ի ցայգ (շրջել), 'ի բա-նից (պատմել), յանձնել (փորք).	Գիշերանց (ձայն տալ), խօսքով (պատմել), մարմնով (պղտէք).
Յաջմէ, 'ի ձախմէ, 'ի հիւ-սիսոյ.	Աջ դէն, ձախ դէն, հիւսիսի դէն.
Յայգուէ, 'ի տանէ.	Այգեստանէն, տունէն.
Յամէ ևս.	Տարիէ մը ետքը, տարիէ մը.
Ի տուն, 'ի քաղաքս (դառ-նալ).	Տուն, քաղաքները (դառնալ).
Ի մարդն, 'ի ծոց իւր, յո-գի իւր.	Մարդուն մէջ, իր ծոցին մէջ, հոգւոյն մէջ.
Ի տուն, յայր, 'ի սիրտ, 'ի տաճար, յանձն իւր.	Տան մէջ, քարայրի մէջ, սրտի մէջ, տաճարի մէջ, ինք իր մէջ կամ վրան.
Ի տունս, յայրս, 'ի սիրտս, 'ի տաճարս, յանձինս.	Տներու մէջ, քարայրներու մէջ, սրտերու մէջ, տաճարներու մէջ, իրենց մէջ կամ վրան.
Ի խորս, 'ի փրկութիւն.	Խորունկ համար կամ տեղ, փըր-կութեան համար.
Ի ձայն մեծ (աղաղակել).	Մեծ ձայնով (պոռալ).
Ի սուր (կոտորել).	Սրով (ջարդել).

146. Յ նախդիրն երբեմն բաղաձայնով սկսեալ բա-ռի ալ կըդրուի, որն որ ըթով կ'ըսուի նէ. Ինչպէս, յսկիզբն, յշտեմարանս, յզգեստից, յստամկաց. որ կը-կարդացուի յըսկիզբն, յըշտեմարանս, յըզգեստից, յը-ստամկաց կամ յստամկաց.

147. Ց.

Ցայգոյ, ցծերս, ցիս (ա-սել).	Առտուան, ծերերուն, ինծի (ը-սել).
Ցայգ վայր, ցերեկոյ.	Լուսնալու տեղը, ինչուան իրիկուան.

Յաւուրս ցայսոսիկ. Այս օրերը։

Ցայգ (ասել), ցայրեկ- նալ. Գիշերանալու չափ (ասել), ի- լոյս գիտնալու չափ։

148. ԱՌ, ԱՌ Ի

Առ ակն, առ ամօթոյ. Աչքին համար կամ վախէն, ամօթի համար։

Առ աղբերն, առ դառողին. Աղբերին քովը, դարագին քով կամ առջին։

Առ լերամբն, առ Նոյիւ. առ դրօքն (անցանել). Լեռանը քով կամ մօտ, Նոյին տեղը. դրան քովէն (անցնիլ)։

Առ նովաւ, առ ցորենով. Անոր քով, ցորենին քով, այսինքն՝ անոր կամ ցորենին նա- յելով, բաղդատելով։

Առ ձմնապարհան. Ձմեռան վրայ կամ դէմ։

Առ բարեաց. Բարիքի համար։

Առ երկիւղէ, առ հարկէ. Վախէ համար կամ ձախէն, հարկէ համար։

Առ առակի. Առակութեան համար։

Առ ափամբ (ծառայել). Եզերքն, ափի առջին (ծա- ռայել)։

Առ ՚ի մարդկանէ, առ ՚ի Աստուծոյ, առ ՚ի յորդւոյն. Մարդիկներէ, Աստուծմէ, որ- դիներէն։

Առ ՚ի վկայութենէ, առ ՚ի չգոյէ. առ յիմքենէ. Վկայութեան համար, չըլլա- լուն համար. իրմէն։

Առ իմէ, առ ինչ. Ինչու համար, ինչու։

Առ աղբայ, առ որ (գնալ). Աղբօրը, մէկու մը (երթալ)։

Առ իս, առ մեզ (գալ). Ինծի, մեզի, դէպ ինծի՝ մեզ (գալ)։

Առ սէր ընչիցն, առ ՚ի խըր- րատ. Ստակին սիրուն համար, խրատ համար։

Առ օր, առ այր. Մէկ մէկ օրուան, ամէն մէկ մար- դու կամ մարդ գլուխ։

Առ ոտն (հարկանել, կոխել).	Ոտքի տակ (ճզմել, կոխել).
Որպէս լոյս առ խաւար.	Ինչպէս լոյսը մութին քով, մու-թին բաղդատելով.
Առ յանցանս, առ լաւս (առ-նել).	Ո՛չնչի տեղ, լաւի տեղ (դնել).

149. ԸՆԴ

Ընդ իմ և ընդ քո.	Իմ ալ քու տեղը, ինծի ալ քե-զի համար.
Ընդ ամենայն դատարկ բանի (համարս տալ).	Ամէն փուճ խօսքի համար (հա-մար տալ).
Ակն ընդ ական, ակռ ընդ ակռոյ.	Աչքի տեղ աչք, ակռայ դէմ ակռ.
Ընդ ում, ընդ նմա, ընդ մարդկան.	Որո՞ւ հետ, անոր հետ, մարդ-կանց հետ.
Ընդ դմա (ասել), ընդ բա-նիս (խառնել), ընդ նմա (նախանձել).	Ասոր (ըսել), ան խօսքին կամ ան խօսքին վրայ (խառնուիլ), անոր (նախանձիլ).
Ընդ տնկոյն (նստել), ընդ թուոյ (մտանել), ընդ կարգաց (նուաճիլ).	Ծառին տակ (նստիլ), համ-րանքի տակ (մտնել), կարգե-րու տակ (իյնալ).
Ընդ ծառով, ընդ հողով.	Ծառի տակ, հողի տակ.
Ընդ ինև (կան).	Իմ տակս, իմ հետս (են, կան).
Ընդ աջմէ, ընդ ձախմէ.	Աջ դին, ձախ դին.
Ընդ երկիւղին, ընդ կո-րստեանն.	Վախէն, վախին համար, կորս-տեան համար.
Ընդ կողմանէ քումմէ.	Քու դիէդ.
Ընդ արքայ, ընդ մարդ (նայել).	Արքային, մարդու (նայիլ).
Ընդ իս, ընդ քեզ.	Ինծի, քեզի, կամ իմ՝ քու հետ.
Ընդ հրեշտակս, ընդ նոսա.	Հրեշտակներու հետ, անոնց հետ.
Ընդ դուռն, ընդ բերան (անցանել, մտանել).	Դռնէն, բերնէններէ (անցնիլ մտնել).

Ընդ ճանապարհ (գնալ)։	Ճամբան, ճամբէն (էրթալ)։
Ընդ քաղաքս, ընդ երկայնութիւն գաւառին (շրջել)։	Քաղաքները (պտըտիլ), գաւառին երկայնութեան (ման գալ)։
Ընդ մէջ (կտրել)։	Մէջտէն կամ մէջտեղէն (կտրել)։
Ընդ երկինս և ընդ երկիր։	Երկինքի ու երկրի մէջ տեղը։
Ընդ իս և ընդ քեզ։	Իմ ու քու մէջը։
Ընդ բազումս և ընդ սակաւս։	Շատին ու քիչին մէջ։
Ընդ ամս տասն։	Տասը տարուան մէջ։
Ընդ ամենն, ընդ ամենայն։	Ամէնը մէկտեղ, ամէնը մէկէն առնելով։
Ընդ այր և ընդ կին և ընդ մանկտի։	Էրիկ մարդ՝ կնիկ մարդ ու տղաք մէկտեղ առնելով։
Ընդ արևելս, ընդ երեկս։	Արևելքի դին, դէպ 'ի արևելք, իրիկուան դէմ։
Ընդ խաղ, ընդ քէն։	Խաղալու (շախայի) համար, քէնի համար, քէնով։
Ընդ մի բերան (ասել, գովել)։	Մէկ բերան, մէկ բերնով (ըսել, գովել)։
Ընդ երևումն, ընդ անցանելն։	Երևնալուն պէս, անցնելուն պէս։

150. ԸՍՏ

Ըստ բանի քում։	Քու խօսքիդ պէս (կէօրէ) քու խօսքիդ նայելով։
Ըստ հրամանին, ըստ գործոց։	Հրամանքին պէս՝ նման, գործքին պէս, համեմատ։
Ըստ ինքեան։	Ինք իրեն, ինք իրմէ, ինքիրմով։
Ըստ անձին (սիրել, բառնալ)։	Իրեն պէս, իրեն չափ (սիրել) իր վրան (վերցնել)։
Ըստ յանցանաց, ըստ նախանձու։	Յանցանքին համար, նախանձի համար։
Ըստ ճանապարհին։	Ճամբան վրայ։

Ըստ նմանէ, ըստ նոցանէ.	Ա՛նոր երեսէն, անոնց երեսէն։
Մ՛ի ըստ միջէ, այլ ըստ առնէ.	Մ՛էջքէնա երեսէ, մարդ մարդու երեսէ։
Օր ըստ օրէ, ամ ըստ ամէ.	Օրէ օր, տարուէ տարի։
Ըստ հիւսիսոյ.	Հիւսիսի դին, դէպ'ի հիւսիս։
Ըստ գործս, ըստ միտս, ըստ դէմս.	Գործքին դէս, մտքին յարմար, դէմքին չափ կամ՝ համեմատ։
Ըստ կազդուրել մանկանց.	Տղոց կրթելուն չափ։
Ըստ փախչել հալածչաց.	Հալածողներուն փախչելուն չափ։
Ըստ աճել, ըստ պակասել.	Ա՛ճելուն չափ, պակսելուն չափ։
Ըստ գլուխ, ըստ բերան, — ըստ երգ.	Մ՛արդ գլուխ, — տան գլուխ։
Ըստ չափ, ըստ քաղաքն, ըստ դուռն, ըստ միտս (անցանել, ելանել).	Չափէ դուրս, քաղքէն դուրս, դռնէն դուրս, մտքէ դուրս (անցնիլ, ելլել)։
Ըստ օրէնս, ըստ երդումն (անցանել).	Օրէնքէ, երդումէ դուրս (ելլել)։

151. Աս նախդիրներս ուրիշ հոլովներ ալ կ'առնեն և ուրիշ մտքեր ալ կուտան, որ բառգրքէն սորվելու է։

152. Կան շատ հոլովական բառեր ալ՝ որ հոլովով մը կըբանին, ու բառին մէկ միտք մը կուտան. որը առաջ միայն՝ որ նախադրութեան ալ կ'ըսուին, որը ետքը, որն ալ առաջ ու ետքը. ինչպէս,

153. ԱՌԱՋ

Իբրև կամ որպէս զմարդ, մարդ, մարդոյ, 'ի մարդ, մարդով, 'ի մարդոյ.	Ինչպէս մարդ, մարդու, մարդով, մարդէ։
Ընդ զմարդ, մարդոյ, 'ի մարդ, մարդով, 'ի մարդոյ.	Մ՛արդէ ետեւ կամ վեր, քան մարդ, քան մարդով, քան մարդէ։
Ընդ զհասան մանկանց.	Մ՛անանկի հասակ չափ կամ դէս։
Մ՛ինչ 'ի գետին, մինչև յերկինս.	Ինչուան գետին, ինչուան երկինք։

Յետ մահու, յետ այսորիկ. — Մահուանէ ետքը, ասկէ ետքը.

Առանց իմ, առանց մեզաց. — Առանց ինձի, առանց քեզի.

Բայց 'ի քէն, բայց 'ի սոցանէ. — Քեզմէ զատ, ասոնցմէ զատ.

154. ԵՏՔԸ

Ի սկզբանէ հետէ, յԱդամայ հետէ. — Սկիզբէն 'ի վեր, Ադամէն 'ի վեր.

Միջօրէք չափ, մանուկ չափ. — Ինչուան վերը, ինչուան 'ի հոս կամ մինչեւ հիմա չափ.

Աղուոյ չափ, ձեւք չափ. — Հաւկիթ չափ, ձեռքի չափ.

Ի կենն հողն, 'ի թիկունս հոյս. — Պնէր 'ի քինէր, տեղ 'ի հանու-նը, ետևի տին.

Ընդ նա կոյս, առ 'ի նոյն կոյս. — Պնէր 'ի ան, անոր տին.

155. ԱՌԱՋ ՈՒ ԵՏՔԸ

Վասն սիրոյ, օրինակի համար. — Սիրոյ համար, օրինակի համար.

Առաջի, 'ի յառաջ ձեր, 'ի ձեր առաջի. — Ձեզի համար, ձեր պատճառաւ.

Հանդերձ մարբն, աղխիւքն հանդերձ. — Մօրը հետ միասին, տղաքներովը միասին.

Հանդերձ առաքելովն մերով և ... . — Յաղագս եկամուտին ... .

Առաջի այսց, իմ առաջի. — Ասոր առջև, իմ առջեւս.

Ի վերայ երկրի. — Գետնի կամ երկրի վրայ.

Ի ճշմարտութեան վերայ. — Ճշմարտութեան վրայ.

Յոր վերայ, յո՞ր վերայ. — Ինչ բանի վրայ, որո՞ն վրայ.

Ի վերայ քաղաքաց. — Շատերու վրայ կամ համար.

Զհետ մեր, զարմին զհետ. — Մեր ետևէն, ... ետևէն.

Զհետ նորա, որոյ զհետ. — Անոր ետևէն, որուն ետևէն.

Ընդ ... , ո՞յր ընդ... . — Խաչին տակ, որո՞ւ տակ.

Ընդ ... , ... ընդ ... . — Անոր տակը, որուն տակն որ.

Քո դէմ, ձերոյ դէմ.	Քեզի դէմ, ձեզի դէմ։
Ալէս փառանք Տրդատայ.	Տրդատին դէմ։
Պէտք ձեզ, հանդէպ տանն, իմ հանդէպ.	Պէտք 'ի ձեզ, տանը դիմացը, իմ դիմացս։
Յանդիման զպալատին, ինձ.	Պալատին դիմացը, իմ դիմացս։
Յանդիման ձեր, ձեզ.	Ձեր դիմացը։
Արտաքոյ քաղաքին.	Քաղաքէն դուրս։
Աստուծոյ կամացն արտաքոյ.	Աստուծոյ կամքէն դուրս, առանց Աստուծոյ կամքէն։
Յետոյ դրանն.	Դրանն ետին։
Երկոտասան աւուրբք յետոյ.	Տասներկու օր ետքը։
Ամաւ յառաջ, յառաջ երկու աւուրբք.	Տարիով կամ տարի մ' առաջ, երկու օր առաջ։
Շուրջ զքաղաքաւն, զգետովն.	Քաղաքին՝ գետին չորս դին։
Զսրահիւն շուրջ, զմեւք շուրջ.	Սրահին չորս դին, մեր չորս դին։
Շուրջ ծովուն, սեղանոյն շուրջ.	Ծովին չորս դին, սեղանին չորս դին։
Ներքոյ, 'ի ներքոյ իմ, քո, երկնից, կաթսային. նորա 'ի ներքոյ.	Իմ՝ քու՝ երկինքին՝ կաթսային տակը. անոր տակը։
Ներքոյ վարագուրին.	Վարագուրին տակը, ետին։
Ի յետս Մովսիսի, 'ի յետս հրեշտակաց (խօսելուն).	Մովսէսով, հրեշտակներով (խօսիլ, տալ)։
Ի յետս գաւազանի, 'ի յետս հաւատոց.	Գաւազանով, հաւատքով։

156. Ասոնք ուրիշ կերպ կերպ մտքեր ալ կուտան. և ուրիշ շատ ասանկ հոլովառու բառեր ալ կան, որ կարդալով ու բառգրքէ սորվելու է։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԲԱՅ

157. Բայն բառ մըն է՝ որ կը նշանակէ ըլլալ կամ ընել կամ ըլլուիլ. ինչպէս, Ես եմ կամ լինիմ, եւ կամ կ'ըլլամ. գնամ, կ'երթամ. սիրեմ, կը սիրեմ. սիրիմ, կը սիրուիմ. քաղցնում, կ'անօթենամ.

158. Բային առ նշանակութիւնը՝ դերանուան իրեք դէմքովը կ'ըլլայ. ես, դու, ինքն կամ նա. ուստի առ իրեք դէմքն ունի բայն, և ասոնց ալ երկու թիւ՝ եզակի ու յոգնակի. ինչպէս, Ես եմ, դու ես, նա է. մեք եմք, դուք էք, նոքա են.

159. Նաև որոշեալ բան մը ժամանակի մէջ կ'ըլլայ ու կ'ըլլուի, ու եղանակով մը, բայն ալ իրեք ժամանակ ունի. — Ներկայ, որ հիմայ է. ինչպէս, Սիրեմ, կը սիրեմ, կը սիրեմ կոր. — Անցեալ, որ անցած բանի վրայ կը խօսի. որ եթէ չլմնցած է նէ՝ անկատար կ'ըսուի. ինչպէս, Սիրէի, կը սիրէի, կը սիրէի կոր. լմնցած է նէ՝ կատարեալ կ'ըսուի. ինչպէս, Սիրեցի, սիրեցի. — Ապառնի, որ դեռ ըլլալու է. ինչպէս, Սիրեցից, սիրեմ, պիտի սիրեմ.

160. Եղանակն ալ իրեք կերպ է. — Սահմանական, որ բանը կը ցուցնէ միայն. ինչպէս, Գնամ, կ'երթամ, կ'երթամ կոր. — Հրամայական, որ կը հրամայէ կամ կ'արգիլէ. ինչպէս, Գնա, մի գնար, գնա, մ'երթար. — Ստորադասական, որ պայմանով մը ուրիշ եղանակի հետ կախուած կը ցուցնէ բանը. ինչպէս, (զի) Գնասցեմ, (որ) երթամ. (եթէ) Գնասցեմ, (թէ որ) երթամ, երթամ (նէ).

161. Բայն առ ամէն բանը կը ցուցընէ իր փոփոխմունքներովը, որ խոնարհում կ'ըսուին.

162. Կան իրեք դերբայ ալ, այս ինքն բային տեղը գրաւողներ.

Անորոշ դերբայ, որ ինքնիրեն դէմք, ժամանակ կամ եղանակ չյայտներ, հապա միայն ըլլալ կամ ընել կամ ըլլուիլ մը կցուցընէ, ու բային տեղը կըդրուի՝ ամէն ժամանակի ու եղանակի ու դէմքի յարմարուելով. Ինչպէս, Լինել, ըլլալ. գնալ, երթալ. սիրել, սիրել. սիրիլ, սիրուիլ. քաղցնուլ, անօթենալ.

Անցեալ դերբայ, որ եղած կամ ըրած անցածը կցուցընէ. Ինչպէս, Եղեալ, եղած. գնացեալ, գացած. սիրեցեալ, սիրած կամ սիրուած.

Ապառնի դերբայ, որ ըլլալիքը կամ ընելիքը կցուցընէ. Ինչպէս, Լինելոց, ըլլալու. գնալոց, երթալու. սիրելոց, սիրելու կամ սիրուելու, որ պիտի սիրէ կամ պիտի սիրուի.

163. Նշանակութեան դիէն՝ չորս տեսակ բայ կայ.

Էական, որ ըլլալ կնշանակեն. Ես եմ, ես եմ. Ես լինիմ, ես կ'ըլլամ.

Ներգործական, որ ուրիշին կամ ուրիշին վրայ բան մ'ընել կնշանակեն. Սիրեմ, կը սիրեմ. Գրեմ, կը գրեմ.

Կրաւորական, որ ուրիշմէ ըլլուիլ կամ կրել մը կնշանակեն. Սիրիմ, կը սիրուիմ. Գրիմ, կը գրուիմ.

Այս իրեք տեսակը զատ զատ խոնարհում ունի.

164. Չորրորդ տեսակ է Չէզոք բայերը, որ ընել մը և ըլլալ մը ինքնիրեն միայն կնշանակեն, առանց ուրիշին կամ ուրիշին վրայ բան մ'ընելու կամ ուրիշէն ըլլուելու. Պատահիմ, կը պատահիմ. անկանիմ, կ'իյնամ. Ասոնք ներգործականներու պէս կամ կրաւորականներու պէս կը խոնարհին, ասոր կ'ըսուին ներգործաձեւ չէզոք կամ կրաւորաձեւ չէզոք.

165. Ամէն ներգործական ունի իր կրաւորականը. բայց կան բայեր ալ, որ մէկ ձայնով ընել ալ ըլլուիլ ալ կնշանակեն, ներգործական են ու կրաւորական, և ասոր համար կ'ըսուին Հասարակ. Ինչպէս, Ծնանիմ, կը ծնանիմ ուրիշը և կը ծնանիմ ուրիշէն. ընթեռնում, կը կար-

դամ ու չըչարդացուեմ ։ Նոյնք ալ զատ խոնարհում չեն ընեն, կրաւորականներու պէս կըխոնարհին ։

* 166. Բայց շատ ներգործական, կրաւորական ու հասարակ բայեր կան, որ չէզոք ալ կըլլանին. Ինչպէս Լամ, լռեմ։ — Կանգնիմ, շարժիմ։ — Համբերիմ, սկըսանիմ։ — Թողում, յաւելում ։

167. Բայերուն խոնարհմունքը չորս կանոնաւոր լծորդութեան կըբաժնուի, բոլոր բայերուն չորս կերպ վերջին պէս, որ ձայնաւոր տառերուն կարգովն առնուած են, ամ, եմ, իմ, ում. Տամ, չըտաբեմ. Սիրեմ, չըսէրեմ. Սիրիմ, չըսէրիաեմ. Ջենում, չըջոբեմ։ Նման տեսակ բայերէն կըզատուի աս վերջերովս, միայն կրաւորական ու հասարակ չկայ եմ վերջով ։

168. Խոնարհմունքներուն մէկ մեծ դժուարութիւնն ալ երկրորդ Կատարեալէն կ'առնուի, որ կամ ‑աց, ‑եաց, ‑ոյց ածանցեալ արմատով կ'ըլլայ, կամ Սահմանականի ներկային պարզ արմատովը, երբեմն ձայնաւորը փոխուելով միշտ հոլովներուն պէս (17), և արմատին ‑եմ, ‑իմ, ‑ում վերջերուն մէջ տեղը գտնուած ան, են, ն, չ, նչ ածանցական մասնիկները ձգուելով միշտ։ Եւ աս արմատները՝ ներգործական ու ներգործականներուն չէզոք բայերուն Կատարեալին եզակի երրորդ դէմքն են. ու եզակի Հրամայական ալ են, միայն բաղմավանկներուն ետևի ցուն ձգուելով։

Առջի լծորդութեան ‑ամ բայերուն Կատարեալը՝ գրեթէ ամէնն ալ ‑աց կամ ‑եաց ածանցեալ արմատով կ'ըլլայ. Աղամ, աղացի, աղաց. Կեամ, կեցի, կեաց. Աղամ, աղացայ ։ — Չորրորդ լծորդութեան ‑ում բայերունը՝ բոլորն ալ պարզ արմատով. Զենում, զենի, զեն. Զենում, զենայ ։

Իսկ երկրորդ ու երրորդ լծորդութեան ‑եմ, ‑իմ բայերունը՝ երկու կերպով կ'ըլլայ. կամ ‑եաց ածանցեալ արմատով. Սիրեմ, սիրեցի, սիրեաց, սիրեա. Սիրիմ, սիրեցայ. կամ պարզ արմատով, և անոր վրայ ‑ոյց ածանցով ալ. Տեսանեմ, տեսի, տես. Տեսանիմ, տեսայ. Դարձուցանեմ, դարձուցի, դարձոյց, դարձ. Դարձուցանիմ, դարձուցայ ։ Ասոր համար աս երկու լծորդութիւնն երկերկու օրինակ ունին, ուսանի խոնարհումներու օրինակն է ուղը ։

Աս արմատներուն կանոնն որ բռնես, խոնարհմունքներուն շէնք աղէկ կըհասկընաս, գիրքուս մէջ կ'առնես ու կըպահես. ու լծորդութեանց օրինակները շատցընելու հարկ չըլլար, և ոչ ալ ջոկ ընտրած, այսինքն կանոնէ դուրս ելլող բայերը ։

ԵՂԱՆԱԿ	ԺԱՄԱՆԱԿ	ԱՌԱՋԻՆ		ԵՐԿՐՈՐԴ		ԵՐՐՈՐԴ		ՉՈՐՐՈՐԴ	
		ԱՄ		ԵՄ		ԻՄ		ՈՒՄ	
				ա օրինակ	բ օրինակ	ա օրինակ	բ օրինակ		
		ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.	ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ		ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ		ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
		արմատք ԱՄ ԱՄԱՑ		արմատք ՍԷՐ ՍԻՐԵԱՑ	արմատ ՏԵՍ	արմատք ՍԷՐ ՍԻՐԵԱՑ	արմատ ՏԵՍ	արմատ ԶԵՆ	
ՍԱՀՄԱՆԱԿ.	Ներկայ	Ամ ամ.	ամ.	Սիր եմ.	Տես անեմ.	Սիր իմ.	Տես անիմ.	Զեն ում.	ում.
	Անց. Անկ.	— այի.	այի.	— էի.	— անէի.	— էի.	— անէի.	— ուի.	ուի.
	Անց. Կատ.	Ամաց ի.	այ.	Սիրեց ի.	— ի.	Սիրեց այ.	— այ.	— ի.	այ.
	Ապառնի	—ից.	այց.	—ից.	—ից.	— այց.	— այց.	—ից.	այց.
ՀՐԱՄԱՅԱԿ.	——	Ամ ա.	ացիր.	Սիր եա.	Տես.	Սիր եաց, եցիր.	— իր.	Զեն.	— իր.
ՍՏՈՐԱԴԱՍ.	——	— այցեմ.	այցիմ.	— իցեմ.	— անիցեմ.	— իցիմ.	— անիցիմ.	— ուցում.	ուցում.
ԴԵՐԲԱՅՔ	Անորոշ.	— ալ.	ալ.	— ել.	— անել.	— ել, իլ.	— անել, անիլ.	— ուլ.	ուլ.
	Անցեալ.	Ամաց եալ.	եալ.	Սիրեց եալ, սիրեալ.	— եալ.	Սիրեց եալ, սիրեալ.	— եալ.	— եալ.	եալ.
	Ապառնի.	Ամ ալոց.	ալոց.	Սիր ելոց.	— անելոց.	Սիր ելոց.	— անելոց.	— լոց.	լոց.

169. Այն բայերն Ապառնին ալ իր Կատարեալէն կ'ելլէ, բաղձականին անցեալ արմատներուն վերջի ցին չառը ու փոխելով. Առացի, առաց. Առացիր կամ առացեմ, առացես. Սիրեցի, սիրեաց. Սիրեցիր կամ սիրեցեմ, սիրեցես:

170. Անցեալ դերբայներն ալ առհասարակ Կատարեալէն կ'ելլեն. Առացի, առացեալ. Սիրեցի, սիրեցեալ կամ սիրեալ. Տեսի, տեսեալ:

171. Իսկ բային մէկալ ամէն կտորները, Անկատարը, Ստորադասականը, Անորոշ ու Ապառնի դերբայները՝ Սահմանականի Ներկայէն կ'ելլեն:

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

172. ԸԼԼԱԼ. արմատ է[1]:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Եզակի		Յոգնակի	
Եմ.	Ես եմ, ես կամ.	Եմք.	Մենք ենք, մենք կանք.
Ես.	Դուն ես.	Էք.	Դուք էք.
Է.	Ան է.	Են.	Անոնք են:

Անցեալ անկատար.

Էի.	Ես էի.	Էաք.	Մենք էինք.
Էիր.	Դուն էիր.	Էիք.	Դուք էիք.
Էր.	Ան էր.	Էին.	Անոնք էին:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եր.	Եղիր.	Էք, երուք.	Եղէք:

---

1 Բուն էական բայ՝ աս միայն է, մէկալ երկուքը չէզոք են ըստ նշանակութեան:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Իցեմ. ես ըլլամ[1], պիտի ըլլամ. Իցեմք. մենք ըլլանք, պիտի ըլլ[անք]
Իցես. դուն ըլլաս, պիտի ըլլաս. Իցէք. դուք ըլլաք, պիտի ըլլ[աք]
Իցէ. ան ըլլայ, պիտի ըլլայ. Իցեն. անոնք ըլլան, պիտի ըլլ[ան]

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ.	Ել.	ըլլալ.
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ.	Եալ.	եղած, ըլլալով.
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ.	Ելոց.	ըլլալու, որ պիտի ըլ[լայ]

173. Հրամայականները, մանաւանդ էքը, մին[ակ] չեն բանիր.
Ողջ բառին հետ կ'ըսուին Ողջ եր, ողջ էք, ողջ երա[յ]
Միւս դերբայներն ալ շատ չեն բանիր.

174. ԵՂԱՆԻՄ. արմատ ԵՂ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Եղանիմ.	Կ'ըլլամ.	Եղանիմք.	Կ'ըլլանք.
Եղանիս.	Կ'ըլլաս.	Եղանիք.	Կ'ըլլաք.
Եղանի.	Կ'ըլլայ.	Եղանին.	Կ'ըլլան.

---

1 Ստորադասականները ինքնիրեննուն մինակ չեն նշանակեր ըլ[լամ] նէ, [illegible] նէ, [illegible] նէ, [illegible] նէ, [illegible] նէ, և այլն. Հապա՝ յորժ[ամ], եթէ, ու զինչ, ու կամ ով, որ, բառերուն հետ, որոնց ամենուն մէջն ալ յորժամը, եթէն միայն կ'իմացուի զօրութեամբ. ու նէն ալ ան կ'ընծայա[ն]կէ. Յորժամ իցեմ, եթէ իցեմ, երբոր, թէ որ ըլլամ, ըլլամ նէ. Զի[նչ] իցէ, ով իցէ, որ իցէ, ինչ որ ըլլայ նէ, որուն որ ըլլայ նէ, որ կամ ով որ ըլլայ նէ, կ'իմացուի միշտ երբոր կամ թէ որ ըլլայ.

Անցեալ անկատար․

Եղանէի․	կ'ըլլայի․	Եղանէաք․	կ'ըլլայինք․
Եղանէիր․	կ'ըլլայիր․	Եղանէիք․	կ'ըլլայիք․
Եղանէր, եղանիւր․	կ'ըլլար․	Եղանէին․	կ'ըլլային։

Անցեալ կատարեալ․

Եղէ․	եղայ․	Եղաք․	եղանք․
Եղէր․	եղար․	Եղէք, եղէրուք․	եղաք․
Եղև․	եղաւ․	Եղեն․	եղան։

Առաջ անցեալ կատարեալ․

Եղայ, եղեայ․	եղայ․	Եղաք, եղեաք․	եղանք․
Եղար․	եղար․	Եղայք, եղեայք․	եղաք․
Եղաւ․	եղաւ․	Եղան․	եղան։

Ապառնի․

Եղէց, եղիցիմ․	ըլլամ, պիտի ըլլամ․
Եղիցիս, եղիցես․	ըլլաս, պիտի ըլլաս․
Եղիցի․	ըլլայ, պիտի ըլլայ․
Եղիցուք, եղիցիմք․	ըլլանք, պիտի ըլլանք․
Եղիջիք, եղիցիք․	ըլլաք, պիտի ըլլաք․
Եղիցին․	ըլլան, պիտի ըլլան։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

——		Եղերուք․	եղէք․
Եղիջիր, եղանիջիր․	եղիր, ըլլա․	. . . .	
Մի եղանիր․	մ'ըլլար․	Մի եղանիք․	մ'ըլլաք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լինիցիմ.	ըլլամ, պիտի ըլլամ.
Լինիցիս.	ըլլաս, պիտի ըլլաս.
Լինիցի.	ըլլայ, պիտի ըլլայ.
Լինիցիմք.	ըլլանք, պիտի ըլլանք.
Լինիցիք, եղիջիք.	ըլլաք, պիտի ըլլաք.
Լինիցին.	ըլլան, պիտի ըլլան։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ. Լինել, լինիլ. ըլլալ՝

ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Լեալ. եղած, ըլլալն՝

ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Լինելոց. ըլլալու, որ պիտի ըլլ

175. Լինելի հրամայական Լիջիր որ կ'ըսենք ... խորհուրդ, գրաբար կ'ըմմանի, բայց գործ մէջ չի... անոր համար տեղը պարապ թողուած է։

176. Արգելական Լիջիր, Եղիջիր հրամայականի յոգնակին՝ ապառնին ու ստորադասականին կ'առնէ Լիջիք, Եղիջիք։ Նոյնն գիտցիր ամէն բայերուն ալ

177. ԼԻՆԻՄ. արմատ Լի։

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Լինիմ.	կ'ըլլամ.	Լինիմք.	կ'ըլլանք.
Լինիս.	կ'ըլլաս.	Լինիք.	կ'ըլլաք.
Լինի.	կ'ըլլայ.	Լինին.	կ'ըլլան։

Անցեալ անկատար.

Լինէի.	կ'ըլլայի.	Լինէաք.	կ'ըլլայինք.
Լինէիր.	կ'ըլլայիր.	Լինէիք.	կ'ըլլայիք.
Լինէր.	կ'ըլլար.	Լինէին.	կ'ըլլային։

Ապառնի.

Լիցիմ.	ըլլամ, պէտք ըլլամ.
Լիցիս, լիցես.	ըլլաս, պէտք ըլլաս.
Լիցի.	ըլլայ, պէտք ըլլայ.
Լիցուք, լիցիմք.	ըլլանք, պէտք ըլլանք.
Լիջիք, լիցէք.	ըլլաք, պէտք ըլլաք.
Լիցին.	ըլլան, պէտք ըլլան։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լեր.	եղիր.	Լերուք, լէք.	եղէք.
Լիջիր, լինիջիր.	եղիր, ըլլաս.	. . .	(176).
Մի՛ լինիր.	մ'ըլլար.	Մի՛ լինիք.	մ'ըլլաք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լինիցիմ.	ըլլամ, պէտք ըլլամ.
Լինիցիս.	ըլլաս, պէտք ըլլաս.
Լինիցի.	ըլլայ, պէտք ըլլայ.
Լինիցիմք.	ըլլանք, պէտք ըլլանք.
Լինիցիք, լինիջիք.	ըլլաք, պէտք ըլլաք.
Լինիցին.	ըլլան, պէտք ըլլան։

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ.	Լինել. ըլլալ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ.	Լեալ, լեալ. եղած, ըլլալն։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ.	Լինելոց. ըլլալու, որ պէտք ըլլայ։

178. Անցեալ կատարեալն Եղանիմէն կ'առնէ. Եղէ, եղեր, եղև, և այլն։

179. ԳՈԼ. արմատ ԳՈՅ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Գոմ.	կամ, եմ.	Գոմք.	կանք, ենք.
Գոս.	կաս, ես.	Գոյք.	կաք, էք.
Գոյ.	կայ, է.	Գոն.	կան, են.

Անցեալ անկատար.

Գոյի.	կայի, էի.	Գոյաք.	կայինք, էինք.
Գոյիր.	կայիր, էիր.	Գոյիք.	կայիք, էիք.
Գոյր.	կար, էր.	Գոյին.	կային, էին.

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Գուցեմ.	գտնուիմ, ըլլամ.	Գուցեմք.	գտնուինք, ըլլանք.
Գուցես.	գտնուիս, ըլլաս.	Գուցէք.	գտնուիք, ըլլաք.
Գուցէ.	գտնուի, ըլլայ.	Գուցեն.	գտնուին, ըլլան.

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Գոլ. ըլլալ.

180. Այս ՈՒՔ բային ալ, երրորդ դէմքը, որ ըսել է կայ, է. բայց հիմայ մինակ չըսանելը, հապա չ մասնիկով Չիք, չկայ, չէ. չիք հնար, ճար չկայ. չիք աստ, հոս չկայ, հոս չէ.

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԱՄ.

181. *Երկրորդական* ԿԱՄ. *արմատ* ԱՄ, ԱՄԱՑ[1].

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Կ*ամ*.	[illegible]	Կ*ամք*.	[illegible]
Կ*աս*.	[illegible]	Կ*այք*.	[illegible]
Կ*այ*.	[illegible]	Կ*ան*.	[illegible]

Անցեալ անկատար.

Կ*այի*.	[illegible]	Կ*այաք*.	[illegible]
Կ*այիր*.	[illegible]	Կ*այիք*.	[illegible]
Կ*այր*.	[illegible]	Կ*ային*.	[illegible]

Անցեալ կատարեալ.

Կ*ացի*.	[illegible]	Կ*ացաք*.	[illegible]
Կ*ացեր*.	[illegible]	Կ*ացէք, ամացիք*.	[illegible]
Կ*աց*.	[illegible]	Կ*ացին*.	[illegible]

---

[1] Այս պարզ արմատէն չինուած են անանցական բառերն՝ անմն, գէ-տանմն, ձաչանմն, և բարդն անձնա. : Իսկ անոյ անանցական արմատէն չինուած է ձաչանոյ : Այսպէս գիտցիր ուրիշ ամէն բայերուն արմատներուն համար ալ, որ թէև առանձին չգտնուին նէ ալ, անանցմանց կամ բարդութեանց մէջ կան. ամանցը չգտնուին նէ ալ, մեկալներուն պէս կըսեպուի որ ըլլալու է : Այսպէս գիտցիր մեկալ լծորդութեանց վրայ ալ :

[illegible]

Մնացից, մնասցեմ.	[illegible]
Մնասցես.	[illegible]
Մնասցէ.	[illegible]
Մնասցուք, մնասցեմք.	[illegible]
Մնասջիք, մնասցէք.	[illegible]
Մնասցեն.	[illegible]

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Մնա.	[illegible]	Մնացէք.	[illegible]
Մնասջիր, մնասջիր.	[illegible] . . . . (176).		
Մի՛ մնար.	[illegible]	Մի՛ մնայք.	[illegible]

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Մնայցեմ.	[illegible]
Մնայցես.	[illegible]
Մնայցէ.	[illegible]
Մնայցեմք.	[illegible]
Մնայցէք, մնայջիք.	[illegible]
Մնայցեն.	[illegible]

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Մնալ. [illegible]
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Մնացեալ. [illegible]
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Մնալոց. [illegible]

182. [illegible]

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Կարդամ, կարդացի, կարդաց, կարդա. [illegible]
Հաւատամ, հաւատացի, հաւատաց, հաւատա. [illegible]
Լուանամ, լուացի, լուաց, լուա. [illegible]

Լամ, լացի, լաց կամ ելաց, լաց. լալ.
Բանամ, բացի, բաց կամ եբաց, բաց. բանալ.
Բառնամ, բարձի[1], բարձ կամ եբարձ, բարձ. վերցնել.

183. ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Գնամ, գնացի, գնաց, գնա. երթալ.
Խաղամ, խաղացի, խաղաց, խաղա. խաղալ, շարժել.
Կամ, կացի, կաց կամ եկաց, կաց. կենալ, կայնել.
Մնամ, մնացի, մնաց, մնա. մնալ, սպասել.

184. Նոյն ձեւն է Կեամ, որուն կը երբեմն վերջի ձայնն չ'ելնէ՝ է կամ է կրկնուի հոլովներուն մէջ (17). ստորադասականն երկու կերպ ալ կ'ըլլայ. Նմուշը դը-նենք որ տեսնես.

ՍՀՄ. Ներկ.	Կեամ. Կ'ապրիմ.	Կեամք. Կ'ապրինք.
	Կեաս.	Կեայք.
	Կեայ.	Կեան.
Անց.	Կէի.	Կէաք.
	Կէիր.	Կէիք.
	Կեայր.	Կէին.
Կտր.	Կեցի.	Կեցաք.
	Կեցեր.	Կեցէք, կեցիք.
	Կեաց, եկեաց.	Կեցին.
Ապա.	Կեցից, կեցցեմ.	Կեցցուք, կեցցեմք.
	Կեցցես.	Կեցջիք, կեցցէք.
	Կեցցէ.	Կեցցեն.
ՀՐԱՄ.	Կեաց.	Կեցէք.
	Կեցջիր.	. . . (176)
	Մի՛ կեար.	Մի՛ կեայք.

1 Տես 49. ծանօթութիւն.

ՍՏՈՐ. Կեայցեմ, կեցեմ[1]. Կեայցեմք, կեցեմք.
Կեայցես, կեցես. Կեայցէք, կեցէք.
Կեայցէ, կեցէ. Կեայցեն, կեցեն.
ԴԵՐԲ. Կեալ. — Կեցեալ. — Կելոց.

185. Նմանն ալ Մնամ, չ'ունի. մնայի, մնացի, մնացից կամ մնացցեմ, մնա, մնասջիր. բայց ապառնի՝ մնիցեմ. անորոշ դերբայ՝ մնալ կամ մնալ ման զի Մնամ, մնացի, մնալ ալ կ'ըսուի, և Մնամ մնացայ, մնիլ, երկրորդ ու երրորդ լծորդութեան պէս։

186. Տեսար որ Լամ, բանամ, բառնամ, կամ, կեամ բայերուն ... տարբեր եղանակի երրորդ դէմքը, որ միավանկ արմատն է բային (168), ալ առաւ սկիզբը, ելաց, եբաց, եբարձ, եկաց, եկեաց։ Նմանն գիտցի երկրորդ լծորդութեան երկրորդ օրինակին համար ալ, ու չորրորդ լծորդութեան համար ալ։ — Եչին անզ՝ է ալ կ'ըլլայ բաղաձայնին ... րուն, Նչլաց, եբաց, եբարձ. իսկ ձայնաւորներուն՝ միայն այբին կը գրուի երբեմն, ան ալ միշտ է. էարկ, էանց, էած, էառ, որ ... պիտի առնես[2]։

187. Կրաւորական, ՄԱՄԱՄ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Մմամ.	[illegible]	Մմամք.	[illegible]
Մմաս.	[illegible]	Մմայք.	[illegible]
Մմայ.	[illegible]	Միման.	[illegible]

1 Նմանն մէկ ցոյց կըգրուի ապառնականը ... , և անով կը զատուի ապառնիէն ...։

2 Իսկ ... բային նոյն դէմքը՝ ըստ հին նախնեաց ... կամ ... է (4)։

Անցեալ անկատար.

Մնայի.	կը կայնէի.	Մնայաք.	կը կայնէինք.
Մնայիր.	կը կայնէիր.	Մնայիք.	կը կայնէիք.
Մնայր.	կը կայնէր.	Մնային.	կը կայնէին:

Անցեալ կատարեալ.

Մնացայ.	կայնեցայ.
Մնացար.	կայնեցար.
Մնացաւ.	կայնեցաւ.
Մնացաք.	կայնեցանք.
Մնացայք, մնացարուք.	կայնեցաք.
Մնացան.	կայնեցան:

Ապառնի.

Մնացայց, մնասցիմ.	կայնիմ, պիտի կայնիմ.
Մնասցես.	կայնիս, պիտի կայնիս.
Մնասցէ.	կայնի, պիտի կայնի.
Մնասցուք, մնասցիմք.	կայնինք, պիտի կայնինք.
Մնասջիք, մնասցիք.	կայնիք, պիտի կայնիք.
Մնասցեն.	կայնին, պիտի կայնին:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Մնացիր.	կայնէ.
Մնասջիր, մնայջիր.	կայնէ, կայնիս.
Մ՛ի մնար.	մի կայնիր.
Մնացարուք, մնացէք, մնացայք.	կայնեցէք.
. . . . (176):	
Մ՛ի մնայք.	մի կայնիք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ընկալցիմ·	[illegible]
Ընկալցիս·	[illegible]
Ընկալցի·	[illegible]
Ընկալցուք·	[illegible]
Ընկալջիք, ընկալջիք·	[illegible]
Ընկալցին·	[illegible]

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ· Ընկալ· [illegible]

ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ· Ընկալեալ· [illegible]

ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ· Ընկալոց· [illegible]

188· Կրաւորներս որ կրաւորականին քանի մը տեղը ներգործականին պէս է։ Նմանք ունին որոշ հասկցուելու համար՝ անցեալ դի[illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible] ալ [illegible]· երբեմն մէկալներն ալ· Ան[illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] կամ [illegible], [illegible] կամ [illegible], [illegible] կամ [illegible], [illegible] (287)։ Նմանք [illegible] մէկալ [illegible] [illegible] և [illegible] կրաւորական [illegible] [illegible] ալ։

189· Ուրիշ ալ [illegible] ներկայն ու ստորադասականը [illegible] [illegible] երբեմն՝ [illegible] [illegible] պէս· Լուանիմ, լուանցիմ, լուանիլ· բանիմ, բանիլ· բառնիմ, բառնիլ· խմանիմ, խմանիլ· մատնիմ։

190· Նման կըխոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները,

Կարդամ,	կարդացայ,	կարդացիր·	[illegible]
Հաստատամ,	հաստատեցայ,	հաստատեցիր·	[illegible]
Լուանամ;	լուացայ,	լուացիր·	[illegible]
Լամ,	լացայ,	լացիր·	[illegible]
Բանամ,	բացայ,	բացիր·	[illegible]
Բառնամ,	բարձայ,	բարձիր·	[illegible] (166)։

ՀԱՍԱՐԱԿ ՈՒ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

191. Հասարակ բայերն որ ներգործական ձայնով առնուին, ու կրաւորականներով չէզոք բայերուն յատուկ տարբեր անցելը, ինչպէս հասարակն ու հրամայականը, երբեմն ներգործականին պէս ալ կ'ըլլան. Մտանում, մտայցու կամ մտայ, մտայիր կամ մտար. Ուրանամ, ուրացայ կամ ուրացի, ուրացիր կամ ուրա. Խնդամ, խնդացիր կամ խնդա, խնդայ. — Ընթանամ, ընթացիր կամ ընթեր, ընթացայ. Զգենում, զգեցայ, զգեցայ կամ զգեցի, զգեցիր կամ զգեր. Նոյնպէս ալ Լուանամ կրաւորականը չէզոք բայեր առնելով (166). [illegible]. կ'ըլլայ լուացիր կամ լուա.

192. Նոյնպէս ներգործական ձայնով առնուած հասարակ բայերուն ու կրաւորականներով չէզոք բայերուն ապառնին ալ շատ հեղ ներգործականին պէս կ'ըլլայ [illegible]. Խմացես, խմացէ, խմացեն. Գոհացես, գոհացէ, գոհացեն. Նոյնպէս գիտցիր երրորդ ընդգութեան նոյնպիսի հասարակ ու չէզոք բայերուն ապառնիին համար ալ, ու սաստկացուցականին համար ալ, որ երբեմն անոնք ալ ներգործականին պէս [illegible] կըվերջանան.

193. Մեր ընթացութեանս հասարակ բայերն երբոր ներգործաբար առնուին, ու չէզոք բայերուն ալ, սաստ_ բաղդատականն ամենուին կրաւորականին պէս [illegible] չվեր_ ջանար, թէ և աս խոնարհմանս տակը կ'երթան, հա_ պա միշտ ներգործականին պէս կ'ըլլայ [illegible], և այլն. Խ_ մանամ, խմանայցեմ. Մտանամ, մտանայցես. Գոհա_ նամ, գոհանայցէ. Պանամ, պանայցեմք. Ընթա_ նամ, ընթանայցէք. Յուսամ, յուսայցեն. Նոյնպէս ալ Բանամ, բանամ, չէզոքաբար, [illegible], [illegible], կ'ըլլան՝ բանայցեմ, բանայցեմ, [illegible], [illegible].

194. ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Ամանամ, ամացայ, ամացիր. [illegible]

Խմանամ, խմացայ, խմացիր կամ խմայ կամ խմա. [illegible]

Մարգարէանամ, մարգարէա_ ցայ, մարգարէացիր կամ մարգա_

րեաց կամ մարգարեա . — մարգարէանամ. մարգա- րէացայ.

Մնանամ, մնացայ, մնացեր կամ մնաց, մնացիր կամ մնա . — մնանամ. մնացայ.
Ստանամ, ստացայ, ստացիր . — ունենամ, ունեմ. ու- նեցայ.
Հոգամ, հոգացայ, հոգացիր . — հոգամ. հոգացայ.
Որսամ, որսացայ կամ որսացի, որսացիր կամ որսա . — որս բռնեմ. բռնայ

195. ԶԼԶՈՒՔ ԲԱՅԵՐ

Գոհանամ, գոհացայ, գոհացիր, գոհա- նայցեմ. — շնորհակալ ըլլամ.
Դառնամ, դարձայ, դարձիր կամ դարձ, դառնայցեմ. (49, ծան.) — դառնամ.
Ընթանամ, ընթացայ, ընթացիր կամ ըն- թաց կամ ընթա, ընթանայցեմ. — քալեմ.
Զղջանամ / Զղջամ } զղջացայ կամ զղջացի, զղջացիր կամ զղջա, զղջանայցեմ. — զղջամ.
Հոգամ, հոգացայ կամ հոգացի, հոգացիր կամ հոգա, հոգայցեմ. — հոգ ընեմ.
Յուսամ, յուսացայ կամ յուսացի, յուսա- ցիր կամ յուսա, յուսայցեմ. — յուսամ.
Ցնծամ, ցնծացայ կամ ցնծացի, ցնծացիր կամ ցնծա, ցնծայցեմ. — ուրախանամ.
Արբենամ, արբեցայ, արբեցիր, արբենայ- ցեմ. — գինովնամ.
Մերձենամ, մերձեցայ, մերձեցիր, մեր- ձենայցեմ. — մօտենամ.
Յագենամ, յագեցայ, յագեցիր, յագենայ- ցեմ. — կշտանամ.
Քաղցենամ, քաղցեցայ, քաղցեցիր, քաղ- ցենայցեմ. — անօթենամ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԵՄ.

196. ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Ներգործական ՍԻՐԵՄ. *արմատ* ՍԻՐ, ՍԻՐԵԱՑ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Սիրեմ.	կը սիրեմ.	*Սիրեմք.*	կը սիրենք.
Սիրես.	կը սիրես.	*Սիրէք.*	կը սիրէք.
Սիրէ.	կը սիրէ.	*Սիրեն.*	կը սիրեն:

Անցեալ անկատար.

Սիրէի.	կը սիրէի.	*Սիրէաք.*	կը սիրէինք.
Սիրէիր.	կը սիրէիր.	*Սիրէիք.*	կը սիրէիք.
Սիրէր.	կը սիրէր.	*Սիրէին.*	կը սիրէին:

Անցեալ կատարեալ.

Սիրեցի.	սիրեցի.	*Սիրեցաք.*	սիրեցինք.
Սիրեցեր.	սիրեցիր.	*Սիրեցէք, սիրեցիք.*	սիրեցիք.
Սիրեաց.	սիրեց.	*Սիրեցին.*	սիրեցին:

Ապառնի.

Սիրեցից, սիրեսցեմ.	սիրեմ, պիտի սիրեմ.
Սիրեսցես.	սիրես, պիտի սիրես.
Սիրեսցէ.	սիրէ, պիտի սիրէ.
Սիրեսցուք, սիրեսցեմք.	սիրենք, պիտի սիրենք.
Սիրեսջիք, սիրեսցէք.	սիրէք, պիտի սիրէք.
Սիրեսցեն.	սիրեն, պիտի սիրեն:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեա․ ոէրէ․ Սիրեցէք․ ոէրէջէ
Սիրեսջիր, սիրիջիր․ ոէրէ, ոէրէո․ . . . (176).
Մի՛ սիրեր․ գ ոէրէր․ Մի՛ սիրէք․ գ ոէրէ

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրիցեմ․ ոէրէմ, դէոէ ոէրէմ.
Սիրիցես․ ոէրէո, դէոէ ոէրէո․
Սիրիցէ․ ոէրէ, դէոէ ոէրէ․

Սիրիցեմք․ ոէրէնք, դէոէ ոէրէնք․
Սիրիցէք, սիրիջիք․ ոէրէք, դէոէ ոէրէք․
Սիրիցեն․ ոէրէն, դէոէ ոէրէն,

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ․ Սիրել․ ոէրէլ,
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ․ Սիրեցեալ, սիրեալ․ ոէրած, ոէրէլու
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ․ Սիրելոց․ ոէրէլու, որ դէոէ ոէրէ

197․ Նման կըխոնարհին

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Գրել, գրեցի, գրեա․ գրէմ,
Ըմբռնել, ըմբռնեցի, ըմբռնեա․ բռնէմ,
Կարել, կարեցի, կարեա․ կարէմ, կար կարէմ
Շինել, շինեցի, շինեա․ շինէմ,
Փրկել, փրկեցի, փրկեա․ ալարէմ, քրքէմ
Ամանել, ամանեցի, ամանեա․ ամանչ ըէջընէմ,
Սերմանել, սերմանեցի, սերմանեա․ ջանէմ,
Վանել, վանեցի, վանեա․ ղարնէմ,

198․ Յետևի չորս բային արմատն այ ըլլալուն (168) կատարեալն և ապառնին կ՚ըլլայ այէ, այէյ․

Ասեմ, ասացի, ասացից, ասա. ըսեմ.
Գիտեմ, գիտացի, գիտացից, գիտա՛ կամ գիտեա. գիտեմ.
Կարեմ, կարացի, կարացից, կարացիր. կրնամ.
Մարթեմ, մարթացի, մարթացից, մարթացիր. կարենամ.

199. ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ամաչեմ, ամաչեցի, ամաչեա. ամչնամ.
Դիմեմ, դիմեցի, դիմեա. վազեմ.
Թագաւորեմ, թագաւորեցի, թագաւորեա. թագաւորեմ.
Տիրեմ, տիրեցի, տիրեա. տիրեմ.
Ժամանեմ, ժամանեցի, ժամանեա. հասնիմ.
Մռնչեմ, մռնչեցի, մռնչեա. մռմռամ.

200. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Երկրորդական ՏԵՍԱՆԵՄ. արմատ ՏԵՍ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Տեսանեմ.	կը տեսնեմ.	Տեսանեմք.	կը տեսնենք.
Տեսանես.	կը տեսնես.	Տեսանէք.	կը տեսնէք.
Տեսանէ.	կը տեսնէ.	Տեսանեն.	կը տեսնեն.

Անցեալ անկատար.

Տեսանէի.	կը տեսնէի.	Տեսանէաք.	կը տեսնէինք.
Տեսանէիր.	կը տեսնէիր.	Տեսանէիք.	կը տեսնէիք.
Տեսանէր.	կը տեսնէր.	Տեսանէին.	կը տեսնէին.

Անցեալ կատարեալ·

Տեսի ·	տեսայ ·	Տեսաք ·	տեսանք ·
Տեսեր ·	տեսար ·	Տեսէք, տեսիք ·	տեսաք ·
Տես, ետես ·	տեսաւ ·	Տեսին ·	տեսան ·

Ապառնի ·

Տեսից, տեսցեմ·	տեսնեմ, պիտի տեսնեմ ·
Տեսցես ·	տեսնես, պիտի տեսնես ·
Տեսցէ ·	տեսնէ, պիտի տեսնէ ·
Տեսցուք, տեսցեմք ·	տեսնենք, պիտի տեսնենք ·
Տեսջիք, տեսցէք ·	տեսնէք, պիտի տեսնէք ·
Տեսցեն ·	տեսնեն, պիտի տեսնեն ։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տես ·	տես ·	Տեսէք ·	տեսէք ·
Տեսջիր, տեսանիջիր ·	տես, տեսնես · · · · (176) ·		
Մի տեսաներ ·	մի տեսներ ·	Մի տեսանէք ·	մի տեսնէք ·

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսանիցեմ ·	տեսնեմ, պիտի տեսնեմ ·
Տեսանիցես ·	տեսնես, պիտի տեսնես ·
Տեսանիցէ ·	տեսնէ, պիտի տեսնէ ·
Տեսանիցեմք ·	տեսնենք, պիտի տեսնենք ·
Տեսանիցէք, տեսանիջիք ·	տեսնէք, պիտի տեսնէք ·
Տեսանիցեն ·	տեսնեն, պիտի տեսնեն ։

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ · Տեսանել · տեսնել ։

ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ · Տեսեալ · տեսած, տեսնելով ։

ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ · Տեսանելոց · տեսնելու, որ պիտի տեսնե

201 · Նման կլխանարհին

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Անիծանել, անիծի, անէծ · անիծեմ,
Արկանել, արկի, արկ, էարկ · ձգեմ, նետեմ,
Գտանել, գտի, գիտ, եգիտ · գտնեմ,
Դիպչանել, դիպչի, դէպ, եդէպ · դպչիմ,
Կլանել, կլի, կուլ, եկուլ · կլլեմ,
Հատանել, հատի, հատ, եհատ · կտրեմ,
Հարցանել, հարցի, հարց, եհարց · հարցնեմ,
Սպանանել, սպանի, սպան, եսպան · սպաննեմ, մեռցնեմ,
Ցուցանել, ցուցի, ցոյց, եցոյց · ցուցնեմ,
Հարկանել, հարկի, հար, եհար · զարնեմ,

202 · Նման կլխանարհին եւս և ի չորս բայն ալ պարզ արմատովը, որոց արմատ չունենալնուն (168),

Ածել, ածի, ած, էած · բերեմ,
Բերել, բերի, բեր, եբեր · բերեմ,
Հանել, հանի, հան, եհան · հանեմ,
Հեղուսել, հեղուսի, հեղոյս · թափեմ,

203 · Նման կլխանարհին ասոնք վերջացած ներգործական բայերն ալ՝ իրենց ոյց ածանցեալ արմատովն (168) ունկից որ կ՚ելլէն[1], որ ու, ուց ալ կ՚ըլլայ ·

Դարձուցանել, դարձուցի, դարձոյց, դարձո · դարձնեմ,
Զեկուցանել, զեկուցի, զեկոյց, զեկո · իմացնեմ, իմաց տամ,

---

1 Ասոնց ոյց վերջացած արմատէն չինուած ըլլալուն ապացոյցն է, մէկ մը՝ օրինակ իմն Զեկուցանել բայն, որ ուրիշ մէկ բայէ մը չելլեր, հապա ոչինչ ածանցեալ՝ ոչինչ արմատէն · ասանկ բանը է մէկալներուն ամենուն համար ալ։ Մէկալ՝ ալ որ, նոյն արմատը կատարեալին հրամանի երրորդ դէմքն է, ինչպէս ամէն ուրիշ բայերուն ալ։

Մ՚ատուցանեմ, մատուցի, մատոյց, մատո․ տամ, մօտ բերեմ,
Ա՛մրացուցանեմ, ամրացուցի, ամրացոյց, ամրացո․ — ամրցընեմ,
Ա՛պրեցուցանեմ, ապրեցուցի, ապրեցոյց, ապրեցո․ — ապրեցընեմ։
Կորուսանեմ, կորուսի, կորոյս, կորո․ — կորսնցընեմ։
Փլուզանեմ, փլուզի, փլոյզ, փլո․ — փլցընեմ։

204․ Որովհետև այսպիսի բայերուն շատին նշանակութիւնն ընել տալ կամ ըլլալ տալ է, նոյն մտքով շատ անգամ Տամ և Առնեմ բայերը կցելով անոնց պարզ բայի հետ․ Խմացուցանեմ ըսելու տեղը՝ կ՚ըսուի Տամ կամ Առնեմ քեզ խմանալ, առնեմ զքեզ՝ խմանալ, առնեմ՝ զի խմասցես կամ խմանայցես․ Գնայուցանեմ ըսելու տեղը՝ Տամ կամ Առնեմ գնալ, առնեմ զի գնասցես կամ գնայցես։ Նոյնպէս ալ կ՚ըսուի Անցուցանեմ կամ Տամ անցանել․ Խաղացուցանեմ կամ Տամ խաղալ։ Բայց աշխարհիկ չանէնցըներուն հետ՝ հարկաւ ըսելու է Տամ առնել, տամ ընել, տամ տանել, և այլն․ Նմանապէս Տամ անցուցանել, տամ խաղացուցանել․ առնել կը անցընելու կուտամ, առնել կը խաղցընելու կուտամ։ Տամ կամ Առնեմ լինել, առնեմ զի լինիցիս․ ըլլալ կուտամ, կ՚ընեմ որ ըլլաս․ Առնեմ զի ընթերցցի․ կ՚ընեմ որ կարդայ կամ կարդացնէ։

205․ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Անցանեմ,	անցի,	անց, էանց․	անցնիմ,
Ելանեմ,	ելի,	ել․	ելլեմ,
Իջանեմ,	իջի,	էջ․	իջնամ,
Հասանեմ,	հասի,	հաս, եհաս․	հասնիմ,
Մտանեմ,	մտի,	մուտ, եմուտ․	մտնեմ,
Համբերեմ,	համբերի,	համբեր․	համբերեմ,

206․ Աս երկուքը Համբերեմ, համբերեցի ալ կ՚ըլլայ առջի օրինակին պէս։ Նմանապէս ուրիշ բայերն որ մէջի ա՛ն ձգուած է ներկայէն․ Անտեսեմ, անտեսեցի․ լրտեսեմ, լրտեսեցի․ անիծեմ, անիծեցի․ ձեռնարկեմ, ձեռնարկեցի․ գիտեմ, գիտեցի․ յուսահատեմ, յուսահատեցի․ բանահարեմ, բանահարեցի։ Նոյնպէս ալ Երկիր պագանեմ, կ՚ըլլայ երկիր պագի, եպագ, երկիր պագ․ իսկ Երկրպագեմ, երկրպագեցի, երկրպագեա․ Վերածեմ կ՚ըլլայ վերածեցի կամ վերածի․ Ակնածեմ, ակնածեցի․ Ակն ածեմ, ակն ածի։

ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԽՄ.

207. ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Կրաւորական, ՍԻՐԻՄ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Սիրիմ.	կը սիրուիմ.	Սիրիմք.	կը սիրուինք.
Սիրիս.	կը սիրուիս.	Սիրիք.	կը սիրուիք.
Սիրի.	կը սիրուի.	Սիրին.	կը սիրուին:

Անցեալ անկատար.

Սիրէի.	կը սիրուէի.	Սիրէաք.	կը սիրուէինք.
Սիրէիր.	կը սիրուէիր.	Սիրէիք.	կը սիրուէիք.
Սիրէր, սիրիւր.	կը սիրուէր.	Սիրէին.	կը սիրուէին:

Անցեալ կատարեալ.

Սիրեցայ.	սիրուեցայ.
Սիրեցար.	սիրուեցար.
Սիրեցաւ.	սիրուեցաւ.
Սիրեցաք.	սիրուեցանք.
Սիրեցայք, սիրեցարուք.	սիրուեցաք.
Սիրեցան.	սիրուեցան:

Ապառնի.

Սիրեցայց, սիրեսցիմ.	սիրուիմ, պիտի սիրուիմ.
Սիրեսցիս.	սիրուիս, պիտի սիրուիս.
Սիրեսցի.	սիրուի, պիտի սիրուի.

Սիրեսցուք, սիրեսցիմք. [illegible]
Սիրեսջիք, սիրեսցիք. [illegible]
Սիրեսցին. [illegible]

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեայ, սիրեցէր. [illegible]
Սիրեսջիր, սիրիջիր. [illegible]
Մ՝ի սիրեր. [illegible]

Սիրեցարուք, սիրեցայք. [illegible]
. . . . (176).
Մ՝ի սիրէք. [illegible]

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրիցիմ. [illegible]
Սիրիցես. [illegible]
Սիրիցէ. [illegible]

Սիրիցեմք. [illegible]
Սիրիցէք, սիրիջիք. [illegible]
Սիրիցեն. [illegible]

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Սիրել, սիրիլ. [illegible]
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Սիրեցեալ, սիրեալ. [illegible]
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Սիրելոց. [illegible]

208. Տես բաժնիս 'ի 188. [illegible] ներգործականներուն կրաւորականները,

Գրեմ, գրեցայ. [illegible]
Ըմբռնեմ, ըմբռնեցայ. [illegible]
Կարեմ, կարեցայ. [illegible]
Շինեմ, շինեցայ. [illegible]

Փրկիմ,	փրկեցայ ·	ազատուիմ, փրկուիմ, չէզոքաբար՝ ազատիմ.
Ամանիմ,	ամանեցայ ·	ամանը լեցուիմ.
Սերմանիմ,	սերմանեցայ ·	ցանուիմ.
Վանիմ,	վանեցայ ·	հալածուիմ.
Ասիմ,	ասացայ ·	ըսուիմ.
Գիտիմ,	գիտացայ ·	գիտցուիմ.

209 · Կարեմ, Մարթեմ, կրաւորական չեն ըլլար, ամբողջաբար չէզոքի պէս բանեցնուն համար.

ՀԱՍԱՐԱԿ ՈՒ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

210 · Հասարակ բայերն որ ներգործաբար առնուին, հրամայականներին միայն եաց կ'ըլլայ, շատ անգամ ալ ներգործականներին պէս եա · Խօսեաց, նայեաց, ողորմեաց · Դատեա, խօսեա, նայեա, ողորմեա · Խօսեցիր, նայեցիր, ողորմեցիր չըլլար ներգործական մօրով.

211 · Ասանկ եացի տեղ՝ եա կ'ըլլայ երբեմն ալ օրինակիս չէզոք բայերուն ու չէզոքաբար առնուած կրաւորականներուն հրամայականն ալ · Աշխատեա, երևեա, ծնեա. — Յայտնեա, ընտանեցեա, բաշխեցեա.

212 · Ներգործաբար առնուած հասարակ բայերուն ու կրաւորակերպ չէզոք բայերուն անորոշ դերբայն ալ ել կ'ըլլայ · Խօսել, նայել, ողորմել. — Աշխատել, երևել · որ իլ ալ կ'ըլլան · բայց ոմանք միայն իլ կ'ըլլան · Դատիլ, կոչիլ, ծնիլ, վիճիլ. — Ասանկ ալ երկրորդ օրինակին · Ծնանել կամ ծնանիլ · Մեռանել կամ մեռանիլ.

213 · ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Բարբառիմ,	բարբառեցայ ·	խօսիմ, ըսեմ · խօսուիմ, ըսուիմ.
Դատիմ,	դատեցայ ·	դատեմ · դատուիմ.
Խոստովանիմ,	խոստովանեցայ ·	խոստովանիմ · խոստովանուիմ.
Խօսիմ,	խօսեցայ ·	խօսիմ · խօսուիմ.

Կամիլ, կամեցայ · կամիմ, ուզեմ · կամեցուած եմ, ուզուած եմ.

Համբերիլ, համբերեցայ · սեղեմ, համբրեմ · սեղուած եմ, համբրուած եմ.

Նայիլ, նայեցայ · նայիմ · նայուած եմ.

Ողորմիլ, ողորմեցայ · ողորմիմ · ողորմուած եմ.

214 · ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Աշխատիլ, աշխատեցայ · աշխատիմ, յոգնիմ.
Երեւիլ, երեւեցայ · երեւնամ.
Կացիլ, կացեցայ · կայնեմ.
Ճեմիլ, ճեմեցայ · ճամբայ գալ, վեր վար քալեմ.
Վիճիլ, վիճեցայ · հակաճառութիւն ընել.
Ապրիլ, ապրեցայ · ապրիմ.
Բնակիլ, բնակեցայ · բնակիմ.
Դադարիլ, դադարեցայ · դադրիմ, կենամ.

215 · Հասարակ բայերէն մէկ քանին ներգործաբար, եւ չէզոքներէն ալ ոմանք, եթէ վերջին եմ կը փոխեն ու ներգործականի պէս կը խոնարհին երբեմն · Դատել, դատեցի · Խոստովանել, խոստովանեցի · Համբերել, համբերեցի : — Ապրել, ապրեցի · Բնակել, բնակեցի · Դադարել, դադարեցի :

216 · Բայց չէզոքներէն մէկ քանին ալ՝ եմ փոխելէն նէ, ներգործական կ'ըլլան · ինչպէս, Աշխատել, աշխատցընել, յոգնեցընել ըսել է · Խոնարհել, խոնարհեցընել · Բերկրել, ուրախացընել · Հնազանդել, հնազանդեցընել · Յիմարել, խենթեցընել :

217. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Կրաւորական . ՏԵՍԱՆԻՄ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Տեսանիմ.	կըտեսնուիմ.	Տեսանիմք.	կըտեսնուինք.
Տեսանիս.	կըտեսնուիս.	Տեսանիք.	կըտեսնուիք.
Տեսանի.	կըտեսնուի.	Տեսանին.	կըտեսնուին:

Անցեալ անկատար.

Տեսանէի.	կըտեսնուէի.
Տեսանէիր.	կըտեսնուէիր.
Տեսանէր, տեսանիւր.	կըտեսնուէր.
Տեսանէաք.	կըտեսնուէինք.
Տեսանէիք.	կըտեսնուէիք.
Տեսանէին.	կըտեսնուէին:

Անցեալ կատարեալ.

Տեսայ.	տեսնուեցայ.
Տեսար.	տեսնուեցար.
Տեսաւ.	տեսնուեցաւ.
Տեսաք.	տեսնուեցանք.
Տեսայք, տեսարուք.	տեսնուեցաք.
Տեսան.	տեսնուեցան:

Ապառնի.

Տեսայց, տեսցիմ. — տեսնեմ, պիտի տեսնեմ.
Տեսցես. — տեսնես, պիտի տեսնես.
Տեսցէ. — տեսնէ, պիտի տեսնէ.

Տեսցուք, տեսցիմք. — տեսնենք, պիտի տեսնենք.
Տեսջիք, տեսցիք. — տեսնէք, պիտի տեսնէք.
Տեսցեն. — տեսնեն, պիտի տեսնեն.

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսի՛ր. — տեսնէ.
Տեսջի՛ր, տեսանիջի՛ր. — տեսնէ, տեսնես.
Մի՛ տեսանիր. — մի տեսներ.

Տեսարուք, տեսայք. — տեսնեցէք.
. . . . (176).
Մի՛ տեսանէք. — մի տեսնէք.

ՍՏՈՐԱԳԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսանիցիմ. — տեսնեմ, պիտի տեսնեմ.
Տեսանիցես. — տեսնես, պիտի տեսնես.
Տեսանիցէ. — տեսնէ, պիտի տեսնէ.

Տեսանիցեմք. — տեսնենք, պիտի տեսնենք.
Տեսանիցէք, տեսանիջիք. — տեսնէք, պիտի տեսնէք.
Տեսանիցեն. — տեսնեն, պիտի տեսնեն.

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսանել, տեսանիլ. — տեսնել
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսեալ. — տեսած, տեսեր
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսանելոց. — տեսնելու, որ պիտի
տեսնէ.

218. Տես բաժինն 'ի 188. Ասոնք կրկնաւորին ներգործականներուն կրաւորականները.

Անիծանիմ,	անիծայ.	անիծուեմ.
Արկանիմ,	արկայ.	ձգուեմ, նետուեմ.
Գտանիմ,	գտայ.	գտուեմ, գտնուեմ.
Դիզանիմ,	դիզայ.	դիզուեմ.
Կլանիմ,	կլայ.	կլլուեմ.
Հատանիմ,	հատայ.	կտրուեմ, չէզոքաբար՝ փրթիմ.
Հարցանիմ,	հարցայ.	հարցուեմ.
Սպանանիմ,	սպանայ.	սպաննուեմ, մեռցուեմ.
Ցուցանիմ,	ցուցայ.	ցուցուեմ, չէզոք. երեւնամ.
Հարկանիմ,	հարայ.	զարնուեմ.
Ածիմ,	ածայ.	բերուեմ.
Բերիմ,	բերայ.	բերուեմ, չէզոք. շարժիմ.
Հանիմ,	հանայ.	հանուեմ (դուրս).
Հեղում,	հեղույ.	թափուեմ.
Դարձուցանիմ,	դարձուցայ.	դարձուեմ.
Զեկուցանիմ,	զեկուցայ.	իմացուեմ, իմաց տրուեմ.
Մատուցանիմ,	մատուցայ.	տրուեմ, մօտ բերուեմ.
Կորուսանիմ,	կորուսայ.	կորսնցուեմ, կորսուեմ, չէզոքաբար՝ կորսուիմ.
Փլուզանիմ,	փլուզայ.	փլցուեմ, չէզոքաբար՝ փլչիմ.

219. Այս ուցանեմ բայերուն երկանները, որ այդ ածանցին 'ի վրայ՝ այլ, եւս ալ ունին մէջերնին, շատ սովոր չեն կրաւորական ըլլալու. անոնց տեղը աւելի չէզոքնե-րը կըրանին. Ախտացուցանիմ, ապրեցուցանիմ բառերուն տեղը՝ ախտանամ, ապրիմ կ'ըսուի.

220. ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Ագանիլ, ագայ, ագիր, ագուցեալ, ագեալ.	հագնիմ. հագնուիմ.
Ծնանիլ, ծնայ, ծնիր, ծնեալ.	ծնանիմ. ծնիմ կամ ծնուիմ.
Ուսանիլ, ուսայ, ուսիր, ուսարուք կամ ուսիք, ուսեալ.	սորվիմ. սորվուիմ.
Սկսանիլ, սկսայ, սկսիր, սկսարուք, սկսեալ.	սկսիմ. սկսուիմ.
Տանիլ, տարայ, տար՝ներգործաբար. տարայք, տարերուք, տարեալ.	տանիմ. տարուիմ.

221. ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ագանիլ, ագայ, ագիր, ագարուք կամ ա-գերուք, ագուցեալ.	տեղ մը իջնամ գիշեր կենամ
Անկանիլ, անկայ, անկիր, անկերուք, անկեալ.	իյնամ.
Հեծանիլ, հեծայ, հեծիր, հեծարուք, հեծեալ.	հեծնամ.
Մեռանիլ, մեռայ, մեռիր, մեռարուք, մեռեալ.	մեռնիմ.
Նստիլ, նստայ, նիստ (211), նստարուք, նստեալ.	նստիմ.

222. *Բանք կրաւորականին՝ չէմ, նչէմ ու մէկ երկ-նչէմ, անէմ վերջացած չէզոք բայերն ալ ։ Բայց քա-մը տեղ սովորաբար քիչ մը տարբերութիւն ունեն-նուն՝ ամբողջ դնենք օրինակ մը ։*

223. ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ

ներկ.	Թաքչիմ՝ չեզոքաբայ.	Թաքչիմք. չեզոքաբայք.
	Թաքչիս.	Թաքչիք.
	Թաքչի.	Թաքչին.
անց.	Թաքչէի.	Թաքչէաք.
	Թաքչէիր.	Թաքչէիք.
	Թաքչէր.	Թաքչէին.
կատ.	Թաքեայ.	Թաքեաք.
	Թաքեար.	Թաքեայք, Թաքերուք.
	Թաքեաւ.	Թաքեան.
ապառ.	Թաքեայց, Թաքիցեմ.	Թաքիցուք, Թաքիցեմք.
	Թաքիցես.	Թաքիջիք, Թաքիցէք.
	Թաքիցէ.	Թաքիցեն.
ՀՐԱՄ.	Թաքիր.	Թաքերուք,
	Թաքիջիր, Թաքչիջիր. . . . . (176).	
	Մի Թաքչիր.	Մի Թաքչիք.
ՍՏՈՐ.	Թաքչիցիմ.	Թաքչիցիմք.
	Թաքչիցիս.	Թաքչիցիք. Թաքչիջիք.
	Թաքչիցի.	Թաքչիցին.

ԴԵՐԲ. Թաքչել. — Թաքուցեալ, երբեմն Թաքեալ. — Թաքչելոց.

Թռչիլ, Թռեայ, Թռիր, Թռուցեալ.	թռչիմ.
Հանգչիլ, Հանգեայ, Հանգիր, Հանգուցեալ.	հանգչիմ.
Մատչիլ, մատեայ, մատիր, մատուցեալ.	մերձիմ, մօտենամ.
Փախչիլ, փախեայ, փախիր, փախուցեալ.	փախչիմ.
Երկնչիլ, երկեայ, երկիր, երկուցեալ.	վախնամ.
Կորնչիլ, կորեայ, կորիր, կորուսեալ.	կորսուիմ.
Մարտնչիլ, մարտեայ, մարտիր, մարտուցեալ.	կռուիմ.
Յարնչիլ, յարեայ, յարիր, յարուցեալ.	փակչիմ, միանամ, յարմարիմ.

Մեղանչեմ, մեղայ, մեղիր, մեղարուք, մեղանչիցեմ, մեղուցեալ. մեղանչել.
Յանցանեմ, յանցեայ կամ յանցայ, յանցիր, յանցանիցեմ, յանցուցեալ, յանցեալ. անցնիլ.
— Մարտնչիմ, մարտնչեցայ. Մեղանչեմ, մեղանչեյ ալ կ՚ըլլայ երբեմն.

ՉՈՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ՈՒՄ.

224. Ներգործական ԶԵՆՈՒՄ. արմատ ԶԵՆ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Զենում.	կը մորթեմ.	Զենումք.	կը մորթենք.
Զենուս.	կը մորթես.	Զենուք.	կը մորթէք.
Զենու.	կը մորթէ.	Զենուն.	կը մորթեն.

Անցեալ անկատար.

Զենուի[1].	կը մորթէի.	Զենուաք.	կը մորթէինք.
Զենուիր.	կը մորթէիր.	Զենուիք.	կը մորթէիք.
Զենոյր.	կը մորթէր.	Զենուին.	կը մորթէին.

Անցեալ կատարեալ.

Զենի.	մորթեցի.	Զենաք.	մորթեցինք.
Զեներ.	մորթեցիր.	Զենէք, զենիք.	մորթեցիք.
Զեն, եզեն.	մորթեց.	Զենին.	մորթեցին.

1 Շատ անգամ զենոյի, զենոյիր, զենոյաք, զենոյիք, զենոյին ալ կը գրուի.

Ապառնի.

Զենից, զենցեմ.	մորթեմ, պիտի մորթեմ.
Զենցես.	մորթես, պիտի մորթես.
Զենցէ.	մորթէ, պիտի մորթէ.
Զենցուք, զենցեմք.	մորթենք, պիտի մորթենք.
Զենջիք, զենցէք.	մորթէք, պիտի մորթէք.
Զենցեն.	մորթեն, պիտի մորթեն.

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զեն. մորթէ. Զենէք. մորթեցէք.
Զենջիր. մորթէ, մորթես. . . . (176).
Մ՛ի զենուր. մի մորթեր. Մ՛ի զենուք. մի մորթէք.

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենուցում.	մորթեմ, պիտի մորթեմ.
Զենուցուս.	մորթես, պիտի մորթես.
Զենուցու.	մորթէ, պիտի մորթէ.
Զենուցումք.	մորթենք, պիտի մորթենք.
Զենուցուք.	մորթէք, պիտի մորթէք.
Զենուցուն.	մորթեն, պիտի մորթեն.

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ. Զենուլ. մորթել.
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Զենեալ. մորթած, մորթելով.
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Զենլոց. մորթելու, որ պիտի մորթէ.

225 . *Ասանկ կրկնաբարդին*

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Արգելում,	*արգելի,*	*արգել .*	արգելեմ, թող չտամ
Թողում,	*թողի,*	*թող, եթող .*	թողնամ, թող տամ .
Կիզում,	*կիզի,*	*կէզ, եկէզ .*	էրեմ .
Հեղում,	*հեղի,*	*հեղ, եհեղ .*	թափեմ .
Յաւելում,	*յաւելի,*	*յաւել .*	աւելցնեմ .
Առնում,	*առի,*	*առ, էառ .*	առնամ, առնեմ .
Ընկենում,	*ընկեցի,*	*ընկեաց կամ ընկէց .*	նետեմ, ձգեմ .
Լնում,	*լցի,*	*լից, ելից .*	լեցնեմ .
Խնում,	*խցի,*	*խից, եխից .*	խցեմ, փակեմ .

226 . *Աս խոնարհմանս տակը չէզոք չկայ . բայց է որ աս ընդդութիւնս ներգործակերպ չէզոք չունի .*

227 . *Կրաւորական ,* ԶԵՆՈՒՄ .

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ .

Զենում .	կըմորթուիմ .	*Զենումք .*	կըմորթուինք .
Զենուս .	կըմորթուիս .	*Զենուք .*	կըմորթուիք .
Զենու .	կըմորթուի .	*Զենուն .*	կըմորթուին .

Անցեալ անկատար .

Զենուի .	կըմորթուէի .	*Զենուաք .*	կըմորթուէինք .
Զենուիր .	կըմորթուէիր .	*Զենուիք .*	կըմորթուէիք .
Զենոյր .	կըմորթուէր .	*Զենուին .*	կըմորթուէին .

Անցեալ կատարեալ.

Զենայ.	մորթուեցայ.
Զենար.	մորթուեցար.
Զենաւ.	մորթուեցաւ.
Զենաք.	մորթուեցանք.
Զենայք, զենարուք.	մորթուեցաք.
Զենան.	մորթուեցան.

Ապառնի.

Զենայց, զենցիմ.	մորթուիմ, պիտի մորթուիմ.
Զենցիս.	մորթուիս, պիտի մորթուիս.
Զենցի.	մորթուի, պիտի մորթուի.
Զենցուք, զենցիմք.	մորթուինք, պիտի մորթուինք.
Զենջիք, զենցիք.	մորթուիք, պիտի մորթուիք.
Զենցին.	մորթուին, պիտի մորթուին.

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենիր.	մորթուէ.
Զենջիր.	մորթուէ, մորթուիս.
Մի՛ զենուր.	մի մորթուիր.
Զենարուք, զենայք.	մորթուեցէք.
. . . . (176).	
Մի՛ զենուք.	մի մորթուիք.

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենուցում.	մորթուիմ, պիտի մորթուիմ.
Զենուցուս.	մորթուիս, պիտի մորթուիս.
Զենուցու.	մորթուի, պիտի մորթուի.

Օրհնուեցանք ·	[illegible]
Օրհնուեցաք ·	[illegible]
Օրհնուեցան ·	[illegible]

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ ·	Օրհնուիլ ·	[illegible]
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ ·	Օրհնեալ ·	[illegible]
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ ·	Օրհնլոց ·	[illegible]

228 · Տես բաժնիս 'ի 188 · Ինչպէս կըտեսնես, ա
լծորդութեան կատարեալն, ապառնին ու հրամայակա-
նը նոյն է ամենեւին երկրորդ ու երրորդ լծորդութեան
երկրորդ օրինակներուն հետ ·

229 · Ոմանց սահմանական ներկայն ու ստորադասականն
կ'ըլլայ երբեմն · Զենանիմ, զենանիցիմ, զենանիլ · Թողանիմ, Թողա-
նիլ · Հեղանիմ, հեղանիլ · Ընանիմ, ընանիլ ·

230 · Քանի կըխոնարհին ներգործականներուն կրա-
ւորականները ·

Արգելում,	արգելայ ·	[illegible]
Թողում,	թողայ ·	[illegible]
Կիզում,	կիզայ ·	[illegible]
Հեղում,	հեղայ ·	[illegible]
Յաւելում,	յաւելայ ·	[illegible]
Առնում,	առայ ·	[illegible]
Ընկենում,	ընկեցայ ·	[illegible]
Լնում,	լցայ ·	[illegible]
Խնում,	խցայ ·	[illegible]

231· ՀԱՄԱՌԱԿ ԲԱՅԵՐ

Զգենում, զգեցայ, զգեցիր · հագնիմ. հագնուիմ,
Ընթեռնում, ընթերցայ, ընթերցիր · կարդամ. կարդացուիմ,
Կալնում } կալայ, կալ կամ կա, կա-
Կալում } լեր՝ ներգործական · կա-
} լաւք, կալայք · բռնեմ. բռնուիմ,
Լնում, լցի, լիր · լեցնեմ. լեցուիմ,
Հանում, հանի, հանիր · հանեմ. հանուիմ,

252· ՉԵԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ասոնցմէ որոնց որ կատարեալը ցայ է, եմ բայերուն պէս կըխոնարհին (223), շատը եմ ալ կ'ըլլան · մէկ քանին ալ տեղ տեղ քիչ մը կըխոտորին ·

Զբօսնում, զբօսայ, զբօսեալ · զբօսանք (սէֆա) ընեմ,
Յենում, յեցայ, յեցեալ · կռթնիմ,
Ջեռնում, ջեռայ, ջեռեալ · տաքնամ,
Երդնում, երդուայ, երդուեալ · երդում ընեմ,
Քաղցնում, քաղցեայ, քաղցեալ · անօթենամ,
Զարթնում, զարթեայ, զար-
թուցեալ · արթննամ,
Թաքնում, թաքեայ, թաքուցեալ · պահուըտիմ,
Պակնում, պակեայ, պակուցեալ · վախնամ,
Ցածնում, ցածեայ, ցածուցեալ · ցածնամ, իջնամ,
Ցասնում, ցասեայ, ցասուցեալ · սրդողիմ,
Փախնում, փախեայ, փախուցեալ · փախչիմ,

ԶԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ

233. Քանի մը բայ կայ, որ տեղ տեղ կը խոտորին կանոնաւոր խոնարհմունքէ, կամ թէ ըսենք՝ երկու ան-կատար բայէ մէկ լման բայ մը կ'ըլլան. և ասոնք են.

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

234. Երկրորդական ՏԱԼ. արմատ ՏՈՒ, ՏՈՒՐ.

ՍՀՄ. ներկ.	Տամ. չգործած.	Տամք. չգործածուիր.
	Տաս.	Տայք.
	Տայ.	Տան.
անց.	Տայի.	Տայաք.
	Տայիր.	Տայիք.
	Տայր.	Տային.
կտր.	Ետու.	Տուաք.
	Ետուր.	Ետուք.
	Ետ.	Ետուն.
ապառ.	Տաց, տացեմ.	Տացուք, տացեմք.
	Տացես.	Տաջիք, տացէք.
	Տացէ.	Տացեն.
ՀՐԱՄ.	Տուր.	Տուք.
	Տաջիր, տայջիր.	. . . (176).
	Մի տար.	Մի տայք.
ՍՏՈՐ.	Տայցեմ.	Տայցեմք.
	Տայցես.	Տայցէք, տայջիք.
	Տայցէ.	Տայցեն.
ԴԵՐԲ.	Տալ. — Տուեալ. — Տալոց.	

Հասարակ բային պէս կրաւորականն ալ կը գտուի Տայի, տային, [illegible]
ներգործէ. ներգործէին. տրուին.

235. Կրաւորական.

ՍՀՄ. Կտր.	Տուայ. տրուեցայ.	Տուաք. տրուեցանք.
	Տուար.	Տուայք.
	Տուաւ.	Տուան ։
Ապ.	Տացիմ, տուայց.	Տացիմք.
	Տացիս.	Տացիք.
	Տացի.	Տացին ։
ՍՏՈՐ.	Տայցիմ.	Տայցիմք.
	Տայցիս.	Տայցիք, տայջիք.
	Տայցի.	Տայցին ։

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Տուեալ, տուեցեալ ։

236. Պակաս տեղերը սովորաբար կ'ըլլայ Տուեալ լինիմ, լինէի, լինել. երբեմն ալ՝ Տայի, տային, տալ. բայց կայ ալ Տուիմ, տուիս, տուի. տուիմք, տուիք, տուին ,

237. Չեզոք ԳԱԼ. արմատ Եկ ։

ՍՀՄ. Ներկ.	Գամ. կու գամ.	Գամք. կու գանք.
	Գաս.	Գայք.
	Գայ.	Գան ։
Անկ.	Գայի.	Գայաք.
	Գայիր.	Գայիք.
	Գայր.	Գային ։
Կտր.	Եկի.	Եկաք.
	Եկիր.	Եկիք[1].
	Եկն.	Եկին ։

---

1 Եկէք ևս Եկայք չըլլար ամենևին կատարելականին յոգնակի երկրորդ դէմքը ։

Աղս.	Եկից, եկեսցեմ.	Եկեսցուք, եկեսցեմք.
	Եկեսցես.	Եկեսջիք, եկեսցէք.
	Եկեսցէ.	Եկեսցեն.
ՀՐԱՄ.	Եկ.	Եկայք.
	Եկեսջիր, գայջիր.	. . . (176).
	Մի՛ գար.	Մի՛ գայք.
ՍՏՈՐ.	Գայցեմ.	Գայցեմք.
	Գայցես.	Գայցէք, գայջիք.
	Գայցէ.	Գայցեն.
ԴԵՐԲ.	Գալ. — Եկեալ. — Գալոց.	

238. Չեզոք ԵՐԹԱԼ. արմատ ԵՐԹ, ՉՈԴ[1].

ՍՀՄ. Ներկ.	Երթամ. Կ'երթամ.	Երթամք. Կ'երթանք.
	Երթաս.	Երթայք.
	Երթայ.	Երթան.
Անց.	Երթայի.	Երթայաք.
	Երթայիր.	Երթայիք.
	Երթայր.	Երթային.
Կատ.	Չոգայ, չոքայ.	Չոգաք.
	Չոգար.	Չոգայք.
	Չոգաւ.	Չոգան.
Աղս.	Երթայց, երթիցեմ.	Երթիցուք, երթիցեմք.
	Երթիցես.	Երթիջիք, երթիցէք.
	Երթիցէ.	Երթիցեն.
ՀՐԱՄ.	Երթ, չոգ.	Երթայք.
	Երթիջիր, երթայջիր	. . (176).
	Մի՛ երթար.	Մի՛ երթայք.

1 Չոգ արմատէն կայ Չոգամ, չոգաս, չոգայ, չոգայի, չոգայ[ք], չոգաւ, որ անսովոր են. միայն կատարեալը չոգայ սովորական եղեր ու չոգ հրամայականը լու. գրոց մէջ կայ քիչ անգ.

ՍՏՈՐ.	Երթայցեմ.	Երթայցեմք.
	Երթայցես.	Երթայցէք, երթայջիք.
	Երթայցէ.	Երթայցեն.

ԴԵՐԲ. Երթալ. — Երթեալ. — Երթալոյ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿԻՆ ՊԷՍ

239. Երկրորդական ԱՌՆԵԼ. առնուլ ընել.

ՍԱՀՄ.

Ներկ.	Առնեմ. կ'ընեմ, կշինեմ.	Առնեմք. կ'ընենք, կշինենք.
	Առնես.	Առնէք.
	Առնէ.	Առնեն.
Անկ.	Առնէի.	Առնէաք.
	Առնէիր.	Առնէիք.
	Առնէր.	Առնէին.
Կատ.	Արարի.	Արարաք.
	Արարեր.	Արարէք, արարիք.
	Արար.	Արարին.
Ապառ.	Արարից, արարացեմ.	Արասցուք, արարացեմք.
	Արասցես.	Արասջիք, արարացէք.
	Արասցէ.	Արասցեն.
ՀՐԱՄ.	Արա.	Արարէք.
	Արասջիր, առնիջիր.	. . . (176).
	Մի առներ.	Մի առնէք.
ՍՏՈՐ.	Առնիցեմ.	Առնիցեմք.
	Առնիցես.	Առնիցէք, առնիջիք.
	Առնիցէ.	Առնիցեն.

ԴԵՐԲ. Առնել. — Արարեալ. — Առնելոյ.

240. Կրաւորական, ԸՆԿՆԻԼ.

ՍՀՄ.

Ներկ. Ընկնիմ. Կ'ԻՅՆԱ—ԵՄ, Կ'ԻՅՆԱՄ. Ընկնիմք. Կ'ԻՅՆԱ—ԵՆՔ, Կ'ԻՅՆԱՆՔ.

	Ընկնիս.	Ընկնիք.
	Ընկնի.	Ընկնին։
Անկ.	Ընկնէի.	Ընկնէաք.
	Ընկնէիր.	Ընկնէիք.
	Ընկնէր.	Ընկնէին։
Կտր.	Ընկայ.	Ընկաք.
	Ընկար.	Ընկայք.
	Ընկաւ.	Ընկան։
Ապռ.	Ընկայց, անկայցիմ.	Ընկցուք, անկցիմք.
	Ընկցիս.	Ընկջիք, անկցիք.
	Ընկցի.	Ընկցին։
ՀՐԱՄ.	——	——
	Ընկջիր, անկնիջիր.	. . . (176).
	Մ՛ի անկնիր.	Մ՛ի անկնիք։
ՍՏՈՐ.	Ընկնիցիմ.	Ընկնիցիմք.
	Ընկնիցիս.	Ընկնիցիք, անկնիջիք.
	Ընկնիցի.	Ընկնիցին։

ԴԵՐԲ. Ընկնել, անկնիլ. — Ընկեալ. — Ընկնելոց։

241. Ներգործական ԳՏԱՆԵԼ. արմատ ԳՏ։

ՍՀՄ.

Ներկ.	Գտանեմ. ԿԸ ԳՏՆԵՄ.	Գտանեմք. ԿԸ ԳՏՆԵՆՔ.
	Գտանես.	Գտանէք.
	Գտանէ.	Գտանեն։
Անկ.	Գտանէի.	Գտանէաք.
	Գտանէիր.	Գտանէիք.
	Գտանէր.	Գտանէին։

Անց.	Եդի ·	Եդաք ·
	Եդիր, եդեր ·	Եդիք ·
	Եդ ·	Եդին ·
Ստոր.	Եդից, դիցեմ ·	Դիցուք, դիցեմք ·
	Դիցես ·	Դիջիք, դիցէք ·
	Դիցէ ·	Դիցեն ·
Հրամ.	Դիր ·	Դիք ·
	Դիջիր, դնիջիր ·	. . . (176) ·
	Մի դներ ·	Մի դնէք ·
Ապառ.	Դնիցեմ ·	Դնիցեմք ·
	Դնիցես ·	Դնիցէք, դնիջիք ·
	Դնիցէ ·	Դնիցեն ·
Դերբ.	Դնել · — Եդեալ · — Դնելոց ·	

---

242 · Կրաւորական, ԴՆԻԼ ·

Սահմ.		
Ներկ.	Դնիմ · կերպ—եմ, կամ ·	Դնիմք · կերպ—եմք, կամք ·
	Դնիս ·	Դնիք ·
	Դնի ·	Դնին ·
Անկ.	Դնէի ·	Դնէաք ·
	Դնէիր ·	Դնէիք ·
	Դնէր, դնիւր ·	Դնէին ·
Անց.	Եդայ ·	Եդաք ·
	Եդար ·	Եդայք, եդարուք ·
	Եդաւ ·	Եդան ·
Ստոր.	Եդայց, դիցիմ ·	Դիցուք, դիցիմք ·
	Դիցիս ·	Դիջիք, դիցիք ·
	Դիցի ·	Դիցին ·
Հրամ.	——	Եդարուք, եդայք ·
	Դիջիր, դնիջիր ·	. . . (176) ·
	Մի դնիր ·	Մի դնիք ·

ՍՏՈՐ.	Գնիցիմ.	Գնիցումք.
	Գնիցիս.	Գնիցիք, գնիջիք.
	Գնիցի.	Գնիցին.

ԴԵՐԲ. Գնել, գնիլ. — Գնեալ. — Գնելոյ.

---

243. Աներգործական ՈՒՏԵՄ. արմատ (ուտ), ԿԵՐ

ՍՀՄ.

Ներկ.	Ուտեմ. չ'ուտեմ.	Ուտեմք. չ'ուտեմք.
	Ուտես.	Ուտէք.
	Ուտէ.	Ուտեն.
Անկ.	Ուտէի.	Ուտէաք.
	Ուտէիր.	Ուտէիք.
	Ուտէր.	Ուտէին.
Կտր.	Կերայ[1].	Կերաք.
	Կերար.	Կերայք.
	Կերաւ, եկեր.	Կերան.
Ապառ.	Կերայց, կերիցեմ.	Կերիցուք, կերիցեմք.
	Կերիցես.	Կերիջիք, կերիցէք.
	Կերիցէ.	Կերիցեն.
ՀՐԱՄ.	Կեր.	Կերայք, կերէք.
	Կերիջիր, ուտիջիր.	. . . (176).
	Մ'ի ուտեր.	Մ'ի ուտէք.
ՍՏՈՐ.	Ուտիցեմ.	Ուտիցեմք.
	Ուտիցես.	Ուտիցէք, ուտիջիք.
	Ուտիցէ.	Ուտիցեն.

ԴԵՐԲ. Ուտել. — Կերեալ. — Ուտելոյ.

---

1 ԿԵՐԻ. ԿԵՐԵՐ. ԿԵՐԵՒ. ԿԵՐԵՆ. ապառնի ԿԵՐԷՑ. չգտնուելյան բան չ նախնեաց գրոց մէջ. ինչ որ անանկ տարած տեսնես նէ՝ խանգարած է կամ սխալ.

244. Կրաւորական, ՈՒՏԵՄ.

ՍՀՄ.

Ներկ. Ուտիմ: կ'ուտուիմ. — Ուտիմք. կ'ուտուինք.
Ուտիս. — Ուտիք.
Ուտի. — Ուտին.

Անց. Ուտէի. — Ուտէաք.
Ուտէիր. — Ուտէիք.
Ուտէր. — Ուտէին.

Կտր. Կերայ. — Կերաք.
Կերար. — Կերայք.
Կերաւ. — Կերան.

Ապռ. Կերայց, կերիցիմ: — Կերիցուք, կերիցիմք.
Կերիցիս. — Կերիջիք, կերիցիք.
Կերիցի. — Կերիցին.

ՀՐԱՄ. — —
Կերիջիր, ուտիջիր. . . . (176).
Մի՛ ուտիր. — Մի՛ ուտիք.

ՍՏՈՐ. Ուտիցիմ. — Ուտիցիմք.
Ուտիցիս. — Ուտիցիք, ուտիջիք.
Ուտիցի. — Ուտիցին.

ՆԵՐԲ. Ուտել, ուտիլ. — Կերեալ. — Ուտելոց.

245. Չէզոք ՅԱՌՆԵՄ. արմատ ՅԱՐ [1] կամ ՅԱՐԻՐ.

ՍՀՄ.

Ներկ. Յառնեմ: ոտք կ'ելլեմ. — Յառնեմք. ոտք կ'ելլենք.
Յառնես. — Յառնէք.
Յառնէ. — Յառնեն.

[1] Սո բային ու Յարուցանեմ բային (223) արմատը մէկ ըլլալուն, խոնարհումն ալ նման է քանի մը տեղ.

Անկ.	Յառնէի.	Յառնէաք.
	Յառնէիր.	Յառնէիք.
	Յառնէր.	Յառնէին։
Աոր.	Յարեայ.	Յարեաք.
	Յարեար.	Յարեայք, յարերուք.
	Յարեաւ.	Յարեան։
Ապառ.	Յարեայց, յարիցեմ.	Յարիցուք, յարիցեմք.
	Յարիցես.	Յարիջիք, յարիցէք.
	Յարիցէ.	Յարիցեն։
ՀՐԱՄ.	Արի, յարիր.	Արիք, յարիք, յարերուք.
	Յարիջիր, յառնիջիր. . . . (176).	
	Մի յառներ.	Մի յառնէք։
ՍՏՈՐ.	Յառնիցեմ.	Յառնիցեմք.
	Յառնիցես.	Յառնիցէք, յառնիջիք.
	Յառնիցէ.	Յառնիցեն։

ԴԵՐԲ. Յառնել. — Յարուցեալ. — Յառնելոց։

246. Զարտուղի բայերուն տեղ տեղ անսովոր կերպերն ալ կայ, որ չգրինք։

ՊԱԿԱՍԱՒՈՐ ԲԱՅԵՐ

247. Քանի մը բայեր ալ կան, որ տեղ տեղ կը-պակսին, և ուրիշ ամբողջ բայէ կըլեցուին. և ասոնք են։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿԻՆ ՊԷՍ

248. Ներգործական ԱՐԲԻ. արմատ ԱՐԲ։

ՍՀՄ.

Աոր.	Արբի. խմեցի.	Արբաք. խմեցինք.
	Արբեր.	Արբէք, արբիք.
	Արբ, էարբ.	Արբին։

Ըղձ.	Արբից, արբցեմ.	Արբցուք, արբցեմք.
	Արբցես.	Արբջիք, արբցէք.
	Արբցէ.	Արբցեն։
ՀՐԱՄ.	Արբ.	Արբէք.
	Արբջիր.	. . . (176).

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Արբեալ։

249. Պակասածը կը լեցընէ Ըմպեմ, ըմպեցի, ամբողջ բայն. ինչպէս հրամայականն ալ, որ կ՚ըլլայ նաև Ար-բայ, արբար, արբաւ. Արբեալ լինիլ, եղէ, և այլն։

250. Ներգործական ԼՍԵԼ. արմատ ԼՍԻ, ԼՍԻՐ։

ՍՀՄ.

Կատ.	Լուայ. լսեցի.	Լուաք. լսեցաք.
	Լուար.	Լուայք, լուարուք.
	Լուաւ.	Լուան։
Ըղձ.	Լուայց, լուիցեմ.	Լուիցուք, լուիցեմք.
	Լուիցես.	Լուիջիք, լուիցէք.
	Լուիցէ.	Լուիցեն։
ՀՐԱՄ.	Լուր.	Լուարուք.
	Լուիջիր.	. . . (176).

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Լուեալ։

251. Պակասը կ՚առնէ Լսեմ, լսեցի, ամբողջ բայէն, ինչպէս կրաւորականն ալ, որ աւելի կ՚ըլլայ Լուեալ լինիլ, լուր կամ լու լինիլ, լսելի լինիլ, եղէ, և այլն. երբեմն ալ՝ Լուայ, լուաւ, լուան։

Կրաւորական ապառնին կ՚ըլլայ նաև

Լուիցիմ.	Լուիցիմք.
Լուիցիս.	Լուիջիք, լուիցիք.
Լուիցի.	Լուիցին։

252 · Ներգործական ԾԱՆԵԱՅ · արմատ ԾԱՆ ·

ՍՀՄ ·

Կտր ·	Ծանեայ · ճանաչեցայ ·	Ծանեաք · ճանաչեցաք ·
	Ծաներ ·	Ծանեայք, ծանէրուք ·
	Ծանեաւ ·	Ծանեան ·
Ապա ·	Ծանեայց, ծանիցեմ ·	Ծանիցուք, ծանիցեմք ·
	Ծանիցես ·	Ծանիջիք, ծանիցէք ·
	Ծանիցէ ·	Ծանիցեն ·
ՀՐԱՄ ·	Ծանիր ·	Ծանիք, ծանէրուք ·
	Ծանիջիր ·	· · · (176) ·

ԴԵՐԲ · ԱՆՑԵԱԼ · Ծանուցեալ ·

253 · Պակասը կըլեցուի Ճանաչեմ, ճանաչեցի, ամ-բողջ բայէն, ինչպէս կրաւորականն ալ, որ կ'ըլլայ նաև Ծանուցեալ լինիմ, եղէ, և այլն · կամ Ծանուցանիմ, ծանուցայ, ըստ 218 ·

Կրաւորական ապառնին կ'ըլլայ նաև

Ծանիցիմ ·	Ծանիցիմք ·
Ծանիցիս ·	Ծանիջիք, ծանիցիք ·
Ծանիցի ·	Ծանիցին ·

254 · Հասարակ ՈՒՆԻՄ · արմատ ՈՒՆ, ԿԱԼ ·

ՍՀՄ ·

Ներկ ·	Ունիմ · [illegible] ·	Ունիմք · [illegible] ·
	Ունիս ·	Ունիք ·
	Ունի ·	Ունին ·

Անց.	Ունէի.	Ունէաք.
	Ունէիր.	Ունէիք.
	Ունէր.	Ունէին.
Կտր.	Կալայ.	Կալաք.
	Կալար.	Կալայք, կալարուք.
	Կալաւ.	Կալան.
Ապա.	Կալայց, կալցիմ. կալ-ցեմ, ներգործ.	Կալցուք, կալցիմք. կալ-ցեմք, ներգործ.
	Կալցիս. կալցես.	Կալջիք, կալցիք. կալցէք.
	Կալցի. կալցէ.	Կալցին. կալցեն.
ՀՐԱՄ.	Կալ, կա.	Կալարուք. կալայք. կա-լէք, ներգործ.
	Կալջիր, ունիջիր.	. . . (176).
	Մ՛ի ունիր.	Մ՛ի ունիք.
ՍՏՈՐ.	Ունիցիմ.	Ունիցիմք.
	Ունիցիս.	Ունիցիք, ունիջիք.
	Ունիցի.	Ունիցին.

ԴԵՐԲ. Ունել. — Կալեալ. — Ունելոյ.

255. Կալումն, կալնումն անբաղձ բայ է, ինչպէս տե-սանք վերը (231). Ունիմ պակասաւորը անոր խառ-նուեցաւ. և աւելի սաստիկ խառն կերպանի, ինչպէս մէ-կալ ամէն պակասաւորներն ալ. Աստանին Ունեցայ՝ կերեւի քիչ տեղ. ուսկից կատարեալը կիմացուի Ունե-ցայ.

256. Ասանկ կըխոնարհի Ընդունիմ. միայն կենին բայը դառն կըկորսնցընէ. Ընկալայ, ընկալայց, ընկալ, ընկալեալ. Աշխարհաբարն ալ կ՚ըսէ Ընդունեցայ կամ ընդու-նեցի, ընդունեա, ընդունեալ.

257. Պակասաւոր են եսեւ բայերն ալ, որ տեղէ մ՚ ալ չեն ըեցըներ պակասանին, հապա այսչափ միայն կըրանին.

ՍՀՄ. Ներկ.	Պարտիմ.	պէտք է ինծի որ.
	Պարտիս.	պէտք է քեզի որ.
	Պարտի.	պէտք է անոր որ.
	Պարտիմք.	պէտք է մեզի որ.
	Պարտիք.	պէտք է ձեզի որ.
	Պարտին.	պէտք է անոնց որ.
Անց.	Պարտէի.	պէտք էր ինծի որ.
	Պարտէիր.	պէտք էր քեզի որ.
	Պարտէր.	պէտք էր անոր որ.
	Պարտէաք.	պէտք էր մեզի որ.
	Պարտէիք.	պէտք էր ձեզի որ.
	Պարտէին.	պէտք էր անոնց որ.
ՍՏՈՐ.	Պարտիցիմ.	պէտք ըլլայ ինծի որ.
	Պարտիցիս.	պէտք ըլլայ քեզի որ.
	Պարտիցի.	պէտք ըլլայ անոր որ.
	Պարտիցիմք.	պէտք ըլլայ մեզի որ.
	Պարտիցիք.	պէտք ըլլայ ձեզի որ.
	Պարտիցին.	պէտք ըլլայ անոնց որ.
ԴԵՐԲ.	Պարտել.	պէտք ըլլալ.

238. Իսկ Պարտիմ, պարտեցայ, պարտեցայց, կը նշանակէ պարտաւոր եմ, պարտք ունիմ տալու. Ուրիշ Պարտեմ, պարտիմ ալ, որ յաղթեմ, յաղթուիմ ըսել է.

259. ՍՀՄ. ապռ.	———	———
	Թողցես.	ձգես, ներես.
	Թողցէ.	ձգէ, ներէ (ան).
	Թողցուք.	ձգենք, ներենք.
	Թողջիք.	ձգէք, ներեցէք.
	Թողցեն.	ձգեն, ներեն.
ՀՐԱՄ.	Թող.	ձգէ, ներէ (դուն).
	Թողջիր. (176)	ձգէ, ձգեա. ներէ, ներ
	Թողէք.	ձգէք, ներեցէք.
	. . .	. . . .
ԴԵՐԲ.	Թողել.	ձգել. ներել.

ԱՆԴԷՄ ԲԱՅԵՐ

260. Քանի մը բայ ալ կայ խիստ պակասաւոր, որ միայն մէկ քանի եղանակի երրորդ դէմքերնին կ'ունին, ու ալ առանց ուղղական անուանի մը որ գործող դէմք մը յայտնէ. Իսկ առանձին դէմք յայտնող ուղղական անուն մը չունենալնուն՝ անդէմ ըսուած են. և ասոնք են.

261. Սորթի. ՀՄՐԷԼԻ Է ՄՐ. Սորթի այգը լինել. ՀՄՐԷԼԻ Է ՄՐ ՄՄ ԸԼԼՄՅ. Սորթի լինել. ՀՄՐԷԼԻ Է ՄՐ ԸԼԼՄՅ. Սորթի ինձ տալ, զալ. ՀՄՐԷԼԻ Է ՄՐ ԸՄԷՄ, ՓՄՄ. ՀՐՆՄՄ ԸՄԷԼ, ՓՄԼ. Սորթի տալ, զալ. ՀՄՐԷԼԻ Է ԸՄԷԼ, ՓՄԼ.

Սորթէր. ՀՄՐԷԼԻ ԷՐ ՄՐ. Սորթէր քեզ տալ, զալ. ՀՄՐԷԼԻ ԷՐ ՄՐ ԸՄԷԷՐ, ՓՄՅԷՐ.

Սորթիցի. ՀՄՐԷԼԻ ԸԼԼՄՅ ՄՐ. Սորթիցի նմա տալ, զալ. ՀՄՐԷԼԻ ԸԼԼՄՅ ՄՐ ԸՄԷ, ՓՄՅ.

262. Պիտի. ՊԷՄՓ Է. Պիտի տալ, զալ. ՊԷՄՓ Է ԸՄԷԼ, ՓՄԼ.

Պիտէր. ՊԷՄՓ ԷՐ. Պիտէր տալ, զալ. ՊԷՄՓ ԷՐ ԸՄԷԼ, ՓՄԼ. Ինչ պիտէր. ՆՄՐՓՄՄ ՊԷՄՓ ՀՄՐ.

Պիտեցաւ. ՊԷՄՓ ԷՂՄՄ. Պիտեցաւ ժամանակի. ՄՓԷՆԻ ՊԷՄՓ ԷՂՄՄ, ՄՄԷՆ ՊԷՄՓ ԷՂՄՄ.

Պիտեսցի } ՊԷՄՓ ԸԼԼՄՅ. { Պիտիցի տալ, զալ. ՊԷՄՓ ԸԼԼՄՅ ԸՄԷԼ, ՓՄԼ. ՊԷՄՓ ԸԼԼՄՅ ՄՐ ԸՄԷՄ, ԸՄԷՄ, ԸՄԷ, և այլն.
Պիտիցի }

263. Յաւէ ինձ, քեզ, նմա. ՅՄՄ Հ'ԸԼԼՄՅ ԻՆՓԻ, ՓԷՂԻ, ՄՆՄՐ.

Յաւէր ինձ, քեզ, նմա. ՅՄՄ Հ'ԸԼԼՄՐ ԻՆՓԻ, ՓԷՂԻ, ՄՆՄՐ.

Յաւեաց ինձ, քեզ, նմա. ՅՄՄ ԷՂՄՄ ԻՆՓԻ, ՓԷՂԻ, ՄՆՄՐ.

Յաւեսցէ կամ յաւեսցի } ինձ, քեզ, նմա. { ՅՄՄ ԸԼԼՄՅ ԻՆՓԻ, ՓԷՂԻ, ՄՆՄՐ.
Յաւիցէ կամ յաւիցի }

264. Նաև Մարթեմ (198) որ Մարթանամ ալ կ'ըսուի, չըհամ, Յաւիմ, չըշատըմ, անբողջ ու գիմաւոր են. ու Պիտոյ, երբոր նշանակէ պարտք (257) կամ քա մը պէտք է, գիմաւոր է ու յոգնակի ալ կըրանի. Այր ոչ պիտոյ ծածկել զգլուխ իւր. էրէն մարդը ծածքէլմէ կէրէկտը։ Պիտոյ իմն. պիտոյք կենաց. բազմութիւն պիտոյից։

265. Ուրիշ գիմաւոր և անբողջ բայերու եղանակի եր. րորդ դէմքն ալ երբեմն անդէմի պէս կըրանի.

Դիպեցաւ մեզ թողուլ զաշխարհ. ըլլմյ որ թողունք ու- խարհը։

Ի կցել լինել հաւանել մեզ անկանել. չըշէ մը պէտք էյնա.

Արհաւ նոսա թագաւորել. ըղա- որ թագաւորէցէ։

Թէ և մեռանել հաւանիցէ. մեռնիլ ալ ըլլայ նէ։

Նմանակ անդէմի պէս կ'ըսուի, Այսի, ըսի, երևի, թուի, կարծի իմն, թուեցաւ չամ կարծեցաւ ամնայ։

ԽՈՆԱՐՀՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

266. Բայեր կան որ կրաւորական խոնարհումին չէզոքի փոխա- լով ամենևին ուրիշ բան կը նշանակեն. ինչպէս,

Վառեմ, ինտըրէլ. Վառիմ, յանդընէլ. համարձակիլ։

Կրեմ, կրել, տանիլ. Կրիմ, ըլլալ, գտնուիլ։

Պաշտեմ, ծառայել. Պաշտիմ, բանեցընել, բանի գալ, ըլլալ։

267. Երբոր բան մը ինք իր վրան ընել նշանակուի, ներգործական տեղ կրաւորական խոնարհում կըրանի, հասարակ բայի պէս։ Այսպէս կ'ըսուի Լուացայց զձեռս իմ. ձեռքերս լուամ կամ ձեռքերս լուացի։ Բաժանեցան զաւարս. աւարը մէջերնին բաժնեցին։ Բաժանեցան զհանդերձս իմ յինքեանս. զգեստներս մէջերնին բաժնեցին։

Գտանի ընդ մէջ իւր ածաւ. իր մէջը գօտի կապեց։

Արկայ համերձ. զգեստ հագայ։ Արկեալ առեալ և զարդարեցաւ. զարդ հագաւ ու զարդարուեցաւ։ Արկեալ ձորձս՝ արկեալ զեղս։

Եգաւ զթագ. թագը կամ իր գլուխը դրաւ թագը։

268. Երբեմն ուրիշ ներգործական ու ներգործականներու չէզոք բայեր ալ՝ կրաւորականներու խոնարհմամբ կ'ըսուին, Տեսանեմ, տեսայ. Գտանեմ, գտայ. Հարցանեմ, հարցայ զնոյն բան. Յարկանեմ, յարկայ զվերմակս նորա. — Եղանեմ, եղայ. Հասանեմ, հասանիմ, հասայ. Անցանեմ, անցանիմ, անցայ. փոխանակ ըսելու՝ տեսի, գտի, եհարց զնոյն բան, յարկեր զվերմակս նորա, տանէջ կամ ձեռք ընէրէ ձեռ. եղի, հասի, անցի։

269. Ամէն բայերու ապառնին ու ստորադասականը մէկմէկու տեղ ալ կը բանին, ու հրամայականին տեղ ալ։ Վրանին մի ալ կը դրուի. Մի սիրեցես, մի սիրեսջիք, մի սիրեսցեն, մի սիրիցես, մի տեսանիցես, մի տեսանիցէք, մի համարիցիք կամ մի համարիջիք։ Երկրորդ դէմք եզակի հրամայականին ալ կը դրուի երբեմն մի. Կերիցես և մի յագեսջիր. Մի կեցջիր, զի սուտ խօսեցայց. — մի յագեսցիս, մի կեցցես՝ ըսելու տեղը։

270. Ապառնիները տեսար որ երկու կերպ են. ից, այց կամ ջէմ, ջիմ. — ից, այց, ցուք, ջիք վերջաւորութիւնները՝ ստորադասական են. ջէմ, ջէս, ջէ, ջիմ, ջիս, ջի վերջաւորութիւնները՝ շատ չեն գործածուիր ամէն բայի մէջ։ Որոնց մէջ որ բայի արմատի ցոն սէ փոխուած չկայ 'նէ (169), անոնք աւելի կը գործածուին. ինչպէս, Կեցցեմ, տեսցեմ, հան- ցեմ, Թաքիցեմ, զենցեմ, առցեմ, երթիցեմ, գիցեմ, կերիցեմ, յարի- ցեմ, և այլն. Եղիցիմ, ծնցիմ, ուսցիմ, առցիմ, լուիցիմ, ծանիցիմ, և այլն. որ ամէնն ալ ապառնի են, և ոչ ստորադասական, ինչպէս ցոն սէ փոխուածներն ալ։

271. Ջէր վերջացած երկրորդ կերպ հրամայականն՝ ապառնիի ու ստորադասականի եզակի պէս ալ կը նշանակէ, չէ թէ միայն [illegible], [illegible], ինչպէս տեսար 'ի կարգին, հապա նաև [illegible], [illegible]. ինչպէս, Եւ ահա յղասջիր և ծնցես որդի. [illegible]

Դու մանուկ՝ մարգարէ Բարձրելոյ կոչեսջիր. զի երթիցես առաջի ե- րեսաց Տեառն. [illegible]

Այժմ ոչ գիտես, բայցապա գիտասջիր. [illegible]

Բայց ալ ուրիշ կերպ ապառնիի կամ ստորադասականի պէս՝ պայ- մանով մը ուրիշ բայէ կախուած չբանիր. օրինակ իմն՝ չըսուիր Եթէ յղասջիր. եթէ կամ զի կոչեսջիր. որպէս զի գիտասջիր։

272. Սահմանական ներկայն և անկատարն՝ ապառնիի ու ստորա- դասականի պէս պայմանով ուրիշ բայէ կախուած ալ կը բանին. ինչ- պէս, Եկ տարցեմ զքեզ. [illegible] եկ տարեցից կամ զի տա- րիցեմ՝ ըսելու տեղը։

Աղաչեմ հրամայես բանալ. [illegible] աղաչեմ զի հրա- մայեսցես կամ հրամայիցես՝ ըսելու տեղը։

Թող անիծանէ. [illegible] Թող գրեմ և ցուցանեմ. [illegible]

Զաղցաղաճեմ իմ խնդրես, թէ վարձուոր՝ որ երթայ ընդ որդւոյդ քում։ [illegible] է ձեզ եթէ ես երթամ։ Ապա թէ այն անհնարին, ես յաղթիցի։

Կամիս զի ծածկես։ Զի որ ընթեռնուցուն, համարձակ ընթեռնու։ — Երանի թէ էի կամ լինէր կամ մի լինէր. [illegible]

Մարդ չէր՝ որ գործէր զերկիր. [illegible]

Եթէ էաք, ոչ հաղորդէաք. [illegible]

Արժան էր՝ զի վկայէին. [illegible]

Որպէս զի արժանի լինիցիս · որ արժանի ըլլաս :
Թող ինձ նախ երթալ տանայր · թող ինծի առաջ երթամ տուներ :

273 · Նմանն ալ կ'ըլլայ երբեմն · խնամեա և տուր պատուհասս, Երկեղնովք և մի մեղանչէք · փոխանակ ըսելու, խնամեցիր կամ խնա- ցիր, և տուր պատուհասեցեր կամ պատուհասեցիր · երկեղիք կամ երկեղնուցուք, երկեցարուք կամ երկեցայք և մի մեղանչէք : Մի լինիս, ըլլար · մի լար, լար · մի որ ջանայ, մէկը չըլլայ · մի պատմ- մեր · մի գաւիս, գար · մի ասներ, ըսեր · մի անցանէ, անցնի · փանտակմը, ընտրեն · մի զայրացուցանէն, բարկանցնեն :

274 · Սորագրականն և արտածին՝ երբեմն սահմանականի տեղ ալ կըրանին · ինչպէս,
Գիտեմ թէ այդ այդպէս իցէ · գիտեմ որ այդ այդպէս է :
Եթէ հարցից ինչ զձեզ, չասիք ինձ պատասխանի կամ արձակէք, թէ որ ձեզի բան մը հարցնեմ, ինծի պատասխան չէք տար կամ չէք արձկեր:
Գիտացես արդեօք զոր ընթեռնուցուս · գիտես ինչ որ կը կարդաս · — Ո՞չ իցեն որ զեհենին չհաստատիցեն · չէ որ ըլլան որ զեհենին չ- հաստատեն :
Ո՞յր չէլու է, արդ թէ հօր և մօր իւրոյ՝ զի կայր ծնցի · ո՞վ է յանցա- ւոր՝ ինք նէ հօրը մօրը, որ կոյր ծներ է :

275 · Երբեմն ալ սահմանականի անկատարի պէս՝ սորագրական- անկատարի տեղ կըրանին · ինչպէս, Փութայր, եթէ հնար իցէ լինել նմա կրնար ըլլար նէ · փոխանակ ըսելու՝ եթէ հնար իցէ կ- Որդ չգոյր ասեղի ասր զգլուխն դնիցէ · որ տեղ մը չունէր որ գլուխը դնէր :
Եթէ արասէր, Թագաւորդ ողջերէր, մինչև ամժանեցուցէ զնա · թէ դրուեր նէ, որ Թագաւորը ողջ կ'ապրէր՝ մինչև որ ամբողջէր :

276 · Նախնիք երբեմն երկրորդ ընդրպութեան առաջին որին- րոյերն՝ երկրորդ օրինակին պէս ալ կըխոնարհեն, երկրորդին - առաջինին պէս · զոր օրինակ կ'ըսեն կատարեալը՝ Բաժնէր, քեզ ձուլար, զիպաւ, կաւաւ, հերքեաւ, պարտեաւ · փոխանակ ըսե- բաժնեցեր, քեղեցին, ձուլեցար, զիպեցաւ, կաւեցաւ, հերքեց- պարտեցաւ: Կ'ըսեն հրամայականն՝ խնդրեէք, լսէք, ասէք · փոխան- ըսելու՝ խնդրեցէք, լսեցէք կամ լուարուք, ասացէք : — Կ'ըսեն՝ հա- ցէ, հանեալ, տարածանեցեր, անիծանեալս, անսանեալքիր, անիցեն ասեցեալ, ափածեցիմ, նաւեցայ, նաւեցան, ապանեցէք · լուծան- անեալեալ, ապանանեալ, փոխանակ ըսելու՝ հանի, հան կամ հա- տարածեր, անիծցեա, անաջիք, անսանիցեմ, անսանիցես, ափած- ցիմ, նաւայ, նաւան, ապանէք · լուծեալ, անեալ, ապանեալ: Նմա- ալ՝ Մարթայցեմ, մարթայցես, մարթայցէ, մարթայցեմք, մարթայ- ցէք, մարթայցեն, փոխանակ ըսելու՝ մարթանայցեմ, մարթանայցես- նայցէ, նայցեմք, նայցէք, նայցեն · կարենամ :

Ուրիշ հերով կերպով անտանիր բաներ ալ կ'ըսեն, որ ընդարձակ քե- րականութեան կամ բառգրքէ առնելու է :

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԳԵՐԲԱՅ

277. Այս բառերս, ինչպէս բայք (162), գերբայ ըսուին իրաւամբք, վասն զի շատ անգամ բայի տեղ կը գործածուին, ինչպէս որ անուան տեղ դրուած բառերն ալ դերանուն կ՚ըսուին։

278. Ներկայ դերբայն շատ անգամ, անանկ ինչպէս որ է, առանց բայի քով կցըուելու՝ ապառնիի կամ ստորադասականի տեղ. ինչպէս,

Ինձ տացէ Աստուած առնել. Աստուած տայ ինծի որ ընեմ։

Պատուիրեցի քեզ չուտել. պատուիրեցի քեզի որ չուտես։

Հրամայեաց առ բարեկամն երթալ և դարման գտանել. հրամմեց որ բարեկամներուն երթայ ու դարման գտնէ. կամ երթան ու դարման գտնեն, թէ որ շատի վրայ ըլլայ։

Նշանակէին որսակցացն՝ գալ օգնել նոցա. նշան կ՚ընէին որսորդ ընկերներուն՝ որ գան օգնեն իրենց։

Աղաչեաց զնոսա՝ քահանայանալ նոցա ինձ. կամ զի քահանայասցին ինձ։

Եւ ապաքէն զի քննեսցեն զքաղաքս և դիտել զերկիրս եկին. — այսինքն՝ և զի դիտեսցեն։

Մի ոք որ չար իցէ, յուսասցի անպարտ լինել. մէկն որ չար է՝ չյուսայ որ անպարտ ըլլայ կամ որ անպարտ պիտի ըլլայ. փոխանակ ըսելու՝ Մի յուսասցի թէ անպարտ լինիցի։

279. Շատ հեղ ալ՝ սահմանական եղանակին մէկալ ժամանակներուն տեղը կը դրուի. ինչպէս,

Զհայկակ ասեն լինել առ Բելոքաւ. Հայկակը կ՚ըսեն թէ Բելոքոսին ատենն էր։

Ասէին [illegible] լինել. կ՚ըսէին թէ [illegible] է կամ [illegible] կ՚ըլլայ եղեր կամ [illegible] եղաւ։

Պատասխանի ետուն չգիտել. պատասխան տալըն ըէ լը-
մէնք կամ ըէ չիմէն.

Կարծելն կարել կարկատել. հըհարծէլն ըէ հըման հո-
հըտէլ, կամ ըէ պէտէ հարէնան հարհըտէլ (278).

280. Շատ անգամ ալ գոյական անուան տեղ կը-
րածի, բայնան կ'ըսուի ու կը հոլովի եզակի ըստ 31, ա-
ծական ալ կ'առնէ. Լինել, լինելոյ, լինելով, 'ի լինելոյ,
զլինել, 'ի լինել, առ 'ի լինել, 'ի լինելն, ընդ լինելն. Գալ,
գալոյ, գալով, 'ի գալոյ, զգալն, 'ի գալ. Սիրել հոմ Սի-
րել, սիրելոյ, սիրելով, 'ի սիրելոյ, զսիրել, 'ի սիրել, առ
'ի սիրել, 'ի սիրելն, ընդ սիրելն. Տեսանել, տեսանե-
լոյ, տեսանելով, 'ի տեսանելոյ, զտեսանելն, 'ի տեսա-
նելն. Առնուլ, առնլոյ, զառնուլն, յառնուլն, և այլն:
Այս ասանկ հոլոված ալ բայի տեղ կը գործածուի երբեմն:

Ածականով ալ կ'ըսուի, Մեծաւ գոչելով, մեծա-
պատուիրելով, 'ի մեծ խորախտալոյն, 'ի խօսել իմում, 'ի
չուել քում, յաղաչել քում, յառնելն իւրում:

281. Ի, —, — 'ը նախդրիւ տրականը շատ տեղ
կը գործածուի՝ ... , ... ըսելու տեղը ապառնիով կամ
ստորադասականով, ու համար կը նշանակէ. Ինչպէս,
Ի լսել հոմ առ 'ի լսել եկեալ եմ. ... , ...
Ոչ առ տալ. ... , ... , կամ ... , կամ
... , և այլն:

Սահմանեմք անդր առ 'ի խուզելոյ զմեզ. ...
... (148):

282. Այս մերով ուղղական ալ կ'ըսուի շատ տեղ.
Կոչեաց հարցանել. ... կամ ...
...:

Ածիր կոչուսանել. ... , ...
Աղ պիտոյ լաւ լինել յերկիր. ...
... , ... :

Յարեաւ Աստեր երթալ 'ի սենեակն արքայի. ...
... , ...:

Այն էր Թէ ըսելը, առ ՚ի հարցանել, առ ՚ի կոչուա-նել, առ ՚ի լուսաւոր լինել.

283. Ի, ընդ նախդրիւ տրականն ու գործիականը շատ անգամ կըրանի՝ յորժամ, եթէ, որովհետեւ, վասն զի, թէ-պէտ և ըսելու տեղը դիմաւոր բայով. Ինչպէս,
Ի տեսանելն զքեզ՝ ուրախացայ. Երբոր տեսայ քեզ, շատ ուրախացայ.
Երթալդ քո և ՚ի դառնալդ. Երբոր երթաս ու դառնաս կամ երթալուդ ու դառնալուդ.
Ի խօսել իմում, յառնելն իւրում. Երբոր խօսիմ կամ խօ-սէի, երբոր ելնէ կամ կ՚ելնէր.
Ընդ երթալն նոցա՝ ժողովուրդքն նեղէին զնա. Երբոր կ՚երթային կամ երթալնին ժողովուրդները նեղութիւն կու-տային անոր.
Ի դառնալ մեղաւորին՝ կեցցէ. Թէ որ դառնայ նէ մեղա-ւորը՝ կ՚ապրի.
Ի Պաւղոսի բողոքելն՝ հրամայեցի պահել զնա. Որով-հետեւ բողոքեց Պօղոս՝ հրամեցի որ պահեն զինքը.
Ընելով նոցա զայս. Երբոր աս բանս ըրին նէ անոնք.
Ի զմտանելն պատուէ՝ անպատիւ գոլով. ով մեծա-ւորը զրկուածէ՝ երբոր կամ թէ որ անպատիւ է նէ.
Բարեգործ ծնողաց գոլով որդիք՝ բարի գործոյն նոցա պարտին նմանել. Որովհետեւ կամ վասն զի բարեգործ ծնո-ղաց զաւակ են՝ պէտք է որ անոնց բարի գործերուն նմանին.
Անկարօտք գոլով ըստ բնական պիտոյից, սակայն ան-յագ են. Թէպէտ անկարօտ են բնութեան պէտքէն, բայց անյագ են.

284. Նոյնպէս դերբային շատ հեղ ուրիշ բայի մը հետ կըրանի՝ առաջ կամ ետև, և անորոշ դերբային գոր-ծիականին պէս կ՚առնուի կամ քովի բային պէս. Ինչպէս, Լսեալ գնաց. Մտեալ բազմեցաւ. Հայեցեալ ընդ իւ զարմանայք. ըսել է՝ Լսելով գնաց, Մտնելով նստաւ, Ինծի

[illegible], կամ [illegible], [illegible]
[illegible]

Կալեալ կորուսանել · [illegible] կամ [illegible]
[illegible]

Մտցէ գիմեալ · [illegible]

Փախեան զարհուրեալք · [illegible]

285 · Շատ տեղ ալ՝ թէ, չէ շաղկապով գիմա-
բայց տեղ կըզըրուի · ինչպէս,

Հաստատամտութեան ասացեալն յամենից, ապաշխարե-
Սոդոմայի գլխոցումն · այս ինքն՝ թէ ապաշխարե-
է կամ ապաշխարեաց · [illegible]
[illegible] է կամ [illegible]

Տեսի՝ անզգամաց արմատս ձգեալ · այս ինքն՝ զի ձգեալ
[illegible] կամ [illegible]

Ոչ ուրեք գտանեմք ասացեալ նորա ՚ի նորումն · այս ինքն
թէ ասացեալ է կամ իցէ · [illegible] է կամ
[illegible]

Գիտացեալ զխորհ այլուձոյն՝ զերծեալք անմխաս,
թէ չիք ինչ կասկած այնուհետև · այս ինքն՝ թէ
զի զերծեալք են և թէ չիք կասկած · [illegible]
[illegible], և այլն ·

286 · Շատ հեղ ալ [illegible], [illegible] մակբայն
[illegible], [illegible] և շաղկապներուն ու գիմա-
բայց տեղ կըբանի · ինչպէս,

Նա հրամայեալ Փետրոսի՝ ածին զՊաւղոս · այս ինքն
իբրև հրամայեաց, յետ հրամայելոյն · [illegible]
Փետրոս՝ [illegible] Պօղոսը ·

Սպանին զՅովսէփ յԵգիպտոսի, թագաւորեալ անդ ...
...ատուն · այս ինքն՝ իբրև թագաւորեաց, յետ թագա-
ւորելոյն · [illegible] Յօսէֆը Մըսըրա [illegible],
[illegible]

Հիւանդացեալ, և մի ամն կալցի ողջանալոյ · այս ինքն
յորժամ կամ եթէ հիւանդասցի · [illegible],
[illegible] ·

Մի՛ վհատիցիս՝ յանդիմանեալ 'ի նմանէ. այս ինքն՝ յորժամ ջամ եթէ յանդիմանիցիս. օերդդ ըհօդըի՝ անձէյ յանդէմանսօխս նէ։

Զորս պահեալ զանձինս՝ բարւոք գործիցէք. այս ինքն՝ եթէ պահիցէք. օրանցդ պհօսղանակ նէ՝ ազէկ ջ՛ընէք։ —

Նա զորս ինքնին բողոք կալեալ առ քաջ արանցն, խոր-հեցայ յղել. այս ինքն՝ որովհետև բողոք կալաւ դա. և որովհետև ինքը ջայօեր բողոքեց, կօտօ դրի որ խօսըբէմ։

Կարօտին Թագաւորին, այլ ումեք 'ի ծառայիցն ոչ կարա-ցեալ. այս ինքն՝ որովհետև այլ ոք ոչ կարաց. Թագաւո-րին ջըջօրօտնան, որովհետև ծառաներէն օըրէղ ձէխը չէրդաւ։

Բազմաց զգործ բաժանեալ, բայց սկիզբն և կատա-րածն շինուածոյն 'ի բուն Ճարտարապետն անդր հայի. այս ինքն Թէպէտ և բազմաց բաժանեալ է. Թէղէտ դօրծօր ղօտէ ձըրօյ բօծնօօօծ է, բօյց չէնօէն օհէղբն օ-ընօըը բօօն Ճօրդօրօղէդէն ջընօյէ։

Որ մահկանացու ծնեալ, անմահ գլուխն յիշատակ ե-թող. այս ինքն՝ Թէպէտ և մահկանացու ծնեալ էր. որ Թէղէտ մօհջանօցօօ ծնէր էր, էր յէղօդօջը անմօհ Թօղօոց։

287. Ընցեալ դերբայն շատ հեղ լինի մ, եմ եական բայերով միկտեղ կրքանի, և ինչ տեսակ բայի դեր-բայ է նէ, ան նշանակութիւնը կըպահէ։ Նաև որովհե-տև ներգործական ու կրաւորական բային անցեալ դեր-բայն մէկ է, անոր եականով շինուածն ալ հասարակ բայ կ՛ըլլայ, այս ինքն ներգործական ու կրաւորական. բայց աւելի կրաւորական կըքանի, (165, 188)։ Հա-մառօտ օրինակ մը դնենք.

288. Սիրեալ լինիմ. ջըօէըէմ, ջըօէըօօէմ. օէըօծ ջ՛ըլլօմ, օէըօօծ ջ՛ըլլօմ.

Սիրեալ լինիք. ջըօէըէնք, ջըօէըօօէնք. օէըօծ ջ՛ըլլօնք, օէըօօծ ջ՛ըլլօնք։

Սիրեալ լինել. ջըօէըէլ, ջըօէըօօէլ. օէըօծ ջ՛ըլլօյլ, օէ-ըօօծ ջ՛ըլլօյլ.

Ներկայ լինէաք · [illegible]

Ներկայ եղէ · [illegible]

Ներկայ եղաք · [illegible]

Ներկայ եմ · [illegible]

Ներկայ եմք · [illegible]

Ներկայ էի · [illegible]

Ներկայ էաք · [illegible]

Ներկայ լիցիմ, եղէց · [illegible]

Ներկայ լիցուք, եղիցուք · [illegible]

Ներկայ լեր · [illegible]

Ներկայ լերուք, եղերուք · [illegible]

Ներկայ լինիցիմ · [illegible] · *և այլն* ։

Ներկայ լինիցիմք · [illegible] · *և այլն* ։

Ներկայ իցեմ · [illegible]

Ներկայ իցեմք · [illegible]

Ներկայ լինել, գոլ · [illegible]

Ներկայ լեալ, եղեալ · [illegible]

Սիրեալ լինելոյ. սիրելու, սիրուելու. սիրած կամ սի-
րուած ըլլալու.

289. Էական բայն ալ կ'ըլլայ ասանկ՝ ինք իր դեր-
բայովը. Լինեալ կամ եղեալ լինիմ, լինէի, եղէ. լինեալ
կամ եղեալ եմ, էի. լինեալ կամ եղեալ լիցիմ, եղէց, լի-
նիցիմ, իցեմ. լինեալ կամ եղեալ լինել, գոլ, լինելոյ.

290. Էական բայը շատ անգամ առաջ ալ կը դրուի.
Լինիմ սիրեալ, եմ սիրեալ. Ու դերբայն յոգնակի ալ
կ'ըլլայ, մանաւանդ կրաւորականն ու չէզոքը. Տնկեալք
եղիցին. Հաստեալք լինելին.

291. Անցեալ դերբայն շատ տեղ ալ ածական անուան
պէս կ'ըլլանի. ու Եալ կամ լեալ դերբայէն 'ի զատ՝ մէ-
կալ ամէնն ալ կը հոլովի եզակի ու յոգնակի (բառ 34).
Եալ, ելոյ. եալք, ելոց.
Եղեալ, եղելոյ կամ եղելում, եղելով, յեղելոյ, զեղեալ.
եղեալք, եղելոց, եղելովք, յեղելոց, զեղեալս.
Գնացեալ, գնացելոյ, գնացելում. գնացեալք, գնացելոց.
Սիրեալ, սիրելոյ, սիրելով կամ Սիրեցեալ, սիրեցելոյ,
սիրեցելում, սիրեցելով, 'ի սիրեցելոյ, զսիրեցեալ. սի-
րեցեալք, սիրեցելոց, սիրեցելովք, 'ի սիրեցելոց, զսի-
րեցեալս.
Տեսեալ, տեսելոյ, տեսելում. տեսեալք, տեսելոց.
Զենեալ, զենելոյ, զենելում. զենեալք, զենելոց. —
Իսկ Եալ՝ նախդրիւ հոլովները միայն ունի. լեալք,
լեալս, զլեալս.

292. Ասանկ ածական դերբայն՝ շատ տեղ ալ ող
կամ օղ վերջացած բայածականի պէս եղօղ, ըլօղ կը-
նշանակէ, ու սովորաբար անոր տեղը կը դրանի. ինչպէս,
Չար խորհուրդ՝ խորհեցելումն կամ խորհելոյն յոյժ չար
է. փոխանակ ըսելու՝ խորհողին. չար խորհուրդը՝ հրա-
ծողին շատ գէշ է.
Ձայն բարբառելոյ. փոխանակ՝ բարբառողի. խօսող ձայ-
նին.

Մտան երթեալն 'ի պատերազմ· փոխանակ՝ երթողն. պատերազմ գացողին ըսածինը ·

Նշանաւոր ննջեցեալ մարդկան · մեռած նշանաւոր ա. նձները ·

Ոչ խոստովանեալք, այլ հայհոյիչք · չէ թէ խոստովանողներ, հապա հայհոյիչներ ·

Շրթանց խոստովանելոց · փոխանակ՝ խոստովանողաց. խոստովանող բերաններուն ·

Պատգամաց գուշակելոց · փոխանակ՝ գուշակողաց · պատգամ գուշակողներուն ·

Կանանց՝ զաստուածպաշտութիւն յանձն առելոց · փոխանակ՝ առողաց · աստուածպաշտութիւնը յանձն առնող կիներուն ·

293 · Ապառնի դերբային սովորաբար եղական են բայք հետ կրքանի՝ առանց, համառօտ օրինակով.

Սիրելոց եմ· պիտի սիրեմ. պիտի սիրուիմ.
Սիրելոց եմք. պիտի սիրենք. պիտի սիրուինք.
Սիրելոց ես. պիտի սիրես. պիտի սիրուիս.
Սիրելոց էաք. պիտի սիրէինք. պիտի սիրուէինք.
Սիրելոց իցեմ· պիտի սիրեմ. պիտի սիրուիմ.
Սիրելոց իցեմք. պիտի սիրենք. պիտի սիրուինք.

294 · Նոյն ալ եղական բայն առաջ ալ կըդրուի · Եմ սիրելոց, էաք սիրելոց ·

295 · Ապառնի դերբային անդական անուան պէս ալ կըբանի, բայց վերջաւորութ չունի, հապա միայն նախդիր հոլով, ան ալ քանի մը բայերը միայն կ'երեւնայ· Գալոց էան լինելոց չարեաց · գալու կամ ըլլալու չարիներուն ·

Ը լինելոց իրաց · ըլլալու բաները ·

Ը գալոցն էան զգալոցն պատմել · գալիքը կամ գալիքները պատմել ·

Նշեալքն եւ լինելոցք, զլինելոցն, — ընդ լինելոցն· եղածները ու ըլլալիքները · — ըլլալիքներուն հետ ·

296. Վերջահոլով պէտք ըլլայ նէ, չի վերջացած բայածականը կը-նի, որ ըլլալու, ըլլալիք կը նշանակէ, և կը հոլովի ըստ 43. Լինելի, լինելւոյ կամ լինելոյ (45), լինելեաւ կամ լինելովն. լինելիք, լինելեաց կամ լինելեաց, լինելոց, լինելեօք կամ լինելովք. ըլլալու։
Սիրելի, սիրելւոյ կամ սիրելոյ, սիրելեաւ կամ սիրելովն. սիրելիք, սիրե-լեաց կամ սիրելեաց, սիրելոց, սիրելեօք կամ սիրելովք. սիրուելու և այլն։

297. Ասոնց սեռնդի հոլովի նէ (45), անորոշ և ապառնի դերբային կանոնի. բայց պէտք չէ շփոթել. զոր օրինակ,
Մինչ բարձցին ատեանք լինելոցն. ըսել է՝ լինելեացն, լինելեացն։
Խնդ արեամբ վասն ձեր հեղլոյ կամ հեղլով. ըսել է՝ հեղլւոյ կամ հեղ-լով, հեղլեաւ, այս ինքն Թափուելու, որ պէտք Թափի։

298. Թէ որ է բային հետ գրուի, ներգործականի կամ չէզոքի պէս [illegible] ալ կը նշանակէ.
Խնամելի է, պահանջելի է, ըսել է՝ խնամուելու է, պէտք է խնամել, պահան-ջուելու է, պէտք է պահանջել։
Գտանելի է, հրաժարելի է, ըսել է՝ գտնուելու է, պէտք է գտնել, հրա-ժարելու է, պէտք է հրաժարիլ։

299. Ան չի բայածականը շատ անգամ ալ բայածականի տեղ ալ կը դրուի, ու երբեմն ալ անցեալ դերբայի տեղ. Լինելի, ըսել է՝ եղող ու եղած. Սիրելի, սիրող ու սիրուած. Լսելի, լսող ու լսուած. Գտալի, [illegible] ու [illegible]. Տալի, տուող ու տրուած. Խնդրելի, հայցելի, խնդրող ու խնդրուած։
Ասանկ կ'ըսուի. Առնելի գործոյն, փոխանակ ըսելու. Առնելիք բանին, [illegible]. Լսելիք օրինացն, [illegible]։ Ան ձևով եղածին տեղ յոգնակի ալ ըսուած կայ հին Նախնեաց մէջ։ —
Ձայն փողոյ լսելի եղեցի. այս ինքն՝ լսուալ եղեցի։
Տալ զխնդրելին. Առնել զհայցելին. այս ինքն՝ զխնդրեալն, զհայ-ցեալն։
Վաղաժամիկ լինելոյ որդւոյ իւրոյ արար պատկեր. այս ինքն, վաղա-մեռիկ լինելոյ, եղելոյ։
Արեամբն հեղլով. Յարեանէն հեղլոյ. այս ինքն՝ հեղելով, հեղելով, հեղլւոյ, հեղելոյ։
Ի սկզբանց լինելոցն հաստատեաց. այս ինքն՝ լինելեացն, եղելոցն։
Իշխանութիւն ոչ ունէր իւր առնելոցն. այս ինքն՝ առնելեացն, արա-րելոցն։

300. Ող կամ ող վերջացած բայածականին վրայ մասնաւոր գիտե-լի մը չկայ. Սովորաբար անցեալ կատարեալէն կը շինուի ամեն տե-սակ բայի բաց 'ի կրաւորականէն. Առնացող, [illegible]. Գնացող, [illegible]. [illegible], խմացող, երբեմն լսանող, խմանող. հոգացող կամ հոգող, յուսացող կամ յուսող, պարծեցող կամ պարծենող։ Սիրեցող կամ սի-րող, [illegible]. տեսացող կամ տեսող, [illegible]. կարող կամ կարացող, [illegible]. [illegible] կամ [illegible], [illegible]. տարող կամ տանող, [illegible]։ Զենող, [illegible]. տուող, [illegible]. յեցող կամ յենող, [illegible]։ Տուող, եկող, եր-

թող, արարող կամ առնող, երգող կամ գնող, կերող, ասող: — Իս-
կանոններն ալ կայ միայն Լ [illegible], գալող, եկող: Նմենն ալ ըստ [illegible]
կրճատմանցն:

301. Շատ անգամ ալ չէ թէ [illegible] ընդ կրճատմանցն, հապա բա-
ցառութեամբ անհանգ եղողը. ինչպէս, Ա[illegible] կերող և արբեցող. Եա չեմ ի-
ասող որ. Նմանայն որ կարող էր զօրութեամբ:

302. Չեզոք բայերուն՝ երբեմն անցեալ դերբայի ու ըն բայանու-
նանին ալ կրճատմանց. Պատատարաքիմ, պատատարող. ստա-
նամ ստացող. Վարժիմ, վարժող. [illegible] — [illegible]
[illegible], կարող. [illegible]. [illegible]. Հաւատամ, հաւատող. [illegible]
[illegible]:

303. Ուրին անգ նե ալ կրճատմանց, և նոյն է անոր [illegible] -
ցող, բացիչ. որոշ, որոշիչ. փրկող, փրկիչ. բնակող, բնակիչ. [illegible]
[illegible], [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible]
չեղաքի ալ կրճատանքի. [illegible] [illegible] [illegible], և [illegible]
զարձուրու:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՄԱԿԲԱՑ

304. Մակբայն բառ մըն է որ բային վրայ դնելով եղած միտք մը կ'աւելցընէ, իմացընելով ընելուն կամ ըլլալուն տեղը, ատենը, կերպը, և այլն։ Ածականի և ուրիշ մակբայի վրայ ալ կ'ըսուի։ Առջևիդ քանի մը օրինակով կըտեսնես՝ ինչ ըլլալը հասկընալու չափ։

305. Աստ է · Անդ է ·	Հոս է · Հոն է ։
Եկ այսր · Նստարուք այդր ·	Հոս եկուր · Նստէք հոդ ։
Անդր մատուցին ·	Հոն խոթեցին ։
Երթիցուք աստի · Ել այտի ·	Երթանք ասկից · Ելիր ատկից ։
Ելեալ անտի գնաց ·	Անկից ելաւ գնաց ։
Ո՞ւր էիր · Ուր էրն ·	Ո՞ւր էիր · Ուր որ էր նէ ։
Ուստի՞ գաս ·	Ուսկի՞ց կուգաս ։
Իբրև լուան · Մինչ կենդանին էր ·	Երբոր լսեցին · Երբոր ողջ էր նէ ։
Մինչ դեռ խօսէր ·	Երբոր դեռ կըխօսէր կոր ։
Մինչև կերայց · Մինչև եկին ·	Մինչև որ ուտեմ · Մինչև որ եկան ։
Այժմ ասացի · Ե՞րբ եկիր ·	Հիմայ ըսի · Ե՞րբ եկար ։
Մերթ երևի, մերթ ծածկի ·	Մէյմը կ'երևնայ, մէյմը կըգոցուի ։
Միշտ, հանապազ ուսանիմ ·	Միշտ, ամէն իրիկ կըսորվիմ ։
Արդ ևս վախճանեցաւ ·	Հիմանձուկ մեռաւ ։
Ապա ասէ · Ապա գիտասջիր ·	Ետքը կ'ըսէ · Ետքը աղէկ գիտնաս ։
Ոչ կամիմ · չգիտեմ · երկնչիմ ·	Չեմ ուզեր · չեմ գիտեր · չեմ վախնար ։
Ոչ ուրեք, ոչ ուստեք, ոչ երբեք ·	Հիչ մէկ տեղ, հիչ մէկ տեղէ, հիչ մէկ ատեն ։
Չև է հասեալ ·	Դեռ հասած չէ ։
Ոչ ևս այլ շատ խօսեցայց ·	Ալ շատ աղէկ չխօսիմ ։
Չև ևս էր եկեալ ·	Դեռ չէր եկած ։
Չև ևս գիտաց որպէս արժան է ·	Դեռ չգիտցաւ ինչպէս որ պէտք է ։
Մինչ չև եղեալ էին ·	Քանի որ դեռ եղած չէին ։
Մի՛ սիրէք · Մի՛ երթայցէք ·	Մի՛ սիրէք · Չերթաք ։
Ահա եղև · Այո աւաղ ·	Ահա եղաւ · Հա, հրամմէր [illegible] ։
Զիա՞րդ գիտէ ·	Ի՞նչպէս գիտէ ։
Այդպէս ասէ · Այնպէս արարէք ·	Ատանկ կ'ըսէ · Անանկ ըրէք ։

Լուս մեծ. Յոյժ իմաստուն.	Աւելի մեծ. Խիստ իմաստուն.
Կարի բարւոք. Կարի յոյժ.	Խիստ աղէկ. Խիստ շատ.
Ամենևին անշարժ.	Ամենևին չշարժող.
Ու բազում, — ու սակաւ.	Քիչ, — շատ.
Գրեթէ հանապազ.	Գրեթէ միշտ, (ամէն ժամ).
Ապաքէն լսեն. Ապաքէն ասիցեն.	Ի հարկէ կըլսեն. Ի հարկէ որ պիտի ըսեն.
Թերևս ասասցէ.	Ըլլայ որ, կարելի է որ (դեռ) ըսէ.
Գուցէ գայցեն. գուցէ ոչ իցէ բաւական.	Չըլլայ թէ գան. չըլլայ թէ չըգա
Գուցէ կարծէր. գուցէ զգաստասցի.	Կարելի է որ (դեռ) կարծէր. կարելի է որ խելքը գլուխը գայ.
Առաւելագոյն մնացին 'ի վերայ բանին.	Աւելի ան խօսքին վրայ կեցան.
Յայտնապէս խօսել.	Բաց խօսիլ.
Իշխանաբար գնալ.	Իշխանի պէս գնալ.
Վայրապար կեալ.	Փուճ տեղը ապրիլ.

306. Ածականներն ալ շատ անգամ եզակի, կամ յոգնակի սեռ երբեմն ալ չէզոքի վրայ՝ դրեալ, մակբայի տեղ կ'երթան, ու կերպ մը կցուցանեն. ինչպէս,

'Նոր գալ.	[illegible]
Ուղիղ գնալ.	[illegible]
Բարւոք ընթանալ.	[illegible]
Սակաւ ինչ շատ սիրել.	[illegible]
Արդար խօսել.	[illegible]
Բազում ծառայել.	[illegible]
Մեծաձայն կարդալ.	[illegible]
Մանր մանր կտորել.	[illegible]
Մերկ գալ, մերկանդամ դառնալ.	[illegible]
Ողջանդամ ապրել.	[illegible]
Մաքսապարտաւոր չհատուցանելի գերծանել.	[illegible]
Գեղեցիկ իմն պատմել.	[illegible]
Արագս ընթանալ.	[illegible]
Թեթևս գնալ.	[illegible]
Ճշմարտագոյնս գրել.	[illegible]
Նմանունս լսել.	[illegible]
Մեծամեծս փակել, փլել, կտորել.	[illegible]
'Նորք և առաժամեայք եկեալ.	[illegible]
Բազումք՝ փոխանակայք ապրեցան.	[illegible]
Արքայ որչափականք հզօրագոյնք կային.	[illegible]

307. [illegible]

[illegible]	[illegible]
Գիշեր, գիշերուայ, գիշերուան,	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՇԱՂԿԱՊ

308. Շաղկապը բառ մըն է, որ բառ բառի ու խօսք խօսքի հետ կըկապէ։ Մէկ քանի օրինակով հերիք կըհասկընաս։

309. Ես և դու և ամենայն բազմութիւնդ.	Ես ու դուն ու բոլոր աս բազմութիւնը։
Բարբառեցէք և ասացէք.	Բարբառեցէք և ըսէք։
Ես ևս. Ես իսկ. Այլ և ոչխարք.	Ես ալ. — Ուրիշ ոչխարներ ալ։
Ցուրտ կամ ջերմ. Առէք կամ տուք.	Պաղ կամ տաք. Առէք կամ տուէք։
Գաւազանաւ եթէ սիրով.	Գաւազանով չէ նէ սիրով։
Տացուք թէ ոչ տացուք.	Տանք մի չէ նէ չտանք։
Եթէ կամիս կատարեալ լինել.	Թէ որ կ՚ուզես կատարեալ ըլլալ։
Թէ հնար իցէ.	Թէ որ ճար մը կայ նէ։
Ոչ ունիմք աստ բայց հինգ նկանակ.	Չունինք հոս, բայց միայն հինգ հաց
Թէպէտ և կամէր, բայց ոչ կարաց, սակայն ոչ կարաց.	Կ՚ուզէր ալ նէ, բայց չկրցաւ. Թէպէտ կ՚ուզէր, բայց չկրցաւ։
Թէպէտ էին բազումք որ հարկանէին զփողսն.	Թէ և շատ ալ էին փող զարնողները
Սուղ, այլ զօրաւոր.	Կարճ, բայց ուժով։
Մի լայք, զի չէ մեռեալ.	Մի լաք, վասն զի մեռած չէ։
Լուարուք զի ասացաւ.	Լսեցիք որ ըսուեցաւ։
Գիտաց թէ ցածուցեալ են.	Իմացաւ որ ցածցեր են։
Ետես եթէ հաճոյ է.	Տեսաւ որ ախորժելի է։
Իսկ նա գնաց.	Բայց (կամ ու) ան գնաց։
Իսկ զի՞ մկրտես, եթէ դու չես Քրիստոսն.	Հապա ինչու կըմկրտես, թէ դուն չես Քրիստոսը։
Ապա, ապաքէն, ապա ապաքէն ազատ են որդիքն.	Անանկ է նէ՝ տղաքն ազատ են։
Եթէ ոչ զմեծն, գոնէ զփոքրն առաքեսցուք.	Մեծն ալ չէ նէ, պզտիկն ըղրկենք։
Արդ, և արդ, իսկ արդ զի՞նչ առնիցեմ.	Էյ անանկ է նէ հիմայ ինչ ըն
Արդ հասեալ իցէ, քանզի չորեքօրեայ է.	Հիմայ պիտի հոտած ըլլայ, ինչու որ չորս օրուան է։
Քանզի բազումք յօժարեցին, կամ եղև և ինձ.	Որովհետև շատերը յօժարեցան ես ալ ուզեցի։
Քանզի ծնաւ, ապաքէն գութ ունի.	Ծնաւ նէ, ՚ի հարկէ գութ ունի
Մեռանել քան ծառայել, քան եթէ ծառայել.	Մեռնիլ քան թէ ծառայել. թէ ծառայ ըլլալ. գերի ըլլալ.

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

310. Զայնարկութիւնը բառ մը կամ ձայն մըն է, որ մարդուս կիրքը կը յայտնէ, բարկութիւն կամ վախ կամ ուրախութիւն կամ տրտմութիւն, եւն. Ինչպէս,

311. Ա՛ թշուառական. ո՜ թը-	Հա՜յ թշուառական, հա՜յ խեղճ:
շուառ.	
Ի՛ մարդ.	Հէյ մարդ:
Ո՜հ անմիտք, ո՜ անմիտք.	Հէյ անխելքներ:
Ո՜հ, կարի է տաղտկալի.	Ո՛ւհ, ամման տաղտկալ հա՜:
Ո՜հ պղծնկելեացս.	Ո՛ւհ զզուանալու բան:
Ո՜հ, ես մեղայ.	Վա՜խ, ես մեղանչեցի:
Վա՜հ, որ քակէիր զտաճարն.	Վա՜խ, որ տաճարը կը քակէիր կոր:
Ո՛ն եկայք. ո՛ն արիք.	Հա՛յտէ եկէք. հա՛յտէ ելէք:
Հա՛ղա ատաղձինեք.	Հա՛յտէ կտրիճներ:
Աղէ պատմեա. աղէ դու եկ.	Հէլէ պատմէ. հէլէ դուն եկուր:
Վա՜հ քաջիդ.	Աֆերիմ քեզ, մաշալլահ կտրիճիդ:
Վա՜հ քաջացդ ինձ.	Մաշալլահ կտրիճներ:
Վա՜հ վա՜հ, զի բեկաւ.	Օ՛խ օխ, որ կոտրեցաւ:
Եղո՜կ կուրութեան մտացն.	Փէհ կու՜ վայ մտքին կուրութեանը:
Ո՜ թէ.	Երանի թէ, ախ ըլլար էր:
Ի՛հ, զմարդ.	Ի՛հ, ինչպէս:
Ի՜հ, բարի է.	Էյ կամ էհ, աղէկ է:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԸ ԼՄՐՆՑԱՒ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՊԱՐԶ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԴԻՏԵԼԻՔ

312. Տարադրութիւնն է բառերը լեզուին օրինաւոր կարգովը շարել ու կապել, որ խօսք ըլլայ։

313. Բան մը խօսելու նէ, առաջ պէտք ունինք՝ թէ որու կամ ինչի վրայ ինչ պէտք ըսենք որ է կամ կ՚ըլլայ կամ կ՚ընէ։ Որու կամ ինչի վրայ որ պէտք ըսենք նէ, ան բանին անունն է, և անոր ենթակայ կ՚ըսուի. Ինչ որ պէտք ըսենք նէ, ան բայն է, որ ըլլալ մը կամ ընել մը կը ցուցանէ. Ինչպէս,

Ես եմ. — Դուն լինիս. — Աստուած արար. Ես, դուն, Աստուած անուններն են. եմ, լինիս, արար բայերն են։

314. Բայց մինակ առջինովը չլմննար խօսքը. Ես եմ, թէ որ հարցնես՝ ես ով, լմնցած է. իսկ թէ որ հարցնես՝ ես բան մըն եմ, լմնցած չէ. Ինչ բան ես[1]. Դուն լինիս, դուն կ՚ըլլաս. Աստուած արար, Աստուած արաւ, լմնցած չեն. Ինչ կ՚ըլլաս, ինչ ըրաւ. Ըսենք

---

[1] Բայց երբոր բառի Ես եմ, մի երկնչիք, մտքով լմնան է. վասն զի հարցականի լուծմունքն, թէ ես ան եմ որ կը յուսաք ձայնեն, գիտէք.

ընելու համար՝ բոլոր բան մը գտնելու է, որ խնդիր բա-
կ'ըսուի. ինչպէս,

Դու ես մարդ. — Դու լինիս իմաստուն.
— Աստուած արար զաշխարհ.

մարդ, իմաստուն, աշխարհ, բայերուն խնդիրներն են, որ անոնց նշանակութիւնը կը լմնցընեն, ու կ'ըլլայ լ-ման խօսք։

315. Բայց ամէն խօսք միայն աս իրեք կտոր բանով չըլլար. շատ անգամ իրեքն ալ կերպ կերպ յաւելուածմունքեր կամ պարագաներ կ'ունենան հետերնին. ինչպէս,

Աստուած՝ ամենակարող Ճարտարապետն տիեզերաց, որ յաւիտենից էր, իսկզբանէ իմաստութեամբ իւրով արար զայս մեծ աշխարհս և զամենայն զարդ սորա։

Հոս նմանապէս գլխաւոր խօսքն ան է. Աստուած արար զաշխարհ. մէկալ բառերը պարագաներ կը յայտնեն. այս ինքն թէ Աստուած ինչ է կամ ինչպիսի բան կը մտածուի կոր աս խօսքիս մէջ, — Ճարտարապետ. ինչին Ճարտարապետը, — տիեզերաց. ինչպիսի Ճարտարապետ, — ամենակարող. ինչով ըրաւ, — իմաստութեամբ իւրով. երբ, որ ատեն ըրաւ, — իսկզբանէ. ու որպիսի աշխարհքը, — զայս մեծ աշխարհս. ու ըթէ միայն աշխարհքս, հապա՝ և զամենայն զարդ, ու ամէն զարդն ալ. որուն զարդը, սորա, ասոր, աս աշխարհքին։

316. Ինչպէս ըսինք, Աստուած անուն բայի է կամ տէր՝ ներգործական բային արար. զաշխարհ ու զարդ՝ ըլլուածն են, խնդիր սեռի են արար բային. այս ինքն անանկ խնդիր մը՝ որ ներգործական բայերուն ամենուն ալ կը յարմարի, որ է հայցական հոլովը։

317. Իսկ կրաւորական բայերուն սեռի խնդիրը բացառական հոլովն է։ Վասն զի կրաւորական բայերուն ուղղական անուն բայի կ'ըլլայ ըլլուածը, ու բացառական խնդիր կ'ըլլայ ընողը։ Ինչպէս թէ որ աս խօսքը

Նշանուած սրար գաշխարհ՝ կրաւորական բայով դարձնես ասանկ, [illegible] [illegible] [illegible], — [illegible] եղաւ ուղղական՝ անուն բայի, [illegible] եղաւ բացառական՝ խնդիր սեռի։

318. Մեկալ հոլոված բառերէն՝ [illegible], [illegible] [illegible], նոյն [illegible] բայէն [illegible] [illegible] են. այս ինքն անանկ խնդիր՝ որ սեռի խնդիրէն 'ի զատ, կամ թէ առանց անոր ալ, կ'առնէ բայ մը իր մասնաւոր նշանակութեանն ու տեղին յարմար զանազան հոլովով։

319. Սեռականները [illegible], [illegible], որ կցայտնեն թէ որ բանին Ճարտարապետը, որուն զարդը, կ'ըսուին Ճարտարապետին ու զարդին [illegible]. [illegible] [illegible] ալ կ'ըսուին [illegible], յատկացուցչին նայելով։

320. [illegible]՝ որ կցայտնէ թէ Նստուած ով կամ ինչ է կամ ինչպիսի կըմնածուի աս խօսքիս մէջ, [illegible] կ'ըսուի Նստուծոյ. [illegible] ալ կ'ըսուի [illegible] կամ [illegible], բացայայտչին նայելով։

321. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], ածականներ են ամէն մէկը իրեն գոյականին՝ որուն որ ըսուած է, այս ինքն Ճարտարապետին, իմաստութեան, աշխարհին, զարդին։

322. [illegible] շաղկապ է, որ [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible] կըկապէ իրարու հետ մէկ բայի տակ։

323. Իսկ [illegible] [illegible] էր, մէջ ընկած ու յարաբերականով կապած ինքիրեն լման խօսք մըն է ան ալ. [illegible]՝ անուն բայի, էր՝ բայ, [illegible]՝ խնդիր։

324. Բառերուն օրինաւոր կարգն ու մէկմէկու կապակցութիւնը՝ մէկ մը ինչ ըլլալնին լման ու խստակ յայտնի ընելու համար է, որ վերի բաժնէրովս կ'ըլլայ. մէկ մ' ալ՝ մէկմէկու համեմատ ու նման ընելու համար է, որ [illegible] [illegible] [illegible] կ'ըսուի. և ան ատենը կ'ըլլայ, երբոր մէկմէկէ կախում ունեցող կամ մէկմէկու յարմարուելու բառերը՝ իրարու նման կամ համա-

ձայն են թուով ու հոլովով, կամ դէմքով, ժամանակով ու եղանակով. ինչպէս, անուն բայի՝ բայի հետ, Ես խօսիմ, դու լսես, Աստուած արար, նոքա նմանան, բազումք զարմացին. բացայայտիչ՝ բացայայտեալի հետ, Աստուած ճարտարապետն. ածական՝ գոյականի հետ, ամենահնարող ճարտարապետ, իմաստութեամբ իւրով. Բարձր լեառն, բարձու լերին, բարձու լերամբ, լերինք բարձունք, լերանց բարձանց:

325. Իսկ անհամաձայն կ՚ըլլայ՝ թէ որ ըսենք, այլ եղև բանքն, տիրեցին ազգն. — Իւրային իմաստութեամբ, բարձր լերին, ՚ի բարձր լեանէ, բարձր լերինք, բարձր լերանց, բարձու լերամբք:

326. Շարադրութիւնը երկուք է. մէկ մը Պարզ, որ լեզուին հասարակ ու սովորական կանոններովը կ՚ըլլայ. մէկ մ՚ալ Ձևաւոր, ան կանոններէն դուրս ու գերազանց:

Հիմա մենք վերի ցուցուած բնական խելքի կարգով, ինչպէս տեսանք որ մասունք բանին գլխաւոր լման խօսքն ու իր պարագաները յայտնելու կուգան, սկսինք առաջ աս մասին մէջ մէկիկ մէկիկ անոնց պարզ շարադրութեան հարկաւոր կանոնները սորվելու նոյն կարգով:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՆՈՒՆ ԲԱՅԻ ԵՒ ԲԱՅ

327. Դիմաւոր բային անուն բային՝ ուղղական կը-գրուի, ու բայը՝ թուով ու դէմքով անոր համաձայն. ինչպէս,

Դու էիր նորա աշակերտ. Մեք Մովսիսի աշակերտք եմք. Մեք գիտեմք զի ընդ Մովսիսի խօսեցաւ Աստուած.

Նոքա մեր հարանցն ժամանակաւ.

Խորհուրդք բիւրք անցանեն յԱստուծոյ.

Որդիքն Հայոց ոչ ինչ հաւատային.

Բարձր են երկինք, խոր են դժոխք, երկայն է չափ երկրի, լայն է ծով.

Ես պատուեալ եմ. Տէր իմ ծերացեալ է.

Դուք յոյժ մոլորեալ էք.

328. Նոյնիշ և անցեալ դերբայներուն անուն բային սովորաբար սեռական կը գրուի, թէ և դիմաւոր բայի հետ ալ ըլլան. ինչպէս,

Մինչ զի և հաց եւս ոչ ժամանել ուտել նոցա.

Մինչև բազմաց իսկ ասել՝ թէ մեռաւ.

Յելանել և 'ի մտանել նորա.

Ի կալ նորա յաղօթս. —

Նախ ծնանելն, մինչև մտեալ առ նոսա մանկաբարձացն:

Տեսի՝ զանզգամս արմատս ձգեալ.

Տեսեալ լերանցն՝ ծխացելոցն.

Իմ զձեր արծաթն առեալ և հաշուեալ եմ.

Մարմնոյ 'ի սուրբ օդս վայելեալ՝ առողջագոյն լինի

Բոլոր Եգիպտացւոց խուսափեալ փախչին.

329. Նոյնիշ դերբային, մանաւանդ ուղղականին անուն բային դերանուն կամ միջակ անուն ըլլայ նէ, սեռական կը գրուի. Երբեմն անցեալ դերբային ալ,

Մնացից ընդ երկիր քո, երթալ մոռացանել ինչ յաշ-
խարհ իմ։

Պ-ալ բողոքել ձեր առ իս, և ինչ ոչ լսել ձեզ։

Մոռրեաց զմեզ, լինել մեզ սուրբս և անարատս։

Ի գալն +եղ զՀեա որբոյն։ Ի կալ Ն-Մ- յաղօթս։

Օ-ածկել 'ի քէն ե-մ-+ 'ի նոցանէ՝ չառնուլ յանձն–
Ժ-ողեալ ջեղ զԱ-ստուած՝ քարանց պաշտօն մա-
տուցանէիք։ Մին արկեալ մեզ այսուհետև 'ի վախ-
ճան։ Ս-մ-+ 'ի ծառայիցն ոչ կարացեալ։

330. Տեղ տեղ ուղղական ալ[1] կ'ըլլայ երկու դեր-
բայն ալ անուն բային, մանաւանդ անցեալն.

Օ՜ խնդր մարթիցի՝ լինել Բ-ղ-–Բ-ի-ն. այս ինչ
թողութեան, թէ լինիցի թողութիւն։

Պատերազմել ընէր ընդ ընկերի իւրում։

Մ՚ի ես լինել 'ի սմա Բ-ա-ի-ւ։

Մինչև -եղի ես ոչ լինել։

Մինչև չմնալ կամ չմնալոյ 'ի նոցանէ -ղ-ե-լ և
ֆ-ա-խ-տ-ա-ն։

Մեղաւորք եւալ մե+։

Մ-ր+ 'ի մարդոյ առնլով զտէրութիւն։ —

Մտեալ Յ-վ-ե-+ 'ի տունն գործել զգործ իւր իւ-
րուն եհար կնոջն զձորձոց նորա։

Նշկեալ 'ի դէպ Նոցա Աշխարհս [illegible] զգօնութե-

Ասէ, ջին զուլամբ երթեալ, առաքէր։

Օ-յ+ հանդերձ տեղամբք տանջեալ, և -
թագաւորաւն զնոյն չարչարեալ։

Ի-ն-ե-ա-+ յարտասուս հարեալ -ղ-յ-ն, ոչ որ կարէր
լռեցուցանել։

---

1 Ինչ բանի համար որ ---ն ալ կ'ըլլայ ---ն ալ բանը նէ քեր-
կանութեան մէջ, զիտնալու է որ հեղինակները շատ տեղ եր-
կերուն ալ մէկէն կըդանեցընեն մէկ խօսքի մէջ։ Ինչպէս հոս սեռական
և ուղղական անուն բայիին օրինակ ըլլայ սա. Նդև բանալ երկինց
իջանել հոգւոյն սրբոյ և գալ ձայն յերկնից. Իսկ Նոքա ժողովեալ ի-
տեալ անթիւ մարդկանն. Զորս ելեալ իւր իսկ ինքնին Վ յօժանէս ն-
տուցեալ հարցանէր։ — Այս բանս մէկ մը հոս իմացընելնիս հերիք ըլլայ

331. Անցեալ դերբայն՝ էական բային է, էր, իցէ եզակի երրորդ դէմքերուն հետ, շատ անգամ սեռական կ'առնէ ամէն դէմքի անուն բային եզակին ու յոգնակին. զոր օրինակ,

Եզակի

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Ես տեսեալ եմ,	Իմ տեսեալ է.
Դու տեսեալ ես,	Քո տեսեալ է.
Նա տեսեալ է,	Նորա տեսեալ է.
Ես տեսեալ էի,	Իմ տեսեալ էր.
Դու տեսեալ էիր,	Քո տեսեալ էր.
Նա տեսեալ էր,	Նորա տեսեալ էր.
Ես տեսեալ իցեմ,	Իմ տեսեալ իցէ.
Դու տեսեալ իցես,	Քո տեսեալ իցէ.
Նա տեսեալ իցէ,	Նորա տեսեալ իցէ:

Յոգնակի

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Մեք տեսեալ եմք,	Մեր տեսեալ է.
Դուք տեսեալ էք,	Ձեր տեսեալ է.
Նոքա տեսեալ են,	Նոցա տեսեալ է.
Մեք տեսեալ էաք,	Մեր տեսեալ էր.
Դուք տեսեալ էիք,	Ձեր տեսեալ էր.
Նոքա տեսեալ էին,	Նոցա տեսեալ էր.
Մեք տեսեալ իցեմք,	Մեր տեսեալ իցէ.
Դուք տեսեալ իցէք,	Ձեր տեսեալ իցէ.
Նոքա տեսեալ իցեն,	Նոցա տեսեալ իցէ:

332. Նմանն ալ չէ բային հետ

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Ես չեմ տեսեալ,	Իմ չիք տեսեալ.
Դու չես տեսեալ,	Քո չիք տեսեալ.
Նա չէ տեսեալ,	Նորա չիք տեսեալ.

փոխանակ ըսելու ,	կ՚ըսուի
Մ՚եք չեմք տեսեալ,	Մ՚եր չէք տեսեալ.
Դուք չէք տեսեալ,	Ձեր չէք տեսեալ.
Նոքա չեն տեսեալ,	Նոցա չէք տեսեալ ։

333 . Սեռական անուն բային և անցեալ դերբայն կամ էականը՝ ետև առաջ ալ կըգըրուին , Տեսեալ է իմ, իմ է տեսեալ, է մեր տեսեալ, ևն ։ Տեսեալ չէք իմ, իմ տեսեալ չէք, չէք տեսեալ քո, չէք մեր տեսեալ, ևն ։

Չ կամ ոչ մակբայով որ զրուցուի նէ , սովորաբար էականն առաջ կ՚ըսուի . Իմ չէ տեսեալ, քո չէ տեսեալ, նորա չէր տեսեալ, չէ տեսեալ քո , չիցէ մեր տեսեալ, չիցէ նոցա տեսեալ . որոյ չէ կամ ոչ է տեսեալ, կամ որոյ ոչ տեսեալ է . տեսեալ չէք մեր ։

334 . Նոյն դէմքով շատ անուն բայիններ որ ըլլայ նէ , բայց սովորաբար յոգնակի կըգըրուի , մանաւանդ ետքն որ գրուի նէ .

Փոքր և մեծ անդ են ։ Յովհաննէս և Համառ ոչ կարեն
Ատելի են Աստուծոյ ամպարշտեալն և ամպարշտութիւն իւր . զի գործն և գործեալն առ հասարակ տանջեսցին ։
Մտին Մովսէս և Ահարոն առաջի Փարաւոնի և ասեն ցնա ։
Եղեն իմ արջառ և ոչխար և էշք , ծառայք և աղախնայք ։

335 . Բայց շատ հեղ եզակի ալ կըգըրուի , մանաւանդ առաջ որ գրուի և մօտ անուն բային եզական ըլլայ .

Եմուտ Նոյ , Սեմ , Քամ , Յաբեթ՝ որդիք Նոյի և կին Նոյի և երեք կանայք որդւոց նորա ընդ նմա ՚ի տապան անդր ։
Եղև նորա ոչխար և արջառ յոյժ և ծառայք և աղախնայք , ուղտք և էշք ։

Այն Մջրխպպաս և Ինքրնիկէ բազում երևելի ապաստւք, և ծովէն յատեանն. —

Կտաւն և գարին հարան ։

Հանդերձ մարդոյ և ծաղր երեսաց և քայլ ոտից պատմէ զնմանէ ։

336. Եզակի անուն բայլներ Կամ շաղկապով զատուած ըլլան նէ, սովորաբար եզակի կըդըրուի բայը՝ մէկը կամ մէկալը հասկըցնելով.

Եթէ յառնիցէ 'ի միջի քում մարգարէ կամ երազահան . . . և ընիցէ նշանն կամ արուեստն . . . մարգարէն այն կամ երազահանն երազոյ մեռցի ։

Ո՛վ ոք քո աստ փեսայ կամ որդիք կամ դստերք ։

337. Իսկ ամենուն վրայ հասկըցնելով, յոգնակի ալ կըդըրուի.

Եթէ եղբայր ոք կամ քոյր իցեն մերկք ։

Որ հայր գթած կամ ո՞ր մայր ողորմած այնպիսի ողջունէին ։

338. Իսկ թէ որ այլևայլ դէմքով անուն բայլներ ըլլան նէ, որ դէմքն որ կարգով աւելի առաջ է նէ՝ բայն ան դէմքով կըդըրուի. այս ինքն առջի կամ երկրորդ դէմքով, որն որ կայ նէ. ու սովորաբար յոգնակի կըդըրուի.

Ես և դու հեծեալ էաք ։ Դու և ես մի եմք ։

Ես և հայր իմ մի եմք ։

Ես և դու և ամենայն բազմութիւնդ աշակերտեսցուք ։

Կեցցուք և մի մեռցուք և մեք և դու և ստացուածք մեր ։

Պատիւս և շատ պարգևս առնեմք յարքայից արքայէ և դու և մեք ։

Յորժամ դու և նա միայն իցէք ։

Դու և որդիք քո ընդ քեզ պահեսջիք ։

339. Շա՛տ հեղ եղանակի ու կըդըռւի, բայց մըշ-
կարգով առաջ եղող դէմքովը.

Ես և տուն իմ պաշտեմ զՏէր,
Լինիցիմ ես և որդի իմ Սողոմոն մեղապարտք,
Մուտ դու և ամենայն տուն քո 'ի տապանդ,
Մեղար դու և երկոքին բարեկամք քո. զի ոչ խ-
օսեցարուք առաջի իմ ճշմարիտ.

340. Շա՛տ տեղ բայը յայտնի չըդըռւիր, գոր-
ծեամբ կ՚իմացուի, մանաւանդ էական բայը. ինչպէս
թէ որ մէկն ըսէ. Ես հայր, դու որդի, դա դուստր և
նորա ծառայք. կ՚իմացուի ես հայր եմ, դու որդի ես,
դա դուստր է և նորա ծառայք են.

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԲԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

341. Նական բայերն ամէն հոլովով և ամէն նախադիրներով խնդիր կ'առնեն, հայցականէն 'ի զատ. ինչպէս,

342. Ուղղական, որ նախդրիւ տրական ալ կ'ըլլայ, ու յոգնակիի տեղ՝ եզական ալ.

Ես եմ Տէր. Եղէց նոցա Աստուած կամ յԱստուած.
Ո՞ւոյ է դուռն. — Ո՞ւոյ են այգին.
Ի բոյ է դուռն. — Ի բոյ են այգին.
Եղիցուք տեառն մերում ծառայք.
Եղիջիք դուք մեզ 'ի ծառայս.
Եղիցին գժուարինքն դիւրինք.
Եղիցին գժուարինքն 'ի դիւրինս.
Եղերուք որբք. Որպէս լերուք (59).
Եղերուք յորդւոց զօրութեան.
Երկոտասան եղբարք եմք ծառայք քո.
Ուանք քո բարի են և դիւրինք.
Էր չափ երկայնութեան նորա երկոտասան հազար ասպարէզ.
Ոսկերութիւն նորա 'ի փառս խնկոց. — այս ինքն էր 'ի տասն կանգուն (340).

343. Սեռական. Էր իմ անձնայն ինչ. Որդիք լինին ... ինձանէն. Գետոյնն չորեք հարիւր ասպէր արծաթոյ է (58). Էր ամաց երկոտասանից.
344. Տրական. Ինչ էր է ինձ այդ. Ո՞ւրն լեցի բդդ. Էր դու ինձ յորդի.

Ի լայնաբերան՝ կանգուն վէց (էր)։ Խանձրութիւն
նորա շուրջ՝ առ չորս մառասն (էր)։

345. Գործիական. Միանգամ ինչ նուաղա եղև.
Գանձեաւ եղեգի փրկութիւնն մեր։
Խանձրութիւն ծովուն նշաւ (էր)։
Կանգնեաւ ՚ի լայնութիւն (էր)։

346. Բացառական. Ի մէնջ ես, թէ ՚ի ընտանեաց մերոց
Գոյր մեզ օգնութիւն յերկնից։
Ի ծառաստանն կանգնոյ էր տունն։
Ի փառն տանեհանէ ձայն նորա (էր)։

347. Որոշ ենթեր. Որ ուղարկեան էին։
Բանքս ուղղմարեաւ ծնելոյն է։
Ի խորանի անդ է։ Ես յեղ են բանք իմ։
Ես նմա էի։ Նոյ նմա էին։

348. Բայնք ուղղական խնդրով կ՚ըսուի. Պարտ է լինել, վայել է ըսել, արժան էր առնել, դէպ եղև ի՛ Հարկ եղև իջանել, և այլն. որ ըսել է, լինելն՝ է պարտ, ըսելն՝ է վայել, առնելն՝ էր արժան, իջանելն՝ եղև դէպ կամ հարկ։ — Որ շատ անգամ տրական խնդիր ալ կ՚առնեն. Պարտ է ինձ, վայել է մեզ, արժան էր քեզ։ Ինձ անկ է իշխանութիւնդ. քեզ անկ է առնուլ. չէ մարթ այդմ լինել. ոչինչ պիտոյ է դոցա երթալ։

349. Նորին դերբայն յոգնակի ուղղական խնդիր սովորաբար սեռով կըդրուի (59).
Կամիմ զձեզ իմաստունս լինել։
Շնորհեաց զմեզ՝ լինել մեզ սուրբս և անարատս։
Պարտ էր ձեզ լինել վարդապետս։
Յանկայք փափաքելով բանաւորս լինել և հոգևորս։

350. Երբեմն քեռով, մանաւանդ ուղղական անուն բայի վրայ որ ըսուի.
Կամին լինել վարդապետք օրինաց։
Պարտոն այսպիսի պատմութեանց լինել պատմիչ։

351. Անկան բայերը հայցական խնդիր ալ կ՚առնեն

միայն ժամանակի բառերն, ան ալ նախդրիւ տրականի
…եղ, մանաւանդ ընդ նախդրով եղածին տեղը.

Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս. — այս ինքն ընդ ամենայն աւուրս։

Գործս ոչ թէ զմի օր է կամ զերկուս։ Մինչ էր զմիջօր։

Որպէս ընդ ձեզ զամենայն ժամանակն եղէ։

Եղև ջրհեղեղ զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր։

Զամենայն ժամանակս՝ զորս եղև անապատ. — այս ինքն յորս։

Զամսն և զերկուսն նոյնպէս եղիցի. — այս ինքն ընդ բոլոր ամառն և գարունն։

Նստիցուք անդ զօրէ մի. — որ է ըսել զօրի մի (354)։

352. Ներգործական բայերն, ինչպէս ըսինք (316), …եռի խնդիր կ'առնեն հայցական։ — Կրաւորական …յերը սեռի խնդիր կ'առնեն բացառական (317), կամ նոյն մտքով գործիական.

Ճանաչեմ զիմսն և ճանաչիմ յիմոցն։

Որ սիրեն զիս՝ սիրեսցին 'ի նմանէ։

Պատուեմք զհայրն մեր և պատուիմք 'ի նմանէ։

Կատարեսցին ամենայն գրեալքն 'ի մարգարէից — կամ մարգարէիւք։

353. Կրաւորականներն երբեմն սեռական կամ տրական ալ կ'առնեն, մանաւանդ անցեալ դերբայ որ ըլլան.

Օրհնեալք Հօրն իմոյ էք։

Թէ պարտեալ գտցի ինչ։

Կապեալք խաւարի և կաշկանդեալք երկայն գիշերոյ։

Թէ և նոյն իսկ սրբոյն Մովսէսի էին ասացեալ ամենայնքն։

Իմաստութիւն դիւրաւ գտանի խնդրողաց իւրոց։

Աստուած ձեռին չզննի. մտաց իմանի, այլ ոչ աչաց տեսանի։

354. Հայցական խնդիրը, թէ որ մասնաւոր կերպով …ը որոշեալ բան է, ինչպէս դիմորոշ յօդով կամ ուրիշ

բանով մը, զայն նախդրով կը դրուի․ չէ նէ՝ առանց զայի, որ կ'ըսուի անորոշ կամ աննախդիր հայցական․

Առնու զհացն և տայ նոցա․ Առեալ հաց՝ գոհացաւ եբեկ և ետ նոցա։

Ցուցէք ինձ զդահեկան հարկին․ և նոքա մատուցին նմա դահեկան մի։

Ած զսուր քո․ Ած սուր ընդ մէջ քո։

Արկ զվիճակ նոցա․ Վիճակ արկին։

Ելինեաց զջուրն ի վեր․ Ելինեաց ի վեր ջուրն։

355․ Միջակ անունները միայն ինքիրենմուն որ ըլլան, դերանուններն ու յատուկ անունները՝ միշտ յայտնի և որոշ ըլլալնուն, միշտ ալ զայով կ'ըլլան հայցական․ Տեսանել զամն, զոք, զամենայն, զիս, զքեզ, զմեզ, զձեզ, զինքն, զինքեանս, զնա, զնոսա, զայն, զայնոսիկ, զՄովսէս, զարեգակն։

356․ Մէն երբեմն աննախդիր ալ կ'ըսուի․ Տեսանէք 'ի գազանաց անտի։ Արձակեաց նա մի յիշխանաց իւրոց։

357․ Անունէ ու բայէ մէկ եղած բայերն ալ ներգործական պէս հայցական խնդիր կ'առնեն․

Թոյլ տալ զայն կամ զնոսա․ Թոյլ ալա զաշխարհ 'ի նա․ — այս ինքն թողուլ, թող։

Թողութիւն առնել զօրէնսն իւրեանց․ — այս ինքն թողուլ, թոյլ տալ։

Աւար հարկանել զկապուտ նորա կամ զինչս նոցա․ — այս ինքն աւարել։

Հրաման տաց զբարիս։ Գան հարին զնա։

Ակն ունել զնոյն։ Ոնա չառնէր փոյթ։

Վրէժ խնդրել զանկանելն իւրեանց 'ի տէրութենէն։

Բուռն հարկանել զմի 'ի յատոց ծառայն․ — այս ինքն ըմբռնել։

Բուռն հարկանել զգործս․ — այս ինքն 'ի բուռն առնուլ, սկսանել։

Հարցփորձ առնել զնոսա։
Օ՜ ցածութիւն իբրև գող ական հատանես։
Խրամանկարկատ արարին զայն. — այս ինքն կարկատեցին զխրամ նորա։
Օ՜ այն լուռ իսկ եղեց։
Օ՜ որ յառաջագոյն տեղեակ էիք։
Օ՜ որ իրաւելի եղեալ արքային։ Օ՜ ամենայն ինչ նպաստ լիցուք յընկերացն օգուտ։

358. Չեզոք, եւ չեզոքական բայով խոնարհած անցեալ դերբայն ալ (287, 288), ներգործական մտքով, հայցական խնդիր կ'առնէ.
Օ՜ փրկութիւն գտեալ լինէին։
Օ՜ որ ինքն իսկ իւրովք աչօք տեսեալ լինէր։
Օ՜ անօգուտն թէ թողեալ լինիք։
Պահեալ լինէին պահս (354)։
Ընկալեալ լինէին պատուհաս։
Լուսին զիւրն բոլոր՝ յամենայնն լինի կատարեալ։
Ըկան չէր տեսեալ զիս։
Օ՜ Բաբելոն իմ չիք տեսեալ։

359. Իսկական բային հետ ալ բայածականն ալ (298), ներգործական մտքով, հայցական խնդիր կ'առնէ.
Օ՜ համառօտն յինէն պահանջելի է։
Օ՜ որ յաջորդաւդ է խնամալի։
Ընտրելի է քեզ այժմ զմի յայսցանէ։
Օ՜ այս է մեզ առնելի և յաւէտ գործելի։

360. Ներգործական ու կրաւորական բայերն՝ իրենց սեփական խնդիրէն 'ի զատ, կամ առանց անոր ալ, իրենց կերպ կերպ նշանակութեանն ու խօսքին մտքին յարմար ուրիշ տեսակ տեսակ խնդիրներ ալ կ'առնեն այլեայլ հոլովով ու զանազան նախդիրներով (142) կամ հոլովառու բառերով (152), որ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ կ'ըսուին (318)։

361. Նման ալ չեզոք բայերը, հասարակ ամենուն

մէկէն մէկ սեռի խնդիր չունենալնուն, միայն բնու-
թեան խնդիր կ'առնեն այլեայլ հոլովով ու նախդիր-
ներով կամ հոլովառու բառերով, տեղին ու իրենց
մասնաւոր նշանակութեանը նայելով։

362. Նոյն նշանակութիւնը գիտնալէդ ետքը, հո-
լովներուն ու նախդիրներուն ու հոլովառու բառերուն
ուժն աղէկ միտք առեր ես նէ, կրնաս ատ բնութեան
խնդիրներն անսխալ գնել. կանոն տալ հարկ չէ։

363. Ուղղական բնութեան խնդիրը՝ շատ տեղ
նախդրիւ տրական ալ կըլլայ, ու յոգնակին տեղ ե-
զական ալ, ինչպէս էական բայերուն տեսանք (342).

Արար զիս հայր. Արարից զքեզ յազգ մեծ։
Օծանել զոք թագաւոր էած 'ի թագաւոր։
Ոչինչ համարել. Յոչինչ համարել. Ի ոչինչ
համարել։
Զկուռս ոչ կալայ երբեք առ Աստուածն [illegible]
Թշնամի դառնալ. Դառնալ 'ի թշնամի։
Առիւծ ձեւանալ. Յառիւծ ձեւանալ։ —
Զեօթն աղջիկն, զոր տուեալ էր նորա [illegible]
Զ[illegible] պատերազմօղ և [illegible] ունել բարի
կայ, եթէ սիրելիս և բարեկամս։
Զ[illegible] և պայծառ երեւելին։

364. Ներգործական բայի յոգնակի ուղղական խն-
դիրը սովորաբար սեռով կըլլայ.

Կացո զնոսա [illegible]։ Ա[illegible] արար զմեզ։
Նոյ զմեզ [illegible]. Ընել զամենեսեան [illegible]

365. Կրաւորական ու չէզոք բայերունը սովորաբար
քէով. Դաստուօրը ոչ եթէ [illegible] անուանին, այլ յ[illegible]
[illegible]։ Մայրք չմնեցան քեզ [illegible]։ Մեկնեցան 'ի մ-
միանց [illegible]։ Կային [illegible]։ Դնային [illegible]

366. Նոյ շատ բայեր՝ բնութեան խնդիրի տեղ

…ալ հայցական կ'առնեն, որ համառօտ մը գիտնալու է։

367. ա. Ներգործականի տեղ հայցական.

Դու զի՞նչ առնես զքեզ. — այս ինքն ով առնես։

Թագաւոր շինե՛ առնեն զՅիսուս. — այս ինքն Թա-գաւոր ընեն առնեն։

Զնախանձն որ առ մարդն եղև՝ խնայելն շարժ-ժեաց. — այս ինքն զնախանձն խնայելն պատճառ։

368. բ. Տրականի կամ գործիականի տեղ հայցական.

Հարցից զձեզ բան մի. — այս ինքն ձեզ բան մի, կամ զձեզ բանիւ միով։

Հարցից ինչ զձեզ. — այս ինքն ինչ ձեզ, կամ զձեզ իւիք։

Ուսուցանէր զնոսա առակօք բազում ինչ. — այս ինքն նոցա, կամ 'ի բազում ինչ։

Արբոյց զպարտէզն երկերիւր սափոր ջուր. — այս ինքն պարտիզին, կամ ջրով կամ սափորով ջրոյ։

Զամուր ամուր տեղիսն Հայոց՝ բերդս շինել. — այս ինքն յամուր ամուր տեղիսն, կամ բերդիւք։

Զայս միայն աղաչեցաք զԱստուած. — այս ինքն առ այս կամ այսու։

Զկշիռ մարմնոյ նոցա ոսկի առնուին. — այս ինքն 'ի կշիռ կամ կշռով։

369. գ. Նախդրիւ տրականի կամ գործիականի տեղ հայցական կ'առնեն առհասարակ ժամանակի, չափի, ձևի, ճամբայի և ասոնց նման անունները. ինչպէս,

370. Ժամանակի անունները.

Հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց. — այս ինքն յամենայն աւուրս։

Զվեց օր արար Տէր Աստուած զերկինս և զերկիր. — այս ինքն 'ի վեց աւուրս։

Տեսին զգործս իմ ————ն ամ. — այս ինքն ընդ քառասուն ամ ։

Ծառայեաց ամս եօթն ։ Սպասաւորեաց ամս տասն,

Լացան եօթն օր և եօթն գիշեր ։

Լուռ եկաց ամս երկոտասան (354)։

371. Չափի անունները.

Բարձրանալ հնգետասան կանգուն. — այս ինքն ՚ի հնգետասան կանգուն կամ հնգետասան կանգնաւ ։

Արբուցանել ումեք բաժակ մի ջուր. — այս ինքն բաժակաւ ։

Բարձին զնշխարն երկոտասան սակառի. — այս ինքն սակառօք ։

372. Ձևի անունները.

Զբացական տեսիլն զնոյն օրինակ քանդակեցին. — այս ինքն նոյն օրինակաւ կամ ՚ի նոյն օրինակ։

Զտաճարն զձև և զօրինակ Բաբելոնի շինել. — այս ինքն ձևով և օրինակաւ կամ ՚ի ձև և յօրինակ։

Զինչ օրինակ վկայեցին ։ Բազուածակերպ օրինակ բարձրանալ. — այս ինքն օրինակաւ ։

373. Ժամեայի անունները.

Երթիցէք զճանապարհն ձեր ։

Գնալ զճանապարհս թիւրս ։

Գնաց ճանապարհ ժամանակս բազումս (354)։

Մի երթար ճանապարհ ընդ նոսա ։

Եկին երեք աւուր միոյ ճանապարհ ։

Տրամութեամբ երթային զերկայնութիւն ճանապարհին ։

Պնդեցան արքն զկնի նոցա զճանապարհն Յորդանանու. այս ինքն ՚ի կամ ընդ ճանապարհն ։

Հեռացաւ թագաւորն զերկուց աւուրց ճանապարհ ։

Ի ճանապարհին՝ զոր երթայցես ։

Երթամ զերկայնաձիգ հրապարակաւ ։

Երթիցուք զուղորդն ։ Զլեռնլեռնայն փնտռջիք ։
Երթայր զայս կողմն լերինն ։
Մեծ վայրս խաղացեալ յառաջ երթիցեն ։
Մեծաւ հոգաբարձութեամբ ընթացուք զառա-պար կենցաղոյս ։
Զարացուցանէ զնա և առաքէ զերկայն ճանա-պարհն ։
Նա իբրև տեղեակ՝ զուղորդն տանի ։
Առաջնորդէր նոցա զերկայնութիւն ճանապարհին ։

374. Դ. Գործիականի տեղ հայցական կ'առնեն իրենց գոյական անունները կամ ուրիշ նոյն և նման նշանակութիւն ունեցող բառերն, ու յարաբերական մը՝ որ զանոնք կը յարաբերէ. ինչպէս,

375. Իրենց գոյական անունները.

Մեղոյց զնոսա մեղս մեծամեծս (354). — այս ինքն մեծամեծ մեղօք ։
Սէր յաւիտենական սիրեցի զքեզ.
Զմի սէր սիրեցին զՅիսուս. — այս ինքն յաւի-տենական սիրով, — միով սիրով ։
Անէծ զիս անէծս ցաւագինս. — այս ինքն ցաւա-գին անիծիւք ։
Զհարուածս թշնամեաց հարի զքեզ ։
Զթաղումն իշոյ թաղեսցի ։
Զայսպիսի պատիժս պատժեցաւ ։
Պսակեցար 'ի թագաւորէն զանթառամ փառաց զպսակն ։
Տաճարն Աստուծոյ շինեսցի շինուածս փառաւորս ։
Ամաչեցէք զամօթ մեծ ։ Երկեան երկիւղ մեծ ։
Զանգիւտ կորուստ կորնչի ։
Ընթացս յանդգնութեան ընթանային ։
Լային լալիւն մեծ յոյժ ։ Մեծացաւ մեծութ յոյժ ։

376. Ուրիշ նման բառերը.

Զմահ աղուեսու սպանից զքեզ. — այս ինքն մահուամբ ։

Օգնես յանցանաց քոց ոչ յանցեալ. — այս ինքն կլ-
սով. (յանցանքին կեան ու նոյնպէս յանցանք է).
Մատեցաւ ամենայն այր զգէն իւր. — այս ինքն
զինեցաւ զինու իւրով.
Լու նոքա զնոյն բան ննջեցին.
Թմբրեցին զմեղացն քուն.
Խնդացին յոյժ ուրախութիւն մեծ.
Ողջացան զանախտաւորութիւն երկնաւոր.
Պատերազմել զատաքինութեան զհանդէս.
Կորնչել զյաւիտենական սատակումն չար զյաւի-
տենական մահն.

377. Յարաբերական ոչը.

Տեսի ես զնեղութիւնն՝ զոր նեղէն զնոսա եգիպ-
տացիքն. — այս ինքն որով.
Հարուածք՝ զոր հարցէ տէր զազգս ամենայն. —
այս ինքն որովք.
Գտանես զծառայութիւնն զոր ծառայեցի քեզ.
Ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ ՚ի նմին մեռցի.
Ածջել ՚ի վիրացն չար ՚ի նետիցն զոր խոցեցին
զնա Սորիքն.
Եւ թողից քեզ զանարգանս դիցն՝ զոր թշնամա-
նեցեր զնոսա.
Ի զարհուրանաց սրտի քոյ՝ զոր երկնչիցես.
Յամենայն անօրէնութեանց դոցա՝ զոր մեղան.

378. Շատ չէզոք բայեր ալ, նշանակութիւնն
փոխուելով, ներգործականի մտքով հայցական կ'առնէ
ուրիշ հոլովներու տեղ.

Ամենայն որ բնակեալ իցէ զլեռնակողմն. — այս
ինքն ՚ի լեռնակողմն.
Որ զտեղին բնակեալ նստէին. — այս ինքն ՚ի տե-
ղին, ՚ի տեղւոջն.
Լսթէր՝ զոր ամենանացաւ թագաւորն. — այս ինքն
ընդ որում.

Խնդացէն զմեր 'ի նոսա հասանել. — այս ինքն ընդ մեր հասանել։

Ի բամբասանաց խնայել զլեզու. Խնայել զձեռն յարենէ. — այս ինքն արգելուլ։

Երկչոտն միշտ կանխէ զանհնարինս. — այս ինքն կանխաւ կասկածէ։

Կաց և խրատեաց զզօրութիւն տեառն. — այս ինքն ուսիր, 'ի միտ առ։

Ո՞յինչ ես պակաս իցեմ. — այս ինքն ես կամ յորմէ՞։

379. Շատ ներգործականներ ալ, չեզոքական մտքի փոխուելով, հայցականի տեղ ուրիշ հոլովներ կ'առնեն. ինչպէս,

Լսել ձայնի, — ըսել կ'ըլլայ ձայն ընել, հաւանիլ։

Տարայք մեզ, — համբերեցէք։

Կամել յօրէնս տեառն կամ ընդ պատերազմ, — հաճիլ, հաւանիլ։

Տեսանել 'ի նա, 'ի լոյս, — նայիլ։

Ուրանալ 'ի հայելոյ, յԱստուծոյ, յօրինաց, — խորշիլ, հրաժարիլ։

Անիծանել այլոց, — անէծք կարդալ։

Հովուել հօտի, — հովուութիւն ընել։

Ողալ ցաւոց, յաղթութեանց, անձին, մեղաց կամ խելաց իւրոց, — ղժգոյն ըլլալ։

Յանձն առնուլ կամ յանձին ունել ումեք, իրիք, — հաւանիլ, խօսք տալ։

Ո մտաւ ածել զնմանէ, — մտածել անոր վրայ։

380. Գնելու՝ տալու բայերն, ինչպէս Գնել, ստանալ, առնուլ, վարձել, վաճառել, տալ, մատնել, սակարկանել, գնոց անուններն կ'առնեն սեռական, գործիական, բացառական, ըստ կամ 'ի նախդրով. Ստանալ կամ վաճառել արծաթոյ, արծաթով, 'ի գնոց արծաթոյ, ընդ արծաթոյ, 'ի մնասս յիսուն։

381. Զանի, կչռոյ անուններն ալ խնդիր կ'ըլլան ուղղական կամ անախդիր հայցական, գործիական, բացառական.

Ունել զբարձրութիւնն տասն կանգուն չափ՝ ի տասն կանգուն (363), տասն կանգնաւ, ՚ի տասն կանգնոյ.

Շինել զպարիսպն յիսուն կանգուն յերկայնութիւն, կանգունս հարիւր յերկայնութիւն, կանգնաւ յերկայնութիւն, ՚ի քսան կանգնոյ զերկայնութիւն.

Հատանել փայտ մի յիսուն կանգուն.

Եւ աշտարակ մի յիսուն կանգուն շինել.

Ծախեցին զմարդս իմ երեսուն արծաթի.

Տային տասն հազար քոռ ցորենոյ, և գարի՝ տասն հազար քոռ.

Պատրաստեցի ոսկի՝ տաղանդս հարիւր հազար, և արծաթ՝ տաղանդս հազար հազար.

---

382. Նոյն զօրութիւն ունեցող անունները բա[illegible] կ'ըլլան, ուղղական՝ կրաւորական ու չէզոք բայի մօտով գտնուելով, ան բայերուն պէս ալ խնդիր կ'առնեն՝ սեռի կամ բնութեան. աս յայտնի է.

383. Նոյց ան այլեւայլ խնդիրներուն տեղ՝ սեռական ալ կ'առնեն յատկացուցչի պէս, որ շատ ու սովորաբար, որը երբեմն. որ աստանկ գիտնալու է.

384. Ներգործական մօրմէնները՝ խիստ շատ անգամ հայցականի տեղ ան սեռականը կ'առնեն.

Ծննդեամբ զԿայէն. Ծննդեամբ Կայենի. — Կայէնը ծնանելուն.

Արարչութիւն զաշխարհս. Արարչութիւն աշխարհի. — աշխարհքս ստեղծելը.

Կործանելոյ զգործս. Կործանմայ գործոյն. — գործերը կործանելուն.

Մարդիկ զինուու․ Մարդիկ ընտրից, ամենեցուն․
— ամէնը ստեղծող։

Պատարագարանք՝ զՔրիստոս ոչ խոստովանողաց․
— Քրիստոս չխոստովանողներուն տաճարները․
մէկ խօսքի մէջ երկու կերպն ալ։

385․ Առարկական մասնիկները՝ երբեմն բացառա-
կանի տեղ ալ սեռականը կ'առնեն․

Ծննդեամբ 'ի կուսէն․ Ծննդեամբ կուսին․ —
կուսէն ծնելով։

Միաւորք 'ի ոչոյ․ Միաւորք ոչոյ․ — Բէկ ՆԻ-
բառարածներ։

Կոխան յազգաց․ Կոխան ազգաց, ատից․ — ազ-
գերէ կոխուած, օտարէ կոխկռտուած։

386․ Չէզոք մասնիկները՝ երբեմն իրենց ընթեղեան
խնդրին տեղ ալ սեռականը կ'առնեն․

Յօժարեցութիւն գործոյ և հրամեշտ վաստոյն․
— այս ինքն 'ի գործ, 'ի վաստոյն։

Գա՛լ զգեխեցուին չարչարանայն սոհ․ — այս ինքն
զգեխեցն 'ի չարչարանան։

Մա էր ծառայն․ Ի յելեն Եգիպտոսի․ — այս
ինքն 'ի ծառն, յԵգիպտոսէ։

Մնաւս ամենիցն զփախուստ մեղջերուին․ — այս
ինքն զփախչելն 'ի մեղջերուէն։

Հաստոցին փախչող․ Երկեղածք Մաստծոյ․ —
այս ինքն 'ի հաստոցէն, յՄաստծոյ։

387․ Մ, Դ, մասնիկներով ածականներն, և սպաե-
ութիւն մը ցուցընողներուն շատը, անխտիր կ'առնեն
բացառական և տրական, երբեմն ալ գործիական․

Տեղետ զրոյ, 'ի զրոյ․
Մնաւս աչաց, յաչաց․
Մոփոյն մեղաց, 'ի մեղաց․
Մնյայս տեսողաց, 'ի մտրդ-
կանէ․

Մնպատ սերմանն, 'ի հա-
ւատոյ․
Հեռի 'ի սանէ, արդարու-
թեան․
Օտար 'ի մօրէ, հաւատոյ․

Կարօտ հացի, 'ի հացէ, հացիւ.
Աղքատ 'ի գիտութենէ, բարեաց, մտօք.

Անպարտ 'ի յանցանաց, ողջովքն.
Արտաքոյ իմաստութեան, դատաստանի և օրինաց.

388. Նոյնպէս ալ բայածականը կ'առնէ տրական ու բացառական խնդիր.

Մերձենալի մարդկան, 'ի մարդկանէ.
Ընդունելի ամենեցուն, յամենեցունց.
Նշանելի ամենեցուն, յամենեցունց.

Պտղելից աշխարհի, 'ի մէնջ.
Աչաց տեսանելի.
Ճանապարհ գնալի ոտից և սմբակաց.
Ձեռաց շօշափելի, զննելի.

389. Այս տեղ ալ՝ որ և իցէ գոյական անուններ խնդիր կ'ունենան քովերնին՝ չէ թէ իրենց, հապա զօրութեամբ էական բայ կ'իմացուի ու յարաբերականով.

Ազս տեսակաւ, այլ ոչ համեղութեամբ. — ըսել է, ես որ ազ եմ՝ տեսակաւ, [illegible].

Չափով կեանք. Ծուլութեամբ կեանք. — ըսել է, կեանք որ չափով է, որ ծուլութեամբ է.

Խօսիւք պատարագ. — ըսել է, պատարագ որ խօսիւք լինի, բանաւոր.

Առ 'ի քէն իմաստութիւնդ. Առ 'ի քէն փառօքն. — ըսել է, իմաստութիւնդ որ է առ 'ի քէն, փառօքն որ են առ 'ի քէն.

Անցաւորք են և թագաւորքն և 'ի նոցանէ սպասաւորքն. — ըսել է, և սպասաւորքն որ լինին՝ եղեալք 'ի նոցանէ.

Նշխար առ 'ի հօրէ կամ առ 'ի մօրէ. — ըսել է որ է առ 'ի հօրէ կամ եղեալ առ 'ի հօրէ.

Կոյր 'ի ծնէ. Կաղ յորովայնէ մօր իւրոյ. — ըսել է, կոյր եղեալ, կաղ եղեալ.

Արուեստիւ չափ յարուեստէ բժիշկ ։
Ազգաւ չափ յազգէ Հրեայ ։
Տուր բերել զարծաթն հարիւր քանքար . — այս ինքն որ է հարիւր քանքար ։
Որդի ամաց ութից . Այրի ամաց իբրև ութսուն և չորից . — այս ինքն որ էր ։
Առնուլ սուր երկսայրի՝ թզաւ յերկայնութիւն . — այս ինքն որ իցէ թզաւ ։

390 . Ածական անուններն ուրիշի բաղդատութեամբ դրուինէ [1], սովորաբար քան բառով խնդիր կ'առնեն .
Հատն մանանխոյ փոքր չափ փոքրագոյն է քան զամենայն սերմանիս . բուսանի և լինի մեծ քան զամենայն բանջար ։
Թեթև քան զօդ ։ Թեթևագոյն քան զարծուիս ։
Գերազանց քան զխոս ։
Քան զամենայն վեհագոյն ։
391 . Երբեմն ալ սեռական կամ տրական կ'առնեն .
Ամենայն նախարարացն աւագ ։
Ամենեցուն վեհագոյն ։
Օրինակաց գերագոյն ։ Բարձրագոյն նմին ։
Ես վատթար ամենեցուն ։ Ստոյ սուտ ։
Գերազանց մեաց ։ Յոյժ գերազանցս առ հասումն խնդրմանց ։

---

1 Ըստ ինքեան հարկաւ բաղդատական ածական չկայ մեր լեզուին մէջ, հապա յոյժնի կամ զօրութեամբ՝ քան բառով կամ ուրիշ խնդրով կ'ըլլան համառօտապէս թէ պարզերը՝ թէ գոյն բառով բարդածներն, ինչպէս կրնաս տեսնել օրինակներուդ մէջ ։ Ու գոյնով բարդերը՝ ախրապէս բաղդատութիւն չեն բերեր, հապա կըստանկայցնեն միայն . ինչպէս, Վարժապետս վեհագոյն, ընտան բարձրագոյն, ծայրագոյն պահ . որ խիստ մեծ, խիստ բարձր կընշանակեն ։ Համգամանք ըլլալութեան արտաքածոցս և այլոց հնագունից իրաց . — չէ թէ քան զանոնք աւելի հին ըսել է, հապա խիստ հին ։ Երբեմն ալ ինքն չեն փոխեր բառն . ինչպէս, Չնն անեղ յանեղագունեն իջեալ հօրէ ։ Յարուցանել ամբարտակս առկաւթիւ բարձրագոյն յերկրէ ։ Ու գտան համեմատ դասերացն Յարայ առնուագոյնք 'ի Ներքոյ երկնից . — ըսել է՝ անեղ հօրմէն, քիչ մը բարձր, անոնց պէս աղւոր ։

Աւելի՛ նուազ էր կոյսն ալքայն հասակի. — այս ինքն քան զհասակ։

392. Ուրիշ տեղ ալ բացառական.

Յայլոյն վերագոյն. Յերկնիցն վերագոյն։

Ի յօդապատ մարմնոյ 'ի վեր։

Զօրեղագոյնք 'ի սոցունց. — այս ինքն քան զսոսին

Հին էր ժամանակաւ 'ի նմանէ. — այս ինքն հին քան զնա։

393. Նաև երբոր առանց բաղդատութեան՝ նմանէ, բու մէջ աւելին կամ՝ պակասն ըսել պէտք ըլլայ նէ, կ'առնեն սեռական, բացառական, նախդրիւ տրական, 'ի մէջ բառով.

Յընտիր շիրմանց մերոց թաղեա։

Մեծդ գլուգացանց։

Մեծն 'ի ձէնջ. անուանին 'ի ձէնջ. կրտսերն 'ի նոցանէ. ծերագոյնքն 'ի նոցանէ։

Մեծն 'ի մարգարէս. կրտսերագոյն յորդիս նորա. նախդ 'ի վկայս. տկարագոյն յանսասունս։

Ի մէջ իմաստնոց իմաստնագոյն։

394. Մի՛ջակ անուններն, թէ մինակ՝ թէ զոյակամ հետ, սովորաբար բացառական խնդիր կ'առնեն.

Եղիցի ՚ի մի 'ի քաղաքացն այնոցիկ։

Ի միում՝ յաւուրց։

Եղիցի բան քո իբրեւ զմիոյ 'ի նոցանէն։

Երկու 'ի նոցանէ. Հինգն 'ի նոցանէ։

Զինչ գտեր յամենայն ընչից քոց։

Պիղծ ինչ 'ի կերակրոցն։

Ով 'ի ձէնջ. որ 'ի մէնջ. մի ոմն 'ի գայլոցն. ո-
մանք յայնցանէ. Երբեւ զայլս 'ի մարդկանէ։

Իւրաքանչիւր որ 'ի ձէնջ. Ոմանք 'ի ժողովրդենէն։

Ամենայնք 'ի ժամանակագրաց. —

Վասն որոյ գործոյ 'ի նոցանէ։

Ի մասն ինչ միայն 'ի նմանէ։

Միոյ ուրուք կուսակալի 'ի ծառայից տեառն իմոյ ,
Ո՛վ ոք իցէ 'ի ձէնջ մարդ , Ո՞ ոք 'ի ձէնջ հայր ,
395 . Տառ անգամաւ յոգնակի սեռական ու նախդիր տրական կ'առնեն .
Համանել 'ի մի քաղաքայն , Ի միում աւուր ,
Եղիցին և քո բանք իբրև զմիոյ նոցա ,
Մ՛ի ումն քաղաքացւոց ,
Մ՛ի կարծէր ինչ նիւթոց ,
Իբր 'ի պղծոյ իմեքէ արարածոց ,
Ի տան ուրումն իշխանացն ,
Եթէ ոք պխտանեք իցէն ձեր ,
Իւրաքանչիւր ոք որբոյն , —
Ո՛վ յորդիս , Ոչ ոք 'ի նոսա ,
Ոչ ոք 'ի թագաւորս ,
Ոչ ինչ է յամենայն ախտս չար քան զլրբութիւն ,

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ԲԱՑԱՅԱՅՏԻՉ

396․ Գոյական անուն մը կամ դերանուն մը ուրիշ անուան քով, բաց 'ի խնդիր ըլլալէն՝ որ տեսանք խնդիրներուն գլուխը, կամ յատկացուցիչ է կամ բացայայտիչ։ Անոր համար երկուքն ալ մէյտեղ տեսնենք։

397․ Երբոր մէկ բանին որուն ըլլալը կ'ուզենք յայտնել նէ, քովը սեռական անուն մը կամ դերանուն մը կդնենք, որ յատկացուցիչ կ'ըսուի, մէկալն ալ յատկացեալ (319)։ Աշխարհաբառ լեզուին մէջ յատկացուցիչը միշտ առաջ կըդրուի յատկացեալէն․ գրաբարին մէջ շատ անգամ ետքը, բայց առաջ ալ կըդրուի․

Բան քո․ քո բան։ Ծոց իւր․ իւր ծոց․ — քու խօսքդ, իր ծոցը։

Արքայութիւն երկնից․ երկնից արքայութիւն․— երկնքի թագաւորութիւնը։

Պտուղք ծառոց․ ծառոց պտուղք․ — ծառերու պտուղներ։

Պտղովք ծառոց․ ծառոց պտղովք․ — ծառերու պտուղներով։

Գլուխ և ձեռք և ոտք նորա։ Ձեր ոգի և շունչ և մարմին։ Զհայր քո և զմայր։

Սէրն Աստուծոյ և ընկերին։ Մթերք ոսկւոյ և արծաթոյ և քարանց պատուականաց։

Աւուրք չորեքտասան՝ հարսանեացս։

Ամենայն զօրքն պատերազմիկք Հայոց։

Առեր զհանդերձն գեղեցիկ քո։

Զզօրսն ամենայն՝ Պարսից։

Ի վերայ լերանց բարձանց՝ իւրեանց ։

Ի լերինն բարձու՝ Իսրայէլի ։

Աւուրք ամաց կենաց իմոց չեն աւուրք կենաց ամաց իմոց ոչ հասին յաւուրս ամաց կենաց հարց իմոց ։

Կրտսեր որդւոյն Յազկերտի դայեակն. — այս ինքն դայեակն կրտսեր որդւոյն ։

Արանց բարեգործից հրամանաց ակնարկութեան. — այս ինքն արանց ակնարկութեան հրամանաց բարեգործից ։

398. Բայց միջակ անուն ու յարաբերականն ա, որ, մէջ առաջ կը դրուին. Ո՛յր որդի, որոյ որդին, որոյ ձայնն, որոյ որդիքն, որոց իմաստութիւնն, որոց ոգիքն ։

399. Յատկացեալը շատ անգամ չկրկնուիր նոյն խօսքի մէջ, ինքիրեն կ՚իմացուի. ինչպէս,

Ժանիք նորա՝ կորեան առիւծու. — այս ինքն՝ են չեն էին ժանիք կորեան ։

Ոչ օգտի և խաղաղութեան բանս խօսի, այլ չարի. — այս ինքն չարի բանս ։

Զի էին գործք իւրեանց՝ չարութեան. — այս ինքն գործք չարութեան ։

Աստուծոյ բարբառ է, և ոչ մարդոյ. — այս ինքն ոչ մարդոյ բարբառ ։

Հրեշտակի կարծեցին զաստուածային բարբառն. — այս ինքն հրեշտակի բարբառ ։

---

400. Երբոր մէկ անուան կամ դերանուան ինչ կամ ով ըլլալը կամ ինչ մըքով առնուած ըլլալը յայտնել ուզենք նէ, քովը նոյն հոլովով ու թուով համաձայն ուրիշ անուն մը կամ դերանուն մը կը դնենք, որ բացայայտիչ կ՚ըսուի, մէկալն ալ բացայայտեալ կամ բացայայտեալ (320). ինչպէս, Մահան զօրավար, ըսել է ան Մահանն որ մարդ է ու զօրավար. Զօրավարն Մահան,

ըսել է՝ ան զօրավարն որ անունը Մահան է. Յաթոռ Աստուծոյ՝ յերկինս, ըսել է, Աստուծոյ աթոռն՝ այս ինքն կ'ուզեմ ըսել երկինքը. իսկ Յերկինս՝ յաթոռն Աստուծոյ, ըսել է, երկինքն՝ որ Աստուծոյ աթոռն է. ու թէպէտ ինքիրեն յայտնի է, բայց հոս աթոռ կըմնածոյ կոր, աթոռի պէս առնուած է, ուստի [illegible] չմեկնուիր, հապա ոչ է ըսելու է. — Նմանն կ'ըսուի,

Ասանէթ՝ դուստր Պետափրեայ քըրմի.
Արքայի Պաւլթի. Պաւլթի արքայի.
Եգիպտոպատրաւ դստերքն հանդերձ.
Հանդերձ կնաւ իւրով Սափիրաւ.
Մ՚եւք քաղաքեցաւ, ինև և Միջուանոսի և Տիմոթէի.
Ի Պարեհէ արքայէ.
Յինէն 'ի կնոջէ սամարացւոյ.
Նա զԵգիպտոպատրա զդուստր իւր. Օմեղն ձեր, զոր արարէք, զորթն՝ առի և այրեցի. Թողեալ 'ի բաց զփառսն հայրենի՝ զքահանայութիւն.
Հողմոյ մահուն, որ ընկենու զծառս՝ զմեզ.
Որջէլ զեղկարքեալ իւրովք՝ զորդւովքն Իսրայէլի.

401. Շատ անգամ բացայայտիչն՝ այս ինքն, այս ինքն է, այս է, այսէն, մեկնելու բառերով ալ կըլլրուի.
Նուազունք, այս ինքն ոգիք իբրև ութ.
Ի նա հաւատացեն, այս ինքն 'ի Յիսուս Քրիստոս.
Ի ձեռն վարագուրին, այս ինքն է մարմնոյ իւրոյ.
Օսուրն, այս ինքն զբանն Աստուծոյ.
Սաղարթօք վարսից, այս է արտաքին զինօք բարեշուք կերպից.
Հրաշալի պատուով յարգեալ, բանիւ ասեմ և մտօք.

402. Նմանն՝ բայ բայի ալ կ'ըլլայ բացայայտիչ.
Յամաքեցաւ խոտն, այս է մեռաւ.

403. Տեղի և ուրիշ բանի յատուկ անուններըՙ շատ անգամ ածականի պէս առաջ կըդրուին, ուստի և սովորաբար անհամաձայն կըդրուին ուղղական.

Եփրատ գետոյ. | Ընդ Եփրատ գետով.
Եգար աշխարհին. | Ի Սիոն լեռնէ, ՚ի Հռոմ
Երեզ քաղաքի. | քաղաքէ, յԱյրարատ գաւառէ, ՚ի բարտի ծառոյն.
Ովկիանոս ծովուն.
Քաղդեւ ամաց, ՚ի Քաղդեւ ամեանն. | Օձ մլախինդ արմատն.
Սերկեւիլ մրգոյ, բարտի ծառոյն. | Եղեւին ծառոյ. մայր փայտիւք. բուրեղ և դաշխանակ և սարդիոն ականք.
Օսեխ լերամբ. | Գողեցար ոսկեմնա երգով։

404. Բայց համաձայն ալ կ'ըլլան.

Սեփարուինայ քաղաքի. | Ի Սինէ լեռնէ.
Ջէկանի ամեան. | Յորդանանոյ գետոյ.
Ի Հիդասպաւ գետովն. | Սարոյց ծառոյ։

405. Երբեմն մարդու անուններն ալ անհամաձայնՙ ածականի պէս առաջ կըդրուին.

Սանատրուկ արքայի. | Յօգոստոս կայսերէ.
Յուլիոս կայսեր. | Յաղեքսանդրոս դարբնէ.
Բակուր բդեշխի. | Ի Քանան մանկանէն.
Աշխէն տիկնաւ. | Արտեմիս դից։

406. Տեղի և իրաց անուններն երբեմն եւս ալ կը դրուին անհամաձայն. Քաղաքին Սեփարուիմ, լերինն Կաւկաս, գետոյն Ախուրեան, ամսոյն Ադար, ՚ի քաղաքին Երուսաղէմ, ՚ի լերինն Սիոն, ՚ի լերինն Թաբոր, յամենայն Եղիան։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ ԴՈՅԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

407. Ածական անունը (9) աշխարհաբառ լեզուի մէջ միայն առաջ կը դրուի, գրաբարին մէջ առաջ ալ ետեւ ալ. Մեծ ծառ, ծառ մեծ. արդար այր, այր արդար.

408. Հասարակ անուն ածականները անմիջապէս դոյականէն առաջ որ դրուին նէ, ամենեւին չեն հոլո[վուիր] ձայնիր անոնց հետ, ոչ հոլովով ոչ թուով. այս ինչ չե[ն] հոլովիր անոնց պէս, հապա ուղղական կը մնան. ինչպէս.

Եզակի	Յոգնակի
Մեծ ծառ.	Մեծ ծառք.
Մեծ ծառոյ.	Մեծ ծառոց.
Մեծ ծառով.	Մեծ ծառովք.
ի Մեծ ծառոյ.	ի Մեծ ծառոց.
զՄեծ ծառ.	զՄեծ ծառս.

Եզակի	Յոգնակի
Արդար այր.	Արդար արք.
Արդար առն.	Արդար արանց.
Արդար արամբ.	Արդար արամբք.
յԱրդար առնէ.	յԱրդար արանց.
զԱրդար այր.	զԱրդար արս.

409. Ածական անհամաձայն կ՚երթան շատ անգ[ամ] թ[ե] եւ միջանկեալ բառով հեռացած ըլլան դոյականէն, [...] շատ հեղ կ՚ըլլայ.

Աշխարհական սրտահեալ մխիթարի ․
Հաստատեալ մխիթարեալ ընտելեան ․
Ընդունեն եւք մանաւանդ ատենի ․
Օտարոտին 'ի չարեաց գմեղաւորին ․
Աշխոյն կարօտանամք բանից ․
Պղծալից խորհրդոց չըմխանք ․
Բազում ծնանիցին նոքա որդիք ․
Բազում անձք ատտերս ․

410 ․ Բայց շատ հեղ ալ կըհամաձայնին մերձաւո-րներուն , մանաւանդ հեռու ընկածներն , որ աշխար-հաբարին մէջ բնաւ չըլլար ․ ինչպէս ,

Եզակի	Յոգնակի
Մեծ ծառ ․	Մեծ ծառք ․
Մեծի ծառոյ ․	Մեծաց ծառոց ․
Մեծաւ ծառով ․	Մեծօք ծառովք ․
'ի Մեծէ ծառոյ ․	'ի Մեծաց ծառոց ․
զՄեծ ծառ ․	զՄեծ ծառս ․

Եզակի	Յոգնակի
Արդար այր ․	Արդար արք ․
Արդարոյ առն ․	Արդարոց արանց ․
Արդարով արամբ ․	Արդարովք արամբք ․
յԱրդարոյ առնէ ․	յԱրդարոց արանց ․
զԱրդար այր ․	զԱրդար արս ․

Ուրախ ծնունդ է ձեզն արին Աբրահամու ․
Նաջէ եւ փառաւոր Թադէոսի ․
Անձանն եւ հարազատ եւ ամենապայծառ խորանաւն ․
Անձանձնոյն եւ անբաւ խնամոցն ,
Ի պտղոց եւ 'ի նորաձայն բանից ․
Փոխեսցելոց 'ի բարեկամութեան եկեղցին առաջնոր-դեաց արդարոյն ․

Երկնաւորին վերակոչեաց հրաման արքային,
Հրաշափառափառնիւ պարտ էր անցանել քանիւ,
Ի Քաղաքարաց աստի քերթմանց.
Ի գաղղիացն թափել զինքն Բոլոնայ.

411. Նոյնպէս տեսար, անմիջապէս մօտիկները համաձայնին ալ նէ՝ վերջահոլովներուն միայն կըհամաձայնին, և ոչ յոգնակի նախդրիւ հոլովներուն, այս ինքն յոգնակի ուղղականին, հայցականին և նախդրիւ տրականին. զի անմիջապէս մօտ որ ըլլան՝ չըսուիր սովորբար Մեծք ծառք, արդարք այր, զմեծս ծառս, յարդարս արս.

412. Բայց հեռու խնողներուն՝ ասոր ալ կ'ըլլայ խոտփայելչաբար. Նոյնպէս,

Երկու ահեղ թագաւորեալք աներևոյթ Հրեշտակք,
Մեծամեծք և պատուական արքայք.
Եւ այլ ևս քաղաքք որ 'ի սոյն յարկին բանք.
Արձակել 'ի վերայ նոցա նորափորձս լի բարկութեամբ փառաց անծանօթս.
Օրհնել ընթերցն և զգեղեցիկ անօթն տարայք.
Ճարեցէք հիւսեալ 'ի ձէնջ արս եօթն,
Բաղանս քաղցրաբերս և գինեբերս 'ի նոսա անկեալ հաճէսս.
Ի քաղաքս և 'ի ղանաղանս բաժանին անասուն և էրք.

413. Գոյական դերանուններուն ածականը մէկ համաձայն գնելու է հոլովով ու թուով. Մ ըսկեցէք ինձ. փրկելոցս մեզ. զանարս զմեզ. զկորուսեալս զմեզ. զօտարացեալքս զմեզ (355).

414. Բայց չորս թուական անունները, դ, երեք, երեք, չորք, և միջակ անուններն երկոքեան, ամենեքեան, քան կամ էնչ, որ, ամ, ոք, և ածական դերանուններն և դերանուանական ածականներն, անմիջապէս առաջ ալ որ դրուին նէ, սովորաբար կըհամաձայնին հոլովով ալ թուով ալ, շատը նախդրիւ հոլովներուն ալ. Նոյնպէս Մէկ առն, 'ի միում աւուր, 'ի միջէ մարդոյ, երկո

ատրց, երկուս ամս, երկուք և երիք վկայք. 'ի չորից ծագաց. զերկոտասան որդիս. ամենեքեան ծերքն, ամենեցուն բնակչաց. առանց երից միջնորդի, մի եւեթ սառափք. որով հրով, յորմէ արարչէ, որոց անասնոց. 'ի յամենքէ արարչէ, ամենք ամք, զամենս եղբարս.

Չորս աւուր, այգոյ ճնորհի, այսու օրինակաւ, այնց ժամանակաց. 'ի սմին աւուր, նովին հան նովիմբ անուամբ, նորիմբք պարծանօք.

Խմոյ խնամոտութեան, քում հրամանի, քով հան քոյով ձեռամբդ, 'ի քումմէ ձեռանէ. խմոյ բանից, 'ի ձերոց ազգականաց, նորայոյն ախտից.

Բայց բանի մի հարկաւոր գիտելիք կան.

415. Երկուքն ուղղական, եղանի կ՚ըլլայ Երկու որդիք, երկու ամք, երկու պարտապանք. չէ թէ երկուք որդիք.

416. Միջակ անունը որ՝ նախդրիւ հոլովի մտա չհամաձայնիր, հապա միայն հեռու, ինչպէս ամէնքը. Ամենեանքն, զոր օրէնս. որ մեծատունք, զոր չարիս. — Օրս հիւսեցից չարս և տոդս բանից. — Եւ ամենեւին գոյականէ եւեւ չըլլուիր.

417. Այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն դերանուններուն կարճ՝ նախդրիւ հոլովները չեն բանիր մտա. չըսուիր Այսք բանք, զայս բանս. նոյնք բանք, զնոյնս բանս. հապա կ՚ըսուի Այսոքիկ բանք, զայսոսիկ բանս, նոքին բանք, զնոսին բանս. Հեռու ըլլանն է, կ՚ըսուի. Այնք ելին լեալ յաջողառաց. զայսն ես առնոյ. զնոյն նկատելով ներդարանս.

Իսկ վերջահոլովներուն, ինչպէս ըսեր ենք 'ի 128, սովորաբար կարճերն առաջ կըբանին, երկանները ետքը. Թէպէտ երբեմն ընդհակառակն ալ կ՚ըլլայ. ինչպէս,

Յայսմանէ տեղւոջէ, այսոցիկ տարակուսանաց, այնոցիկ մարդկան, յայսցանէ 'ի գործոց. —

Ընդ այդր, ուխտիս այսմ, 'ի տանս յայսմ, տեղւոյն այնմ, 'ի տեղւոջն յայնմ, տեղեաց այնց մարդիկն, զարսն զայնս, յաւուրսն յայնս.

Նաև սոյն, դոյն, նոյն, ինչպէս նաև սորա, դորա, նորա,
վերջահօդով՝ միշտ առաջ կըդրուին, ամենևին դոյական
եան չեն դրուիր.

418. Իմ, քո, քոյ, մեր, ձեր, իւր, սորա, և այլն, դերա
նուանական ածականները նախդրիւ հոլովներուն՝ միայ
թէ որ առաջ դրուած ու հետու ըլլան նէ, և գխոր
յօդ ունենան նէ կըհամաձայնին. Ինչ զիւրան խրատ
ով որդիս. զքոյին խոհերս. Իմոյինքն գալոց են այդ
Նաև մեա՝ չեն համաձայնիր ամենևին, ոչ առաջ ոչ ե
քը, հապա էական գերանունի սեռականի պէս կըն
նան. նոյնպէս երբեմն վերջահօդիւն հետ ալ. Ռանք
քո էած քոյ բանք, բանք մեր, ձեր բանք, զբանս իմ
զբանս իւր. — Ընդ իմ ձեռամբ, քո ձեռամբդ, մ
թագաւորի, մեր կենացն, նախնոյն ձեր հօր, իւր մարմ
նոյն, իւր գործոյն. — Յետ երթալոյն իմ, զօր
թեամբ քո մեծաւ, հօր իւր, ցաւոց իմ, հաւատոց
ձեր, ՚ի չարեացդ քո.

419. Իմն, ինչ յոգնակի չունենալուն, թուով չ
կընար համաձայնիլ, միշտ յոգնակիի քով ալ եզա
կըդրուին. Բայց շատ հեղ հոլովով ալ անհամաձա
կըդրուին, առաջ ալ ետև ալ. Աշխուականի իմն ցա
կալ, բարկութեամբ իմն, ընդ պատեհիւք իմն, ու
իմաստութեան ինչ, յետ աւուրց ինչ. Իրօք ինչ.

Բայց առաջ որ դրուին նէ, խօսքի սկիզբը միայն չ
դրուիր, իրենցմէ առաջ բառ մը կ'ուզեն.

Մեծ իմն անուն.	Նման ինչ շնորհօք.
Աշխուժեաւ իմն յարմա-	Բազում ինչ աւուրց.
րութեամբ.	Ի ինչ և այլ խորհուրդ
Օտարոտի իմն դէմ.	Սենեկք ինչ կերակուր.
Ահ՝ իմն աղետաւորանի են	Մի ինչ վնաս առնել.
ցանկացեալ.	Յորժամ ինչ մեղաց պ
Փոքր ինչ դատաստան.	ատհէ.
Սակաւ ինչ ժամանակի.	Ոչ թէ ինչ պատճառ

...սատ կարծելին.
...ւ ինչ համեմատութիւն
...ու գոյ 'ի նոսա.

Ի վեր ոչ ինչ բանի.
Վասն ինչ պիտոյից.
Նա ինչ ունել ոչ ունելին.

420. Սէ. Երբեմն, ո՛ր հարցականը, այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն, ընդհանուր կանոնին պէս (408) անհամաձայն ալ կըդրուին երբեմն առաջ.

Սի բանիւն, մի ունել, 'ի
մի բանէն.
...ջկու անուց, երկու ընկե-
րօք, երկու իրօք.
Արծուով, որ աչօք, յոր ազ-
գէ, որ մեղաց.
Այս նշանի, յայս լերին,
այս օրինակաւ.
Այն ժամու, յայն աւանն,
այն երեսուն արամբ, յայն
կողմանէ.

Այս բանք, այս բանիւք.
Այն արք, այն արանց, այն արամբք.
Զայդ նշանդ, յայդ տե-
ղիդ, յայդ գործս.
Սոյն և այսր իրի, 'ի սոյն
աւուր.
Ի նոյն ժամանակի, նոյն
շաւղօք, 'ի նոյն հօրէ, սոյն
խորհուրդք, նոյն բանքն,
'ի նոյն գործս.

421. Նոյն ինքն մէկտեղ մէկ ածականի պէս որ բանի
...է, կրնայ համաձայնիլ ալ՝ չհամաձայնիլ ալ.

...ովին ինքեան հիւանդին,
...նովին ինքեան Քրիստոսի.
...յն ինքն տեառն, նոյն
ինքն փրկչին անուամբ.
...նոյն ինքն 'ի վերայ այ-
...րին. — այս ինքն 'ի վերայ
...նոյն ինքն այրին.
...յն ինքն յինէն խաղա-

լով մատամբն. — այս ինքն
նովին ինքեամբ մատամբն.
Ի նոյն ինքն յԱստուածոյ.
Ի նոյն ինքն 'ի ճշմարտացն.
զնոյն ինքն զքահանայսն.
Զնոյն ինքն կեանս. զնոյն
ինքն զօրէնս.
Զնոսին ինքն զկառսն.

422. Ամէն ածական՝ գոյականէն ետքն որ դրուի
..., ամբողջաբար միշտ կըհամաձայնի հոլովով ու թուով.
...խըրև հոլովներուն ալ. ինչպէս,

Եզակի	Յոգնակի
Ծառ մեծ.	Ծառք մեծք, մեծամեծք.
Ծառոյ մեծի.	Ծառոց մեծաց.
Ծառով մեծաւ.	Ծառովք մեծօք.
'ի Ծառոյ մեծէ.	'ի Ծառոց մեծաց.
զԾառ մեծ.	զԾառս մեծս, մեծամեծս.

Եզակի	Յոգնակի
Այր արդար.	Արք արդարք.
Առն արդարոյ.	Արանց արդարոց.
Արամբ արդարով.	Արամբք արդարովք.
յԱռնէ արդարոյ.	յԱրանց արդարոց.
զԱյր արդար.	զԱրս արդարս.

423. Երբեմն անհամեմատն ալ կ՚ըլլայ որ և իցէ հասարակ ածականը, մանաւանդ անցեալ դերբայն. Ա-րոյն հոգևոր, արեան քոյ սուրբ, տանն արքունի, սկզ-ումեմն փայլրագ և անձոռնոյ. հրամանաւ արքունի, պսակաւն փշեայ. 'ի տանէ Թորգոմականն կամ Թորգոմեան 'ի վերին իմաստութենէն 'ի սուրբ և 'ի խաղաղարար 'ի մէջ այդչափ վկայից բազում. երկու մասամբք՝ ոտ-կար և զօրաւոր. 'ի զօրացն արքունի, 'ի բանից ան-Յուդայ 'ի զօրեղ և 'ի գեղեցիկ. 'ի տեղւոջ մի սուրբ 'ի դրախտին եդեմական. գազանք ինչ անհնարին, ժա-հարուստ, բանք սուրբ. բազում մնաք գնացին յա-խարհի՝ հոգևոր և մարմնաւոր. զանգակս ոսկի, փայ-եղևնեայ, 'ի վիշապ մեծ, զօրս կուտէր բազում յա-օրինակս բազում, զամենայն բլուրս բարձր, չարիս մե-ծամեծ, ձկունս սակաւ ունէին, գրաստս պատրաստ-կան, արդիւնս բաւական, զայսմն ախղծ, զպարգևս ա-քունի, բազում կազմուածս ոսկեղէն և արծաթեղէն

Ի վերայ աշխարհիս Սատուրական կոչեցեալ ։
Ըստ առակաւոր բանին՝ ասացեալ 'ի դէմս հօր ։
Մարդոյ որսացելոյ և ախտիւ գերեալ ։
Ի տեղւոջ միոջ ուժգին ամրացեալ ։
Բազում ազգք ընդ քեզ հեծեալ յերկիւղս ։
Ոսկեհուռն հանդերձից ընդելուզեալ մարգարտիւ ։
Հարճիք զամենայն քաղաքս ամրացեալ ։
Նաւս երկուս եղբարս արկեալ ուռկան 'ի ծով ։

424 . Քանիկ ալ թուական անունները , Մի՞ հը՝ մի-
ակը , և ածական դերանուններն ալ կ'ըլլան երբեմն .
Յետ տարւոյ մի , աւուրց հինգ , արանց եօթն , ամաց
յիսուն և ութ , լերց հարիւր , ասպարիսօք հինգ , օ-
րիւք հնգետասան , դրամք հարիւր և քսան , յաւուրց
քառասուն—Միայնաւորի մի , կնոջ մի այրւոյ , զծառով
մի . — Բանիս այս , ծերոյն այն , 'ի ժամանակին յայն ,
գեղովս այս հոգևորաւ , 'ի բանէդ յայդ , յընչիցն յայն ։

425 . Յետադաս գոյականէն առջը շաղկապով կա-
պած ածական մ' ալ որ դրուի , նախադասին պէս ան
ալ շատ անգամ անհամաձայն կըդրուի .

Ըստ հոգևոր մասին և ըստ մարմնաւոր ։
Ոչ սակաւ պատուոյ նշանակ է , այլ մեծ և բարձ-
րագոյն ։
Եւ անտի տասն բանի տեղեկացեալ , կամ ևս ա-
ւելի՝ քսան ։
Հանդերձ անմռաց անուամբ և հռչակելի ։
Օյինն ժամանն կամ զատան ։
Յամենակալ տեառնէն և յամենակարող ։
Ի զինուորական կարգէ և յաշխարհական ։
Դաւիթ 'ի կրօնաւորական կարգէ և Սարգիս յաշ-
խարհական ։
Բազում են մեզ բանք և դժուարապատում ։
Դժնդակ վարուց և աղտեղի ։
Ընխարգախս մարդկան և պարզամիտ ։
Ընչափ գնոց զգեօղն վաճառեցէք . — այս այնչափի

Հեշտալուր բանիւք և քաղցրալից ։
Մարդկեղէն խօսք, և ոչ աստուածային ։
Խնամալիքս՝ հոգեկան կրիւք միայն, և մարդիկ՝ հոգեկան և մարմնական ։
Հանդերձ չորիւք բիւրուք և աւելի ։

426 . Շատ գոյականներու, հասարակ անուններն են, ամէնը մէկտեղ մտածելով՝ եզակի կըդրուի շատ անգամ ածականը, թէ և ետև դրուի . եւս առաւել թէ որ նշանակութիւննին ալ մօտ է իրարու .

Բազում ցնծութեամբ և ուրախութեամբ ։
Բարկութեամբ և սրտմտութեամբ և զայրացմամբ մեծաւ ։
Անչափ հացիւ և ջրով ։
Երկիւղիւ և խռովութեամբ բազմաւ ։
Ընդ որթով և ընդ թզենեաւ իւրով ։
Զմարմին և զարիւն իւր [illegible] կամ [illegible] ։

Բայց ամենուն վրայ շատ շատ որոշ հասկցընել պէտք ըլլայ նէ, յոգնակի ալ կըդրուի .

Փոխառուի և փոխատուի 'ի մի վայր հասելոց ։
Ըն զարծաթ և զոսկի [illegible] 'ի գանձ տան տեառն ։

427 . Իսկ թէ որ շատ գոյականները յատուկ անուններ են, սովորաբար յոգնակի կըդրուի յետադաս ածականը .

Սաւուղ և Յովնաթան սիրելիք ։
Գաբրիէլ և Միքայէլ մեծք ։
Եզրայ և Նեեմիայ առաջնորդք 'ի Բաբելոնէ ։
Ղուկասու և Մարկոսի աւետարանչացն ։

Նախադասն եզակի ալ կըդրուի . Սրբոյն Պետրոսի և Պօղոսի . Զօրաւորն Աբրահամ և զՂովտ ։

Իսկ յոգնակի առաջ դրուի նէ, բացայայտելինչ հակրկնանի (400) . Նահապետացն Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ ։ Երկոքեան սրբոցն Պետրոսի և Պօղոսի ։ Մեծազօրացն [illegible] և [illegible] ։

428. Ներգական գոյականներուն կամ եղակի ձայ-նով յոգնակիններուն՝ շատ անգամ եղակի կրկնուի ա-ծականը, թէ և հոլովով համաձայն.

Ի հարուն եղելոյ աւե-րածոյն.	Այրն մարդկանէ. —
	Փառք բազում.
Ցրուորիս կենաց.	Արհաւիրք մեծ. օրէնք աս-տուածայինն.
Ընդ չորհաց.	
Ընկլուզեալ չարեաց.	Օփառան յաւիտենական.
Մեծաւ փառօք.	Առս անարատ ունել.
Մեծաւ տանջանօք.	Փառացն անցաւորի.
Լացաւ երեսօք.	Փառօք մեծաւ.
Լացաւ աչօք.	Մանկանի մանրիկ.
Ընկլուզեալ կապանաց,	Մարդիկ փափուկ.
աստուծոյ յայնպիսւոյ (33).	Մարդկան եղականի:

Ասոնք ալ որ միջակն, ու ածական դերանուններն, ու դերանուանական ածականները.

Վասն որոյ պատճառանաց, որով կամօք, յորմէ պատճառանաց և իցէ, որում տանջանաց:

Յոր չորհաց, այնմ կենաց, յայսմ կենացս, այսու կենօքս:

Իմոյ յանցանաց, քումդ չորհաց, մերոյ մեղաց, իւրով կամօք, 'ի քումդ խնամոց, աստուծոյ 'ի քոյդ. մեռաւ յիւրում 'ի մեղսն: —

Գտոցս այսմիկ, սանդղոցն այնմիկ, 'ի գիրս յայս-միկ, մեղօքն այնու, մարդկանն այնորիկ:

Ի կապանս իմում, 'ի կեանս քում, 'ի կառս իւ-րում, 'ի մեղս իւրում, մանկութեան իմում:

429. Երբեմն ալ որ և է գոյականներուն ածա-կանն ալ տեսակ թուով անհամաձայն կ'ըլլայ, մանա-ւանդ առաջ դրուածը.

Ըստ առաջնոյ բանիցն · Ընպլխում ձգնութեց ·
Մեծի դրանց · Ողպխում պսակաց ·
Սեւոյ աշտանակաց · Ի փոքուէ կողմանց · —
Ծանրագունի բեռանց · Ընդ մէջ անդամոցն յօշելոյ ·
Խնդրելոյ և յաւէժա- Ի քարանցն հանելոյ 'ի ջրոյ ·
կայ բարութեանցն · Յազգացն հարաւայնոյ ·
Ընպլխւոյ բազմագունդ Ման այնպիսի իրաց փո-
միայնացելոյ · քու ·
Ընպլխում խոնարհացն · Օրօք բազմաւ ։

Ըսանկ ալ որ միջակն, ու ածական դերանուններն ու դերանուանական ածականները ·

Ման որոյ իրաց, որով կամիս պատուհասիք, վասն որո՞յ արդար վաստակոց ։

Ընր պսակաց, այնմ դատաստանաց, զայսու աւուրբք, առ այնու ժամանակօք, յայսմ պատերազմաց, յայնմ ժամանակաց հետէ, յայսմանէ իրակութեանց, յարտաքնոցն յայնմանէ հրամակաց, յայնմ աւուրն ։

Սովին բանիւք, ըստ նմին բանից, 'ի սմին կողմանց- 'ի նմին աւուրս ։

Մերոյս բանից, քում չամ խրում ծառայից, ձերով պատուհասիքդ, յիմմէ ջանից, յիւրում ձեռացն, այս ինչն յիւրոյ (33), 'ի մերում առ- 'ի քում շարագրածուիս, յիւրում ժամանակս—

Բանքս այս, իրքդ այդ, աւուրքն այն, յիշատակօքս այսուիկ, երկոքումբք այսու, թշնամեաց այսմ, զարդ զայդ, զրանմն զայն, յիրս յայ ընդ ժամանակս ընդ այն ։

Նշաւրբք խմով, յոսկերաց իւրմէ, յերկոսին' ձեռս իմում, յարարածն քում, ընդ հարս իւրու

430 · Ըսանկ եղակի կ'երթայ սովորաբար Ը երբոր մօտ ըլլալով համաձայնի (410) ·

Ըմենայնի եղելոյն, ըստ ամենայնի իրաւանց այսր ամենայնի առաքինութեանց, ամենայնի

այգանեօք , այլովք ամենայնիւ վարէն արուեստիւք , յամենայնէ յայնպիսեաց անտի , յայնմ ամենայնէ վնասակար գազանաց ։ —

Դրունք ամենայն , գործքն ամենայն , պատգամքս այս ամենայն . զօրացն ամենայնի , այլոց իրաց ամենայնի . լեռնականօքն ամենայնիւ . զգանձսն ամենայն , 'ի գաւառսն ամենայն , ընդ սուրբսն ամենայն ։

431 . Ընդ հակառակն , գոյական անունները թուական ածականէ ետքն որ դրուին նէ , շատ անգամ եզակի ալ կըդրուին .

Զերկուս բուռնն .
Երիւք հարցմամբ .
Չորք կանգուն .
Յետ հինգ աւուր .
Վեց ամն .
Ի վեց կանգնոյ .
Եօթն ամ .
Զեօթն աղջիկն .
Յետ ութ աւուր .
Ինն այր .
Տասն աւուր .
Տասն բանի .
Ի տասն դահեկանէ .
Զերկոտասան ազգն .
Յիսուն արդար .
Յիսուն արդարոյն .
Քառասուն և միոյ ամի .

Հարիւր ոչխարի .
Չորեք հարիւր և երեսուն ամի .
Հազար ամն .
Երկուք հազարօք հեծեալ սպառազինաւ .
Երեք հազարք այր .
Երից հազարաց ամն .
Ութ հազար հեծեալ սպառազինաւ .
Երիւք բիւրուք վահանաւոր զօրու և չորիւք հազարօք հեծելազօր գնդաւ .
Զերկոսին եղջիւր նորա .
Յերեսին աշխարհն .
Ի չորեցունց կողմանէ ։

432 . Իսկ առաջ որ դրուին գոյականները , յոգնակի կըդրուին , ու թիւերը հինգէն անդին՝ մանաւանդ ինըսկ տասը՝ նախդրիւ հոլովներուն սովորաբար եզակի կըդրուին ։

Արք երկու.
Ամք երեք.
Կանգնոց երից.
Ամք չորք.
Արք հինգ.
Արս հինգ.
Ոչխարք վեց ընտիրք.
Աւուրս վեց.
Ամք եօթն.
Ամս կամ աւուրս եօթն.
Աւուրք ութ.
Աւուրց տասանց.
Ամս տասն.
Տուփք երկոտասան.
Աւուրս քառասուն.
Հեծեալս եօթանասուն.
Խոյք հարիւր.
Լտերս հարիւր.
Ամք չորեք հարիւր և երեսուն.
Ամաց քսան և միոյ կամ քառասուն և միոյ.
Արք իբրև երկու հազար.
Երդս հինգ հազար։

433. Թուերը վերջահոլով եզակի չեն դրուիր՝ ու առաջ ու ետև. չըսուիր Տասին աւուր, տասին աւուրց, աւուր տասին, աւուրց տասին, հապա Տասն աւուր, տասն աւուրց, տասանց աւուրց, աւուրց տասանց։

Մեծ թուերուն՝ կըգտուի ըսուած գործիականը.

Տասն հազարաւ ընտիր ընտիր արամբք.
Տասն հազարաւ զինու ընտիր զօրու.
Երկոտասան հազարաւ մարտիկ պատերազմօղ արամբ.
Զօրիւք բիւրու հետևակաւ զօրու.
Մետասան բիւրու վահանաւոր զօրօք։ —
Ամօք երեք հարիւրով.
Արամբք իբրև վեց հազարաւ.
Համդերձ զօրօք վաթսուն կամ իննսուն բիւրուն։

434. Նախդրիւ հոլովներուն ալ համաձայն կըդընուին մեծ թուերը միայն.

Զօրք հազարք դռնապանք.
Զօրք բիւրք մատակ ձիք.
Երկուս հազարս մարս.
Երիս հազարս տաղանդս ոսկւոյ.
Զօրս հազարս արս սկայեանս։ —
Տուփք ոսկիք երկոտասանք.
Քաղաքք երեքտասանք.
Ազգք չորեքտասանք.

Մեք վեց հարիւրք.	Չարամանդս յիսուն.
Ձիաւոր հազարք.	Աշս երկուս հազարս.
Մեք հազարք երեք հա-	Ըրս երիս հազարս.
րիւրք.	Օրինակս քսան և երկու
Ձիաւորք երեք հազարք.	հազարս.
Օտիման երկոտասանս.	Հեռեակս հազարս հա-
Ագինս երկոտասանս.	րիւր քսան.
Հարս քառասունս.	Դահեկանս երկուս բիւրս:

435. Շատ անգամ ածականի տեղ գոյական մը դրուի սեռական՝ յատկացուցչի պէս.

Այսպէս ոսկւոյ և արծաթոյ. — ըսել է ոսկեղէն և արծաթեղէն:

Մեք զօրութեան. Նահատակք քաջութեան. — ըսել է զօրաւորք, քաջք:

Նշկիր բարութեան. Հարուածք անբժշկութեան. — ըսել է բարի, անբժշկելիք:

Պարիսպք բարձրութեան. Աթոռ բարձրութեան. — ըսել է բարձր:

Այր գարշութեան. Խունկ անուշութեան. — ըսել է գարշելի, անոյշ:

Բուն թանձրութեան. Տկարութեան միտք. — ըսել է թանձր, տկար:

Լօղ մոռացութեան. Մեծվայելչութեան փառք. — ըսել է մոռացկոտ, մեծավայելուչ:

Վէմ անշարժութեան. Աման կնչ մորթոյ. Փո-փոխմանն անուն. — ըսել է անշարժ, մորթային, փոփոխեալ անունն:

Հօտք բազմութեան այծեաց սեւութեան՝ յօղխ դարձեալ սպիտակութեան. — ըսել է՝ բազում հօտք սեւ այծից յօղխ սպիտակս:

Գործք բարեաց. Գործք յոռութեանց. — ըսել է բարի, յոռի:

Օրինդ իրաւանց իցեն այսպիսի իրք. — այս լինքն իրաւացի:

Նա քեզ 'ի պէտս արկանել զչափով հանդերձն և զօգտիցն. — այս ինքն որ չափով է (389), զչափաւոր և զօգտակար։

Միայնութեան հայրենատուր գնացք. — այս ինքն ունայն։

Ոչ յապականութեան սերմանէն, այլ յանապականացուէն. — այս ինքն ոչ յապականացու։

Նոքա զի զեղծանելի պսակն առնուցուն, և մեք զանեղծութեանն. — այս ինքն զանեղծն։

Իբրև զարհամարհ մի և զքամահանաց և զերեքդանդեան 'ի մէջ արկեալ կատէին. — այս ինքն զքամահելի։

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ—ՈՐ·

436. Աս դերանունը շատ տեղ եզակի յոգնակին ձեւով ալ կ'առնուի, մանաւանդ ուղղական ու հայցական.

Դուք որ կանք· բազումք որ ունէին· ամենայն մարդիկ որ ըմպեն.

Որդիքն քո զոր դու սիրեցեր· զգործսն զոր ես գործեմ.

Զամենայն ծառոց՝ որ է 'ի դրախտին.

Զաղբերս ջուրցն՝ որ ելանէ 'ի լեռնոտանէ անտի.

Պղինձ և երկաթ՝ որոյ ոչ գոյ թիւ.

Այնք յորոյ վերայ վկայէ.

Անկողնովքն՝ որով դատապարտեցանն.

Առաքինութեանցն՝ որով փայլեցին.

Զաւելորդացն կերակրոց՝ յորմէ ամենեքին հրաժարեալ էր.

Զամենայն գործս՝ յորում են մարդիկ.

Եկեսցեն աւուրք՝ յորում թողցեն.

437. Աս դերանուան յարաբերած կամ ցուցըցած բանը Յարաբերեալ կ'ըսուի: Առջեւնէն ըսուած ու գիտցուած բանը պիտի յարաբերէ, սովորաբար յարաբերականէն առջեւ կըդրուի, ու իրմով կապուած խօսքին վերջը, ինչպէս տեսար հիմայ օրինակներուդ մէջ.

438. Բայց շատ տեղ ալ առաջ ինքը կըդրուի, ետքը յարաբերեալն ետեւէն կուգայ· ինչպէս,

Վասն զի սուրբ է որ եմուտ անդր տապանակն տեառն. — այսինքն տապանակն որ եմուտ անդր.

Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն Հրէից. — այս ինքն ար-քայն որ ծնաւ.

Որ 'ի ձեռն Հրեշտակաց խօսեցաւ բանն՝ հաստա-տուն եղև. — այս ինքն բանն որ.

Վասն որ 'ի Քրիստոս Յիսուս հաւատոյն. — այս ինքն վասն հաւատոյն որ է (340).

Որ բարւոք վերակացու լինին երիցանց՝ կրկին պա-տուոյ արժանի եղիցին. — այսինքն Երիցունք որ.

Դեմետրիոս և որ ընդ նմա ճարտարք. — այս ինքն և ճարտարք որ ընդ նմա էին.

Երբև լուան որ յԵրուսաղէմ Առաքեալքն էին. — այս ինքն Առաքեալքն որ էին.

Դու որ գործէին զամբարշտութիւն զորդանացն խայտառակեցեր. — զի զորդանայիմն որ գործէին.

Զոր նախնեացն ձերոց մեծաւ աշխատութեամբ գտեալ էր՝ զայ 'ի միում ամի կորոյս զերկիրն ամե-նայն. — այս ինքն զերկիրն ամենայն զոր.

439. Յարաբերական դերանուն որ ըլլայ նէ, շատ անգամ յայտնի չըլլալը՝ զօրութեամբ կ'իմացուի. որ ըսել է թէ յարաբերելի դերանուն մը և յարաբերա-կան դնելուն տեղը՝ միջակ անուն, և որ կըդրուի, որ ինքնիրեն մինակ ան կընշանակէ (125).

Որ այժմս կեամ, ըսել է ես որ.

Որ մեռաք մեղաց, — մեք որ.

Ո՜ հոլովեսդ. Որ ասացանես զընկերն, — դու որ.

Ո՛վ որ պատուհասեսդ, ո՛ որ զպատիժս զայս հի-սեցեր, — ո՛չ դու որ.

Որ 'ի Պեթղ էք, — դուք որ.

Որ ձեզ լսէ. Ա ընակեալ է, — նա որ.

Որ կամին մեծանալ, — նոքա որք.

Նաև ալ հոլովները.

Որով դատիս զընկերն՝ զանձն քո դատապարտես. — այս ինքն այնու որով դատիս. որովք որ ...

Ոչ յանդիմանն առնել կարեն քեզ՝ վասն որոյ այժմ չարախօսեն զինէն. — այս ինքն զայն վասն որոյ. [illegible] ։

Ոչ որում ցանկացեալ էք՝ վաղվաղակի տամ գը-տանել ձեզ. — այս ինքն զայն որում ցանկա-ցեալ էք. [illegible] ։

Որոց ոչ պատմեցաւ վասն նորա՝ տեսցեն, և որոց չիցէ լուեալ՝ ՚ի միտ առցեն. — այս ինքն նոքա ո-րոց. [illegible], և այլն ։

Նշանի որոց ոչ իցէ տեսեալ և հաւատասցեն. — այս ինքն այնոցիկ որոց ոչ իցէ տեսեալ. [illegible] ։

Վնաս ինչ ոչ գտի յառնս յայսմիկ, զորոց դուք չարախօսէքդ զդմանէ. — այս ինքն յայնց զորոց չարախօսէք. [illegible] ։

440. Երբեմն առանց դերանուան յարաբերեալը զօ-րութեամբ կ՚իմացուի նէ, յարաբերականը կամ միջակ-անը ., ոչ՝ կ՚ըլլայ որ ան ծածուկ յարաբերեալ դեր-անուանին հոլովն ինք կ՚առնէ, կ՚ըլլայ ալ որ չառներ ու իր պէտք եղած հոլովը կըգրուի. Ինչպէս երկու-երրորդին օրինակին ալ քովէ քով դրած կըտեսնես.

Որում խնդրէ ՚ի քէն՝ տուր, և որ կամի փոխ առ-նուլ ՚ի քէն՝ մի դարձուցաներ զերեսս. — այս ինքն այնմ որ խնդրէ, յայնմանէ որ կամի. (երկու-կերպը միկտեղ).

Խօսել չհամարձակէին զոր ինչ եղեն. — այս ինքն զայն որ ինչ եղեն.

Առանց նորա եղև և ոչինչ որ ինչ եղեն. — այս ինքն ոչինչ յայնմանէ որ ինչ եղեն.

Դու ոչ մտանես, և զորս մտանեն՝ ընդդէմ կա-ցեալ արգելուս. — այս ինքն զայնոսիկ որք մը-տանեն՝ արգելուս.

Դուք ոչ մտանէք, և որ մտանելոցն են՝ արգե-լուք. — այս ինքն զայնոսիկ որ մտանելոցն են.

Դուք ոչ մտանէք, և որոց մտանեն՝ չտայք թոյլ մտանել. — այս ինքն այնոցիկ որ մտանեն.
Ո՜վ երևելի կացցեն՝ որ անցանեն ընդ ծով նա-ւօք. — այս ինքն այնոցիկ որ անցանեն.

Պողացեալ վասն որոյ գաղտն արար. — այս ինքն վասն այնր զոր.
Վասն որ ասէին թէ, և այլն. — այս ինքն վասն այնր զոր ասեան (634).

Վասն որոց առաքեցանն 'ի Յովհաննէ. — այս ինքն վասն նոցա որք առաքեցան.
Վասն որք ոչ կարևոր համարին. — այս ինքն վասն նոցա որք ոչ համարին.

Ամենք յորոց անդն կային. — այս ինքն յայն-ցանէ որք անդ կային.
Առեալ առ մի ոմն որ անդ կային. — այս ինքն յայնցանէ որ անդ կային.

Եւ առ յորոց ածէրն ձեռամբ խորով պատարագս. — այս ինքն յայնցանէ զորս ածէր.
Որոշումն արտաքոյ բնութեան՝ շունս գործէ յոր-մէ բաժանեցաւ և առ որում բնակեաց. — այս ինքն զայն յորմէ, և զայն առ որում.

Ի գարշիս յումեքէ յորոց արարեր. — այս ինքն յումեքէ յայնցանէ զորս արարեր (394).
Կողոպտեցին հանին և ոչինչ թողին զոր ընդ խորն ունէր. — այս ինքն ոչինչ յայնցանէ զոր ընդ խոր ունէր.

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԴԻՄՈՐՈՇ ՅՕԴԵՐ — Ս. Դ. Ն

441. Աս յօդերս, ինչպէս ըսինք ու ցուցըցինք (140), քերականներու ուժ ունենալով՝ կ'որոշեն յայտնի կ'ընեն անորոշ եւ անյայտ անունը. ս ու դ, էս, դաս, էմս, այդ, այս, այդ նշանակելովը կ'որոշեն. իսկ ն, նա, այն նշանակելէն 'ի զատ, յատուկ որոշող ու յայտնի ընող յօդ ալ է, եւ կըդրուի ան անուան՝ որ առաջուց յայտնի է կամ խօսուեր է վրան. կամ թէ եւ առաջ չէ խօսուեր նէ վրան, բայց մէկ կերպով մը որոշուած ու մասնաւորուած է։ Ինչպէս, անյայտ եւ անորոշ ծովի կամ հացի ու ձկներու վրայ խօսուի նէ, կ'ըսուի.

Ամենայն ուխք 'ի ծով գնան եւ ծով ոչ լնու։

Ոչ գոյ մեր աւելի քան զհինգ նկանակ եւ զերկուս ձկունս։

Բայց երբոր մէկ մ' առաջուց խօսուած կամ գիտցուած ծովին ու հացին ու ձկներուն վրայ նորէն խօսուի նէ, կ'ըսուի.

Զինչ արասցուք քեզ եւ դադարեսցէ ծովս 'ի մէնջ. առէք ընկեցէք զիս 'ի ծովդ, եւ դադարեսցէ 'ի ձէնջ ծովդ. եւ առին զՅովնան եւ ընկեցին 'ի ծովն, եւ դադարեաց ծովն 'ի խռովութենէ իւրմէ։

Առեալ զհինգ նկանակն եւ զերկուս ձկունսն օրհնեաց։

Անանկ ալ անորոշ ու չմասնաւորուած մէկով կ'ըսուի.

Հոգի սուրբ Աստուծոյ գայ 'ի քեզ։

Որդի Աստուծոյ զանձն իւր անուանէ։

Իսկ որոշեալ ու մասնաւորած մարդով, թէ և առաջ չէ խօսուեր վրան, կ'ըսուի.

Սուրբ Հոգին խրատութեան փախիցէ 'ի նենգութենէ։

Որդին Աստուծոյ եկն և ետ մեզ միտս։

Նա օձն էր իմաստնագոյն քան զամենայն գազանս. — այս ինքն օձը, օձ գազանը։

Յառաջնում ամին Կիւրոսի արքայի Պարսից. 'ի կատարել բանին տեառն 'ի բերանոյ Երեմիայի մարգարէի, զարթոյց տէր զոգին Կիւրոսի թագաւորին Պարսից։

Ի սկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր բանն. — առջի բանն որոշուելու և մասնաւորուելու համար ունի ն. իսկ ետևի երկուքը կը նշանակեն այն բանն։

442. Ինչպէս 140 թիւն ըսուածէն յայտնի կ'ըլլայ, յօդը շատ անգամ բառի մը վրայ դրուելով զօրութեամբ մէջ կըբերէ դերանուն մը, անուն մը, ինչպէս նաև բայ մը. ինչպէս,

443. Դերանուան ցուցնող յօդ.

Ընկալ զփոքրս 'ի տկարէս, և շնորհեա զմեծդ 'ի հզօրէդ. — այս ինքն զայս իմ փոքր յինէն 'ի տկարէ, զայդ քո մեծ 'ի քէն 'ի հզօրէ։

Տեսանեմ զմարդիկս զի շրջին. — այս ինքն զայս մարդիկ որ աստ մօտ են։

Արքայդ Արտաշէսի. — այս ինքն դու արքայ [illegible] դա արքայ։

Զայն կերակուրդ. — այս ինքն զայն կերակուր քո

Ի բոլորեսին յայտնիկ թուղթն. — այս ինքն յայտնիկ թուղթս նորա, իւր։

Աստուծոյն, աստուծոյքն. — այս ինքն աստուծոն, այն որ աստուծոյ է, անոնք որ աստուծոյ են։

Մաքսաւորն և ձկնորսն և առանց դպրութեանն . — այս ինքն այն որ առանց դպրութեան է կամ էր ։

Մարմնովն, հոգւովն . — այս ինքն այն որ մարմնով է, այն որ հոգւով է ։

Ոչ 'ի մէնջս կամ 'ի մէնջն, առ 'ի ձէնջն . — այս ինքն այս որ, այն որ 'ի մէնջ է, 'ի ձէնջ է ։

Զոր արար Դաւիթ յորժամ քաղցեաւն և որ ընդ նմայն էին . — այս ինքն քաղցեաւ ինքն և որ ընդ նմայն էին ։

Ոչ այսպէսն՝ յոյն և ընդ պատճառաւ է . — այս ինքն այն որ ոչ այսպէս է ։

444. Ընդ յաջորդող յօդ .

Եթէ ընդ փայտ դալար զայս առնեն, ընդ չորն զինչ լինիցի . — այս ինքն ընդ չոր փայտն ։

Աշակերտքն Յովհաննու պահեն ստէպ, և քոյքդ կամ քոյդ ուտեն և ըմպեն . — այս ինքն քո աշակերտքդ ։

Այս առակ և դատաւորին . — այս ինքն դատաւորի առակն ։

Ի բարկութիւն որ գրեալ է 'ի գիրս, որպէս Մովսէսին . — այս ինքն որպէս Մովսէսի բարկութիւնն ։

Այս է քաւութիւն մեղաց մերոց, և ոչ եթէ մերոյն միայն . — այս ինքն մերոց մեղաց միայն ։

Ընդէր ոչ բովանդակեցէք զաւուր աղիւսոյն ձերոյ որպէս յերէկն և յեռանդ՝ և զայսր աւուրդ . — այս ինքն և զաւուրդ այսր աւուր ։

Բարեաց գործողքն պսակին, չարեացն՝ 'ի հուրն անշէջ մատնին . — այս ինքն չարեաց գործողքն ։

Եւ էր հաւասար պարզաբար գնալն և այնպիսի պատճառաւն . — այս ինքն այնպիսի պատճառաւ գնալն, երթն ։

445. Նայ ցուցնող յօդ.

Պաշտեցից զքեզ որպէս և Դաւիթն. — այս ինքն որպէս և Դաւիթ պաշտեաց։

Զգործ տեառն գործէ որպէս և ես. — այս ինքն որպէս և ես գործեմ։

Ելից և արարից որպէս միշտն. — այս ինքն որպէս միշտ առնէի, արարի։

Զառնելն և զոչն. 'ի բառնալն և յոչն. — այս ինքն զոչ առնել, յոչ բառնալ։

446. Շատ անգամ մէկ անունի յօդն՝ իրմէ առաջ դրուած ածականին, յատկացուցչին, բացայայտչին, խնդրին ու մակբային վրան կըդրուի. ինչպէս,

447. Ածականին վրայ յօդ.

Կորուսեալս հոգւոյ.	Ներկեանն ցնծութեանց.
Կարօտս անձին.	Ճշմարիտքն երկրպագուք.
Ահաւոր և մեծս արարածոց.	Երկուցն եղբարց.
Ամենակալդ մեծանունդ տէր	Ի չորիցն հիւթոց.
Ով քաջդ խոհեմք.	Յիմաստս անձին.
Աշխարհականդ գոհրամանաց	Մեծս բանից. քոյովդ բանի
Միածինն որդի.	Անումդ կուսութեան.
Զհինգն ես փեղկ.	Ի քումդ լրութեան.
Ի ծայրածաւալն ծովէ.	Ի սրբումն որդւոյ։

448. Յարակցականին վրայ յօդ.

Զսրբութեանն օրէնս.

Զինչ օգտեցուցանէ տմնոցն լուսաւորութի
զհասարակացն անտեսութիւն.

Զիւրեանն սպանանէ զփեսայ.

Զնորանն հաստատութիւն։

449. Բացայայտչին վրայ յօդ.

Աշխարհական անուն՝ ՚ի Հելլենացի լեզուէ է.
Դկլաթն գետոյ.

Ի Սինն անապատէ.
Զկուաշն աւան.
Հայլգ անուն՝ մի է։

450. Խնդրին վրայ յօդ.

Նմանութիւն Աստուծոյ է սուրբն և արդարն գոլ հանդերձ խոհեմութեամբ. — այս ինքն սուրբ գոլն և արդար գոլն։

Զինչ իցէ ՚ի մեռելոյն յառնել. — այս ինքն յառնելն ՚ի մեռելոց։

Ընկեցիկն առնել զնա. — այս ինքն յառնելն ընկեցիկ։

Չարն ՚ի չարն գործելոյ առնու զանուն. — այս ինքն ՚ի չար գործելոյն։

Ի բարին խօսել և ՚ի չարն. — այս ինքն ՚ի բարի խօսելն և ՚ի չար խօսելն։

Յետ այնչափ ուղղութեանն գործելոյ. — այս ինքն յետ գործելոյն այնչափ ուղղութեանն։

Վասն Քնախիքայ Նորեւաւն անուանելոյ. — այս ինքն անուանելոյն Նորեւաւ, Նորեւելի։

Զանձնէ անփոյթ առնել ՚ի մարդոյ առիւծդ եղելոյ. — այս ինքն եղելոյդ առիւծ։

Յինէնս գործեցելոց. — այս ինքն գործեցելոցս յինէն։

Յորժամ յիս խորհրդոց լինիք վերահասու. — այս ինքն խորհրդոցս որ յիս (389)։

Յաղագս առ մեզն գթութեան. — այս ինքն գթութեանն որ առ մեզ։

451. Մակբային վրայ յօդ.

Վաղն առնելով. ցանգն հայելով. — այս ինքն վաղ առնելովն, ցանգ հայելովն։

Զկարին խակ զօր շարժեալ. — այս ինքն զօր զկա-րի խակ շարժեալն։

Միաւանդամն գաղատեան դատաստան. — այս ինքն միաւանդամ գաղատեանն։

Զանդն աւուրս. անդն իրաց. — այս ինքն զա-ւուրսն որ անդ, իրացն որ անդ։

Զայն եւ կազմէ՝ զմին կարծել զու Թշնամիս. — այս ինքն զմի կարծելն։

Քանի այլ (տես 447) յատուկ անուններուն սովորաբար նախադաս ածականին կցորդուի յօդը.

Մեծն Պաւղոս.	Նորն Երուսաղէմ.
Քաջն Վաղարշակ.	Իմն Գրիգոր.
Երուանդեանն Տիգրան.	Մերոյն Հայկայ.
Քաջին Հայկայ.	Ընաւան Աստուած.
Բարերարին Յիսուսի.	Մեծին Աստուծոյ.
Զմեծէն Սահակայ.	Ի մարդասիրէն Աստուծոյ։

452. Երբեմն ալ որ և իցէ անուան յօդը՝ ածականին կցորդուի, երբոր զատելով մը կ'անուի.

Ոչ տեառն մեծն և երևելին։

Տէր ամենակալն խնդրեսցէ վրէժ։

Օրհնեցէք զԱստուած բարերարն։

Գոհանայցուք զԱստուած բարձրեալն։

Քաջ մի գիտութեամբ հայոց, և առաւելեալ յունին։

Դարձան արք Իսրայէլի ապստամբեալքն զհետ այլազգեացն։

Բանից խոստացեալ այգեցին։

Յամենայն ազգաց եկելոցն՝ի վերայ Երուսաղեմի

Զայս յայտ առնէ Դաւիթ մեծն։

Նման Բարսեղին մեծին։ Սուրբ էր Վաղար մեանելոյն

Բայց եւս գրուած Թըւի ու դերանուանական ածականներու չըլլար ըսել՝ Եղբարց երկուցն ֊ն երկ-

յանցն, մանկանց եօթանեցունցն, որդի քոյդ, որդւոյ իրումն, բանից խնդա կամ քոյդ. — Հապա ըսելու է Այլարցն երկուց կամ երկոցունց, մանկանցն եօթանեցունց, որդիդ քո, որդւոյն իւրում, բանիցս խնդ, բանիցդ քոյ։

153. Շատ անուններ կան կապուած մէկտեղ որ գրուին, շատ անգամ առջինին միայն դրուելով, երբեմն ալ ետքինին միայն, ամէնն ալ որոշուած կըսեպուին.

Երկուտն և անձրև.
Աղքատն և տնանկ.
Ծանրեցան խեցին և երկաթ.
Ազգն քո և քահանայապետք.
Դպիրքն և փարիսեցիք.
Քահանայապետքն և դպիրք և փարիսեցիք.
Պիղծդ և անուանարկ.
Զպտուղ ցորենոյն և գինւոյ և ձիթոյ և մեղու.
Հօրն կամ մօր.
Ի բերան կործանելոց և թշուառելոց.
Եկացն և պանդխտաց.
Զխուլն և զհամր, զականին և զկոյր.
Ծանրեւոյ զխեցին և զերկաթ.
Զպղինձն և զարծաթ և զոսկի.

Զմեծամեծն և զփոքունս. —
Զբոլոր ուստի ոսկին և արծաթն համանի, — կամ
Զբոլոր ուստի ոսկի և արծաթն համանի.
Բաժանեալ լինելին ոսկերք և մարմինքն.
Զքաղցրութիւն և զաստակութիւնն Աստուծոյ.
Ամ պիղծ և ամենապիղծդ.
Ամ խորք մեծութեան և իմաստութեան և գիտութեանն Աստուծոյ.
Հեզութեամբ և հանդարտութեամբն Քրիստոսի.
Սան հարց և մարցն.
Հրամանն եռ մեզաց և մեզպետացն.
Ապականացու արծաթեղէնօք և ոսկեղինօքն։

154. Երբեմն ալ աւելի կըզդրուի, գոյականին ալ

ածականին ալ, յարակցելոյն ալ յարակցուցչին ալ.

Յարանցս յայսցանէ ելելոցս ընդ մեզ.

Հան զալոց մնեալոց առ քեզ.

Մատուցանել զայն Թագաւորին երկնաւորին.

Ազգայն առաջնոյն.

Ի չարէն որդւոյն սատակեցաւ.

Պատմէր զիրսն եղեալն.

Զաւազանն մեծամեծն.

Զմիջինն այսոցիկ տեսութեանց ընթերցողք ըղ-բանին. —

Տեսիլս Աբելոյս. Ամենայն ժողովուրդն երկրին.

Ի վերայ աշտարակացն քաղաքին.

Զբանակին եգիպտացւոյն.

Որ բառական էր ըսել միայն՝ Յարանցս ելելոց, զալոց մնեալս, Թագաւորին երկնաւորի, ազգայն առաջնոյ, 'ի չարէ որդւոյն, — տեսիլ Աբելոյս, ամենայն ժողովուրդ երկրին, 'ի վերայ աշտարակաց քաղաքին, ըղ-բանակն եգիպտացւոց կամ զբանակ եգիպտացւոյն.

455. Երբոր գոյական մը այս, այդ, այն դերանուանե-րէն եւս զրուի, հարկաւոր չէ միան յօդ դնել. Այս այր, զայն այր, այդր բանի, յայնմ աւուր, այսու օրինակաւ, այդց պարծանաց, յայնց ժամանակաց, այս բանք, այսորիկ բանք, յայդմանիկ տեղիս, յայնմանիկ գործս.

Բայց կրնայ ալ զրուիլ. Այս երանելւոյս, այս թագաւորութեամբս, այս կերպս, յայսմ կենացս, յայսցանէ 'ի գործոյս. յայդմ աշխարհ անուանէդ, զայդ նշանդ. այն բնութեանն, յայն տեղին, յայն տանն, զայն ջուրսն, զայն տեղեօքն, այնմ աւետեացն, յայնմ աւուրն, այնց բանիցն, զայնոսիկ արհաւիրսն.

456. Իսկ երբոր գոյականն առաջ զրուի, սովորաբար միշտ յօդ դնելու է իրեն, մանաւանդ ուղղականին ու հայցականին.

Օրս այս ։	Մատենից գանձուց այդորիկ ։
Աղխս մեր այս ։	Ոսկերքդ այդոքիկ ։
Վարձուորդս քո այս ։	Երգդ այդ ։
Ախիս այսորիկ ։	Ազգն այն ։
Ի սա բանիս մեծի այսորիկ ։	Մարդոյն այնմիկ ։
Ընտանիս այսուիկ ։	Ի սա բանին այնմիկ չարի ։
Արքս այսոքիկ ։	Ազգաւն այնուիկ ։
Արանցս այսոցիկ ։	Արքն այնոքիկ ։
Թաղանդ այդ ։	Արքն այն ։
Թղթովդ այդուիկ ։	Զեռ ամուրն բազմաց այ-նոցիկ ։
Յերգմամբքդ քումովք յայդ-մամբք ։	Յաւուրն յայնմիկ ։

457. Երբեմն առանց յօդ դնելու ալ կ'լսուի, մա-նաւանդ վերջահոլովմունքուն, կամ թէ որ դերանուա-նական ածական կամ յատկացուցիչ ունենայ քովը ։

Յաւուր յայնմիկ ։	Ի զաւակէ քումմէ յայսմանէ ։
Յազգէ յայնմանէ ։	Եղբայր քո այս ։
Ի տեղւոջ յայդմիկ ։	Վարդապետեան քում այսմ ։
Ի ջրոյ յայդմանէ ։	Ծառայից քոց այսոցիկ ։
Ի ժամանակի յայնմիկ ։	Զմարմին մեր զայս ։
Յօրէ յայնմանէ ։ —	Զխորհուրդ քո զայդ ։

458. Դերանուանական ածականներն են, ոյ, և այլն (134) միայն որ ընտրին՝ միշտ յօդով կ'ըլլանին ։ Իմն, իմդ, իմն, զիմն, զիմմն, յիմոյն, քոյդ, քոյումդ, քոյովս, քոյովդ, քոյոցն, 'ի քումմէդ, 'ի քումմէն, 'ի քոյոցդ, մերովս, 'ի մերմէն, ձերդ, զձերն, ձերոցդ, ձերովքդ, ջերն, իւրոցս, յիւրոյն, զիւրան, նորայն, զնորայն, 'ի նորայոյն, նորայովքն, զնոցայն, և այլն ։ Ու ինչպէս տեսար, ամէնքն ալ յօդն առ կ'առնեն անդին նայե-լով և այն զանազանութեանն որ ցուցըցեր ենք 'ի 140 ։

459. Շատ անգամ գլխորոշ յօդերուն տեղը կը-

բանին այսր, այդր, անդր մասնկայններըն՝ պարզ նախդրիւ տրականի հետ, աստ, այդ, անդ՝ նախդրիւ վերջահոլով տրականի հետ, աստի, այդի, անտի՝ բացառականի հետ. որ երբեմն այս, այդ, այն դերանուններուն տեղն ալ կը-բանեն առանց ամէնը, ինչպէս որ յօդերն ալ. այսպէս,

Ի տեղի այսր գալ երթեալ էին 'ի քաղաք անդր, 'ի վաղիւ անդր, յիւրս անդր Չ—ն առ իւրն անդր եկն.	Յազգէ աստի խոտորեցէ յայսմանէ.
Ի դրախտի աստ.	Ի հիւանդութենէ աստի իմմէ յայսմանէ.
Ի ժամանակի աստ յայսմիկ.	Ի մերոց, 'ի քոյոց աստի.
Ի թղթի այդր.	Ի տեղւոջէ այտի.
Ի պարտիզի անդ.	Ի մասանց այտի.
Յազգի անդ իւրում.	Ի քոյոց այտի.
Ի ժամանակի անդ.	Յառնէ այտի յայդմանէ.
Իմ արքայութիւն չէ յայսմ աշխարհէ. եթէ յաշխարհէ աստի էր, սպասաւորքն իմ մարտնչէին արդեօք.	Ի լեռնէ անտի.
Յերդմանէ աստի իմմէ.	Ի սրտէ անտի.
Ի նզովից աստի իմոց.	Ի քնոյ անտի.
Ի ժամէ աստի յայսմանէ.	Յիւրոց, 'ի նորայոց անտի.
	Ի սիրոյ անտի Աստուծոյ.
	Ի նոցա անտի յուսոյն.
	Ի ծմակին կողմանց անտի.
	Ի մեծամեծաց աւազաց քանանացւոց անտի:

460. Յօգնակի հայցականներն ու նախդրիւ տրականները, յօդ որ առնելու ըլլան նէ, անուշութեան համար շատ տեղ իրենց սէն քէ կըփոխեն ըստ 60. ու կ'ըսուի. Զբանքս, զէքս, զանարժան ծառայքս, 'ի ծառայքս, առ փրկեալքս, ընդ հողեղէնքս. — փոխանակ ըսելու զբանսս, զէսս, զանարժան ծառայսս, և այլն. ինչպէս որ կ'ըսուի ալ երբեմն. Զմեզս զայսոսիկ, զէրիս թագաւորս, յիրս յայս, 'ի հարսանիս:

461. Միջակ անունները ըն՝ն, ուղ կամ ս, դ, ու

յարաբերական դերանունն որ, բնաւ ամենևին յօդ չեն առներ․ բնաւ չըսուիր որս եմ, որոյդ, որումդ, որուճ, որուճըն, յորոյն, ուրն, ուրան, ևն. անոնց տեղը՝ ետեւի բային վրայ կըդրուին յօդերը, ինչպէս հիմայ կարգաւ կըտեսնենք։

462․ Թէ որ որ յարաբերականէն ետեւ կամ ով, ո-ք, ինչ միջակ անուններէն ետեւ, կամ անոնց միտքը ունեցող՝ որպէս, որպիսի, որքան, որչափ, ուր, ուստի, յորժամ, երբ, մինչ, ուր, ուրեք բառերէն ետեւ՝ դիմաւոր բայ մը ըլլայ նէ, այն բայը դիմորոշ յօդ կ՛առնէ շատ անգամ, ու ես, դուն, նա, այս, այդ, այն դերանուններուն, կամ ասոր, ատոր, այսոր, այդոր, անդոր, ասոնցմէ, ատոնցմէ, անոնցմէ, այդմ խնդրայններուն մէկուն ուժը կ՛ունենայ այն յօդը․ ինչպէս,

Ես խօսիմ ընդ քեզ․
Զոր խորհեցայս առնել․
Գիտէք զինչ առնեմ․
Նոյն տառապեալ զհայրդ
կամ հիւանդեալ․
Վասն զոր առնեմ․
Զոր գրեցից․
Գիտէք զինչ արարից ձեզ․
Զոր կամիմ․
Զոր առնեմն․
Որում չեմն արժանի․
Զոր բարկեցին․
Ողորմեցայց որում ողորմե-
ցայցն և գթացայց յոր
գթացայցն․
Զոր ինչ հնարհիցեմն․
Որպէս երդուայն․
Եւ որպիսիս կամիցիմն․
Ես ուստի եմն գիտէք և
ուր երթամն գիտիցէք․

Ուստի եկն․
Մինչ երթայինն․
Զոր պարտէաքն առնել․
Ուր էաքն ժողովեալ․
Մինչ էաքն մարմնով․
Հաստատուն կաց յոր ու-
սարդ․
Չգիտեմ զինչ խօսիդ․
Զինչ է այդ զի խորդասդ․
Զի կայ մեր և քո՝ զի ե-
կիրդ այսր․
Զոր ընթեռնուցուքդ․
Որպէս էքդ անխմոր․
Վասն որչափ էքդ․
Ուլ զի յղեցէքդ առ իս․
Զսա զոր տեսանէքդ․
Զոր ասեմն՝ նա ոչ գիտէ․
Ուր և կոչիանն գնասցես․
Որովք հաւանեցիքն ունել․
Որոյ եղերուքն դուք որդիք․

Զ՛որ ուսայքն և ընկա-լայք և լուայք և տեսէք յիս.

Զ՛որ տեսանիցէքն.

Ո՛ր էջն յերկնից, որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս.

Որում չէն մարթ լինել.

Ուր չիքն փոփոխումն.

Որ գթայն.

Որ տայն ամենայնի.

Ա՛յն որ սրբէն և որ սրբին.

Զ՛որ ուտէն.

Ի՛ուր զխարդ առէն.

Ո՛ր ընթեռնուն՝ ՚ի միտ առ-ցէ.

Մ՛ինչդեռ կայրն կախեալ.

Որ եկին. յորժամ եկին.

Զ՛որ ինչ խնդրիցէն.

Ա՛յլ ումեք որ նստիցին.

Զ՛որ արար Դաւիթ՝ յոր-ժամ քաղցեաւն և որ ընդ նմայն էին.

Ոչ զի մեռաւն՝ այլ զի խա-չեցաւն.

Ա՛ն փութացան և առա-քեաց. — այս ինքն քան թէ զի փութացան.

Որ առեալն զիս.

Որք կամին մեծանալ.

Որ կանն. որ ննջեն.

Զ՛որ առնէս չար առնէդ՝ այս-պիսի ինչ է.

Զ՛ինչ է այս զոր առնէս ցմեզ.

Ա՛ռաւել քան զոր երևի մեզ և գիտեմ.

Որ եկնս ՚ի վերայ.

Որպէս ասացաւս.

Որ ենս. որ կանս.

Սորա որ խօսիմս.

Ո՛վ է որ առնէդ ցքեզ.

Որ խօսիդ ընդ քեզ՝ նա է.

Ա՛յդ որ ասիդ.

Ի՛ մէջ դոցա որ կանդ աս-դիկ.

Ուր էրդ յառաջն.

Զ՛որ ընտրեացդ իւր տէր.

Որպէս և ասացաւդ:

463. Թէ որ նոյն բառերէն ետև բայէն առաջ՝ ա-նուն բայի կամ խնդիր դերանուան մ՚ ըլլայ նէ, յօդն ան դերանունը կ՚առնէ, թէ և բայն յայտնի դրուած չըլ-լայ՝ բայց զօրութեամբ իմացուի (340, 445).

Զ՛որ ինչ ես գործեմ.

Զ՛գործ տեսան գործէ՝ որ-պէս և ես.—այս ինքն որ-պէս և ես գործեմ.

Որ ինեւս ընդ ձեզ խօսի.

Որ ինչ յինէն խնդրեսջիք.

Որպէս մեքս լուաք.

Զ՛որ եսդ սիրեմ.

Յոր եսդ իջանեմ.	Որոյ իւրն է համդերձեալքն.
Զոր եսդ բժշկեցի.	Որ զիւրեաւն էին.
Որ շուրջ զմեւքդ բնակեալ են.	Որոյ իւրն հրամանն տուեալ էր.
Զոր եսն պատուիրեմ.	Զոր սայս առնէ.
Ուր եսն եմ.	Զոր դայդ մարգարէանայ.
Ուր եսն երթամ.	Ոչ տեսանես զինչ դոքայդ գործեն.
Որ զինն սիրեն.	Ուր նայն վախճանեցի.
Որ յինն մեղանչեն.	Որպէս նայն Քրիստոսի է.
Զոր մեքն քարոզեմք.	Որոյ նմայն զայն շնորհեալ էր.
Զոր դուդ առնես.	Որ 'ի նմայն ծնեալ է.
Ես գիտեմ զինչ դուդ ասես.	Եւ վասն այլ իրիք՝ այլ զի նմայն չլուան.
Որ վասն քոյն մատնեցաւ.	Որ զնովաւն էին.
Որ շուրջ զքեւդ են.	Յորժամ նոքայն նախատէին.
Որ իբրեւ զքեզդ իցեն.	Որ նոքօքն խրատիցին.
Ընդ որս դուքդ զարմանայք.	Որ 'ի վերայ նոցայն մեռաւ.
Զայրն զորմէ դուքդ ասէք.	Որք զայս խորհիցին.
Մինչ առ ձեզս եմ.	Որք զայն կամին.
Յորում եւ դուքս էք բնակեալ.	Որ զայնն առնեն.
Որում դուն վկայեցեր.	Որք զայսոսիկն պահանջին։
Զոր դուքն ոչ գիտէք.	
Յորս դուքն պանծացեալ էք.	
Մինչ առ ձեզն իսկ էաք.	

464. Ուրիշ տեղ և ուրիշ կերպով, առանց ան բառերին եւև ըլլալու, սովոր չեն առ դերանունները յօդ առնելու. քիչ տեղ կ՚ըսուի

Դուն գիտես.	Թէ զայսն ասեն.
Իբրեւ զձեզդ եմ ես էի.	Եւ այնքն ոչ դադարէին.
Ընդէր ոչ նայն հարկանէր.	Յայնցն որ ողջոյն տայցեն։

465. Նմանապէս նոյն բառերին եւև՝ ուրիշ որ և իցէ անուն բայի կամ խնդիր մ՚ որ ըլլայ բայէն առաջ

մօտ կամ քիչ մը հեռու , յօդն անոնք կ՚առնեն կամ անոնց ածականները . ինչպէս ,

466 . Ենթական բայէն՝ յօդը դրած .

Ո՞վ Աստուածն ստեղծեց .
Որով բազումն խիստ զեղխանան .
Որ Քրիստոսն նայի .
Որդ երեսուն և ութն ամ էր .
Որ 'ի Նարեկան ընտրելականն եկեղեցի է չամ ըն-
տրելական եկեղեցին է . — այս ինքն ընտրելական
եկեղեցին որ 'ի Նարեկան է ։

467 . Խնդիրը յօդը դրած .

Մեծ որ տրտում եմ .
Որ կարողքս եմք .
Աստ ուր հրամանս տար .
Այն քո չար է զի ես տառապեմ .
Որ միլթենից վայրենիներ .
Պաշտ որ չարդ էք .
Որ ամենեցունց ես թագաւոր .
Որսսի արժանի իցէ ինձ ուրախ լինել .
Որ հուրն ծախիչ է .
Որ կարի վայելուչն խիստ է .
Ո՛ի ընդ այն նայելին՝ զի նեղեն և անձուկ և խիստ է .
Որպէս սպասն է զխնել .
Որ բուներն խիստ են .
Մերն որ Աստուածն էր .
Որոյ սպասն և պատշաճ էր խնդալ .

Ո՛րինչպէս ալէկոծն ծովածուփ իցէ .
Որ աւարն հարկանէր .
Ո՛րինչպէս այդն կամէր լինել .
Ո՞ր աստանիկան անուանեն .
Որում բարձրանձնն ատեն .
Որ խորանն տայ չամ ես .
Որ ոգինչն ունէին .
Որպէս մինչ յարգն տային .
Ինչ որում անհաշտ թշնամութիւնն սպառ էր անել՝ և ոչ բարեկամութիւն .
Որ զԵրիբոնն կործանեաց .
Որ 'ի վերին քան զՕրբուանն էր .
Որ Մեհրապօղեան իցեն .
Որ 'ի բանան տայի .
Որ օրինօքն էին .

Որ Քրիստոսին խօսէր ․	Որ ընդ աջմէն իցեն ․
Որ յաւխտենիցն եմ ․	Որ ՚ի վերուստն գայ ․

468 ․ Ըսանք ալ անոր , անցեալ և ապառնի դեր-բայներըՙ զիմաւոր բայէ առաջ որ ըլլան , իրենք կ՚առ-նեն յօդը կամ իրենցմէ ալ առաջ բառ մը (466 , 467) ․

Որբ ուսուցանել պարտէաք ․	Որ բարձեալն տանէին ․
Ըյնու զի չնային են ․	Որովք մերձեալն պաշտէին ․
Մինչ ասանելն կամեցաւ ․	Զոր յայտ արարեալն ասէ ․
Ես որ կապեալս եմ ․	Զոր Յոբն գրեալ է ․
Ես որոյ և կապեալս կամ ․	Որ բառ Աստուծոյն հաստա-
Զոր յօղեալ և ուսեալդ ես ․	տեալ է ․
Ինչ որում և համարձա-	Որ առնելն կոչեցեալ էր ․
կեալդ խօսիմ ․	Որ ընդ նմա ՚ի խաչն ելեալ
Որ արբեալդ էք ․	էին ․
Որ հզօրացեալն է ․	Որ բռնին հաստատունն կա-
Զոր խօսեալն էր ․	ցեալ էին ․
Ոչ զի կապեալն ես էր զնա ․	Որ կալեալս և մնալեալս է ․
Որ մեռեալն էիք ․	Որ նզովեալքն է ․
Զի սպրդեալն եկեալն էին	Որ զբամբք ածելոցն իսկ է
յամարութեամբ ․	զմեծ վիճակն ․
Որ ծնեալն իցէ ․	Որ հարկանելոցն էին զնա ․
Տաս եւ այն են՝ որ և	Որ նորօրն շահելոցն էին ․
նջեցեալքն իսկ իցեն ․	Որ գալոցն իցէ ․

469 ․ Թէ որ նոյն վերի բառն (462) բառերէն ետե-ւյէն առաջ մակբայ մը ըլլայ նէ , յօդն այն մակբային կ՚առնէ , թէ և բայն զօրութեամբ ըլլայ ․

Որ ասաս կան ․	Որ արտաքոյս եմք ․
Որ այժմս կեամ ․	Ըստ զոր ոչ արար ․
Որ լինել որպէս արդս ․ —	Բարձցի որ այժմդ ունի ․
Այս իմոցն որպէս արդս լինի ․	Որ վերնոյդ գայ ․

Ո՜ր վաղդ ելեր մեկնեցար ·
Բայց զիարդ այժմդ տե-
սանէ՝ ոչ գիտեմք ·
Ո՜ր չեղ էք սրբեալ ·
Ո՜ր ուղղ հաւատաս ·
Ո՜ր ուղղ երկնէիր ·
Օ՜ որ ուղղ վայելէ քեզ խօ-
սել ·
Օ՜ որ աստն եա ·
Օ՜ որ անդն խոստացաւ ·
Ո՜ր անդն կային ·
Օ՜ որ միշտն ասէի ·
Նշից և արարից որպէս միշ-
տըն · — այս ինքն որպէս
միշտն առնէի կամ արարի ·
Օ՜ որ համապաղն ըմպեմք ·
Ո՜ր այնպէսն գնայցեն ·
Ո՜ր զհետն երթային ·
Օ՜ որ յանդիմանն տեսի ·

Ո՜ր մտադիւրն ծառայեաց ·
Ո՜ր ստոյգն փախչիցին ·
Օ՜ որ ինչ մեծամեծ և ողջն
ողջն կլանիցեն ·
Ո՜ր ստահակն գնայցեն ·
Ո՜ր հազիւն ապրեցան ·
Որպէս կանխաւն ասէի ·
Ո՜ր ոչն է ընդ մեզ ·
Ո՜ր ոչն ունիցի ·
Օ՜ որ ոչն կամիմ ·
Օ՜ որ ոչն արդեօք յարոյց ·
Ո՜ր ոչն անկեալ երկիր պա-
գանիցէ ·
Մ՝ինչ ոչն գիտէին ·
Օ՜ի ոչն ել · Ո՛ւր ոչն գոյ ·
Ո՜ր ընտիրն է՝ սրբի և պա-
տուականանայ, իսկ որ ոչն՝
այրի և հրդեհի · — այս
ինքն՝ իսկ որ ոչն է ընտիր ։

470 · Յօդ առնել կցօղ դերանունն, անմիջապէս մօտ անուն բային կամ խնդիրն, դերբայն ու մակբայն եւս դրուած դիմուր բայի վրայ սովորութիւն չէ յօդ դնել և ըսել՝ օրինակ իմն, Օ՜ որ ես գործեմն չեմ գործեմն, ընդ որս դուք զարմանայքդ, ուր Պղատոնն որ-տին, ինքն որ Աստուած էրն, որ խրատ եան, որ յաւիտենից եմն, որ հզօրացեալ էն, որ ամուլ կոչեցեալ էրն, որ հարկանելոց էինն զնա, որ այժմ ունիդ, զոր ոչ արդեօք յարոյցն, և այլն ։

Բայէն առաջ յօդ առնելու յարմար բառ չըլլալն՝ կամ ուրիշ նկատմամբ մը կ'ըսուի երբեմն անտոր

Օ՜ ինչ խօսիդ ·
Օ՜ ինչ ասէքդ ·

Տեսէք զինչ ասէրն Պղա-
տոս ·

Յորժամ թշնամի զոք ու-
նեցիս (527).
նկեր, վասն որոյ եկիրդ.
ում կրից համբերեմ.
Որոց խունկդ արկանէքդ.
— այս ինքն զխունկդ,
զխունկս ձեր (527).
Որոց հանգիստապատիւ մեզ
հանէքդ հաւատոց. — այս
ինքն որոց հանէքդ՝ հանգի-
տապատիւ մեզ հաւատոց.
Որ զաստուածս անարգենն.
— այս ինքն որ անարգենն
զաստուածս, անորոշ մըտ-
քով (441).
Որ վասն քո սպանան.
Յորում տեղւոջ էքդ.
Օ՛ այն՝ վասն որոյ այս եղեն.
Յոր ես մտանեմ.
Օ՛ որոց դուք չարախօսէքդ.

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՆԱԽԴԻՐՆԵՐ

471. Երբոր նոյն անունը կրկնուի նէ (65), սովորաբար առջինէն միայն կըդրուի նախդիրը.

Զայր այր խրատանչէր.
Զազգս ազգս բուսոց.
Զբարի բարին.
Զծանր ծանր օրինացն.
Զմի մի. զանձնս անձնս.
Ի քաղաքս քաղաքս առ զօրավար զօրավար.
Ի շաբաթու շաբաթու.
Ի տեղեաց տեղեաց.
Ընդ ժամս ժամս.
Ըստ ազգս ազգս.

Ի կեղծս կեղծս կամ կեղծս 'ի կեղծս.
Ի կերպս կերպս լինել կամ կերպ 'ի կերպս լինել.
Ետ մեզ զերկիրս զայս, երկիր՝ որ բղխէ զկաթն և զմեղր.
Տանել յերկիրն բարի զ… երդուայ հարց նոցա, երկիր կամ յերկիր որ բղխ… զկաթն և զմեղր.

472. Երբոր նոյն անունը մէկ մը բացառական մէկ մը նախդրիւ տրական քովէ քով դրուի նէ, սովորաբար երկրորդին միայն կըդրուի նախդիրը՝ մին որ ըլլայ. Թէպէտ առաջ դրուած բացառականին ալ կընայ դրուիլ.

Տանէ 'ի տուն կամ 'ի տանէ 'ի տուն.
Քաղաքէ 'ի քաղաք կամ 'ի քաղաքէ 'ի քաղաք.
Դրանէ 'ի դուռն կամ 'ի դրանէ 'ի դուռն.
Կրօնից 'ի կրօնս կամ 'ի կրօնից 'ի կրօնս.
Կենաց 'ի կեանս կամ 'ի կենաց 'ի կեանս.

Կենդանութենէ 'ի կեանս ։ Ազգէ մինչև յազգ ։

Տուն 'ի տանէ , քաղաք 'ի քաղաքէ , տեղի 'ի տե֊ղւոջէ , կողմն 'ի կողմանէ , ամն յամոյ , օր յօրէ , ամիս յամսոյ ։

Երբեմն ալ առջինին միայն՝ բացառականն ։ Յա֊ւիտենոյ ամեն ։ 'ի նիւթոյ նիւթ ։ 'ի ժամանակէ ժամանակ

473 ։ Երբոր նոյն նախդիրն առնելու շատ բառեր մէկտեղ գտուին նէ , սովորաբար ամենուն ալ կրկնելու է նախդիրը ։

Տառանորդէք զանձանս և զամիթ և զծառան ։
Մտանէր 'ի բանտ և 'ի կապանս և 'ի պատիժս ։
Յարջառոյ և յխոյ և յոչխարէ և 'ի հանդերձէ ։
Առ մեծամեծս և առ իշխանս և առ նախարարս և առ զօրականս ։
Ընդ ծով և ընդ ցամաք ։ Ըստ փոքուն և ըստ մեծին

474 ։ Բայց շատ տեղ ալ առջինին միայն հերիք է , նմանուանց կամ կապուած որ ըլլան ։

Զարջառ և ոչխար ։ Զմանուորս և բանուորս ։
Ճանաչել զլայնութիւն և երկայնութիւն , խորու֊թիւն և բարձրութիւն սիրոյն ։
Նոյն խաւար մածեալ է զոգւով և մարմնով նորա ։
Յոգի և մարմին էաք տրտմեալք ։
Ի պակասել հանել թափել զոգիս իւրեանց ։
Ի ժողովել Պաւղոսի խռիւ ինչ բազում և դնել 'ի վերայ խարուկին ։
Սպառեցին նոքա 'ի սովոյ և ծարաւոյ ։
Ի մեռելոց և կենդանեաց ։
Առ հովիւն և տեսուչ հոգւոց ձերոց ։
Առ Պետրոս և Յովհաննէս ։
Ելանեմ ես առ հայրն իմ և առ հայր ձեր և Աս֊տուածն իմ և Աստուած ձեր ։

Ի՛ Երուսաղէմ և Յուդա և ամենայն աշխա-րհին : Ի՛ սա փոքր և մեծի :
Զարմացեալ ընդ ժուժկալութիւն համբերու-թեանն կարի անհնարին և առնել նորա :

475 . Կամ, այլ, և ոչ շաղկապներով կապուած բա-ռերուն կրկնելն է .

Զծառայ կամ զաղախին . զԱստուած .
Ի հօրէ կամ ՚ի մօրէ . Եւ յերկրի, այլ յերկինս .
Յերկինս կամ յերկրի . Ի հաւատոյն Աբրահամու,
Եւ զմարդ անարգէ, այլ և ոչ ՚ի գործոց օրինաց :

476 . Երբեմն անուն մը խօսք առաջ յատկացուցիչ կամ ածական ունենայ նէ, նախդիրն ան յատկացուց-չին և ածականին վրայ կրկնուի . ինչպէս,

477 . Յատկացուցչին վրայ նախդիր .
Ի՛ւ գնոյին առաքեր .
Զգեցիր զիմ հանդերձս .
Դնել զասորեաց բոլորմանս և զասանդոց գիրս .
Մոլորեցան յԱստուծոյ զխոստութեանն և ՚ի նորին օրհնութեանն .
Ի հօր մերոյ ընչից .
Փրկեցաւ յառիւծուն բերանոյ .
Բաղել հաւկ յայլոց անգի .
Զիմ ինչ, զքո ինչ, զնեռանն ինչ .
Զոր ինչ ուրուք և առնել իցէ .
Զորոց կերպարանս .
Յորոց շրջանեցն .
Յորոց ձեռաց :

478 . Ածականին վրայ նախդիր .
Զմեծ թագաւորն .
Զամենայն ծառ .

Ընդունիջիք զանթառամ փառաց պսակն. — այս ինքն զանթառամ պսակն փառաց.
Զտէրունականն ասել առ նոսա բան.
Ի մեծ Թագաւորէն.
Յուղիղ հաւատոց և 'ի սուրբ վարուց.
Ի հարազատէն իւրմէ մեռանել եղբօրէ.
Յաստուածայինսն գտանեմք ասացեալ պատմու-թիւնս. —
Զբազում տկարաց տունս խորտակեաց.
Ի տղայ մանկանցն բերանոյ զաւինս 'ի բաց կոր-զէին. — ուր յատկացուցչին ածականին վրայ դրուած է նախդիրը, ու կ'իմացուի Զտունս բա-զում տկարաց, 'ի բերանոյ տղայ մանկանցն.

479. Թէ որ շատ յատկացուցիչ կամ ածական ըլլայ աջ նէ, առջինին միայն հերիք է նախդիր.
Յաստուծոյ և սրբոց զօրութենէ.
Յաստուծոյ շնորհացն ազդեցութենէ. — այս ինքն յազդեցութենէ շնորհացն Աստուծոյ. —
Զաստուածային սուրբ հոգին.
Զմեծն և հռչակաւոր Հոմերոս.
Յայնմ մեծ տագնապի.
Ի զրահաւոր պատենազէն պղնձապատ վահանացն.
Ի ձերոց ստայօդ և չարաթոյն բանից.

480. Երբոր յատկացեալը չըլլուիր յայտնի, կամ եր-կրկնուիր նէ, անոր նախդիրը յատկացուցչին վրայ լու կամ կրկնելու է՝ ան հասկըցընելու համար, թէ երկու յատկացեալն ալ զատ զատ են նէ. Ինչպէս,
Մ'ի որ զանձին ևեթ խնդրիցէ, այլ և զընկերին. — այս ինքն զանձին իւր, զընկերին իւր.
Աչխրատ է 'ի յայլոցն ձեռնարկել. — այս ինքն 'ի յայլոց իրս. —
Զփառազոյր զլուան խորանին և զգլուան սրահին. —

այս ինքն է զվարդապետը զբան ուսանին. երկուքին մէկ վարդապետը չկրնար ըլլալ, հարկաւ զատ են, Խոստովանին լինելին զմեղս իւրեանց և զհարց իւրեանց. — այս ինքն է զմեղս հարց.

Մի լիցի ապրեալ ՚ի ներքոյ երկնից տուն նորա, այլ ՚ի նորայն կացցեն օտարք. — այս ինքն ՚ի նորա տունն չամ տանն.

Զուկն թեպետ և զայ յառակ, ՚ի գերեզմանի առակ զայ, և ոչ ՚ի կենդանութեան. — այս ինքն և ոչ յառակ կենդանութեան.

481. Բանք որ (400) բացայայտիչը հոլովոյ համաձայն կ՚ըլլայ բացայայտելի անուանին. բայց նախդրով հոլովներուն հարկ չկայ ամեն անգամ իրեն՝ ալ նախդիր դնելու, մանաւանդ երբոր մօտ է. Աստի կ՚ըսուի,

Տոհմն զՅակոբ հայրն իւրեանց.
Ո հայրն մեր Աբրահամ.
Ո հայր քո Խոսրով.
Ո Խոսրով հայր նորա.
Ո Տրդատաւ արքայիւ.
Ո ամրոցաւն Երնջակու.
Ի Սիոն լեառն.
Յերուսաղէմ քաղաք.
Յերկրին Գեսեմ.
Յանկիւն տիեզերաց Հռոմէ.
Ի Պարեհէ արքայէ.
Ի հօրէ նորա մեծէն Թէոդոսէ.
Յանմահ արքայէն Քրիստոսէ.

Ի քաղաքէն Հռոմայ.
Ո Սահակայ հայրապետէն.
Մինչև ցգետն մեծ Եփրատ.
Ընդ Յակոբ հայրն իւրեանց.
Ընդ Լաբան որդի Բաթուէլի ասորւոյ՝ եղբայր Ռեբեկայ.
Ընդ բանաւոր աշխարհս մարդս.
Կատարեաց առ մեզ որդի նոցա.
Ընդ Թէոդոսի կայսերբ.
Ընդ ընտրեալս ՚ի նոցանէ առաքել, զՅուդա և Շիղա՝ արս գլխաւորս.

482. Նմանապէս ըսինք որ ետև դրուած ածականը համաձայնի գոյականին (422). բայց նախդրով հոլովներուն հարկ չկայ ամէն անգամ իրեն ալ նախդիր դնելու, մանաւանդ երբոր մօտ է։ Ուստի կ'ըսուի,

Զայր հաւատարիմ.
Յառնէ անիրաւէ.
Յայրի անդ կրկնում.
Զպատմուճանն նորա ծաղկեայ.
Զզօրութիւնս քո զոր արարեր մեծամեծս.
Ի սրտմտութենէ բարկութեան իւրոյ մեծէ.
Զթագաւոր ծեր և անմիտ.

Զայր շոյտ և զգոյշ.
Յերկիր բարի և պարարտ.
Ընդ անապատն մեծ և ահագին.
Զազգս մեծամեծս և հզօրագոյնս.
Առ արս արդարս և ուղիղս.
Ի ցուպն եղեգնեայ ձախջախեալ.
Ի մարդոյ մեղաւորէ նենգաւորէ։

Իսկ թէ որ ետևի ածականը՝ մանաւանդ հեռուն՝ գծերով յօդ ունենայ նէ (432), գոյականին նախդիրը սովորաբար անոր ալ դնելու է, թէ հայցականի զ ըլլայ (354) և թէ ուրիշ նախդիր.

Զլեզու մարդկան ոչ ոք կարէ հնազանդել զչարըն և զանկարգն։
Զձեռագործս իւրեանց զամենայն (355)։
Յընկերաց սրբոց Հռիփսիմեանցն ՚ի ցրուելոցն։

483. Բայց երբոր այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն ածական դերանունները՝ գոյականէ կամ ուրիշ ածականէ մը ետև դրուին նէ, սովորաբար միշտ անոնց վրայ ալ դնելու է գոյականին նախդիրը, մանաւանդ զ, ՚ի, յ, ց նախդիրները.

Զօրս զայս.
Զգեղեցիկ պատմուճանս զայս.

Զժողովուրդս քո զայս.
Զմեծ զայս մարմինս.
Զերկրաւոր ստորինս զայս

չարութիւն ·
Ով հուրդ զայդ ·
Ով տեսիլն զայն մեծ ·
Ով տեսիլն մեծ զայն ·
Ով զերաշխարհիկն զայն տօնախմբութիւն ·
Ով տեղեաւն զայնուիկ ·
Ով առնէն զայնմանէ ·
Ով տասն 'նկանակս զայսոսիկ ·
Ով ամենայն չարիսդ զայդոսիկ ·
Ով աւուրսն զայնոսիկ ·
Ով նշանս մեծամեծս զայնոսիկ ·
Յաշխարհս յայս ·
Յաւուրս նեղութեան յայսմիկ ·
Յերկրէս բարութեան յայսմանէ ·
Յերկրիդ յայդմիկ ·
Յերդմանէդ յայդմանէ ·
Յերդմանէդ քումմէ յայդմանէ ·
Ի տարւոջն յայնմիկ ·
Ի չար հիւանդութեանն յայնմիկ ·

Ի պատուիրանացս յայսցանէ ·
Ի կարեւորացս յայսոցիկ կամ այսոցիկ (127) ·
Ի չարեացդ քոց յայդցանէ ·
Ի քաղաքացն յայնցանէ կամ յայնոցիկ կամ այնոցիկ ·
Ցտեղին ցայն ·
Ցժողովուրդն ցայն ·
Ցոսկերսդ ցայդոսիկ ·
Ընդ վէմս ընդ այս ·
Ընդ առնս ընդ այսմիկ կամ ընդ վիմս այսմիկ ·
Ընդ յարկաւս ընդ այսուիկ կամ ընդ յարկաւս այսուիկ ·
Ընդ այրդ ընդ այդ ·
Ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն ·
Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ·
Ըստ արժանս ըստ այս ·
Ըստ ժամանակին ըստ այսմիկ կամ ըստ ժամանակիս այնմիկ ·
Ով տէր զնոյն ·
Յորոգայթ 'ի նոյն ·
Ի չարիսն 'ի նոյն ·
Ընդ ճանապարհ ընդ նոյն ·

484 · Ոչ մակբայը՝ հասարակ անուն ածականի հետ ալ գոյականի հետ ալ որ ըլլայ, ինք կ՚առնէ նախդիրը մէկ բառ եղածի պէս ·

Ով կոյս զոչ խօսեալ · Իբր զոչ ինչ պիտանի · — այս ինքն իբր զոչ պիտանի ինչ, զանպիտան ինչ ·

Ոչ իր պատշաճագոյն․	Զոչ ընդունելն․
Ոչ երևելեացս․	Ի յոչ լսելն․
Ոչ կամաց երթալ․	Ասացից զոչ ժողովուրդ իմ․
Ոչ գոյէ քան յոչ գոյից․	Նոյն ոչ գոյն․
Ոչ պէտս երևեալ․	Սա ոչ սովորութեան․
Ոչ այնպիսի երևելն․	Իբրև զոչ ՚ի բնութենէս։

Իսկ ենք որ ամենևին զոչինչ, յոչինչ, զոչ ոք, յոչ ոք ասեն (86. 100)։ Բայց կայ բառած Զոչ ումեքէ, յոչ և մի ինչ իրս, որ է ընդ՝ ոչ յումեքէ քան յումեքէ ոչ, և ոչ ՚ի մի ինչ իրս։

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

485. Ուղղագրութիւնը՝ խօսքը շիտակ գրելն է. Բառերը շիտակ կարդալ ու գրել գիտնալէն ետքը, խօսքն ալ շիտակ կարդալու և գրելու քանի մը նշաններ կան.

486. Առոգանութեան՝ այս ինքն յարմար ձայն հանելու նշանները են բութ (՝), շեշտ (՛), երկար (´), պարոյկ (՞), որ ողորակէ կ'ըսուին.

487. Բութը՝ դուր ձայն կը նշանակէ, և ամենևին չգրուիր. Ինչու որ՝ մեր գրեթէ ամէն բառը մինակ պ զրուցուի՝ դուր է, ետքի վանկին վրայ կ'իյնայ ու կ'իջնայ ձայնը. Ասոր հիմայ բութը կէտերուն կարգն է.

488. Շեշտը՝ զարնելու և ձայնը բարձր հանելու նշանն է. Խիստ քիչ բառ ունինք որ ինքիրենը շեշտ ունենայ, ինչպէս, Հապա, մանաւանդ, ահաւասիկ, այս-պէս. Բայց բայերուն հրամայականներուն ու ոչ, մի մասնիկները կը շեշտուին. Սիրեա՛, լուարո՛ւք, ասէ՛ հարց. ոչ կամիմ, ոչ որ, ոչ այդպէս. մի՛ տայք, մի՛ սիրէք, մի՛ մեղանչէք.

489. Նմանապէս ամէն բութ բառերնիս՝ ետևէն իրեն փակչելու և միկանոց զրուցուելու բառ մ' որ ունենայ, շեշտ կ'առնէ ետևի ծայրը. ինչպէս, Սեցերորդ ամիս, մեծ պատուհաս, նա տառել, տառելիս ես, չես, նա խոկ անոփ, դէմ յանդիման, օրինակ առէք, զգուշացայ ոչ, կերիցէ մի. — գիտէ որ ան առանը հրա-

ձայնականն առնէ, Նոր, ուր, մի, իրենց շեշտը կորսն-
ցունեն. նոյնպէս վերը ադդէար.

490. Աման ալ անուն մ' որ կանչուինէ, վերջը կը-
կոտուի կամ կ'երկընայ. ու երկուք որ ըլլան, առջինի-
նը միայն.

Լուր դու ինձ, իշխանդ.
Ծառայք, հնազանդ լերուք.
Հաշտեալ եմ ընդ քեզ, տառապեալդ և խախ-
տեալդ.
Բայց դու, արքայ, տուր իշխանութիւն.
Աշխարհ եղբայր. եղբայր Աշխարհ.
Բարերար տէր. տէր բարերար.
Տէր տէր.
Յակոբ Յակոբ.
Աստուած Աստուած իմ (489).

491. Շեշտն ալ կարգադրութեան մէջ 'ի գործ կը-
դրուի, բայց չըլլալիր հիմայ. Հինկու առաւելութիւնը կէս
հարցականներուն վրայ կըդրէ շեշտը, մէկ մ' ալ շատ
երկընալու ձայնարկութիւններու վրայ. ինչպէս,

Հարցանել թէ դու ով ես.	Այ անօրէն.
Հարցանէր թէ ով ծնաւ-	Ով, ով մարգարէ.
նիշի. —	Ո՛ն արի.
Երանի թէ.	Հապա առաքինիք.

492. Նրկարը կըդրուի ան ձայնարկութիւններուն
և անուններուն, ուր որ կերրին յարմար երկընալու է
այնը.

Բարեւ.	Ով, քանի աչագին են.
Ա՛շ.	Տէ՛ր տէր մեր, զի՞ սքան-
Ա՛հ, կարի է առաւելեր.	չելի է անուն քո.
Ա՛ղ բախտին.	Օրհնեալ մեծ.

Երբեմն շեշտն ալ կ'օգնէ. Ա՜հ վա՜շ, ո՜վ անմտութեան։

493. Պարոյկը հարցնելու բառերուն վրայ կդրուի. Ո՞ր, քանի՞, ընդէ՞ր, ուստի՞, ո՞րպէս, ո՞րչափ, ա՞յդչափ, վասն ա՞յնորիկ եկիր, որպիսի՞, որպիսու՞մ, հասեա՞լ իցես, իցե՞ս հասեալ, կերա՞ր արդեօք, արդեօք կերա՞ր, ո՞չ տեսանես, միթէ մա՞րթ ինչ իցէ, միթէ իցէ՞ ինչ մարթ, միթէ դու մե՞ծ ինչ ոք իցես։

494. Տրոհականութեան՝ այս ինքն բառերն ու խօսքը բաժնելու նշաններն են ենթամնայ (֊), ապաթարց և մակակէտ ('), բութ (՝), ստորակէտ (,), միջակէտ (.), վերջակէտ (։)։ Ետքի երեքը մէկէն կ'ըսուին կէտք և տրոհանք։

495. Ենթամնայն՝ բառերը տողին ծայրը բաժնելու պէտք կ'ըլլայ, որ գծադարձ կ'ըսուի։ Եւ գործածելուն կանոնն այս է համառօտ.

496. Երկու զատ զատ վանկ ընող ձայնաւորներուն մէկն անդին անցընելու է. ինչպէս, Մի-այն, առնու-լու։

497. Բաղաձայնը մէկ որ ըլլայ, միշտ անդին դրելու է. շատ որ ըլլայ, մէկը միայն անդին տանելու է. Բա-րի, եր-կիր, պակ-նում, ման-րեմ, հանգ-չիմ, վարձ-կան։

498. Բայց բարդած կամ ածանցած բառ որ ըլլայ՝ շատ բաղաձայնով սկսող, բոլորն ալ հետը մէկտեղ անդին դարձընելու է. Նորա-նշան, ան-բնական։

499. Մէկ տողին վերջն ու մէկալին ծայրը մնացած բաղաձայններն ալ որ մինակ կըմնան, կամ բնական չեն կտրած բառին, հետը կամ մէջը՝ ուր որ ըթող կ'ըսուի ը դնելու է. Կը-րայ, ըզ-գեստ, ըզ-բան, երկըր-պագու, մըտըն-ջենաւոր, մըշ-տընջենաւոր, ան-դըր-տըր-տում, ան-տըրտում, անըս-կիզըն, ան-սկիզըն։

500. Ապաթարցն աւելի բանաստեղծները կըրճատ-ցընեն՝ ուր որ գիր մը կըձգեն նէ. ինչպէս, Ա՛յ եթէ,

ռ՚ւանիկ, վէմ մ՚ 'ի գուռն, ազնուականի՛մն ցանկա-
ճաւ, առաքեալ 'ի մեզ 'Հօգին • փոխանակ ըսելու՝ ա-
ղա, աւանիկ, մի, իմն, զՀոգին ։

501 • Ապակէտը՝ նախդիր ինչին ետևն դրուած է, և
փոք ալ կ'ըլլայ բառ բառէ որոշելու • ինչպէս, 'ի Սա-
հակ, 'ի գլին, 'ի ջեր, 'ի սկոյն, 'ի շանց, առ 'ի յՆյստաճոյ ։

502 • Ապակէտ կամ ջնջէն (') կըդրուի ղ կամ ւ
գրերուն վրայ ալ, բարակ ըլլուն կարդալու համար • ինչ-
պէս, այղ է-ն այւ, Թոյղ է-ն Թոյւ, ջիղ է-ն ջիւ, դղալ
է-ն դւալ, դաՀղիճ է-ն դաՀւիճ, յեղուզակ է-ն յեւու-
զակ • ղամբար է-ն ւամբար, պաղատն է-ն պաւատն, փի-
ղիսոփայ է-ն փիւիսոփայ, Խորայեղ է-ն Խորայեւ, Դե-
անդրոս է-ն Դեւանդրոս, Պօղղոս է-ն Պօղւոս, Պաղ-
ղա է-ն Պաււա, և այլն, և այլն, որ երկու կերպն ալ
կայ 'ի Հին գրչագիրս [1] ։

---

1 Ուրիշ ատեններն և այլ մեր ազգի, մանաւանդ օտարազգի, ղա-
ւով չեղող բառերն ու անուններն առանց փչիկի զատով գրել կամ
զատով կարդալը՝ մեծ սխալ է, ինչպէս որ ընդարձակ քերականու-
թեան մէջ (1852ին) զատ ձայնով ալ ցուցըցեր ենք՝ բաւն քան զմեզ
հմուտ լեզուագէտ Նախնեաց բանաւոր փաստերովը և վկայութիւննե-
րովը: Հիմայ հոս կըհարկաւորէ ըսել ճշմարտութեան համառօտու-
թիւնը, թէ եղան ոմանք եղբէն՝ որ կարծել և կարծեցնել ուզեցին, թէ
մեր այբուբենքը 'ի սկզբան՝ Յունաց այբուբենաց նիւթական կարգին
վրէն 'ի վար համեմատելով գրուած է գիր գրի դէմ իբրև նոյնաձայն.
անանկով ուզածնուն պէս՝ Յունաց լամդայի գիրերը ղ կըհան-
դիպցնեն. ուստի Յունաց լամդան, Հրէից լամէթը, լատինացւոց էլը,
Հնեաւորար ամէն ազգաց ըլլանն ալ՝ զատ է պիտի ըսեն: Բայց ատ
մինչև 'ի 1852 մեկու մըն ալ մտքէն անցած չէր. և չէր կրնար ալ
անցնիլ անաչառ մտքէ մը, թէ՝ երկու ազգի տառերը մեկմեկու համե-
մատել ուզողը՝ մեկէն 'ի մեկալը դարձնելու համար, եղէ նիւթական
կարգով մեկմեկու դէմ վերէն 'ի վար շարէ զանոնք, և որը որուն գի-
րը ինոյ նէ ըստ իւր կարծեացը յարմարութեան, զայն համարի
այն նշանագրին համաձայն. տեսնելով միայն որ մեկ քանին յարմար
կըհանդիպի. բայց չուզելով տեսնել որ մեկ քանին ալ անյարմար կա-
յ, և մեկ ազգին կարգին յարմար ինկածը՝ մեկալին չէյնար: Հապա
այս բանից մէջ ինչ կըըլլառըտուէ. անչուշտ տառ տառի կամ որ նոյն
է ձայն ձայնի յարմարելը, որչափ որ կրնայ ըլլալ լեզուէ 'ի լեզու՝ եր-
կու ազգին ժամանակին հնչած ձայներուն նայելով, թէ և նիւթական
կարգէն դուրս ըլլան նշանագիրները. և առանց միա ազգաց նոյն կամ

503. Կէտերէն՝ բութը կը դրուի բառի մը վրայ՝ որ որ ձայնը խիստ քիչ կանգ առնելու մը պէս պիտի ընէ, որ բառ բառի չխառնուի։

504. Ստորակէտը կը դրուի՝ երբոր խօսքի մը կարգը խիստ անկատար է, ու ետեւէն բան մը կ'ուզէ։

505. Միջակէտը կը դրուի լման խօսքէ մը ետքը, որ ետեւէն ուրիշ կարգ մ'ալ ունի։

506. Իսկ վերջակէտը կը դրուի՝ ուր որ խօսքն ամբողջ լմնցած է, ու դադար մը կ'ըլլայ։

Չորսին ալ օրինակ։

Բոլոր մարմնոյ՝ հոգի է կենդանութիւն, իսկ մարմնոյ եւ հոգւոյ՝ միտք են կառավար. եւ որպէս առ մարդ, այսպէս առ բոլոր աշխարհս։

նման տառերուն ալ հարկաւ կըյարմարի, և ան լեզուաց ալ համաձայն կրնայ գործածուիլ։ Կարծենք թէ իւրքին ցուցուցած և աշխարհի ուրիշ լեզուաց բանած ձևերուն աս է, և աս ըսեր ենք յիշեալ ձևոյ մէջ թէ մեր Նախնիքն ալ ըրեր են անստորակոյս իմաստութեամբ։

Գիւտի գրոյն՝ և յանկին հետ համեմատութեան պատմութիւնն ալ որ անպղտոր մասը կարգանք, չենք գտներ բնաւ հակառակ կարծիքին և ոչ հետքը։ — Բայց Խորենացին ըսեր է եղեր. « Մեսրոպայ փոխադրելով զհայերէն աղթութեան բառ անայլայլութեան միբայիցն հելլենացւոց »։ Փարպեցին ալ թէ « Մաշտոց հանդիպեցուներ զհայերէն աղթութեան բառ կարգման ամենայնիցն յունաց »։ — Ինչպէս պարզ և յստակ միտք մը չէ կարող առնուլ, որ եթէ իւ գիրը կարգաւ դիմացէ դիմաց գրել ու հանդիպեցնել էր նշանագրոց համեմատութիւնը, ինչ դժուարութիւն կար հոն, որ և տարի մը կենար ընել մէկ ժամու մէջ։ Հապա ինչ էր մեծ՝ և յիշուի մեծ դժուարութիւնը որով տաղնապեցան բանիբուն Նախնիքն։ Վանկերը, հնգերը, լեզուին կապերը անայլայլ կարգի մը դնել. Յունաց պէս՝ ձայնաւորներով բաղաձայնները հեգ կապել։ Այն տաղնապս էր որ առեղ ալ քաշեցին հին մեր գանձելեան նշանագրոց վրայ՝ որ քանտոնին կիտառից ձայնաւորաց. վասն զի « Ոչ ածել զկարգս հայերէն լեզուին չէր բաւար կ'ըսէ յայտնապէս Կորիւն (Էջ 9)։ Նոյն բանը կ'ըսեն նաև քիչ մը վերը Խորենացին ալ Փարպեցին ալ։ Յայտնի է ասա նաև գըծածած բառերուն. կ'ըսեն՝ փոխադրել (այսինքն դարձնել) կամ հանդիպեցուցանել (որ է համեմել՝ համեմատել նման յարմարցնել)։ Ինչ ինչու հետ. զհայերէն աղթութեան բառ անայլայլութեան կամ ըստ կարգման ամենայնիցն յունաց, և ոչ թէ զհայ նշանագիրսն ըստ յուալփաբետաց՝ դիմացէ դիմաց հանդիպեցնել։ Վասն զի աղթութիւնք չէ նշանակեր նշանագիրք կամ այբուբենք, այլ սիլլաբայ, որուն հետ նշ

Ու երբեւ զհանդերձ կարծէր ունել մեզ գրխառա-
կանութիւնն, արդ երբեւ զգոյն 'ի մարմնոյ՝ չկարէ շրջել-
ցերես եւ ոչ այլ կարասցէ մինչեւ 'ի կատարած ։

507. Սաղարկեալով կերպառան կոչական անուննե-
րն, ու միջարկեալով՝ ուրիշին խօսքն որ բերենք, որ գրե-
լագրով ալ կ՚ըսկսի. Լոյս, արքայ քաջ, այդ այդպէս
է, — Սոփըկը զ՚ասա եւ ասէր. Թող գրեմ եւ ցուցա-
նեմ մեծ թագաւորին ։

508. Պարզ յատուկ անունները ու պատուոյ անուն-
ներն ալ գլխագրով գրելու է. Հայկ. Աթէնք, Աստուա-
ծըն Տօխութիւնդ, Ձեր Աշխանութիւնդ ։

509. Փակագիծ կ՚ըսուի աս նշանս ալ ( ), երկան մի-

...նկից առած են, մի եւ նոյն բանը՝ աթութայս եւ սիւմորայս կ՚ըսեն, եւ
...որին հայերէն կաղ կըկոչէ, որ է հեգ, վանկ։ Բառանք հայկաղեան
...քերականքը, ինչ կ՚ըսէ. «Աթութայք. երբ ամ եւ ամ, ամէկը, այսինքն
...զոյք եւ զոյք տառից եւ վանկից, կապք եւ տարերք փաղառուեանց
...ա կանանաց առոգանութեան»։ Նոյ. օրինակ բերած է նոյն խորենա-
...ցոյն եւ փարպեցւոյն խօսքերը։ Նոյնպէս կը նշանակէ սիւնմորայն 'ի
...ոյնն եւ անկէց յամենայն եւրոպական լեզուս. որ աղցին քառացկեցքը
...ացեա նէ՝ բանը նոյն է։ Նոյ. Կորիւն՝ բուն առաջին պատմիչը՝ անմիջա-
...պես յետ գիւտի գրոյն ամենեւին յանի խօսք մը չըլլած, կ՚ըսէ. «Նշա-
...ակեալ՝ անուանեալ եւ կարգեալ յօրինէր սիւմորայիւք եւ կապօք» (էջ 10).
...ան զի գտաւ եւ ըթէ հայ ձայնաւորները՝ յանին նման հեգ կապելու
...ր արժէր էին, եւ հայուն հանդերձ ալ բնատառներին ան էր։
Պանդը նիւթական կարգին անամ. զուութեանցը։ Առաջինն ու մեծն այն
...յայտնապէս, որ մեր լեզուին գիրգը բան մը չկայ հանդիպած. եւ
...իտմանակ գիր մը միայն վար՝ աս գտնելու յամենայնին առջին եւ զատը
...րա հանելու երբեւ կոկորդային եւ յատուկ հայկական, լեզուը գուրս
...ձանէր է՝ երբեւ անհամեմատ յոյն տառի մը. որ անրաւ տեղ յամէն
...ոյին գիմացը գրուած է առաադարձութեամբ եւ ազդն ալ անանկ կ՚ար-
...ակերէ, եւ հին քերականքն ալ անանկ կ՚աւանդեն, եւ թէ զատ գը-
...ածը կամ զատի գլխուն նմանածը՝ զատ չէ, հապա բարակ լինն,
...պես կ՚ըսեն՝ 'ի յոկանացի, յառինացի. Նչի էչի յամա առարպեթանի,
...ղէուխա, Խարայէ, եւ այլն, եւ այլն. որ ըստ միտ կարծեաց բոլոր
...ըլլալու էր։ Երկրորդ, յոյն բոբին՝ որ միշտ 'ի մեզ գ կըդաանոյ,
...հակառակ կարծեաց բանական կարգին՝ կըհանդիպի շ. եւ ըստ այնմ
...Աղեքսանդրր, Բաւեղուսէս, Բանեռաիոն, Մաքսիմոս, Օրբենոսիոս, Կիւր-
...ր. Հաշպա, Նշաբրպակ, փղէիա, մեաղա, աաիքա, գուշա, եւ այլն.
...ունելու էին Աղեքշանդր, Շերշէս, Շենոփոն, Մաշիմոս, Օշենոսիոս,

Ջանկեալ բան մի մէջն առնել ու զատելու համար ։ Բայց կարծեմը ստորակէտով զատել հերիք է ․ Ինչպէս ․ Ինչ հանել ոսկոյն, քանզի մեռաւ, կոչեաց զանուանս որ-դի մշտայ իմոյ ։ — Գոչեց ամաչեցուք մեզ, զի մի ասասցուք թէ զոք, 'ի մասինդ յայդմիկ պարծանաց ։ — Ամենք հիմայ խօսքին կարգը ասոր անդին աս չիմա-գծիկը կըդնեն —, որ բան բանէ զատելու կամ քիչ մը հանգիստ տալու ալ կըլլանի, և յայնեայ բերնէ խօս-քերն որոշելու ։ Եսկ մէկուն խօսքը պակաս կամ կտրած և կցկտուր ըլլալը հասկցնելու՝ կըդրուի քանի մը կէտ, այսպէս ․ ․ ․ ․ ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍԸ ԼՄԸՆՑԱՒ

Կիրակոս, Համաչ, Նաւպրաշէ, Փեղիչ, Մեսաչ, սախչ, գուշ, և այլն ․ Որ-մէկ տեղ մ՚ ալ չկայ, բայց մէկ երկու արևելեան անուանց մէջ, որ մեր համն՝ Յոյնը չունենալով ծեքեր է, և չէ թէ մենք յունէն գործա-ծեր ենք, հապա բան մերը հնչեր ենք, Արտաշատ, Արտաշէս ։ Եր-րորդ ․ յոյն –ոին գիմայը նոյն կարգով կըհանդիպի ա, որ տեղ տեղ մանաւանդ սկիզբը կամ երկու –ոն կամ նուէն առաջ (49), անանի գործած կայ ալ նէ, անհամար տեղ առերաբար ը գործուցած են ՚Նախնիք և ը կըհնչէ ազգը ․ ասկայն բառ այն կարգին՝ ըէն մնացած է անկոր առանց քովը յոյն գրի մը, և բնել ոչ կ՚ըլլայ բաղաձայ-մատախագա, Գեամանտա, Գաբգոն, Գեմետա, Գիզդասա, Թամփ-Հեռակղես, Նևասպա, Աշիրեհէ, Կիռակոս, Նգեա, Ազամ, Նեղամթ-Նդինեմ, Անհառոն, Մասիամ, Քոխառս, Պեառոս, Մաակոս, Մա-թծա, և այլն, և այլն ։

Այս ամէն բանը չինակը է մեծաւ ուղղախոսթեամբ՝ որ յոյն լամ-տային զատ եղնոյ ալ, ինչ ըլլայ նէ ըլլայ ․ — եղեր է այնպէս լինել զատ՝ ինչպէս ֆոլ՝ չա, ըէն՝ աւ ։ Հիմայ անդին է բանելու, որ ֆոֆոխել և համփոփնչցաւնելը՝ նշանագրաց վրայ ալ գլուխ ցուցած ըլլար նէ, հոգ-կու կըհասկցուէր՝ նման յարմարցնել կամ գործել բառ առանց բառ ձայնից երկուց ազգաց, և ոչ թէ անյարմար՝ լամտային զատ ըլլա-ֆոլ՝ չ, երբոր քովը կեցեր է յայտնի նմանը լին և քս ։

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԵԽԱՒՈՐ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԴԻՏԵԼԻՔ

510. Ինչուէ հիմայ սովորածնիս՝ լեզուին անխախտ պարզ շարադրութեան համառօտ ու սովորական կանոններն էր։ Բայց երբեմն, այլեւայլ պատճառով ու մտքով, կարգէ դուրս գերազանց բաներ ալ կ՚ըլլան շարադրութեան մէջ, որ զեխ կ՚ըսուին, եւ անանկ շարադրութիւնը կ՚ըսուի զեխաւոր շարադրութիւն։

511. Այս քերականական ձեւերը հինգ են. Զեղչում, Աւելադրութիւն, Բակառութիւն, Փոխադրութիւն, Անդրադութիւն։ Ասոնց շատ կերպ կերպ վարժեա գործածութիւնը կայ գլուխ ընտրելագոյն եւ բարձրագոյն շարադրութեանց մէջ, բայց մենք ամէն մէկին պիտոյ շատ բանուկներն եւ երբեմն երբեմն գործածուածները միայն՝ գէթ գիտնալու եւ հասկընալու չափ ասոնք՝ բաւական է։ Իսկ բանեցընելը՝ խելքով ու չափով բանեցընելու է, որ բանը մութ չըլլայ եւ համով ըլլայ։ Մանաւանդ՝ երբեմն կամ քիչ տեղ կ՚ըլլայ ըսածները՝ զգուշութեամբ գործածելու է. իսկ շատ անգամ կամ շատ տեղ կ՚ըլլայ ըսածները՝ քիչ մը աւելի համարձակ կրնայ բանեցուիլ։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԶԵՂՉՈՒՄՆ

512. Զեղչումն է՝ բառ մի պակաս գտնել որ ճարտարն
գրութեան կ'խնդրէ, կարճ ու կտրուկ ընելու համար
խօսքը.

513. Շատակ, առանց բային կամ՝ խնդիրը՝ միջով
առանձնակերպն որ բերայ'նէ, շատ տեղ չգրուիր ու ճարտ-
րին կ'խնդրուի. ինչպէս,

Ա[յ]ս իցէ 'ի նոյանէ որ առաքիցի. — այս ճիշդ ոչ որ
իցէ.

Եթէ ու խո յեղյալից [illegible]. — այս ճիշդ [illegible]
[illegible].

Եթէ [illegible] [illegible] և յաշակերտաց [illegible]. — այս
ճիշդ [illegible] յաշակերտաց. —

Նա [illegible] 'ի ձերոց [illegible]. — այս ճիշդ
ու [illegible] 'ի ձերոց.

Ողէցին և կոչէին [illegible]. — այս ճիշդ յղէցին զի
կամ [illegible].

Յերեւելի'ութեանց և յայգի [illegible] 'ի մա-
ւրին [illegible]. — այս ճիշդ ճիչ ճիչ.

Մի գտանք և ոչ գտանիցէք. տար և տայի ձեզ.
— այս ճիշդ մի զոր գտանք և ոչ գտանիցէք յա-
մերձ. տար ճիչ ամեն և տայի ձեզ ճիչ յամեն.

514. Նորեր և անցեալ գերբային առանց բային
շատ անգամ տեղին ճարտարն կը հասկցուի.

Օտարն 'ի նաւն գնացը, մինչ գրեթէ մի խոյ մ-
նել. — այս ճիշդ նաւ, նաւին մի մնել.

Զի մի լաս քո փոքրիկ արտասուք եղբայր, ըստ
զազան զարձեալ ըմպելիքն զիս. — այս ինքն
եղբայր իմ (286).

Ես թափեալ զգայր տանն, մնացեալ այդպիսին մի
անձին զնել. — այս ինքն նորա թափեալ.

Աստուածն զՅովսէփ Աբրահամեան, քնքուշ օրհնեալ
ամն քառասունն — այս ինքն քնքուշ օրհնեալ նորա

Զի մի յասեննի անց կայնեալք, չարաչար առ մեզ
փորձեցի աւետման. — այս ինքն մեր կայնեալք.

515. Ընդելեալ դերբային նախան բայից երրորդ դէմ՝
...փն որ զբանինն (331, 332), ներածական ածման բայից
... պայ զօրութեամբ կրճատելոցն.

Զատ 'ի յեռաքն մասնակեալ է և 'ի յառաջա-
գէմնդհիպանեալ եմ: — այս ինքն իմ մասնակեալ է.

Ա՞յն չէ զամենայն մարմնոյն մարմնոց անգամ՝ անգամ յա-
ծեալ է. — այս ինքն մեր յածեալ է.

Զինչ եղեալ է 'ի մէջի ձեռամբ՝ փառն մեր՝ կա-
տարեցէք. — այս ինքն եղեալ է ձեր.

Զխոյզ զգիրս գիտէ առ, զի ուսեալ բնաւ չէր.
— այս ինքն սորա չէր ուսեալ.

Ա՞յն չէ առեցեալ եր զրեղ յորմանէն՝ զխանմ՝
զրեղ. — այսինքն իմ՝ առեցեալ եր.

Այնպէս զամենայն ազգ նուաճեալ էր և 'ի հնա-
զանդութեան անեալ. — զի նուաճեալ էր մեր.

Եդ 'ի գերեզմանի՝ զոր էր փորեալ 'ի վիմի. —
այս ինքն նորա, կամ որ և փորեալն էր.

Նոքա էին ժողովեալ 'ի հրապարակն, և զաւանն 'ի
պղծութենէ անուն զեռ եւ էր սրբեալ. — այս
ինքն էր սրբեալ նոցա.

Իբր ոչ եթէ արդէն առեալ իցէ կամ՝ արդէն կա-
տարեալ իցեմ: — այս ինքն առեալ իցէ իմ.

Իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ կամ՝ բարեպա-
շտութեամբ արարեալ իցէ զգնացող զդա. — այս ինքն
արարեալ իցէ մեր.

Ոչ ինչ ունիս զոր ոչ իցէ առեալ. — այս ինքն ոչ իցէ քո առեալ։

Ի տասանորդէ զմնքս ձեզ թողեալ լիցի, և զիշխանութիւն զամենից 'ի ներքս տարեալ լիցի ցքահանայապետս. — այս ինքն մեր չ-ն իմ թողեալ լիցի, տարեալ լիցի (586)։

Եղիցի վասն քո տուեալ զտէրութիւն Կամսարականին. — այս ինքն մեր չ-ն իմ եղիցի տուեալ։

516. Շատ տեղ ալ բայն չգրուիր ու կ'իմացուի ինքնիրեն, ըսեր ենք առաջ (340). հիմայ տեսնենք այլ և այլ կերպը։

517. Անցեալ դերբային էական բայը շատ տեղ չըգրուիր հետը, ու տեղէն կ'իմացուի բանին ու դիմքին համեմատ.

Մինչ չև լերինք հաստատեալ էին, մինչ չև ստեղծեալ զերկիր և զամենայն տիեզերս. — այս ինքն ստեղծեալ էր քո, Աստուծոյ։

Ոչ այլն Մարեմայ՝ որում խօսեցեալ զՄարիամ կոյս, յորմէ ծնաւ Յիսուս. — այս ինքն խօսեցեալ էր չ-ն էին։

Տուեալ քեզ ընդ այնր վրիժուց զամենեսեան որ կամիցին հաւատալ քեզ. — այս ինքն տուեալ է չ-ն տուեալ լիցի (586)։

Ասացի ձեզ մինչ չև եղեալ, զի յորժամ լինիցի հաւատասջիք. — այս ինքն մինչ չև եղեալ է, չ-ն եղեալ է այսօրինակ։

Ամենեքեան որ անցանիցեն զօրինօքն՝ տուեալ քեզ իշխանութիւն սպառուհասել. — այս ինքն տուեալ է չ-ն լիցի։

Եւ իմ հրամայեալ՝ մի ոք արգելցէ. — այս ինքն իմ հրամայեալ է։

Տուր իշխանութիւն. և առէ թագաւորն. Տուեալ քեզ. — այս ինքն տուեալ է չ-ն լիցի։

Ահաւասիկ Յովսեփեան յերկիր կործանեալ, և զլուխ իւր չէ առ Նմա. — այս ինքն կործանեալ է։

Եւ կերեալ զորս երբեք և ոչ արբեալ. — այս ինքն ոչ կերեալ է։

Գնացին որք անօրէնք պատմել Թագաւորին, եթէ Յովնաթան մեռքենոյս կազմեալ, շուրջ զերդաւն պատեալ, յանձուլ պատրաստեալ. — այս ինքն պատրաստեալ է կամ էր։

Ո՛ խորդ կարասցուք մարտնչել ընդ այնչափ պնդակազմ զնդի, մանաւանդ զի լքեալք և լուծեալք. — այս ինքն լուծեալք եմք։

Զայն արար կաքաւ, ժողովեաց զոր ոչ իւր ծնեալ. — այս ինքն ոչ ծնեալ էր։

Եւ այն ծերացեալ ՚ի տեսանելոյ, և փակեալ աչք իւր ՚ի ծերութենէ իւրմէ. — այս ինքն ծերացեալ էր, փակեալ էին։

Եւ ոչ միով իւիք հանգիստ գտաւ մարմնոյ մերում, այլ յամենայնի նեղեալք. — այս ինքն նեղեալք էաք կամ եղաք։

Ի գլխոյ հարցափորձից՝ որ առ ամենն ՚Նեէմեայ եղեալ. — այս ինքն եղեալ էին։

Զարմանային զի ոչ Նման արդարոյն ծարաւեալք. — այս ինքն ծարաւեալք էին։

Չև այդ եղեալ, իւրաքանչիւր զընկեր կոչեմք. — այս ինքն մինչ չև իցէ այդ եղեալ։

518. Շատ տեղ ալ մէկ մը միայն կը դրուի գլխաւոր ...ը կամ անցեալ դերբայն, ու պէտք եղածին պէս ...իրեն կ՚իմացուի ետքը կամ առաջ.

Զոր օրհնես դու՝ օրհնեալ է, և զոր անիծանես՝ անիծեալ. — այս ինքն անիծեալ է։

Եղիցի երկիրն ձեր աւերակ, և քաղաքքն ձեր թափուրք. — այս ինքն թափուրք եղիցին։

Որոց մեղքն յայտնի են և յառաջագոյն հասեալ ՚ի դատաստան. — այս ինքն հասեալ են։

Որ այնչափ պատժոց պատժապարտ իցես, և ահագին ատենին յանդիման լինելոց և ընդ ամենայնի ճշդիւ համարս տալոց. — այս ինքն լինելոց իցես, տալոց իցես։

Ես 'ի հայր, և հայր յիս է. — այս ինքն ես 'ի հայր եմ։

Չէր ինչ օգտեալ, այլ ևս առաւել զայրացեալ. — այս ինքն զայրացեալ էր։

Եթէ հրամայէ սպանանել՝ սպանանեն, և եթէ կեցուցանել՝ կեցուցանեն. — այս ինքն և եթէ հրամայէ կեցուցանել։

Ոչ եթէ դուք առաքեցէք զիս այսր, այլ Աստուած. — այս ինքն Աստուած առաքեաց։

Մեկնեաց յինէն. եթէ դու յահեակ, ես յաջ. եթէ դու յաջ, ես յահեակ. — այս ինքն եթէ դու յահեակ մեկնիցիս, ես յաջ մեկնեցայց, եւ։

Որ արբեալդ ես, և ոչ 'ի գինւոյ. — այս ինքն և ոչ 'ի գինւոյ ես արբեալ։

Թէ կամիս և թէ ոչ. — այս ինքն և թէ ոչ կամիս

Թէպէտ և ամենեքեան գայթագղեսցին, այլ ես ոչ. — այս ինքն ես ոչ գայթագղեցից։

Կշտամբեսցէ զքեզ քո բերան, և ոչ ես. — այս ինքն և ոչ ես կշտամբեցից։

Առաւել քան զնոսա ամենեսին վաստակեցի. և ոչ եթէ ես, այլ շնորհքն Աստուծոյ. — այս ինքն և ոչ եթէ ես վաստակեցի, այլ շնորհքն Աստուծոյ վաստակեցին։

Դու 'ի նմանէ, և ոչ թէ նա 'ի քէն հատաւ. —
Դու զնա, և ոչ թէ նա զքեզ անզամեաց. — այս ինքն դու 'ի նմանէ հատար, դու զնա անզամեցեր։

Գովեսցէ զքեզ ընկերն, և մի քո բերան. օտարն, և մի քո շրթունք. — այս ինքն մի գովեսցէ, մի գովեսցեն։

Պատառեցէք զսիրտս ձեր, և մի զհանդերձս. — այս ինքն մի պատառէք.

Ներթայք գործեցէք, մի զկորստական կերակուրն, այլ զկերակուրն որ մնայ. — այս ինքն մի գործէք, այլ գործեցէք.

Տեսեալ արդարոց ծիծաղեցան, անարատին՝ և ար-համարհեցաւ. — այս ինքն և անարատին տեսեալ.

519. Նմանք ալ երկու իրեք անցեալ կամ՝ ապառնի դերբայի մէկ էական բայ մը միայն կըդրուի շատ անգամ.

Պատրաստեալ և խորհեալ եմ.

Զսուր իւր սրեալ է և զաղեղն իւր լարեալ.

Եւ երբեք հեղգացեալ եմք յուրբունի վաստակս, և ոչ խառնեալ վատութիւն ընդ արութիւն քա-ջութեան.

Զոր ստացեալ և ապրեցուցեալ և սնուցեալ էր.

Խռովեալ և աղմկեալ և զարհուրեալ միտքն էին.

Ընկեցեալ լինէր և քարկոծեալ և թափչու ըղ-գլուխն հարեալ, և այնու վկայ Ճշմարտութեանն Յիսուսի եղեալ, և զՃշմարիտ մահն նորա մե-ռեալ.

Որդ իմ գրեց սպանեալ էր և գտա ապրեցուցեալ.

Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա.

Եթէ չէր մեր աճապարեալ և 'ի փախուստ դար-ձեալ.

Զնա էր զԵնուկն զենեալ և մատուցեալ պատարագ և ոչ հոգին սուրբ իջեալ, ոչ մեղքն լուծեալ, ոչ թշնամութիւնն բարձեալ և ոչ անիծիցն եղծեալ.

Զոր տալոց և հատուցանելոց ես.

Կալոց իջանելոց էր.

Մեռանելոց է և յերկիր ստոր յանձնելոց.

Մարդ լինելոց է և վէմ անուանելոց և 'ի հի-մանս Սիոնի դնելոց.

Այս զգենլոց են և արքայութեանն խոստացելոյ արժանաւոր լինելոց.

Հնազանդելոց էին զամենայն ազգս, և նոքեանք մնացանք և հպատակք լինելոց քան զաշխարհս ամենայն.

Որ լսելոցն է՝ լուիցէ, և որ արհամարհելոցն՝ արհամարհեսցէ.

520. Շատ անգամ՝ ալ բայն, մանաւանդ էական, ամենևին չըլլալը ու տեղէն կ'իմացուի. յիշեր ենք 'ի 340. հոս ուրիշ օրինակներ ալ տեսնենք.

Մ՛եք կաւ և դու ստեղծիչ մեր. — այս ինքն մեք կաւ եմք, դու ստեղծիչ ես.

Բան Հիպոկրատեայ՝ կեանք սուղ և արուեստ երկայն. — այս ինքն սուղ է.

Նա ամենայն որ ինչ նոցա, եկլին. — այս ինքն որ ինչ նոցա է կամ էր.

Այսօր մարմար հոգեկիր, վաղիւ մոլի խելագար. — այս ինքն այսօր եմ, վաղիւ լինիմ.

Գոհութիւն երկրորդենին. Անէծք այնպիսի կըծ-ծի բանից. — այս ինքն գոհութիւն լիցի, մատուսցի. անէծք լիցին, եղիցին.

Սուր 'ի վերայ քաղդէացւոցն. Ահաւասիկ ես 'ի վերայ քո. — այս ինքն սուր լիցի, հասցէ. ես եմ, ես գամ 'ի վերայ քո.

Վայ զիս. եղուկ զիս. երանի զազատեալն. — այս ինքն վայ տալի է, համարելի է.

521. Շատ տեղ անորոշ դերբայն ալ մէկ մը դրուե-լով, կամ ամենևին չդրուելով, զօրութեամբ կըհաս-կըցուի ինչ հոլով որ պէտք է.

Խօսել բան՝ զոր ոչ է արժան. — այս ինքն ոչ է արժան խօսել.

Ի հրոյ էութենէ առեն զգոյութիւն աշխարհի. — այս ինքն առեն լինել.

Զպատրաստութիւն սպառազինութեանն հրամայեաց յարքունուստ. — այս ինքն յարքունուստ լինել.

Մեռաւ ամաց քանից. — այսինքն գոլով ամաց քանից կամ եղեալ ամաց.

Յայս ապաստանի՝ կամէի նախ առ ձեզ գալ. — այս ինքն ապաստանի գոլով կամ եղեալ.

Ինքն երթայր բոկ և ամենայն ժողովուրդն ընդ նմա՝ ձորձ գլխով. — այս ինքն ունելով ձորձ գլխով, գոլով ձորձ գլխոյն.

Անկանէր 'ի ներքս սուսեր 'ի ձեռին. — այս ինքն ունելով սուսեր.

Արմուկն 'ի ծունր և ձեռն 'ի ծնօտի՝ նստաւ այնպէս. — այս ինքն 'ի ծունր, 'ի ծնօտի ունելով կամ գոլով.

Կոյս վճարեցաւ յաշխարհէ. — այս ինքն կոյս գոլով, կոյս մնալով.

Այր մի Մատթէոս անուն. Կին մի անուն Գոամարիս. — այս ինքն անուն ունելով, անունն գոլով.

522. Այսանկ կ'ըսուի Աբրան 'ի բերան խօսել, թագ 'ի գլուխ զարդարել, հեծնիլ 'ի վեր տարածել, գալ 'ի բերան ածել զզբ, ձեռս 'ի գլուխ եդանել, բերան 'ի ... անկանել, կապել զնոսա ձեռս յետս կամ ընդ մի... ձեռն ընդ ձեռն.

523. Գոյական անունը շատ տեղ ածականին տակը ...ութեամբ կը հասկցուի, մանաւանդ գլխաւոր յօդ ...ելով ածականին (444).

Ծերութիւն պատուական՝ ոչ բազմաժամանակեայն է. — այս ինքն ոչ բազմաժամանակեայ ծերութիւնն է.

Անկիրթն դիւրաւ մոլորի. — այս ինքն անկիրթ մարդն.

Բարեկամիլոս գործէ առանց խորհելոյ. — այս ինքն բարեկամիլոս մարդ.

Հանցես զպատուականն յանարգէն. — այս ինքն զպատուական իրն կամ մարդն յանարգ իրէն.

Աստուած առաւել առնեայ զխելքն քան զյանցա-ւորն. — այս ինքն զխելք մարդն.

Որչափ տգեղս առնես զմեզ երկրաւորաւս, զե-ղեցկագոյնս առնես զմեզ երկնաւորաւն. — այս ինքն երկրաւոր մասամբս չար կերպիւս.

Մեծքն շփանան և փոքունքն նախանձին. — այս ինքն մեծ մարդիկ, փոքր մարդիկ.

Ոչ բազմաժամանակեայք են իմաստունք. — այս ինքն ոչ բազմաժամանակեայ մարդիկ.

Աստուծոյ յայտնի են անգործք մարդոյն. — այս ինքն անգործ իրք.

Որ հասանէ անքննականաց, փառաւորաց և հրա-շակերտաց. — այս ինքն իրաց.

Որ առնէ զմեծամեծս և զանքննինս և զփառաւորս և զհրաշակերտս. — այս ինքն զիրս.

324. Գոյական և ածական դերանունները շատ տեղ զանց կ'ըլլուին, ու բանէն կըհասկցուին.

Մի կարասցէ ունել զդէմ. — այս ինքն զդէմ իմ, քո, նորա, մեր, ձեր, նոցա, տեղին նայելով.

Նմանայն բարիք որ յԱստուծոյ առ մեզ ժամա-նեն և լուսաւորեն զհոգիս. — այս ինքն զհոգիս մեր.

Պնդեա զմէջ, զօրացիր զօրութեամբ յոյժ. — այս ինքն զմէջ քո.

Յատն եկաց Պաւղոս, շարժեաց զձեռն և ասէ. — այս ինքն զձեռն իւր.

Որ անարգէ զհայր. Հայր սիրէ զորդի. Կոչէ ըզ-բարեկամս և զդրացիս. — այս ինքն զհայր իւր, զորդի իւր, զդրացիս իւր.

Խելք հրամայէ սպասաւորագել, ոչ իշխեն անցա-նել զսահմանաւ. — այս ինքն զսահմանաւ նորա.

Ոչ լուանան զձեռս յորժամ հաց ուտեն. — այս ինքն զձեռս իւրեանց.

Պէտք եղև եղբարս եօթն մարդն հանդերձ կա- լեալս ածել. — այս ինքն մարդ նոցա։

Ընդէ՞ր բարկանաս եղբօրն. — այս ինքն եղբօրն քում։

Թող որդւոյն զպարերարութեանդ քո հանդէս. — այս ինքն որդւոյն քում։

Ո՞ր հանդերձեալն ես թողուլ որդւոցն. — այս ինքն որդւոցն քոց։

Ո՞ր 'ի ձեռին ունէր. — այս ինքն 'ի ձեռին իւրում։

Թողու լքանէ յօգնականութենէ. — այս ինքն յօգնականութենէ իւրմէ։

Սկսաւ Յիսուս ցուցանել աշակերտացն. — այս ինքն աշակերտաց իւրոց։

Տացէ զպսակն՝ զոր խոստացաւ սիրելեացն. — այս ինքն սիրելեաց իւրոց։

525. Նախդիրներն ալ շատ կերպով զանց կ՚ըլլուին. [Ի]նչպէս, թէ որ բառը զայով, սէով, յիով կամ հոյով [ս]կսած ըլլայ նէ, երբեմն նորէն չգրուիր զ, 'ի. Առին [զ]գէնս իւրեանց. — այս ինքն զգէնս. Սեղանն ես սրբել. — այս ինքն զսեղանն. Սուրբ սեպուհն զՀմայեակ. — այս ինքն զսուրբ սեպուհն. Երթիցես յարկս քո. յաւիտեանս. յաւիտենից. յարդէ 'ի ցորեան փոխել. — [ա]յս ինքն 'ի յարկս, 'ի յաւիտեանս, 'ի յաւիտենից, 'ի յարդէ. Համառօտ Ճանապարհն եկն. հարաւոյ կող- [մ]անէ. — այս ինքն 'ի համառօտ Ճանապարհն, 'ի հա- րաւոյ կողմանէ։

526. Երբեմն ալ առջի բառը դ, ս, ն լմննայ նէ, ան [ետ]եւինին ալ նախդիրը տեղ կըրանէ. Ոչ աղկեցո 'ի մեղ [հ]ասն. — այս ինքն զհասն. Սրբագոյնք որպէս մար- [գ]արէն. — այս ինքն զմարգարէն. Յայնմ ժամանակի [խ]նդիր եղանէր արքայն. — այս ինքն 'ի խնդիր եղանէր։

527. Երբեմն ջ, չ գրերն ալ զայն տեղ կըրանեն [..]ա երկու կերպովդ ալ։

328. Երբոր առջի բառն ետքինին խնդիր ըլլայ և երկուքին ալ նոյն նախդիրն որ պէտք ըլլայ նէ, ետքինին հարկ չըլլար դնելու, առջինինը երկուքին ալ կ'օգտէ.

Զձեռամբ անկեալսն իւրեանց՝ բռնութեամբ ժողովեն. — փոխանակ ըսելու զանկեալսն զձեռամբ իւրեանց.

Ըսելով զինի յոլովից առեալն. — փոխանակ ըսելու՝ զառեալն զինի յոլովից.

Յարի և այս 'ի Բաբելոնէ դարձեալսն. — փոխանակ ըսելու 'ի դարձեալսն 'ի Բաբելոնէ.

Ի Քրիստոսէ պարգևեալ փառսն վայելեսցուք. — փոխանակ ըսելու 'ի փառսն պարգևեալ 'ի Քրիստոսէ.

Ի քուն լինել մարդկան՝ եկն թշնամին. — փոխանակ ըսելու 'ի լինել 'ի քուն.

Ի ճանապարհ անկանել նոցա և մօտ 'ի քաղաքն լինել. — փոխանակ ըսելու՝ յանկանել նոցա 'ի ճանապարհ և 'ի լինել մօտ 'ի քաղաքն.

Յանչափն ձգտիլ՝ խնայն ոչ հասի. — փոխանակ ըսելու 'ի ձգտիլ յանչափն.

329. Նախդրի պէս հոլովառու բառերն ալ (152) շատ անգամ ինքիրենց կըհատկըցուին առանց կրկնելու, նախդիր ունին նէ՝ ան միայն կրկնելով.

Յառաջ քան զիս և զքեզ. — զիս և քան զքեզ.

Երկինք և երկիր վասն մարդոյն, և մարդն՝ պատուիրանին. — այս ինքն վասն պատուիրանին.

Փառաց վասն, ընչից աղագաւ, կամաց կատարելոյ, երկայնակեաց լինելոյ. — այս ինքն կատարելոյ վասն կամ աղագաւ, լինելոյ աղագաւ.

Վայ 'ի վայի վերայ, և գոյժ 'ի գուժի. — այս ինքն 'ի գուժի վերայ.

Վէրս 'ի վերայ վիրաց և ցաւս 'ի ցաւոց յաւելան. — այս ինքն 'ի վերայ ցաւոց.

Ի վերայ խաչանց իմոց մեռանիմ. յորոց խաչանց արդեօք. 'ի հարթուցելոցն, 'ի փախուցելոցն, 'ի գազանակուր եղելոցն. — այս ինքն 'ի վերայ որոց խաչանց. 'ի վերայ հարթուցելոցն, և այլն.

Կոծայր 'ի վերայ նորա իբրև հայր յորդւոյ. — այս ինքն 'ի վերայ որդւոյ.

Նստաւ յերկինս 'ի վերայ քերովբէիցն, և յերկրի՝ անասուն կենդանեաց. — այս ինքն 'ի վերայ անասուն կենդանեաց.

Երթ զհետ արդարութեան, զաստուածպաշտութեան, զհաւատոց, զսիրոյ. — այս ինքն զհետ աստուածպաշտութեան, զհետ հաւատոց, եւն.

530. Շատ տեղ ալ նախդիրներուն կամ հոլովաու բառերուն խնդիրը յայտնի չգրուիր ու կը հասկըցուի. ինչպէս շատ անգամ երբոր յատկացեալը չգրուիր կամ չյիշուիր ու իր նախդիրը յատկացուցչին վրայ կը դրուի (480).

Կերպարանիմ զԴաւթին. Զքրովբէիցն խորհրդաբար կերպարանիմք. — այս ինքն զիրս է-ն զկերպարանս Դաւթի, քրովբէից.

Տգէտ են Աստուծոյ արդարութեանն, և զիւրեանցն խնդրեն կացուցանել. — այս ինքն զիւրեանց արդարութիւնն.

Հայեաց 'ի տառապանս մեր և 'ի նեղութիւնս, և 'ի թագաւորացն մերոց և իշխանացն մերոց և քահանայից և մարգարէիցն մերոց. — այս ինքն և 'ի նեղութիւնս թագաւորացն մերոց, և այլն.

Ընծայեցուք 'ի Քրիստոսի պատուիրանէն՝ որ 'ի բերանս նոցա խօսէր. զի եթէ 'ի Պաւղոսին խօսէր, ապա և 'ի Պետրոսին, ապա և յայլոց Առաքելոցն. — այս ինքն 'ի բերան Պաւղոսի, 'ի բերան Պետրոսի, 'ի բերան այլոց Առաքելոցն.

Զարմանային յոյժ ընդ գեղեցկութիւն նորա և

ընդ ամենայն որդւոյն Իսրայելի. — այս ինքն և ընդ գեղեցկութիւն ամենայն որդւոյն։

Ամք քո իբրև զառն. Թևք նորա իբրև արծուոյ. — այս ինքն իբրև զամս առն, իբրև թևք արծուոյ։

Գործոյց զկիրս ամենայն Յուդայ իբրև զառն միոջ. — այս ինքն իբրև զկիրս առն միոջ։

Ու էին իբրև զԻսրայելի գործք նորա. — այս ինքն իբրև զգործս Իսրայելի։

Մեծ է տեսաւորութիւն մտաց քան զմարմնոյ. — այս ինքն քան զտեսաւորութիւն մարմնոյ։

Հայեաց 'ի վերայ աբրահամեան զաւակիս, 'ի որդւոյ Սահակայ. — այս ինքն 'ի զաւակի որդւոյ Սահակայ, որ ըսել է 'ի վերայ զաւակի (529)։

Օտանոս վասն պիղծ զատելոյ, և զայլ՝ վասն բարիս. — այս ինքն վասն բարիս զատելոյ։

Համերձ որք բոլորովին են անշունչք. — այս ինքն համերձ այնոքիւք (440)։

531. Մակբայներէն ոչ, մի, շատ տեղ չեն կրկնուիր ետև բային, ու կըհասկըցուին.

Ռամի զուրուք մեք ոչ կերաք և արբաք. — այս ինքն և ոչ արբաք։

Ու թողեր և ցրուեցեր զնոսա. — այս ինքն և ոչ ցրուեցեր։

Խստացուցին զպարանոցս իւրեանց առ 'ի չլսելոյ ինձ և ընդունելոյ զխրատ. — այս ինքն և չընդունելոյ։

Որպէս զի չիք յանիրաւութենէ արդարութիւն, այսպէս 'ի ստութենէ ճշմարտութիւն. — այս ինքն այսպէս ոչ է ամ չիք։

Մի աղաչեր վասն դոցա խնդրուածովք և պաղատիր. — այս ինքն և մի պաղատիր։

Մի ներէք նոցա և թողացուցանէք. — այս ինքն և մի թողացուցանէք։

532. Ուրիշ մակբայներն ալ երբեմն զանց կ'ըլլուին, մ մէկ կտորը կըձգուի.

Որպէս դու, և ես. և որպէս զօրք քո՝ զօրք իմ: — այս ինքն այնպէս կամ նոյնպէս և ես, նոյնպէս զօրք իմ։

Որչափ մեծ է իշխանութիւնն, դժուարին է մար-տըն. — այս ինքն այնչափ դժուարին է։

Նա արար՝ մինչև ճեղքեաց խզեաց զմիաբանու-թիւնն Հայոց. — այս ինքն այնչափ արար։

Որպէս խորհեալ եմ, այն կացցէ. — այս ինքն այնպէս կացցէ։

Այսչափ կամ այն. Եթէ այսպէս և եթէ այն. Երբեմն այնպէս և երբեմն այս. — այս ինքն այնչափ, այնպէս, այսպէս։

Որպէս այժմ, նոյն և յայնժամ. — այս ինքն նոյնպէս։

Մեծին այլազգ ծառայանալ, և փոքուն այլ. — այս ինքն և փոքուն այլազգ։

Հայեաց յայսկոյս և յայն. — այս ինքն և յայն-կոյս կամ յայն կոյս։

533. Շաղկապներէն ալ ոմանք զանց կ'ըլլուին, ու-պանի կ'իմացուին շատ տեղ.

Զի թէ թշնամւոյն նախատեալ էր՝ համբերէի արդեօք, կամ ատելւոյն մեծաբանեալ էր 'ի վե-րայ իմ՝ թաքչէի արդեօք 'ի նմանէ. — այս ինքն կամ թէ ատելւոյն մեծաբանեալ էր։

Այսուհետև չես ծառայ, այլ որդի. եթէ որդի, և ժառանգ Աստուծոյ. — այս ինքն ապա, ուրեմն և ժառանգ։

Թէպէտ և զհետ եղև նոցա, չկարաց հասանել. — այս ինքն այլ, սակայն չկարաց։

Թոյլ տուք անցից ընդ երկիր քո. — այս ինքն թոյլ տուք զի անցից։

Ժողովեցան վաղվաղակի զի խորհեցին՝ զինչ գործ
գործեսցեն. — այս ինքն, թէ զինչ գործ գոր-
ծեսցեն։

Եւ խռովութիւն մեծ ՚ի մէջ զինուորացն, զի ար-
դեօք Պետրոսն եղև. — այս ինքն, թէ զի ար-
դեօք եղև։

Եւ ոչ անխտիր ինչ իցք են՝ առաւել եւս յայտ է.
— այս ինքն և զի հաւ և թէ ոչ անխտիր ին-
իցք են։

Որպէս մերոյին քննեալ՝ մարթացից ինչ գրել. —
այս ինքն որպէս զի։

Այնպէս ծածկեցաւ ՚ի մէնջ, որպէս ամենեւ-
ոչ գիտացաք. — այս ինքն որպէս զի, որ բոլ-
մինչ զի ոչ գիտացաք։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՒԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

534. Աւելադրութիւն է բան մ' աւելի դնել՝ զօրա-
ւոր կամ բացայայտ և կամ զարդարուն ընելու համար
խօսքը։

535. Նման անուրիշ դերբայն, ուղղական ու հայ-
ցական, կրկնուի երբեմն իր բային քովը, հաստատու-
թեան ցուցընելու համար, որպէս թէ ըլլար տեսէն,
ուտէն կամ Բերէր ն.

Տալ եւս կնիք և տանն Ստեփանեայ. — այս ինքն առաջէն եւս։

Ունել ունէր պարծանս, այլ ոչ առ Աստուած. — այս ինքն արդարև ունէր, թէպէտ և ունէր, այլ. և այլն։

Սիրել սիրեն չ-ն զսիրելն սիրեն, այլ ոչ սէրտիւ չ-ն այլ ոչ սրտացաւութեամբ. — այս ինքն առաջէն սիրեն, թէպէտ և սիրեն, այլ։

Ընթանալ ամենքն ընթանան, բայց մի ոք առնու. — այս ինքն թէպէտ և ամենքն։

536. Նորէն դերբային գործիականը և անցեալ
դերբայն իրենց բային քով կրկնուին երբեմն հաստա-
տութեան ու սաստկութեան համար, կամ բանին ե-
ւս աւելի ցուցընելու.

Զամենայն ինչ զոր խօսիցի, լսելով լսել։

Զամենայն ծառոյ որ է 'ի դրախտիդ՝ ուտելով կերիցես։

Աճելով աճէին և բազմանալով բազմանային։

Երթալով երթայր և զօրանայր։
Գնալով գայր և մերձենայր։
Ըննեալ շինէին (զաշտարակն) ՚ի պաշտօն գիւ
Գողացեալ գողանայ. պահեալ պահէն. հանեալ
եհան։
Յափշտակեալ յափշտակին յառաջագոյն։
Յերուսաղէմ երթեալ երթիցէ։

537. Ոմն, ինչ, ոք միջակ անուններն առանց հարկ
աւելորդ կըդրուին երբեմն.
Եւ ոք այն որ գոյր յորմէ խիթայն։
Յորմէ ոչ ոք երբեք այլ ոք մանն կալաւ։
Նաև որ ինչ այլ ինչ գեղեցիկ յօրինուածք պատմին
— այս ինքն այլ գեղեցիկ յօրինուածք որ պատմին
Որ ինչ անդ դիպեալ էին քաղաքացիքն. — այ
ինքն քաղաքացիքն որ անդ դիպեալ էին։
Նաև ոչ ինչ էր յաշխարհի՝ որ ինչ ընդդէմ դառ-
նայր հրամանաց նորա. — այս ինքն ոչ ինչ որ ընդ-
դէմ դառնայր։
Նաև որ ինչ այլ ինչ պատիւ ունէր. — այս ինքն և
այլ ինչ պատիւ զոր ունէր։
Եւ ինչ ունիմ իրս ինչ.— այս ինքն ոչ ունիմ իրս ին
Նաև այլոց իշխանացն թուի ինձ և ոչ մի ինչ մնա-
ցեալ. — այս ինքն և ոչ մի մնացեալ։
Նաև ոչ մի ինչ յայտնանէ ամենևին ինչ ոչ յիշեաց-
— այս ինքն ամենևին ոչ յիշեաց։
Ամենայն ինչ այնպիսի պարծանք՝ չարութիւն են.
— այս ինքն ամենայն այնպիսի պարծանք։
Որ զամենայն ինչ չարիս խորամանկեցեր. — այ
ինքն զամենայն չարիս։
Եւ եթէ առ քեզ ինչ առաքեաց զիս տէր։
Չեմ ինչ լսելոց։
Եւ առ բազում ժամանակս ինչ։
Եւ այժմ ինչ կոչեցի զքեզ։

Եթէ ինչ զգուշա խորամանգել յօժարեսցուք ։
Իբրև կամքին իմն թէ փոխեսցուք զնա ։
Յայտ իմն այսպէս առնէր ։ Պարգև մեծ իմն թուի
Յանկարծակի իմն եղաք ։ Մ՝տադիւր իմն ասայիք ։

538 . Գոյական և ածական դերանուններն երբեմն կրկնուին .

Ես իրաց և գործոց առնն իմանալ ինչ ես ոչ կարեմ ։

Մ՝եք անպակաս յամենայն ժամանակի . . . յիշեմք մեք զձեզ ։

Դու որ զամենայն ինչ չարիւք խորամանգեցեր . . . դու ոչ ապրեսցես ։ —

Եւ թուի այս տխմարաց, թէ չիցէ այս համգոյն առաջնոյն ։

Այն որ ամենաբարին է բնութեամբ, այլ ումեք չարի պատճառ նա ոչ լինի ։

Զայնոսիկ որ այնպէս մասն եղեն օրինացն՝ ածին սատակեցին զնոսա ։

539 . Շատ տեղ ալ անուան մը կամ բանի մը հետ եկի կրկնուին նոյն հոլով, ետև կամ առաջ .

Կինն զոր ետուր ընդ իս՝ սա ետ ինձ 'ի ծառոյ անտի և կերայ ։

Ծանեաւ Մ՝անասէ եթէ տէր՝ նա է Աստուած ։

Զայն Մ՝ովսէս զոր ուրացանն՝ զնա Աստուած իշխան և փրկիչ առաքեաց ։

Ազգքն այնոքիկ զորս դու ժառանգելոց ես՝ նոքա հմայից և գուշակութեանց անսան ։

Ամուրբդ զոր չինեք՝ այդ ձեզ իսկ լիցին (129) ։

Այն իմաստասիրի ուրախ առնէ հայր իւր ։

Եւ երկիւղածաց քոց քաւիչ լինիս դու նոցա ։

Եթէ ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է, այն 'ի բարւոյ արարչէ կարծիցի ամենայ ։

Զճգնելն և զճշմարտելն՝ զայն առաջնոյն թողաք ։

Վարժիր մանկունս ընտրանաւ՝ զայն յուսումն արուեստականացն տայցեն ։

Տեղի բնակութեանն Աստուծոյ լինիցին , այնմ որ ասաց բնակեցայց 'ի նոսա ։

Ի հպարտութիւն ամբարտաւանութեան յեցեալ, յայն որ 'ի հնոց ժամանակաց հետէ ունէին ։

Եթէ ընդ դուռն ընդ որ թագաւոր ելանէ , հանցես ընդ նա աղբ ։

Որբեւ լուան նախարարքն Հայոց , այնք որք ունէին զիշխանութիւն ։

Իսկ սուրբ քահանայքն որ անդ դիպեցան յանդր- ուղին , . . մատուցին և նոքա զպարանոցս իւրեանց ։

Այս ոչ հրամանաւ արքունի է՝ այսչափ երկմտաբան լինել ընդ ձեզ պայքարաւ ։

Մեծ է քեզ այդ՝ կոչել զքեզ ծառայ իմ ։

Այս և այն իմաստութիւն է՝ ճանաչել թէ յումմէ է շնորհն ։

540 . Ասանկ ալ շատ տեղ յարաբերականին ետեւէն աւելի կրկնուին , որ շատ անգամ դիմորոշ յօդի տեղ է անոր՝ որ չասանէր (461) , կամ յարաբերեալին .

Որ դու միայն կարող ես ։ Որ ճիգն իւր չար է ։
Որ էր և նա 'ի նոյն ազգէ ։
Պտուղ՝ որոյ սերմն իւր 'ի նմին ։
Որոց յօժարէին միտք իւրեանց ։
Տէր զօրութեանց՝ որոյ կացի առաջի նորա ։
Որոյ որդի նորա հիւանդ կայր ։
Տեղիդ՝ յորում կաս դու 'ի դմա ։
Դու հաւատս ունիս՝ որով պարծիս զմեաւ ։
Զօրք որոց ոչ էր նոցա թիւ ։
Աստուածք՝ յորս յուսացեալ էիք 'ի նոսա , զորոց զճարպ զոհից նոցա ուտէիք ։
Որոյ բան հրամանի իւրոյ այսչափ զօրացեալ իշխէ ։
Որոյ կերակուր կամաց իւրոց էր 'ի մանկութենէ անարատ մարմին սրբոց ։

541. Յարաբերական դերանուններն առնեն շատ հեղ յարաբերեալն ալ կրկնուելի, կամ ինչ որ է նէ իրօք, կամ ինչպէս որ կ'երեւնայ նէ հոն գրողին մտքին, բացայայտի պէս.

Զոր ստացաւ Աբրահամ նահապետն յԵփրոնէ քետացւոյ
Իբրեւ զՍառայէն և զԻսահակ, որ չմնեցին եբրայեցւոյն ըզ-
տունն Յակոբին.
Բերէին զհիւանդս և զնեղեալս յայսոց պղծոց,
որք և բժշկէին ամենեքեան.
Որում ոչ կամեցեալ Հայկայ հնազանդ լինել
Բելայ, չու արարեալ գնայ.
Յորմէ յամենեցունց յայսմանէ ազատ են խնամակալքն.
Ի ձեռն տասն աղքատ և անգիր արանց, որք ոչ 'ի
ձեռն ընչից կամ իմաստութեան կամ զօրութեամբ
յիմաստնոցն և հզօրացն յաղթեցին.
Նայն արարի զակալութիւն ձեր, որք առաջին
բաղձաբերան զմի թե հաւս ոչ բարձէք.
Հոգւոյն որոյ՝ որով Նաբեկաքն արբեցան անհա-
հաջան բաժականն.
Յորմէ զարհուրին յայսմ երէ դեռոցէ.
Որոց անուանքն են այս՝ փորձանչաց նորա.
Նա որ մատուցեալ էք 'ի վէմ քննդանի.
Զոր ոչ բաւեմ ասել ըզհրաշան ազերս տանջանացն
Որ Աստուծոյ միայն է, ըմբռնական ձանուցել.

542. Յարաբերական դերանուանն ալ կերպ կերպ փոփոխ գրուելիներ ունի. անսովոր ըլլալուն՝ հոս զանց կ'ընենք. Նմանելին հարկաւոր չեղած տեղը՝ մտացի ուշադրողը կ'իմանայ 'ի գիրս.

543. Յատկացեալին, բացայայտեալին ու զայականան նախդիրը (476, 481, 482) շատ անգամ կրկրկնուի եւն. գրուած յատկացուցչին, յատկացեալին, բացայայտչին, հատուած անուանին կամ գայականին վր-

րայ, մանաւանդ հեռու, որ լինին ու գլխովին յոյժ ան-
նուն, կամ զոյականն եւս կայ միայն երկու ածականս
մէջ որ զրուի. Օրինակ,

544. Յատկացուցչին վրայ.

Ի՛ խոնարհիցես զխրատուս զեկնին եւ զղբրոց եւ
զայլոց.

Օ՛ միոս կամեցաւ հաճել զամենեսին.

Ի՛ մերձեցի ՚ի պղծութիւնս մարդոց կամ յա-
նասնոց պղծոց.

Խոստովանութիւն արարեալ ընդ այս ընդ այգեկ
այգւոյն.

Յովի փոխանակ մի մանգն ՚ի հօր եւ ՚ի մօր, յեղ-
բօր եւ ՚ի քեռ.

545. Յատկացելոյն վրայ (477).

Կախեաց զԱղեքսանդրոյ զգլուխն.

Օ՛ք զարդեկան. Օ՛ խմ զանս երաց.

Մտանել ձեր զայր եւ զկին.

Կապեցեք զզօրս զաւս եւ զձեռս.

Օ՛ք բարերարութեանց զհայր առեալ.

Օ՛ամենայն երկրի զիշխանութիւնս.

Եւ զուրուք բանայոց առնել զանզգամութս եւ կամ
զայգիս.

Յիր ՚ի փառսն եւ ՚ի վայելչութիւն.

Չըլլեցան ՚ի հրոյն ՚ի հնոցէ.

Ի փորձութեան ՚ի հանդիսի զաւս հաւատոյն

Ընդ քո յոյժ զարմանցեալ եմ՝ ընդ մասցդ ծնողա-
կանութիւն.

Իսս խորադանչիւր բառ վկանս ձեր.

Օ՛րոց զխառնակն ՚ի բժշկութիւն մառայանն

Օ՛րոց մեք զխոնեմք զհօրն եւ զմայր.

Օ՛րոց իրրեւ անցանիցէ՝ ոչ գոյ զհետոն զանան

Յորոյ այսօր ՚ի գիրկն զգուեցար.

Յորոց զան ՚ի խնդիր երթեալ էիր.

Ընդ որոց թէ ընդ գեղն զուարճացեալք, եւ այլ

546. Տաղաչափականն վրայ.
Կոչեաց զԱշտառ զուգի իւր երեց.
Կոչեաց զուգի իւր զկրտսեր զՅակոբ.
Յերկրին 'ի Պետեմ. Ի լեառն 'ի Նաբաւ.
Ուր 'ի լեառնն 'ի Նաբաւ.
Ի Սաղախալ յամենն Տիրացոյ.
Ի Հերմոնի 'ի լեռնէ փայտէ.
Յերկրէ հեռաստանէ եկին առ իս 'ի Նարեկեան.
Նոյ 'նա լուս զեան մեծ լուս Նոփրատ.
'Նայեցարուք ընդ առաքեալն և ընդ քահանայա-
պետ խոստովանութեան մերոյ՝ ընդ Յիսուս
Քրիստոս.
547. Ծախանին վրայ.
Օ հաստատութիւն զամենայնի.
Օ արմն զամպարիշտս.
Օ տանս զայս զբարձր. Օ ժողովուրդդ զայդ զբար.
Օ զօրն զայն զմեծ. Կոչեա զՍիոնն զամն.
Պատմութեն յերկիրն 'ի հետուր.
Նոր քաղաքն ընդ ամենայնի.
Նե զարմն զյարուցեալ 'ի վերայ նորա.
Ի անկոյ խնկոյ 'ի մահարքն.
Ի պատուիրանաց յայցանէ 'ի փառոնց.
Յայրի անդ 'ի կոչնում.
Յաւուր միում յերևելույն.
Պահի զոյխարս իմ զհովուան. Օ Ճանապարհս
մեր չարս և զզնացս մեր զանբարիս.
Շինեաց զզուանս տանն սեառն զբարձր.
Յերկիր թշնամեաց 'ի հետուր կամ 'ի մօտուոր.
Ի ծառայից ամառն խնդ 'ի յեանց.
Նուան եհար զհանդերձեն իւրեն փառօք.
Ի զուարն եղեգնեաց 'ի Ջախջախ.
Յազգ առար և 'ի չար.
Յազգ անդրս և 'ի կախեալ.
Օ ազգ մի զանգետ և զարդար.

Զտասանորդս երկրիս մերոյ ղևտացիքն շրջեա- ցին և տացեն զամենայն բովանդակ. —
Զհովիւն հօտից զմեծն.
Զքորսն քո զերիցունս.
Զջուր գետոյն զհզօրն և զյորդ.
Առ զմուրհակ ստացուածոյն զկնքեալն ըստ հրա- մանի և ըստ իրաւանց և զպարձակն.
Զամենայն սպաս տանն տեառն զմեծ և զփոքր.
Յամենայն քաղաքսն Յուդայ յանկուրս.
Ընդ ամենայն քաղաքս ընդ յոյժ հեռաւորս.
Զեօթնասուն արամբքն զծերովք. —
Զահագին տեսիլն զայն և զերկիւղալից.
Զանհնարին հարուածսն և զմեծամեծս յոյժ.
Իբրև զխիստ ինչ զանձամ և զանկատար.
Զեօթն երինջսն զառաջինս զգեղեցիկսն և զըն- տիրս.
Ընդ ամենայն անապատն ընդ մեծ և ընդ ահագին
548. Գոյականին վրայ (478).
Զամենայն զերկիրս զայս. զամենայն զինչս իւր. զամենայն զկահ և զկարասի նոցա.
Ածէր 'ի վերայ դոցա զանհնարին զմեղօք.
Առ նա զանձինախատան զկրակն.
Զորբունի զհրամանն. Զերկուսին զորդիսն իմ. Զայդ ևս զքո բանն.
Իբրև զհաւատարմապատիւ զոք. Զանչափ զան- քննելին զերկիրս կամ զերկինս ամենայն.
Զահաւոր և զսարսափելի զփրկական զխոր- հուրդն.
Յամենայն 'ի կեանս քո. յամենայն 'ի թագաւո- րութեան նորա.
Յամենայն խել 'ի թուղթսն. յամենայն 'ի բա- զում մեծութեան իւրում.
Յերկոսեան 'ի սրահս տանն Յանցաւոր 'ի կեանս
Յամենայն յԻսրայէլ.

Յամենայն 'ի զուր բանի ։

Հրաժարեալք յաշխարհական 'ի զբաղմանց ։

Յայնչափ 'ի բազում 'ի նախնաց փիլիսոփայիցն աստուածոց ։

Յանապատէ եկեալ յերկրէ ։

Ի բարձրաւանդակումն կուռ կալով 'ի տեղւոջ ։

Զկարի խոնարհագունիցն բուռն հարկանել զօ-րինակաց ։

549 . Թէ որ եւն կամ առաջ գրուած ածականները ալ ըլլան նէ, անոնց վրայ ալ կրկնուի երբեմն ոդները, մանաւանդ հեռու խնկածներուն, թէ և ե- գրուած գոյականին վրայ չկրկնուի ալ, ինչպէս օրի-նակներուդ մէկ քանիին վրան կրտեսնես ։

550 . Կարգ նախդիրները կամ հոլովառու բառե-րը՝ առեղուդ կրկնուի երբեմն բառին կողմներուն կամ խնդրոյն կամ անոր ածականին, յատկա-պէս .

Զո՞ այլ զոք առաւել քան զՔրէայսդ . — այս ինքն զո՞ այլ որ է քան զո՞ որ այլ ։

Ի քսան և 'ի հինգամենից և 'ի վեր . — այս ինքն 'ի քսան և հինգամենից ։

Յինն և 'ի տասներորդ ամի . Յեօթն և 'ի տասնե-րորդի ամի.—այս ինքն յիննեւտասներորդ, յեօթնե-ւտասներորդի ։

Զքան և զինն ազգաց զօգլս . — այս ինքն ըզ-քանեւինն ազգաց ։

Զփառս զառ 'ի միոյն Աստուծոյ ոչ խնդրէք . — այս ինքն զփառս առ 'ի միոյն Աստուծոյ, որ է առ 'ի միոյն Աստուծոյ (389) ։

Զշուարականն զվանն մեղաց՝ արտացէս . — այս ինքն զշուարականն որ է վանն մեղաց ։

Պատմաբար յարձակի 'ի վերայ ոչ միայն 'ի մերն յՀռոմազգայ, այլ և յայլոց ևս ազգաց . —

այս ինքն ոչ միայն 'ի վերայ մերն Հռոմաազգաց, այլ և 'ի վերայ այլոց ևս ազգաց ։

Զխաչեալն 'ի մէջ 'ի յանօրինաց . — այս ինքն 'ի մէջ անօրինաց ։

Զհետ երթայլն բազումք զՊաւղոսի և զԲառնաբայ ։

Եւ չգտար զհետ երիտասարդաց զաղքատաց կամ զմեծամեծաց ։

Զխնդ բարուց զինի հայեցեալ · զօտարի զհետ ու երթիցեն · զբարեաց զհետ երթայք ։

Ընդ խոթանի ընդդէմ արգելը · Ընդ այր ընդդէմ թերևս ոք յանձնէ ։

Անկցի կալ ընդդէմ տասն հազարաւ ընդ այնմ որ գայցէ 'ի վերայ նորա քսան հազարաւ ։

Տես և 656 ։

554 · Յորժամ ալ նոյն կամ մօտ նշանակութիւն ունեցող ու նոյն հոլով առնող նախդիրներն և հոլովառ բառերը մէկտեղ կըգրուին նոյն անուան վրայ, կամ մէկն առոր, մէկն ածականին, և այլն ·

Բանակեցան մերձ առ յԵրուսաղէմ . — փոխանակ ըսելու՝ մերձ առ Երուսաղէմ կամ մերձ յԵրուսաղէմ ։

Նստի յերկնիս երկնից ընդ յարևելս . — փոխանակ՝ ընդ արևելս կամ յարևելս ։

Ի չար ընդ այն հայելով . — փոխանակ՝ 'ի չարն յայն կամ ընդ չարն այն ։

Առ հզօրս նորա ամենայն հաստացանելով յազգայինս . — փոխանակ՝ առ հզօրս նորա ազգայինս կամ 'ի հզօրս նորա ազգայինս ։

Առ փոքր մի ներողակեցայն յանզգամութենէ · — փոխանակ՝ առ փոքր մի անզգամութենէ կամ 'ի փոքր մի անզգամութենէ ։

Ընդ գերաշխարհիկ վարուք և քաղաքավարու-

թեամբ խոստացաք առ կրօնաւորսդ. — ուր ածականին վերայ ընդ է, գոյականին առ.

Հատուցին ինձ չար փոխանակ ընդ բարւոյ. — փոխանակ բարւոյ, կամ միայն՝ չար ընդ բարւոյ բաւ Հերիք էր.

Զկրաւի պատժեցաւ վասն ընդ անագորոն թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ. — վասն ունելոյ կամ ընդ ունելոյ միայն Հերիք էր.

Օգտի այն առի, որ ընդ զգայարանացս 'ի ներքոյ անկանի. — միայն՝ ընդ զգայարանացս անկանի (149) կամ զգայարանացս 'ի ներքոյ բաւ Հերիք էր.

Ի զօրին Հաստատուն պահելոյն պատճառաւ. — առ պահելոյն կամ պահելոյն պատճառաւ Հերիք էր.

Օտարացաւ զի նախ ոչ մկրտեցաւ յառաջ քան զճաշն. Օծնի յետ բազում ժամանակաց.

Սակս կամ Սակս այնր աղագաւ. Սակս էր աղագաւ. — միայն վասն կամ սակս այնր, սակս էր, կամ այնր աղագաւ՝ էր աղագաւ Հերիք էր.

Մերձ առ երկրաւն. Հուպ առ դարձին.

552. Քան, իբրև, որպէս, Համեմատականէն զատ՝ ուրիշ դրականներուն վերայ ալ երբեմն կ՚առնեն.

Քան զընկերացն՝ մեզ ինքեանց մերձաւորք եմք. — այս ինքն քան ընկերացն.

Խուժադուժ եւս էր տեսանելով քան զմօրն թանձրութեան. — այս ինքն քան մօրն. —

Իբրև զգժնդակ բանաւորի ումեք կան 'ի Հարկի.

Ջեռնուլ խորհրդովքն և իբրև զՀրով տոչորել.

Պարգևել մարդկան ազգին որպէս զմտերմաց.

Նախդրի և Հոլովառու բառի ուրիշ վերջեր աւելացութիւններ ալ կան անուան կամ դերբայից Հետ. Հիմկու Հիմայ այսչափս Հերիք է.

553. Մակբայներն ալ շատ անգամ աւելորդ կրկնին, նոյնը կամ նմանը.

Մի՛ մնասցէ անդ և մի մի քար։ Նա որ ընդդէմ մի դարձցի մի խիլք սաստիկք աղբեանի։

Մի՛ դու, որդեակ, և մի զայդ այլ առ մեզ ասեր։

Յետոյ ապա հեղձոյց։ Յորժամ մնչեցեանն կամիցի։ Նա յայտ եղև աւաղիկ։

Պարձեալ միանգամ զգոյն հրաման անդրէն եղծանես։

Ի գերութեան մերում՝ ուր ցրուեցեր զմեզ այսր։

Ուր էին անդ ծառք։

Ի տեղիդ՝ ուստի գերեցի զձեզ այտի։

Յամենայն տեղւոջ՝ ուր և երթայցես անդր։

Որպէս զկաւդ ՚ի ձեռս բրտիդ, այդպէս էք ՚ի ձեռս իմ։

Օրն տեառն իբրև զգող գիշերի՝ այնպէս հասանէ։

Ըստ բազմութեան խրեանց նոյնպէս և մեղան ինձ։

554․ Ոչ մակբայը շատ անգամ կրկնուի։ Մէկը բայէն առաջ մէկը ետքը՝ սովորական է ու շատ տեղ պէտք․ իսկ երկուքն ալ բայէն առաջ՝ ան ալ շատ տեղ կ՚ըլլայ․

Ոչ երկնայ ոչ եղ և ոչ մնաս և ոչ զին և ոչ փախչու։

Ոչ ումեք պատմեցին և ոչինչ յորոց տեսին։

Ոչ ետ նմա պատասխանի և ոչ բան մի։

Չնախանձի և ոչ ընդ ումեք երբեք։ —

Նա ոչ մի ՚ի նոցանէն ոչ եղծանէին։

Նա ոչ ՚ի միում ոչ վայելեցեր։

Ոչ ումեք ոչ երևէին, բայց միայն Հրէիցն։

Նա և ոչ զմի ոք ոչ գիտեմ։

Նախախնամն հպարտացեալ է և ոչինչ ոչ գիտէ։

Ոչինչ ոչ կարասցէ քեզ մեղանչել։

Խուսի ինձ թէ և ոչ նոցա չգոյր։

Ոչում և ոչ հրեշտակք չէին բաւական։

Ոչ պոռնիկք, ոչ կռապաշտք ... և ոչ յափշտակողք զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն։

555. Մինչդեռ, դեռ մի մակբայները՝ որ, որ ինչ բա-(ռ)երն են ալ աւելորդ կըդրուին երբեմն՝ սաստկութեան (կա)մ ընդարձակութեան մը նշանակելու.

Որ միանգամ յայտալին մանկութեայ ընկալցի.

Զորս միանգամ գտանիցէք.

Որ ինչ միանգամ օրէնքն ասեն.

Որ գամ մի յիմում իշխանութեանս է.

Որ ինչ գամ մի անցք անցին ընդ մեզ.

556. Շաղկապներէն են առանց հարկի կըդրուի(ն) (շա)տեղ՝ բան բանի եւեւէ կապ կամ շուտ հասկըցընե-(լու) համար.

Ի միջոյն եւ 'ի խոնարհ. 'ի միջոյն եւ 'ի վեր. 'ի քսանամենից եւ 'ի վեր. յերկեմենից եւ 'ի խո-նարհ. 'ի քէն եւ այսր. 'ի քէն եւ անդր.

Նշխեցի քեզ որպէս եւ կամիս.

Զոր ինչ ուրուք եւ առեալ իցէ.

Որով ուեք եւ յաղթիցի ոք, նորին եւ ծառայ է.

Ի յընթանալս իմում եւ կասիմ.

Ընդ ձմնալեսն եւ անծանօթացաք.

Ընդ հրամանին եւ առնէին.

Թառացեալ եւ մերձեցաւ յիս.

557. Ուրիշ շաղկապներէն ալ մէկ քանին, ինչպէս (ե)թէ, չէ, ապա, եւ այլն, զանազան կերպով աւե-(լոր)դ կըդրուին երբեմն, որ վերցընես ալ նէ՝ բանն ինչ (պակա)ս՝ ան կընշանակէ.

Յորժամ եթէ տանիցի զքեզ.

Մինչ որ եթէ վրիպեսցի եւ մեղիցէ.

Եւ թէ սրով իւրեանց ժառանգեցին զերկիր, եւ ոչ բազուկ նոցա թէ փրկեաց զնոսա.

Չէ ինչ 'ի ծածուկ որ թէ ոչ յայտնեսցի.

Վասն արդարոյ հազիւ ոք թէ մեռանիցի.

Եւ 'ի հանգստեան են՝ դուն ուրեք թէ յիշեն զԱստուած.

Կամէր թէ զմեկնեալն 'ի նոցանէ մի առնուլ ընդ ինքեանս.

Ասպց ես սաեմ՝ Ձեզ թէ մի կալ հակառակ չարին.

Արայես. Այլ այդպես, այլ զի կոչեսցես 'ի մե-
րայ մեր թշնամութ.

Հանդիսանեաց զԱստ, թէ զի ոչ յԱստուած այլ
'ի մարդ յուսացար.

Խորհեսցին ընդ միմեանս և ասեն, թէ զի հայ-
ոչ ածին.

Այ մեռին զի ստատած չէ, այլ և կենդանի չէ.

Թէ չէ ախտատ Աստուած, որպես զի և չէ խոկ-

Ախմեկեաց... բազում պատուիրանս, զի զՀա-
գա ենքնին 'ի զլխովին զգասնե ... և ըն-
գանքն ամենայն յայնկոյս յանկոյս ցրել. ան-
կացուցանել զԱշխեան բաշխանոյանս.

Հրաման տուր զի ... յերկրպագութ ան զամ-
ձագանել.

Ահդ եր պաշտ՝ ասեալ ատանել, զի ստ հասապ-
անկեալ մարդկանն՝ զալութ թառալեալ յեր-
կնսս մատուցանել.

Անոչ զի ոչ լինել. մինչ զի ոչ մտանել.

Այսպես զի 'ի լաւ թեանն նաւեալ ըսն.

Թէ տացեց Ձեզ, ասկայն ոչ հաւատայք. և եթէ
հարցից ինչ զՁեզ, չասայք ինձ պատասխանի.

Օր թէ կամէր, թէ չկամէր, սակայն կրեաց.

Գիտացի ես՝ զի սակայն և այս յաւպատթի-
ոզւոյ է.

Զեր հնար, թէ կամիք և թէ ոչ կամիք, բայ-
թէ մնանել՝.

558. Գրոց մէջ՝ մանկայն ու շարկանքի ափը փոր-
պես աւերայլութիւնք ալ կան անարէչ և անցեա-
զերրայից հետ. հիմա հինց այսչափս բաւական ըլ-
լայ. Աչ բայր այս Ձեւ՝ զգաշակ պետք է ըլլայ հա-
բակայ. սրչափ բերալ Ջզին մանկունն բացատրել ատ-
մին, այնչափ աւելի լաւ է.

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ

559. Բացառութիւն է՝ բան մը օրէնքէ դուրս զը-
նելն կամ՝ ուրիշ կանոնի մը յարմար ընել։
560. Օրինակ, Ձայնով եղածն՝ բայց նշանակութի-
ւն չունեցող անուններն յոգնակի բայ կ՚առ-
նուն չառնուն, որ կերպ կերպ կ՚ըլլայ. ինչպէս առ-
նի օրինակներէդ կրնաս։

Տիրեցին ազգն Աստուծոյ.
Յաւէտ այլ ազգ որ ոչ ճանաչեն զնեզ.
Զարհուրեցան զօրքն մակարեան.
Ո՛վ են ժողովուրդս այս.
Ժողովուրդն անին անդէր Օտարաց և զարմա-
նալին.
Բնակին Մակեդոնիայ 'ի ներքոյ նորա.
Աշխարհն մարդ ոչ բազում ամենայն.
Ժողովեցան առ նոսա այլք ամենայն որ արդարանալ
լեալ էր յօրինաց անտի.
Այլ զօրանք եղանէին աւերել աշխարհիս. — որ
կը հասկցուի՝ այլ իւրաքանչիւր, ամէն մէկը, ամէն
մարդ.

Նշան խնամութիւն և հանճար և աստուա-
ծպաշտութիւն. այս են զանձք որդւոյ պետութեան.
— ուր այս եղածն է, բայց առջի բառերը կը-
ցուցնէ (129).
Ինչ մեղին այդ. Ալդ և 'ի մարդիկ երկրին. —
այս ինքն այդ նախատական բաներդ.

Բերան անզգամաց պատմէն զչարիս. — շատ անզգամաց բերանը հարկաւ շատ է։

Խորհուրդք մահկանացուաց զանգիտօղք են. — շատի խորհուրդը մէկ մը չէ։

Ի բերանոյ նոցա ելանէին հրամանն մահու և կենաց. — երկու տեսակ հրաման ու շատի բերնէն։

Ջուր աղի և անոյշ զամենս ջրաւորացն լուան. — երկու տեսակ ջուրը երկու է։

561. Երբոր եզակի անուանի մը հետ՝ հոլովով մը կամ հոլովառու բառով կապուած անուն գտուի նէ, բայն սովորաբար եզակի դրուելուն՝ յոգնակի ալ կըդրուի.

Մակաբէ զօրօքն եկն։ Մոգպետն ինքնին մոգօքն հանդերձ հասանէր։

Երևեցաւ նոցա Եղիա Մովսիսիւ հանդերձ, և խօսէին ընդ Յիսուսի. —

Յուդա Մակաբէ այնպէս գնդաւն, որ ընդ նմա էին, անցուցանէին զժամանակն։

Ուր էին հասեալ բանակեալ Տիմոթէոս ամենայն զօրօք իւրովք։

Ստամբակեալն 'ի վերին իշխանացն բանակաւն իւրով 'ի վայր անկեալ՝ մեզ պատերազմողք եղեն և սատանայ անուանեցան։

562. Եական բային ուղղական խնդիրը յոգնակի որ ըլլայ նէ, բայն ալ յոգնակի կըդրուի շատ անգամ, թէ և անուն բային եզակի է.

Բարկութիւն հօր՝ որդի անմիտ, և ցաւք են ծնանելեաց նորա. — այս ինքն անմիտ որդին ցաւ է իր ծնողին։

Ալք՝ իմաստութիւն մարդոյ են. — այս ինքն իմաստութիւնն է ալք։

Մտաց բարբաջանք են աղանդն։

Երկիրս երկինք եղեն։

Փառք են առն խոտորել 'ի հայհոյութեանց։

Ու վայրապար ինչ իրք էին զփարէս յիշել՝

563. Այլ և այլ խնդիր առնող բայերն և անուն-
…ք՝ շատ անգամ մէկ խօսքի մէջ մէկ խնդիրն առնեն,
…ղն առնեն, ինչուն գոյականն առնեն՝ ածականն ա-
…կ կ'առնեն նոյն մտքով.

Նախ չարչարանացն Քրիստոսի վկայէր, և յետ այնորիկ զփառացն.

Եւ որչափ երկրաւորացս՝ ունիմք փոյթ յանձին զառաքինութենէն.

Միամտեալ և հաւանեալ և նուաճեալ էին ՚ի տէրութիւն Հռոմայի քան ընդ տէրութիւն իւրեանց ազգատոհմին.

Զանարժանիցն և զչարախօսացն հեղգութեամբ կենացս զեկուցանէ.

Նորին ինքեամբ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ զար-կուցեալ Հրեայքն (352, 353).

Մտաց աչաց իմաստնոց, և ոչ թէ զգալեաւ տե-սանելին.

Էն արդարք՝ որոց ժամանեն առ նոսա գործք ամ-պարշտաց (540).

Զորմէ և մեռեալ առեն զնա ընդ Շամիրամայ.

Արամ և Այն անուանէին զնա:

Հաւատոյ պատմիչք լինին առաջին սքանչելեացն և արդարութեանն նորա և զանիրաւ յանդգնու-թիւնս Հրէիցն (384).

Աշխատութեան կարօտ են և բազում ժամանա-կօք (387).

Թէ և յայսոցիկ անհանճարաբար շաղակրատա-նաց անպարտ ես, սակայն ոչ և այլովք.

Ի միում աւուրցն յայնցանէ (394, 395).

564. Բացայայտիչն երբեմն անհամաձայն կըզըրուի
…ղական, հայցական, զոյ նախդրով բացառական,
…ականացուցչի պէս սեռական, կամ ուրիշ հոլով՝ որ բա-

նին յարմարի, թէ ըլլան թէ չըլլան հետը մեկնական բառերը այս ինքն, այս է, այսէն, ինքն. ինչպէս,

565. Ուղղական.

Վաղով լինէր առ նոսա թագաւոր զօրաց ախոյ-ցեաց, այր հզօր և պատերազմող. — կ'իմացուի որ է այր հզօր.

Ռեբեկայ ածէին զհարսն, դուստր միոյ ուրումն 'ի մեծամեծաց. — կ'իմացուի որ էր դուստր միոյ ուրումն.

Չորից տարերցս յայտնանէ ոչ զմինն 'ի միւսոյն ստեղծ արարիչն, այս ինքն երկիր և ջուր, հուր և օդ.

566. Հայցական.

Երկու մասամբք՝ տկար և զօրաւոր, զմարմին և զհոգին. — զօրութեամբ կըհասկըցուի, զմար-մին առեալ կամ իմա՛ և զհոգին.

Զերից ժամանակաց ունի զնախագիտութիւն, զանցեալն՝ զներկայս և զապառնին.

Ամենայն տնօրէնութեանցն Քրիստոսի, զմահն առեալ և զթաղումն և զյարութիւնն.

Երբե զքարինս էր ոսկի և արծաթ յերկրի մե-րում, զմաքրութիւնն իմա և զբարութիւնն.

567. Զայ նախդրով բացառական.

Զբարեաց կողմն յԱրմէնէ գնեն, զարջառոց և զոչխարէ և զայլոց պիտանացուաց. — կ'իմացուի զարջառոց առեալ և զոչխարէ, և այլն.

Մխաբան լինէր ամբաստանութիւն երկոցունց կողմանցն, զառաքինեաց և զյետս կացելոց. — կ'իմացուի զառաքինեացն առեալ և զյետս կա-ցելոց.

Զայնպիսի օճ 'ի փոքր ունի՝ որ ունէ 'ի ներ-քոյ, զզատմանէն առեալ.

Լերինքն յորս տապանն դադարեաց՝ վկայեն, ըղ-ձայոց լերանցն առեալ.

Անմիաբանեցան այլքն 'ի պատմագրաց, զՍոկրատէս ասեմ, զՍոզոմենեայ և զՆիկեփորեայ. — ուր մէկը հայցական, մէկալ երկուքը զայով բացառական.

568. Սեռական, յատկացուցչի դէմ.

Ի ժողովրդեան քումմէ Իսրայելի. — յԻսրայելէ ըսելուն տեղը.

Ի լեռնէ Սինայի.

Ոցեստին Եփրատայ և զԴկլաթու.

Ամբաստան լինէին զզօրավարէն Մուշեղի. — ըզ-Մուշեղէ ըսելու տեղը.

Ի Համանայ որ հաստատեալ կայեալ է 'ի վերայ իրացս այսոցիկ, և երկրորդի հօր մերոյ. — փոխանակ ըսելու՝ և յերկրորդէ հօրէ մերմէ. որ ըսել կ'ըլլայ՝ որ կայեալ է 'ի վերայ իրացս, որ և երկրորդ հայր մեր է.

569. Ուրիշ՝ բանին յարմար հոլով.

Բայց երկուց հնոցհաց առ միմեանս եկեալ՝ կարէին ընդ կամեին. — վասն զի անցեալ դերբայն սեռական ալ կ'առնէ, ստոյն բայի՝ ուղղական ալ.

Արձակեաց զայս իւր զհետ համանեաց իւրոց, յասորեստանեայն՝ յիշխանս և 'ի զօրագլուխս. — արձակեմ կ'առնէ խնդիր ըզ ալ՝ 'ի ալ.

Զոր ինչ արարէք ընդ երկուս թագաւորսն ամորհացւոց՝ ընդ Սեհոնի և ընդ Ովգայ. — ընդ նախդրիւ ու ընդ վերջահոլով տրականը նոյն են.

Յղել առ ձեզ ընդ սիրելիս մեր՝ ընդ Բառնաբայ և ընդ Պաւղոսի.

Գլխոյն ամենայն բարութեանց՝ զհաւատոյն բաղըն հարկանել. — վասն զի բաղ հարկանեմ տրական ալ կ'առնէ, զայով բացառական ալ.

Կոչի ևս յաւէտ ընտանի կոչմամբք, այս ինքն հայր, վարդապետ, փեսայ, և այլ բազում. — վասն զի կոչեմ գործիական ալ կ'առնէ խնդիր՝ ուղղական ալ.

Կերակրել 'ի բարութեանց երկրին այնմիկ՝ կա-
թամբ և մեղու, այս ինքն զուարթութեամբ աս-
տուածային. — ԿԵՐԱԿՐԵԼ բացառական ալ՝ գոր-
ծիական ալ՝ հայցական ալ կ'առնէ խնդիր.
Զօրս և տեսողս առէ մեծի լուսոյն, այս ինքն
մարմնոյ աչօք զՔրիստոս. — Վասն զի ՏԵՍՆԵԼ սե-
ռական ալ կ'առնէ խնդիր՝ հայցական ալ (384).

570. Եզակի ձայնով շատութիւն նշանակող գոյական ա-
նունները, ինչպէս բայ (560), անանկ ալ յոգնակի ա-
ծական կ'առնեն, իսկ ածականները՝ գոյական կ'առնեն.

Զօրն նորա անցեալք 'ի հանդիսի.
Մեծամեծք ժողով մարդկան.
Երկոտասանն այր ազատք և տառապեալք, որ 'ի
նա էին յարեալ.
Սատակեցի ամենայն մարդ զինակիցք թագա-
ւորի.
Յորս զօրուն եկելոց.
Ժողովրդեան ծնացելոց, զամարելոց.
Ամենայն ժողովրդեանն եկելոց.
Արկին տուական այլովք.
Ամենայն ումեք մատուցելոց առ նա.
Որ ընդ իւր եօթն հարիւր այր սուսերամերձ.
Զապան արծաթեղէնս.
Զամենայն զօրու ցանկալիս նոցա. —
Հօտք և անդեայք բազում յոյժ.
Որբուն Հայոց. Յամենայնէ կարեաց աւուր ես
Ի բոլորումն վայելչականս (523, 585).

571. Ոմանք ալ յոգնակի դերանուն կ'առնեն շատ
անգամ.

Եւ առ ժողովուրդն զհացն իւրեանց մինչ չև խմ-
մորեալ էր, և զգանգուածս իւրեանց ծրարեալ
'ի կապուտս իւրեանց 'ի վերայ ուսոց իւրեանց.
Արձակեաց զժողովուրդն 'ի խաւսս իւրեանց.

Օ՛ խն ած տուն Յուդայ՝ իւրեանց 'ի Թագաւոր.
Փոխեաւ զօրն 'ի բնակութիւնս իւրեանց.
Արշեաց զգունդն երթալ 'ի տեղի իւրեանց.
Ժողովուրդ քո այդ որ բնակեալ է 'ի լեռնակող-մանց, եթէ ոչ էր ապստամբեալ դոցա յինէն, ոչ էր իմ առեալ զնիզակ իմ 'ի վերայ դոցա. այլ դոքա ինքեանք արարին անձանց իւրեանց զայս.
Եթէ որք 'ի կարի մերձաւորաց իցէ, զնոյն անցս եւ ընդ նոսա անցուցից. — որ ԷՒԷ որը մէկ մը մի-այն չնշանակեր, հապա որչափ որ ըլլայ նէ.
Ի՞րդ երանեցից ժողովրդեան որոյ այս այսպէս է.
Ի՞ւ ազգ այնպիսի՝ որք դատաւորաց եկեղեցւոյ նորին դատաւորք.
Բազմամնութեան գործն՝ որ եղեալ էին յերկրէն եգիպտացւոց (436).
Օ՛ ջատուն զայնորիկ որք անկան.
Ի՞մնայինի որք ընտրեն հնազանդել.
Յամենայն եղբօրէ որ սատահակին զնայցեն.
572. Իւրաքանչիւր բառէն եւս սովորաբար բային ...մքին համեմատ գրուելու են դերական ու ածական ...րանուններն իմ, մեր, ձեր, իր եզակի եւ յոգնակի. ...ղես.
Զաւէս այր իւրաքանչիւր 'ի բնակութիւն իմ, Իս-րայէլ.
Իւրաքանչիւր որ երթամք 'ի տեղիս մեր.
Սպասաւոր իւրաքանչիւր 'ի տունս ձեր.
Մէկ կամ ամէն իւրաքանչիւր ցեղայր իր.
Դարձան իւրաքանչիւր 'ի Ձեռնապահաց իւրեանց.
Առէք անտի իւրաքանչիւր որ քար մի 'ի վերայ ուսոց ձերոց.
Ի դառնալ ձեր իւրաքանչիւր 'ի չարեաց ձերոց.
...այց շատ անգամ առջի ու երկրորդ դէմքի բայերուն՝ ...ակի երրորդ դէմք կըդրուին ատ դերանունները.

Իւրաքանչիւր ըստ երագս էրան փխանէս ։
Պնդագոյն իւրաքանչիւր յերկիր էր ։
Պարզագոյն առ իւրաքանչիւր ժողովուրդ մէջ և յիւրաքանչիւր աշխարհ էր ։
Մեծապէս իւրաքանչիւր ցեղեր էր և իւրաքանչիւր ցեղապետ էր ։
Պատմ Ձեղեւլէ յիւրաքանչիւր տուն էր ։
Պետ իւրաքանչիւր զօր էր յազգեր էրան և
յովհաննէս իւրաքանչիւր զինկեր էր ։
Մաշտոցի իւրաքանչիւր ձեռն էր ։
Իւրաքանչիւր յընկերէ էրն պղծն ծրագ., և յեղբօր հեր մի յանդգն ։
Ո իւրաքանչիւր որ ըստ Ճառնտարհաց էրաց (էր ձերոց) գառեցայց շնէն ։
Տամ ձեզ իւրաքանչիւր ըստ գործոց էրեանց ։

573 . Բայց պատճառն այն է որ էրթանքնութեան եզակի աւ է յոգնակի աւ (108 , 109), ու զատ առանձին ամէն գերի կընշանակէ ։ Բ պատճառաւ յոգնակի բայի հետ եզակի ալ կըդրուի շատ անգամ երբորդ դէմքի գոյական կամ ածական դերանունը էր . Մեծին իւրաքանչիւր ցեղապետ էր . Եղին ընդ մէջ այր իւրաքանչիւր զօր էր . Պնդոյն այր իւրաքանչիւր 'ի տեղի էր . Իւրաքանչիւր ըստ բաւականի էրան ժողովեցին . Կենդանեացն իւրաքանչիւր որ յընկերէ էրն ։

574 . Բայց և ածանցեալ անուններուն մէջի եղած գոյականին՝ յատկացուցիչ, ածական ու դերանուն կը-դրուի երբեմն .
Ձիկերը մարդկեղէն մարմնոյ . — որ ըսել է՝ կե-րպը զադխ մարմնոյ ։
Արտաքին ամենայնի կամ ամենեցուն . — գլխաւ-որ ամենայնի ։
Կամակատար հօր , կամարար հօր . — կատարող, արարող կամաց հօր ։

Օ ամենայն չարեացապարտ Մենեքսեա ուրացկել. — այս ինքն զօրաւոր, զօրաւորական ամենայն չարեաց. —

Ի հրեշտակականն թափուր տեղի ստորանկելոց. — որ լինել է՝ առ թափուր տեղի հրեշտակաց ստորանկելոց.

Պատի սատակեղեայ յերկրատասանից. — այս ինքն յատակեղաց երկրատասանից.

Յաստուածայնն սիրոյն յաղթեալ, այն որ հրամայէն սիրել. — որ զբաղին մարմնոյ նայելով լինել է՝ ՚ի սիրոյն Աստուծոյ, այն որ հրամայէ.

575. Որ յարաբերականին յարաբերեալը շատ անմ ինչ հոլով որ պիտի զրուի նէ՝ ան չըլլուիր, հապա մ ազգական կըլլայ, կամ յարաբերականին հոմայն կըլլուի. ու շատ անգ իրեն քանի զրուելու հոլովն ան գէմին գերանունը կ՚աւելցուի. Ըր ա՞ն արդհարաւորնութեան մէջ ալ կըլլայ. ինչպէս.

576. Յարաբերեալ ազգական եղած.

Այս բայը՝ յորում իղէ արած, հանդերձ նորա բակեալ լիցի. — փոխանակ ըսելու՝ քարոզի հանդերձն. ու սեռականին տեղը աւելցած է նորա.

Այս գոյն՝ զոր յանդիմանեացէ ակր, մատուցին քան արանց. — փոխանակ՝ զատն.

Իսկ դէմքը՝ որոց պետք ինչ էին, ոչ արդեօք երբեք վճարեցի. — փոխանակ՝ ակարաց ոչ վճարեցի.

Մանն՝ զոր ես խօսիմ ընդ ձեզ, ոչ եթէ յանձնէ ինչ խօսիմ. — փոխանակ՝ զբանն.

Արանց այր՝ որոց էր զատ զալ առ արքայ ՚ի դատաստան, քարբառէր առ Սոլոմոն և ասէր. — փոխանակ՝ առ ամենայն այր.

Կորէք ասէ և զօրհնութիւնս զոր եսոյք բերել մեզ, ընկալար. — փոխանակ՝ զպատկդ ասէ.

Կարքն զոր փորեաց և պեղեաց, ՚ի նոյն անկցի ՚ի

խորհրդոց գոլ և գործելոյ. — փոխանակ՝ ՚ի գործն, որում տեղ աւելցած է ՚ի նոյն խորհրդոց.

Նոյն ինքն տէր Քրիստոս միածին որդին Աստուծոյ, վասն որոյ՛ ու խոնարհեցեալ է ՚ի մարդ, ստացեալ ՚ի Մարիամէն. — փոխանակ՝ ՚ի նոյն ինքն ՚ի տեառնէ Քրիստոսէ միածին որդւոյն Աստուծոյ ստացելոյ.

Քրիստոսի, այն որոյ տէրութիւնն յաւիտենից է. — փոխանակ՝ այնր.

Արարչին ամենայնի, այն որոյ բանիւ երկինք հաստատեցան. — փոխանակ՝ զայնմանէ.

877. Յարաբերեալ յարաբերականին համաձայնութեան.

Ամենայն այր կամ կին որ մտանիցէ առ արքայ. չէր փրկութիւն. — փոխանակ՝ ամենայն առն կամ կնոջ չէր փրկութիւն.

Բայց այն Մովսէս որ եհան զմեզ յԵգիպտոսէ ոչ գիտեմք զի եղեւ նմա. — փոխանակ՝ առն այսմիկ Մովսիսի. և առ որականին տեղը աւելցած է նմա.

Դուք որ մարդասպանդ էք աշխարհին, արժան է ձեզ հաց յանձին ունել. — փոխանակ՝ ձեզ որ մարդասպանդ էք.

Թագաւոր որ ունիցիր և բանից անիրաւութեան, ամենեքեան որ ընդ նմա են՝ անօրէնք են. — փոխանակ՝ ամենեքեան որ են ընդ թագաւորաւ, և այլն.

Ամենայն մարդիկ որ լսիցեն զբան՝ յիմարեցուցանէ զմիտն. — փոխանակ՝ զմիտս մարդկան.

Մեկնեալ յամենայն բնակչաց որ ՚ի Պաղեստինի հրէայն էին. — փոխանակ՝ յամենայն բնակչաց հրէից որ ՚ի Պաղեստինի էին.

Դաւիթ որ թողեր զնա, ես մատնեցից զքեզ ՚ի ձեռս. — փոխանակ՝ զքեզ որ.

Պոդոփրի և արծաթափրի որ էին յազգաց ասորոց

թլփատեալ ձեռաւ. — փոխանակ՝ զկտրածելն և
գործածելն.

Որ շուրջ փոխեալ թաղածն էին՝ առնոյր յառաջի.
— փոխանակ զբաղադրեալն որ.

Անձինն որոց ապականեալ իցէ և մերձեալ 'ի մեռ-
ելոյ՝ սրբեսցի. — փոխանակ՝ ամենայնի.

Ամենայն որոց ոչ իցեն թեւք և թեփ, պիղծ իցէ
ձեզ այն. — փոխանակ՝ ամենայնի.

Որոյ եւ զգլուխն հատի ղՅովհաննու՝ սա է. —
փոխանակ՝ սա է Յովհաննէս զորոյ.

Ամենայն որում շատ տաւ, շատ խնդրեսցի 'ի նը-
մանէ. — փոխանակ՝ յամենայնէ.

Ամենայն ծառայ՝ որ իցէ 'ի տան իւր կին պղծեալ,
երթեալ պաշտամբեսցեն 'ի նմանէ ժամանակս. —
փոխանակ՝ յամենայն ամէքէ.

Ամենայն որոց իցեն թեւք և թեփ՝ ուտիցէք զամ
զայն ուտիցէք. — փոխանակ՝ զամենայն որոց
իցեն.

Զամենայնէ զորմէ առաջիկ թէ զա մի երթիցէ
ընդ քեզ, նա մի երթիցէ. — փոխանակ՝ ամե-
նայն զորմէ առաջիկ.

Զամենայն ինչ զոր խոսիցի՝ լինելով լինի. — փո-
խանակ՝ ամենայն ինչ.

Զբանն զոր խօսեցայ՝ հաւատարիմ լիցի. — փո-
խանակ՝ բանն.

Զերկիրն յոր հանէր՝ ընդ լիցի 'ի ժառանգութիւն.
— փոխանակ՝ երկիրն.

Ընդ երկիրն ընդ որ մեք անցաք լրտեսել զնա՝ եր-
կիր մարդակեր է բնակչաց իւրոց, և զամենայն
ժողովն զոր տեսաք 'ի նմա՝ արք յաղթահասակք
են. — փոխանակ՝ երկիրն, ամենայն ազգն.

Զամենայն զոր ես ցես հօրն՝ ոչ կարաւոյց 'ի նմանէ.
— փոխանակ՝ յամենայնէ.

Եւ եղեն որդիք Յովսեփայ զորս ծնաւ նմա Ասա-

նեթ զՄանասէ և զԵփրեմ . — փոխանակ Մա-նասէ և Եփրեմի զորս ծնաւ .

Ի մահճէ յոր ելեր՝ ոչ իջցես անտի . — փոխանակ 'ի մահճացդ .

Զամենայն տեղիս յոր համանիցեն կամ ուր համանի-ցեն գնասցեն առից ձերոց, ձեզ տաց զնա կամ զնո-նա . — փոխանակ զամենայն տեղիս .

Պատասխանայն Աբսաղոմ , զոր ոչ չարով և կռ-ւով բաժանել . — փոխանակ այնր որ .

Անմաստան լինի գրաւոր ուսանելն , զոր որ ոչ ունի արդարացուցանել զնա . — փոխանակ զայնմանէ որ ոչ ունի .

Եւ թագուն նոյա բնակել 'ի վերայ երկրի , զորոց էր որք անարգելյն զմնակիցս բարձանց . — փոխա-նակ այնոցիկ որք անարգելյն .

578 . Բազում հեղ ալ յարաբերականն ինչ հոլով որ պիտի գրուի նէ՝ ան չգրուիր , յարաբերեալին հոլովը կ'առնէ . ու շատ անգամ իր գրուելու հոլովով ան դէմքին դերանունը կ'աւելցուի , որ աշխարհաբառերնուս մէջ ալ կայ . Այն ատեն՝ երբեմն յարաբերեալն ալ եւս գրուելով՝ յարաբերականին հոլովը կ'առնէ , որ իրարու հոլովին առած կ'ըլլան . ինչպէս ,

579 . Յարաբերական յարաբերեալին հոլովին առած .

Չիք ազգ որ ոչ իցեն իրաւունք 'ի դատաւորաց . — փոխանակ որոյ , որում .

Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ , որ ակարանայ առ 'ի չէն և ոչ ինչ . — փոխանակ յորմէ .

Ի վերայ սեղանոյ ողջակիզացն՝ որոյ նոր արարին . — փոխանակ զոր .

Դնջես 'ի զայրութենէն յորմէ զրկեցեր . — փո-խանակ յորում զրկեցեր .

Յորէ յայնմանէ յորմէ գերեաց . Յորէ յորմէ եհան . Յորէ յորմէ լուար . — փոխանակ յորում .

Հատուցէ զաւանդն զոր աւանդեցաւ նմա. — փոխանակ՝ որ աւանդեցաւ.

Ի սմա են սողունք որ ոչ գոյ թիւ. — փոխանակ՝ որոց ոչ գոյ.

Ամենեցուն որոց էք 'ի Հռովմ սիրելեաց Աստուծոյ. — փոխանակ՝ որք էք.

Նուագարանօքն որովք արարին՝ օրհնել զտէր. — փոխանակ՝ զորս արարին.

Օինչ հրամայեցաւ առնել յայնցանէ յորոց հաստատեցին զնա. — փոխանակ՝ յայնցանէ որք հաստատեցին.

Յաւուրցն յորոց կարգեցի դատաւորս. — փոխանակ՝ յորս կարգեցի.

Պատմեաց զամենայն պատգամսն զոր առաքեաց զնա տէր. — փոխանակ՝ որովք, յորս առաքեաց.

Գթացաւ 'ի նոսա այն որ ոչ երբեք պակասեցաւ գութ նորա. — փոխանակ՝ որոյ գութն.

Ասին որ Մովսէս և Եղիա իբրև զծառայս եկեալ կային առ Նմա. — փոխանակ՝ առ որում կային.

Երբ ուսանիցէք զբազմաթիւ անուանս տառաձայն նոցա, այն որ չէք ուրեք 'ի միջի և ոչ մի. — փոխանակ՝ այնոցիկ, այն տառաձայն որոց ձայն յորոց չէք և ոչ մի.

580. Յարաբերական ու յարաբերեալ մէկմէկու տեղն առած.

Մարգարէանայ զոր առ յապա անցս ընդ Մասեաց անցանելոց էին. — փոխանակ՝ զանցս որք առ յապա անցանելոց էին (436).

Որոց առ գերութեամբն ժողովրդեան՝ առաջին է սա. — փոխանակ՝ մարգարէից որք առ գերութեամբն.

Աստուածութիւն ուսուցանէ 'ի Մովսիսէ որոց 'ի հեթանոսս ամենայն Հրէայք էին. — փոխանակ՝ ամենայն Հրէից որք 'ի հեթանոսս էին.

Մարգարէքն, որք ժամ որոյ 'ի ձեզ լինելոց էին

շնորհօք մարգարէանային . — փոխանակ՝ վասն շնորհաց որք ՚ի ձեզ լինելոց էին ․

Եւ ելի յԵրուսաղէմ առ որ յառաջագոյն քան զիս Առաքեալքն էին . — փոխանակ՝ առ Առաքեալսն որ էին ․

Ցուցանելով զոր ՚ի խոնարհութենէն օգուտն . — փոխանակ՝ զօգուտն որ ․

Զոր վասն Կռոնոսի և Արտաւազդայ պատմութիւնս իցեն՝ ամփոփեմ ասել . — փոխանակ՝ զպատմութիւնս որք վասն Կռոնոսի , և այլն ․

Յոր նախ բանքդ՝ յարմարի յաջորդս . — փոխանակ՝ ՚ի բանսդ որ նախ ․

581 . Երբեմն առ յարաբերականն եւեթ բային հայցական խնդրին կրհամաձայնի կամ ուրիշ խնդրին առ .

Ըստ ամենայն բանի զոր առաքեսցէ զքեզ տէր Աստուած քո առ մեզ , այնպէս արասցուք . — փոխանակ՝ ըստ որում քան որով առաքեսցէ զքեզ ․

Բազմախումբ շնորհս բաշխեաց ամենեցուն , զոր և մեծ իսկ քան զամենայն՝ էր սուրբ յաննենց մեռոց զխաւելք . — փոխանակ՝ յորս քան յորոց մեծ զխաւելք զէր սուրբ (525) ․

Հանին զնա ՚ի խաչ յայն տեղին , զոր ետես Աբրահամ զխոյն կախեալ զծառոյն սաբեկայ զեղջերացն . — փոխանակ՝ յոր քան յորում ետես զխոյն ․

Տեսեալ զՅովհաննէս յայնպիսի վարս , զոր ոչ բնաւ զայլ ոք տեսին ՚ի մարդկանէ . — փոխանակ՝ յոր քան յորում ոչ տեսին զայլ ոք ․

Զոր սերովբէքն ծածկէին զդէմս յահէ փառաց աստուածութեանն . — փոխանակ՝ յորմէ ծածկէին քան յորոյ ահէ փառաց ծածկէին զդէմս ․

Բայց ՚ի քաղաքաց ազգացն այնոցիկ՝ զոր տէր Աստուած քո տացէ քեզ զերկիր նոցա . — փոխանակ՝ զորոց զերկիրն ․

Մահ որդւոյ Կղաւդեայն, ջէր ոչ ոք 'ի մարդկա-նէ եղև նման նմա և կամ կրեալ ջէ—ր նորա. — փոխանակ՝ որում ոչ ոք եղև նման և զորոյ վարս ոչ կրեաց.

Մ'ի երկնչիք յերեսաց արքային Բաբելացւոց, յորմէ զարհուրեալ էիք յէ—ց նորա. — փոխա-նակ՝ որոյ յերեսացն զարհուրեալ էիք.

Յոր վեցթևեան սրովբէքն ոչ իշխէին հայել 'ի ծ—ն քո. — փոխանակ՝ որոյ 'ի փառսդ.

Տես և 619.

582. Նոյնպէս բային և անուանին համար ըսինք (563), ասնկ ալ զանազան հոլով առնող նախդիրներն ու շաղկապ բառերն երբեմն այլևայլ հոլովը մէկտեղ առնեն մէկ խօսքի մէջ, ինչուր բացայայտելն կամ պակասը մէկ հոլով, ու բացայայտիչը կամ ածականը ...կայ հոլով.

Ըմբոստան լինէին քաղդեանք առ մեծ թագա-ւորն Պարսից. — փոխանակ ըսելու՝ առ մեծ թա-գաւորին չ—ն առ Պարս.

Եկ և առ իս ինքեան եցոյց յայտնապէս.

Ըն ծովեզերբ միում.

Ըն բարձրաւանդակի միոջ բլրով քարագագաթնի.

Օ՛ի բանս արկցէ ընդ թագաւորին Պարսից ընդ Շապուհ, և ընդ Արշակ.

Օրհնեցէք զտէր ընդ երկնայինսն նմանեալ դա-սուց. — փոխանակ ըսելու՝ ընդ երկնայնոցն դա-սուց չ—ն ընդ երկնայինսն դաս.

Ընդ խաղացեալսն հուրբ և սուսերբ՝ արեամբ ներկեալսն.

Ընդ մի առաւել ոք պատուականի. ընդ հօրն, եթէ ընդ որդւոյն.

Ընդ զօրութեան անուան և բարեբանոր արկա-նէ, զմորդ (149).

Հանդերձ երանելեաւն Թէոփիլոս տեառն Ա-ղեքսանդրոյ (155).

583. Իբրև, որպէս հոլովական բառերն ալ, միայն նման նշանակելով, հայցականի տեղ ուղղական հոլով կ'առնուն երբեմն.

Ճանաչել զՆաւապետն իմ՝ յանկարծ իբրև ժողո-վրդեան՝ որոյ զօրութիւն զարմանալ էր. — այս ինքն նման ժողովրդեան, իբրև զժողո-վուրդ.

Տեսի զարմանալի տեսիլ, ինձանէ առաւել ինչ իբ-րև կատուց մեծի. — այս ինքն նման կատուոյ, իբրև զկատու մեծ.

Են որպէս հրաման տալոյ առնել.

Են որպէս հրաման ինչ առնելոյ.

Նշանաւորք երկնաւոր Թագաւորին և Նուաճոյն պատկանելիք և պաշտելիք զան մարդկան, իբրու 'ի նմանէ ընտրելոց և առաքելոց. — այս ինքն իբրու 'ի նմանէ ընտրեալք և առաքեալք, նման ընտրելոց, և այլն.

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

584. Փոխադրութիւն կամ փոխանակութիւն է՝ [illegible]րբ բառի մը տեղ ուրիշ բառ մը դնել ։ Ու ձեւս մեծ [illegible]ով տեղ բարակութիւն ու կերպարանի, զանազան [illegible]խադրութիւնն ու ծածուկ մտքով մը կ՚ըլլայ ։

585. Նմանակ, գոյական անունը շատ հեղ ածականի [illegible]եղ՝ ածականն ու գոյականի տեղ կըդրուի. Ինչպէս, [illegible] ցանկութիւն, [illegible] խորհուրդ, [illegible] բանք, [illegible] սրտմտութեան, [illegible] ալեաց, [illegible] տեղի, [illegible] կարգ, [illegible] գաւի, [illegible] հանդերձ, [illegible] ժամանակ, [illegible] հասակ, [illegible] ժամանակ ։

Ըստ ածականն, առաւ ածայինն, ըսել է երբեմն [illegible] ։ Ճերմակ ցուրտ և Ճերմակ, ցուրտ ։ [illegible] հասանէր, [illegible] Մեծ [illegible] [illegible] խառն կամ [illegible] ։ [illegible] հեշտ ընթերցողաց ։ Ասել յընդարձակի ։ [illegible] ապաստանի ասել զոր ։ Յապաստանս [illegible] [illegible] լինել ։ Դատաձանո կրել ։ Կենդանեաւ [illegible] կենդանեօք, առ կենդանեաւ, առ կենդանեօք, ըսել են՝ [illegible] հեշտութեան, ասել յընդարձակութեան, յա[illegible]խութեան, յանհոգութեան, դատաձանութիւն [illegible], կենդանութեանք, առ կենդանութեանք ։

586. Նոյնպէս ես բայն (331), անունն ու ըսելն,

եղանիմ բայերուն երրորդ դէմքերուն հետ անցեալ դեր-բային (288) սեռական անուն բայի կ'առնէ երբեմն.

Թէ ուրուք յանկարծօրէն քար ձգեալ լինի ՚ի ծառ, և պատահիցէ մարդոյ. — այս ինքն թէ ոք քար ձգեալ լինի, քար ձգէ ՚ի ծառ (287).

Որոց ստացեալ լինէր նոցա զՏիմոթէոս. — այս ինքն ստացեալ լինէին նոքա.

Չև լինէր արեգական ճառագայթիցն յաշխարհ սփռեալ. — այս ինքն չև սփռեալ լինէին ճառագայթքն.

Թերեւհաւատից եւս բնակեալ եղիցի ՚ի նմա. — այս ինքն թերեւհաւատք եւս բնակեալ եղիցին, բնակեսցեն.

Իմ առ բարերարութեան իմոյ արձակեալ լիցի զքեզ. — այս ինքն ես արձակեալ լիցիմ, արձակեցից զքեզ.

587. Անցեալ դերբային անուն բային սեռական կը դրուի քիչ անգ՝ նաև երբոր եական բային առջի կամ երկրորդ դէմքերուն հետ կամ յոգնակի դէմքի հետ ալ որ ըլլայ նէ.

Իմ ՚ի մանկութենէ իմմէ հանեալ ՚ի ճակատու և ՚ի կռիւ մտեալ եմ. Եթէ լուեալ էիր քո.

Մինչ չև քո խօսեալ իցես.

Աշխարհն այն՝ ուստի դոյա եկեալ են.

Եթէ ձեր կարդացեալ էիք.

Որ էին նոցա սերեալ.

Ձեր արարեալ և կատարեալ իցէք զամենայն.

Որոց որդւոց իւրեանց բարուք վերակացու լեալ իցէ.

Եւ գտեալ լինին Նաբեղոյն ՚ի նմանէն զպատիւ փառաց.

588. Նման պարզ գլխաւոր բայի ալ կը դրուի սեռական անուն բայի գլուխ մէջ. բայց զգուշանալու է.

589. Նոյնպէս և անցեալ դերբայն երբեմն հայցա-
ն ալ կըդրուի անուան բային.

Վասն որոյ Փրկիչն ասաց՝ խնդալ զՆաքեալն. — այս ինքն ասաց խնդալ Նաքելոյն, զի խոր-դացեն.

Որով յայտ է 'ի կարի կարևորացն զսա գոլ. — փոխանակ սնա գոլ, թէ սա է.

Զամենայն տեսակս բարեաց վերջին լինել աս-տուածային սիրոյն՝ և 'ի Տեառնէ աւետարանե-ցաւ. — այս ինքն՝ թէ ամենայն տեսակք վերջին են.

Յաղագս 'ի չարն դիւրափափախ գոլոյ զբնութիւնս. — փոխանակ՝ բնութեանս. —

Հայեր նա ուղիղ, ննջեցելոյն գեղեցիկ պահեալ զշնորհս պարգևաց. — այս ինքն շնորհաց պա-հեալ, թէ շնորհք պահեալ են, պահին.

Որ թերին էր՝ խօսէր, զամենայն ինչ ընդունայն լեալ զառաջինսն. — այս ինքն ամենայն առաջ-նոյն, թէ ամենայն ինչ առաջինքն ընդունայն լեալ իցեն.

590. Երբեմն ալ անորոշ և անցեալ դերբայն ա-
ն բային՝ խնդրի պէս հայցական կամ բացառական
դրուի, որոնց մէկուն մէկը հարկաւ անուան բայի պի-
ի ըլլայ.

Պետք եղև բանալ բերել զնա 'ի զօրականացն. — այս ինքն բերել նմա 'ի զօրականացն կամ բե-րել զնա զօրականացն.

Յետ դարձին 'ի Բաբելոնէ և շինելոյ զտաճարն 'ի Զօրաբաբելէ. — այս ինքն յետ շինելոյ տա-ճարին 'ի Զօրաբաբելէ կամ շինելոյ Զօրաբա-բելի զտաճարն.

Յետ սպանանելոյն զնա 'ի նոցանէ. — այս ինքն նորա 'ի նոցանէ կամ զնա նոցա.

Պուցէ կարծիս ինչ տայցէ թագաւորին, իբրու

գալով էինք 'ի Նանմեն. կամ 'ի Հռոմէից անտի զայն փոխեալ. — այս ինքն առնեն փոխեալ 'ի Նանմեն. կամ նորա կամ Հռոմէից զայն փոխեալ.

Նա հարցեալ է քեզ յԱստուծոյ զամենեսեան. — այս ինքն հարցեալ է Աստուծոյ զամենեսեան կամ հարցեալ են յԱստուծոյ ամենեքեան.

Եթէ ոչ յԱստուծոյ էր տուեալ գիտութիւն յաղթութեան. — այս ինքն Աստուծոյ էր տուեալ գիտութիւն կամ իրաւունքն էր տուեալ յԱստուծոյ.

Որ նախ էր զեկեղեցին շինեալ 'ի Գրիգորէ և զվկայարանն. — այս ինքն եկեղեցին և վկայարանն 'ի Գրիգորէ, կամ Գրիգորի զեկեղեցին և զվկայարանն.

Ի բացառականիս պատճառն են կ'երևնայ՝ որ գործքին ընդդէմ կրաւորական բայի խնդիր կ'ըլլայ (317), և ու խնդիրը բացառական ալ կ'ըլլայ սեռական ալ (352, 353). Ուստի՝ գործքին ընդդէմ սեռական դրուելուն տեղ անուն բայի պէս (331), բացառական ալ կըլլայ երբեմն խնդրի պէս.

594. Նաև շատ տեղ անուն բային՝ անորոշ և անցեալ դերբային քովի մէկ ուրիշ բային խնդիր ըլլալով հայցական կըլլայ.

Նա զիմաստութիւն՝ քոյր քեզ լինել. — այս ինքն ասա զիմաստութիւնն կամ զիմաստութենէ՝ թէ քոյր իցէ քեզ.

Կամեցաւ զիս՝ լինել թագաւոր. — այս ինքն զիս կամեցաւ զի եղէց.

Ոչ կամեցաւ Սեհոն զԻսրայէլ անցանել ընդ սահմանս իւր.

Կարծեցեալ զգիւն՝ հասանել նմա յօգնականութիւն.

Հաստատեաց 'ի լինել զամենայն. — այս ինքն հաստատեաց զամենայն 'ի լինել, զի լիցին.

Ուսուցանէ՝ նեռն լինել զխոստովանողն ոչ եկեալ մարմնով զՔրիստոս. — այս ինքն նեռն լինել ճանուցանէ զայնոսիկ որք ասեն զՔրիստոս մարմնով ոչ եկեալ.

Տեսանիցէք զերկինս բացեալ, և զհրեշտակս Աստուծոյ՝ զի ելանիցեն և իջանիցեն. — այս ինքն երկինքը՝ բացուած պիտի տեսնէք.

Լսեն բացեալ զդուրս բանտին, կարծէր փախուցեալ զկապեալսն.

Գտանէ թագաւորեալ զԱրտաշէս և ընդդիմացեալ նմա զեղբարս իւր. — որ զԱրտաշէս, զեղբարս, գտնէ բային խնդիր են.

592. Երբեմն զխնդրոյ բային անուն բային ալ ունի բայի խնդիր կրկնուի.

Տեսեալ զնա զոր ինչ առնէր ՚ի վերայ անօրէնութեան նոցա. — փոխանակ ըսելու՝ տեսեալ զոր ինչ առնէր նա.

Որ զամենայն մարդիկ կամի զի կեցցեն. — փոխանակ՝ կամի զի ամենայն մարդիկ կեցցեն.

Ես զերկիրս երկրաւորաց և զերկինս երկնաւորաց ճանոյց նմա զի գործք ձեռաց նոցա են. — փոխանակ՝ ճանոյց զի երկիր և երկինք գործք ձեռաց նոցա են.

593. Յոգնակի անուն բայերն, մանաւանդ անեզականն, երրորդ դէմքի բայն շատ անգամ եզակի կը դրուի.

Ազդ եղև նմա բանք խորհրդին.

Այս բանք հաստատեալ է և ճշմարիտ.

Ճանապարհք նորա առ մեզ է. Յորում էր ամենայն չորքոտանիք և սողունք երկրի և թռչունք երկնից. Ոչ էր գրեալ անուանք նոցա.

Ահք որ ՚ի քէն՝ ոչ ես իցէ.

Ո՛չ գոյր հաց ոչ էր ընդ նոսա սատուածս ստորս

չամ տառաբառս . — այս ձայն ոչ գոյն տառաձայնք

տառք , ոչ էին տառաձայնք տառադարձք (59) .

Բազում աստանօր թիւոյ և փոխ զմանն տանց մը-

նէր , այլ և մանչանոյ յոգնից մարդկան 'ի վերայ

հասանէր .

Ճանձը թռեցան բանքն չամ ինքն .

Եւ իջին 'ի վեր .

Թիզէ երրև զըզոզ պատուանք իմ՝

Ընծայն զարզք նորա զերծան 'ի նմանէ .

Զեկու 'ի նոցանէ յառաջ յայնմիկ վկայութ բա-

զումք .

Սկսաւ մարդիկն բաղձանալ . —

Կեանք իմ 'ի զմնոյս մերձեցան .

Ընդէր առնել իցէ կեանս յաւազնելոյ արուեստ .

— այս ձայն կեանք (59) .

Ու եկեալ 'ի վերայ մեր չարիք .

Աստ էր եղև ընդ բեղ այդ անցք .

Աչրեկեան նման անձրեւդք լուսնգէնք , որ կանգ-

նեալ էր .

594 . Բայրեայ գեղջալ անուն բայնկարան բայն՝ կազգալ առաջ եղող զեղջին զրուելու անէն (338) , երբեմն ման եղող զեղջին միայն հասանայն կրդրուի .

Դու և մեծամեծք քո , հարճք քո և կանայք քո ըմ-

պէին չամ ընկերին նորոյ գինի .

Աղի զու և որդիք քո ընդ քեզ ամենեքեան .

Օ՛յ ի մի ճաշակեցէք և նոքա և զու .

Բաց զեկան զորս և կնոջ դու և մեր .

Ես զու և ոչ դու և ոչ որ գինի ձեր փոխեցէք ի՞ զայն

'ի մեզ ոչ կարէ անեանել .

Բայց թէ մեք կամ՝ Ճշմարտել յերկինից աւետարա-

նեսցէ ձեզ առելի բան զոր աւետարանեցաք

ձեզ , նզովեալ եղիցի . — որ կրհանկեցաւ՝ թէ որ

աւետարանեցաք , մեք կամ հրեշտակ .

595. Նոյնպէս գերբային՝ ապառնի կամ ստորադասա-կան բայի տեղ, ուղղական կամ հայցական, տրական գը-տուին տեղը (278, 281, 282), շատ անգամ՝ սեռա-կան կամ վերջաձայնով տրական ալ կըդրուի. երբեմն հրամայական եղանակին որիշ ժամանակներուն տեղ (279).

Ի գանձել անհնարին Նաբուգէին յանդգնեան լինե-լոյ տաճարին սրբոյն. — փոխանակ՝ յանդգնեան լի-նել, առ ՚ի յանդգնեան լինել, այս ինքն զի յան-դգնեան լինի կամ լինէր.

Ի զարմացուցանել զիմէոնս իւր գնալոյ ՚ի Սամնէ-լէ. — փոխանակ՝ գնալ, առ ՚ի գնալ, զի գնասցէ.

Ի՛ յառաջագոյն կրթել տալոյ պատասխանի. — փոխանակ՝ տալ, առ ՚ի տալ.

Մինչ ՚ի մեռ մարմնոյն՝ նախ զանձն առաքեա-ցանելոյ.

Կանգնեալ առ գանդաւ կայծակացեալն՝ հանելոյ զհեշտ յաշխարհէ. —

Օտարոտի իմն զից թուի սրտամիտ լինելոյ. — փոխանակ՝ թուի սրտամիտ լինել, թուի թէ է, թէ իցէ.

Զի մի ՚ի վճառաթիւն ինչ կարծիք կարծիցի գայթակղեալ իբր յուշ առնելոյ. — փոխանակ՝ յուշ առնել, զի մի կարծիցի թէ յուշ առնէ կամ արար.

596. Երբեմն ալ գործիական կըդրուի նոյն երկո-րով.

Ակիզբն արարացուք ձեզ պատմելով վասն արար-չութեանն. — փոխանակ՝ պատմելոյ, պատմել.

Ի վեր հայեցուցանելով զմիտս նորա ուսանելով ՚ի պարզ ծառայն. — փոխանակ՝ ուսանելոյ, ուսանել, զի կերիցէ.

Նիւթ ալեաց թէպէտ և արդարև լինին զօրս ան-մանելով, բայց զնոյն անհնարին նկատել. — փոխանակ՝ զօրս անմանելոյ, ՚ի անմանել զօրս.

Նեռն պատրաստական նշանօքն խաբէ զմարդիկ զինքն գոլ Քրիստոս. — փոխանակ՝ զինքն գոլ, թէ ինքն է կամ իցէ Քրիստոս:

597. Անորոշ և անցեալ դերբայն երբեմն իրենց անուն բայիին պէս (328, 329) իրենք ալ սեռական կամ տրական կըլլան.

Յապստամբելն նորա 'ի Նաբուքոդոնոսորայ արքայէ և անցանելոյ զերդմամբքն. — փոխանակ՝ և յանցանել:

Մինչդեռ պշուցեալ հայէին ընդ երկինս՝ երթալոյ նորա. — փոխանակ՝ յերթալ նորա:

Որպէս ազդ եղև ինձ՝ նենգութեան յայլոց լինելոյ 'ի նոցանէ. — փոխանակ՝ լինել նենգութեան 'ի նոցանէ յայլոց:

Նոքա ակն ունէին՝ նմա այտնելոյ կամ անկանելոյ և յանկարծակի մեռանելոյ. — փոխանակ՝ այտնուլ նմա կամ անկանել և մեռանել:

Սրբոյ քաղաքին ամենայն խաղաղութեամբ բնակելոյ, և օրինացն ճշմարտութեամբ իբրև զի գեղեցիկ իմն պահելոյ, Սիմոն ոմն անուն առաջնորդէր տոհմին իւրոյ. — փոխանակ՝ սրբոյ քաղաքին բնակեալ՝ բնակելով, և օրինացն պահեալ՝ պահելով, որ լուծել է 'ի բնակիլն, 'ի պահիլն (283, 286):

Զնա ինքն յերկիր հողեալ՝ շալակաւ շրջեցուցանէին, յայտնապէս Քրիստոսի զօրութեանն երևեցելոյ. — փոխանակ՝ զօրութեանն երևեալ, երևելով:

Ի ժողովել բազում ժողովրդեան և ըստ քաղաքաց քաղաքաց եկելոց առ նա՝ ասէ առակաւ. — փոխանակ՝ և եկեալ նոցա, և 'ի գալն նոցա առ նա:

Դարձելոյ մեղաւորի՝ ամենայն հրեշտակաց ուրախութիւն բերէ. — փոխանակ՝ դարձեալ մեղաւորի, 'ի դառնալ մեղաւորի:

Իսկ նորա խօսելոյ և ճառելոյ 'ի ճշմարտութե-

նէն՝ նախանձելին . — փոխանակ՝ խոկ նոցա խլա-ցեալ և կուրացեալ :

Այգուն եղելոյ՝ զարմանալուն թողել հրամայեաց . Հզօր մարտի եղելոյ՝ բազումք անկան . — փոխանակ՝ այգուն եղեալ, հզօր մարտի եղեալ :

Լուսոյ երեւեցելոյ՝ ոչ կայ մնայ խաւար . — փոխանակ՝ լուսոյ երեւեալ, յերեւել լուսոյ :

598 . Նորին գերբայն շատ անգամ՝ սեռականին տեղ զգական կըդրուի հոլովառու բառերուն քով .

Վասն ոչ կարել հայել . — այս ինքն վասն ոչ կարելոյն , վասն զի ոչ կարէին :

Վասն զուրբ քաղաքն հարթ յատակ և անմարդի կացուցանել . — այս ինքն վասն կացուցանելոյն :

Յաղագս արդարութեանն կեալ . — այս ինքն յաղագս կելոյ :

Յետ զերկիւղն Աստուծոյ հայցել . — այս ինքն յետ հայցելոյ :

Ընդ մտանել արեւու . — ընդ մտանելոյ :

Առանց արանց յաղթէին բազմապատունեաց լինել թագաւորի . — այս ինքն առանց լինելոյ թագաւորի :

Փոխանակ համառօտիւ ասել . — այս ինքն փոխանակ ասելոյ :

599 . Երկու անորոշ գերբային եւթինը՝ շատ անգամ ուղղական կըդրուի , և առջինն ինչ հոլով է նէ՝ ան կըհասկցուի .

Մի իբրեւ տիրելով վիճակացն , այլ լինել օրինակ հօտին . — այս ինքն է՝ լինելով օրինակ :

Զօր ամենայն տեսանելով զայսպիսի պղծագործութիւն և լսել . — այս ինքն լսելով :

Ճիգ առնելով զգաստաս նոցա , քանդել զքաղաքս , 'ի ծառայութիւն վարել զազգն և համաջինջ 'ի միջոյ զօրինացն բառնալ զամբարիշտ սովորութիւն . — այս ինքն քանդելով , վարելով , բառնալով :

Նա լինի այս 'ի քաւանալոյ զմեղաց խաւարն և չարչել ոգւոց լուսաւորութիւն. — այս ինքն է 'ի չարչելոյ.

Ի ձեռն յարութեան, վերանալոյ ընդ երկինս և նստել ընդ աջմէ աստուածութեանց. — այս ինքն վերանալոյ և նստելոյ.

Նա ծնեալ (ազգմանք բնականք են) 'ի ձմերոց երթալոց, և խորդոյն խնամոյ յառաջագոյն ըղձմերունս կարեւորս և փոփոխ 'ի մարմնոյ անղիս փութալոյ.

600. Նորին գերբայն շատ անգամ ուղղական կըդրուի գործիականի տեղ կամ անցեալ գերբայի տեղ.

Սորա յանձն առին իբր ոչինչ համարած կամ կարծիս 'ի մահ առնել. — այս ինքն 'ի մահ առնելով, 'ի մահ կալեալ.

Մոգէր և ապշեցուցանէր զազգն Սամարացւոց՝ ասել զանձն, թէ իցէ մեծ ոմն. — այս ինքն ասելով, ասացեալ.

Հրամայեալ յեղբարց՝ նուէր յՆ՛որիս, փորել զգլուխ 'ի Սենեքեայ. — այս ինքն փորելով, փորեալ.

Ի բաց թօթափել այսուհետև զամենայն չարութիւն, անխարդախ կաթին փափաքիցէք. — այս ինքն թօթափեալ, թօթափելով.

Մ՛իշտ կարօտիք Աստուծոյ՝ հաստատուն գոլ ընթացին և գնաշարժ. — այս ինքն գոլով.

601. Պ՛ատշաճի, եւ կենալ նշանակող բայերուն բան ուղղականք բացառականի տեղ կըդրուի շատ հեղ.

Սէ զաղարէ խօսել.

Սէ խոստովանեցաւ առնել ուղղութիւն.

Խորշէր զօրն մտանել 'ի քաղաքն.

Օ՛գուտ էր պատմել ինչ նմա.

Ն՛երկեցին զմեզ խօսել. Հասանի 'ի բաց կալին ձեռնտու լինել ընկերակցութեան.

602. Իսկ Հայցական ինքնիր առնոյ բայերուն՝ բաղ-
դրութիւն, Հայցականի տեղ ալ կը հասկցուի.

Իբրև կատարեցին մատուցանել. — ըսել է կատարեցին զմատուցանելն.

Հասուցեալ յերկիր՝ ազատութիւն կենաց իւրեանց փրկանելեն. — ըսել է՝ զհասուցելն ազատութիւն փրկանելեն.

Թողին նորա գալ կալ յաղօթս. — այս ինքն թողին զգալ կալ յաղօթս.

Սաս ինձ առնել. Կամեցաւ երթալ. Մատուցան առնուլ. և այլն.

603. Նա, իրք ալ կատարեալ Հայցական կը դրուի
երբեմն անուան պէս (280).

Տէր իմ՝ յանձ զգալ. — նոյն է թէ ըսել յանձ գալ.

Լուար զգործս խօսել բանս հայհոյութեան. — ըսել է՝ լուար խօսել զնա.

Կամիմ՝ զմանկամտութեանց անմանունալ, որպէս մնանել, անարատս լինել.

Օտարքեն միայն խոկացի.

Մփին անզէն կամին զբնակելն.

Օհրիկեն լինել փութացիս. Փութա զգալն.

Զանողք յանձն զերթալն.

Լուացին զմեռանելն կամին քան զմեռուցանելն.

Թերպէս և կամի զասայն.

604. Շատ անգամ ալ Ուղղական, և մանաւանդ գոր-
ծիական կը դրուի անորոշ դերբայն՝ ող բայանձնականի
կամ՝ անցեալ դերբայի մասամբ. կամ՝ թէ գործիական՝
ուղղականի տեղ, ըստ 278, 279.

Եթէ սուղ իցէ բանն, իբրու ոչ պարտանակող զխնամս և ոչ բաւականանալեա սուղ զգոյշ՝ պարտաւեալ լինի. — այս ինքն առող չափ տաւեալ զգոյշ.

Կուսան Համեստ որպէս զօրինաւոր որ, և ոչ ամե-

ներին ունել անդուռն բերան նման այլոց կանանց, — այս ինքն ոչ ունող անդուռն բերան:

Օ՛ի քէն պատիւն անգիտողին և հաւասար գոլ ամենին. — այս ինքն գոյողին, եղելոյն. —

Մ՛եռանել քան թէ, տեսանել զորդիս օտարածնաց կոխելով զսահմանս հայրենիս. — այս ինքն կոխողս, կոխեալս կամ կոխել զսահմանս:

Ա՛սեն զԱլէքսանդրայ ըստ հմայից գժնեայ գոլով ակամն հայեցուածով. — այս ինքն գժնեայ եղեալ կամ գժնեայ գոլ:

Յիշեցէք և զուխս արեանցն 'ի գործ հանելով ձեռաց. — այս ինքն հանող, հանեալ:

Տեսեր շուրջ զաստուածայինն սեղանովն պարելով զողայն. — այս ինքն պարողս, պարեալս կամ տեսեր պարել:

Մ՛ի լիցի փշովք հեղձեալ, այլ պտղաբերելով ըզպտուղ սիրոյ. — այս ինքն պտղաբերող, պտղաբերեալ:

Մ՛անկունք բժշկաց զորս ճանաչեն ունելով զցաւս անբուժս՝ ոչ ձեռնարկեն առ այնպիսին. — այս ինքն զորս ճանաչեն ունողս կամ ունել զցաւս:

Ո՛մանց անհրկիւղից՝ 'ի մէնջ առ ձեզ հասուածելոց և զմերս աղարտելով կարգաւորութիւն. — այս ինքն և աղարտողաց զմեր կարգաւորութիւն:

Չ՛արախօսեն զձէնջ՝ խազմարարս կարդալով և խառնակարս և խանգարիչս օրինաց Թագաւորաց և նորոց աստուածպաշտութիւն քարոզելով. — այս ինքն քարոզողս:

605. Ա՛նորոշ դերբայն ուղղական, երբեմն ալ գործիական, առանց ուրիշ բայի տակ ըլլալու ալ (278, 279), դիմաւոր բայի տեղ կը գործածուի երբեմն, մանաւանդ ստորադասի ու հրամայականի.

Ա՛յլ փոյթ յանձին կալեալ պահանջել զամենայն հարկս և զհասս, զի մի երբեք բազմանցին. —

այս ինքն պահանջեսջիք, կամ փոյթ յանձին կալ-ջիք պահանջել (606)։

Զի մի լիցուք ցանկացողք չարեաց՝ որպէս նոքայն ցանկացան, և մի կռապաշտք լինել՝ որպէս ո-մանք 'ի նոցանէ.— յս և մի կռապաշտք լիցուք։

Ծառայք՝ հնազանդ լինել յամենայնի երկիւղիւ տերանց.— այս ինքն լերուք։

Մի բազում վարդապետս լինել, եղբարք իմ.— այս ինքն մի լինիջիք։

Այնքան տատանեալ արտասուաց, մինչ զի լուա-նալ զոտս Տեառն.— այս ինքն այնքան տատա-ցան, մինչ զի լուանային կամ լուացին։

Բայց քանզի զհրամանս կամ զհրամանաւ ինչ ոչ անցանել ըստ թագաւորին, ապա արար մար-թանօք զհրամանն կատարել.— այս ինքն ոչ անցանէր։

Որ Ճշմարիտ Բրուանդն է, զամենայն ինչ զիւր միանձնաւորութեամբ ունի, և զորդին իւր միշտ ընդ իւր ունել.— այս ինքն միշտ ընդ իւր ունի։

Եթէ կարծիք յանցանաց էին դեք, ոչ երբեք զմարդիկ 'ի կռապաշտութիւն յօժարեցուցա-նէին.. ոչ ընդ ատեղս պշուցանել.— այս ինքն պշուցանէին։

Սակայն և 'ի նոցանէ՝ զոր ինչ հաւատոյն կար-ծեմք՝ առնուլ.— այս ինքն առնումք կամ առցուք։

Եւ զիարդ զաւակաւամեղն՝ ամենայնիւ ամպարշտե-լոյն մատնել 'ի սատակումն.— այս ինքն մատ-նէք կամ մատնիցեմք։

Որքան յայտնիկ ըստ բազմադիմի գործոյն՝ և ա-նուանցն գոլ զանազանութիւնք.— այս ինքն գոն, են զանազանութիւնք։—

Եւ այսպէս ուսուցանելով, մինչև մնանալ լու-ղայն զամենայն իրս աշխարհականս.— այս ինքն ուսուցանէն։

Զայս ասելով, զի զայն մեղադրեն քան զամենայն յանցաւորս. — այս ինքն զայս ասէ, կամ ասէր.

Տեսեալ զինքն մերկացեալ 'ի լուսեղէն զգեստիցն, ապաշխարութեամբ լինելով ընդ անձին զղջանալն. — այս ինքն ապաշխարութեամբ լինէր.

606. Անանցական անցեալ դերբայն, առանց օժանդակ բայի տեղ ըմբռնելու ալ (284, 286), զինուոր բայի տեղ կրկնուի երբեմն.

Իբրեւ գիտացին թէ այր հրեայ է, միաբարբառ եղեալ յամենեցունց իբրեւ ժամս երկու աղաղակէին. — այս ինքն միաբարբառ եղեն՝ աղաղակէին, կամ միաբարբառ եղեալ աղաղակէին (605).

Յայնմ ժամանակի տարտամութեան տեսեալ զեւղայսն արձակեալ, պատուիրակս հանեալ ընդ աշխարհս՝ զի ամենեքեան ամարէ ընծայաբար լիցին. — այս ինքն արձակէին, հանէին, կամ արձակեցին, հանին.

Եւ այսչափ յանդգնեալ, մինչեւ կանանց հրամայել մկրտութիւն տալ. — այս ինքն այսչափ յանդգնի կամ յանդգնեցաւ.

Հաւանեալ ամենեցուն մեծամեծաց եւ փոքունց ազգ առնել ամենայն երկրին՝ զի հաշտ թուեսցի. — այս ինքն հաւանէին, հաւանեցան ազգ առնել, կամ հաւանեալ ազգ առնէին, ազգ արարին.

Յայսպիսի ընկալեալ համարձակութիւն ամենայն որ՝ հայր իւր կոչել զԱստուած. — այս ինքն ընկալան համարձակութիւն կոչել, կամ ընկալեալ կոչէ.

Եւ այդ եղեալ պատուէն յերկինից սատանին անհնարին, զի աշխարհեկեալ զամենայն ազգսն. — այս ինքն եղեւ պատուէն, աշխարհեկեալ.

Նստեալ 'ի Հռոմ լինել այն, եւ մնացեալ եղեալ լցան համբաւքն. — այս ինքն եւ մնացեալ եղեւ.

Ըստ թագաւորին Պարսից, քանզի զայս լսեալ

՚ի բանդիցն , առածին ու զաւրք արձակին ՚ի Հայո
տես . — այս ինքն բանդի լաւ .

Եւ տարա այսպէս ոսկեկի եղեալ աշխարհին մերոյ ,
թագաւորեալ առն բառատոն և մի . — այս ինքն
առ ոսկեկի եղև չափ թագաւորեաց .

Եւ կիտոյն ՚ի նոյանե զմեծն Աշտակ ինդրեալ .
— այս ինքն կեայն ինդրեն , ինդրեցին .

Եւ ոչ ինչ զադարեալ անձրևին , ասեմ եղև . —
այս ինքն այն ինչ , իբրև զադարեաց .

Եւ ՚ի լինել աշնան՝ կախան եղեալ մարենի . — այս
ինքն կախան եղև .

Եւ զառածին հրամանակին այարին յառաջ հա-
նեալ եղեալ և տարածեալ անհնայն զդաշա-
թեանս , եթէ հրեից փարել զիւրեանց օրէնսն .
— այս ինքն հանեալ զինքն և տարածեալքն , փա-
րել հրեից զիւրեանց օրէնսն (557) .

Հրամայեր նոցա լուանալ և սրբել , զի արժանա-
ւորք լեալ սատառածասես փառացն տեսանելոյ .
— այս ինքն զի արժանաւորք լինիցին .

Յօրինակսն՝ որ եհարց զնա , թէ զինչ ինչ արա-
րեալ՝ զի զնեանս յաւիտենականս ժառանգեցից .
— այս ինքն զինչ ինչ արարից չափ առնիցեմ .

607 . Հայերէնի յաճախ է եղած ոճ՝ մինչ, որ երրորդ
դէմ մէկու մի մըայ բան մը պատմելու ատեն՝ բայըն
որ չբանեբան զէմը շատ անց առջի զէմի կըդ-
նի իբրև անոր բերնէն . ինչպէս ,

Իբրև եւսես՝ թէ Տնանեն , կոչեաց նա զծառայսն .
— փոխանակ ըսելու՝ թէ մեռանի .

Իբրև զիտաց՝ թէ ոչ կարէ մայմ առնել նմա , զոր-
ծու անցցէն . — փոխանակ՝ թէ ոչ կարէ .

Ճ ինեցին յաշտարակս անկացեալս , զայն զդ-
յեն հեթանոսք և կախան առնիցեն զնոսա . —
փոխանակ ըսելու՝ զնոսա .

Իբրեւ եանս 'Աբիկանալ' եԹէ, յայանեցաւ խոր-հուրդ» նոցա, խաղաց պատահել նոցա պատերազ-մըն. — փոխանակ՝ խորհուրդն, խորհուրդ իւր.

Օտարք աղաչէին, մի 'ի ձեռս հայհոյիչ խուժա-դուժ չեԹանոսաց մատնել զմեզ. — փոխանակ՝ զինքեանս, զնոսա.

Նոյ ամենայն փառամոլեալ իբրեւ եանս՝ եԹէ միայն նոյն, երաց զգուանս բերդին. — փոխանակ՝ միայն.

Յանձն իւր տարաբերել՝ Թէ յն Թովքեցիք զգա-ստԹիւն Թիւնից. — փոխանակ՝ Թաւեցէ.

Որեւր ե ցուցանէր՝ մրակես զինքն օգնականուԹեան զգործ քաջուԹեան ինչ յառաջ մատուցեալ. — փոխանակ՝ քաջուԹեան իւրոյ.

ԱԹէ կրայ կէս 'ի մինչ Թուականեան, որ զինքն 'ի վերայ մեր զնիրս. — փոխանակ՝ մեռանիցի կամ մեռանիցին.

608. Բայի մը դէմքին տեղ՝ շատ անգամ կախան բայը կըդրուի և ան բային անորոշ դերբայն. Կախան բայն կամ եզակի երրորդ դէմք կ'ըլլայ տրական խնդ-րով, կամ ամէն դէմք եզակի ու յոգնակի. ինչպէս,

609. Եզակի երրորդ դէմք՝ տրական խնդրով.

Ոչ իմն լինել այսօր յերկրի անծանօԹուս. — այս իմն լինէի, զանէի.

Ոչ երբեմն (նոցա) զհետ երամակաց ցուց ա-շուել. — այս իմն աշուէին.

Ոչ իմ լինէր նոցա հասանել. — այս իմն այն իմ, իբրեւ հասանէին.

Ում լինի պաշտել զԱստուած արարիչ. — այս իմն ես պաշտեցից.

Այլ լինի քեզ յուխտի մերում. — յի կացցես դու.

610. Ամէն դէմք եզակի ու յոգնակի.

Բնահանցն էին մատուցանել զձիարսն. — այս իմն մատուցանէին.

Իցես լինել 'ի հաղորդութիս . — այս ինքն լիցիս , եղիցիս .

Անհնարաւոր է . Բնաւ ոչ լինելին ուսանել զնա . — այս ինքն անեն , ոչ ուսանելին .

Զի թողուլ զչարն և ընտրել զբարին լիցին . — այս ինքն զի թողցեն , ընտրեսցեն .

Յորժամ մտանելոյ լինիցիք . — այս ինքն յորժամ մտանիցեմք .

Եղեն խորհել զխաղաղս . Եղիցուք չլինել զանձինս . — այս ինքն խորհեցան , չլինիցուք .

Եղիցին ականջք քո լսել ձայն 'ի լսել . Յայս լեր թեւակոխել . — այս ինքն լսիցեն , թեւակոխեա .

611 . Անուանական բայերն երբեմն հասարակ բայի և հայցական խնդիր կ'առնեն այն անունն՝ որ անուն ...ղի սկիզբ ըլլայ , ու բնութեան խնդիրները անուն բայի առնեն .

Որ ինչ հրամայեցայն՝ զայն զմտաւ ածջիր . — այս ինքն որ ինչ քեզ հրամայեցաւ .

Յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանցգնեցան՝ պատիժս . — այս ինքն պատիժք պահանջին 'ի նոցանէ .

Զարիւն որդւոյն զոր ծնաւ որ՝ պահանջի , թէ երկիւղին Աստուծոյ ոչ մտցանէ . — այս ինքն արիւնն պահանջի 'ի նոցանէ .

Զոր ետն յԱստուծոյ և ոչ յայլմէ ումեքէ հարցանի (Ադամ) . — այս ինքն որ ետն հարցանի Ադամայ .

Եւ հրեշտակք հաւատացան զկարգ քահանայութեան . — այս ինքն ոչ հրեշտակաց հաւատացաւ կարգ քահանայութեան .

Մխտեցաւ երեւակին զառաջին և զվերագոյն գոտի . — այս ինքն առաջին և վերագոյն գոտին մխտեցաւ երեւակին .

Զօրն 'ի Պաւղոսէ աղաչեմք. — այս ինքն զօրն աղաչէ՛ խնդրել 'ի մէնջ առ 'ի Պաւղոսէ.

Զմեծն յանձնեցար շահավաճառութիւն. — այս ինքն մեծ շահավաճառութիւնն յանձնեցաւ քեզ.

Զինուորք աշխարհիս մերոյ զհայրենի տէրութիւնն 'ի բաց կողոպտեցան. — այս ինքն հայրենի տէրութիւնն կողոպտեցաւ 'ի զինուորաց մերոց.

612. Նոյնէս դերբայքն, մանաւանդ սեռականքն, հայցական խնդիրը շատ անգամ՝ սեռական կրկրաւի յատկացուցչի պէս (383, 384).

Վասն կնոջ առնելոյ քահանայի. — այս ինքն վասն կին առնելոյ.

Խօսուն 'ի գործ արքունի՝ վարձ նուաց գործելոյ. — այս ինքն նուաս գործելոյ.

Արար ուսուցանս մկրտութեան՝ կնքոյ տալոյ. — այս ինքն կնիք կ-մ կնունք տալոյ.

Վասն թողութեան տալոյ մարդկան. — այս ինքն թողութիւն տալոյ.

Յետ աղօթիցն և այլոց ուղղութեանց յիշեցուցանելոյ. — այս ինքն յետ յիշեցուցանելոյ զաղօթսն և զայլ ուղղութիւնսն.

Ի ժամու մատուցանելոյ պատարագին. — այս ինքն մատուցանելոյ զպատարագն.

Օր դատելոյն և արդարացուցանելոյն ամենեցուն. — այս ինքն զամենեսեան.

Փորձելն՝ քննելն է անձին. — այս ինքն՝ է քննելն զանձն.

Աբրահամու պատարագելն Իսահակայ. — այս ինքն պատարագելն զԻսահակ.

Ինձ ոչ փոքր է հիանալ, վասն այսր՝ խնդրոյ ունել ձեզ. — այս ինքն խնդիր ունել ձեզ վասն այսր.

613. Ածական, կրաւորական ու չէզոք անցեալ դեր-բայն, մանաւանդ հոլովածին, ուղղական խնդիրն ալ դրուի երբեմն համաձայն դերբային կամ ան անու-ն որու որ կ՛ըսուին.

Աժդահակ, Մարաց եղելոյ Թագաւորի. — այս ինքն եղելոյ Թագաւոր Մարաց.

Այնպիսեաց չարաց եղելոյն պատասխանն 'ի բնէ ոչ պատարկանայ. — այս ինքն այնպիսի չար եղե-լոյն.

Վասն որդւոյ իւրոյ, սահմանելոյ որդւոյն Աստու-ծոյ. — այս ինքն սահմանելոյն որդի Աստուծոյ.

Զողբ եւ յաճախեալ տաղէք զինի ձեր զմերձա-ւորայն անուանելոյ. — այս ինքն զանուանելոյն մերձաւորք, զայնոսիկ որ մերձաւորքն անուա-նին.

Ասացուք փոքր ինչ եւ վասն առաջաւորացն 'ի մէնջ անուանեալ պահոց. — այս ինքն վասն 'ի մէնջ առաջաւորք անուանեալ պահոց.

յԱրմենէն յայնմանէ կոչեցելոյ մինչեւ ցկողմանս պոնտացւոց. — այս ինքն յայնմանէ կոչեցելոյն Արմէն, յայնմանէ որ կոչէր Արմէն.

Ոչ է 'ի փորձուցն թուեցելոց մի ինչ արտաքէն անտես. — այս ինքն 'ի թուեցելոցն փորձ, յայն-ցանէ որ փորձք թուին.

Վասն իշոյն՝ երկքօրէից կորուսելոց. — այս ինքն երկքօրեայ կորուսելոց, որ ըսել է յերից աւուրց հետէ.

614. Ուղղական ու Նախդրիւ տրական խնդիրները (342, 363), շատ հեղ եղածի տեղ յոգնակի՛ կըլլ-ան.

Միթէ այր աւազակաց եղեւ տունդ իմ.

Մնայց զնա ինձ յորդեգիրս.

Զքեզ յորդեգիրս առնէր.

Ընծայեսցես զնա պատարագ 'ի քէն.

Երբ տախտակամածս արտայես մտա .

Ո՛չ միայն երանելեաց յանձն, այլ և եղկելեաց՝ զայն որ զգալ բանին ընդդէ .

Ո՛վ լուծ գիշերս զարմ է արբեցութեան .

Ո՛վ զայն՝ որում զգալն յանձն առաքին, մինչ գեղ-ջկանս արձակեցին .

Տգեղս ցուցեալ զիս ամենեքին .

Ո՛վ են եղ զլուխս եկեղեցւոյ .

Ո՛վ քեզ միածնին խորոց Հայրապետ և մարմնականս և մտաւորութեան սրբոյ .

Ո՛վ զարդն սուրբ գիտեն երբեք զխորհուրդ, փառ-աւորեալ և զգաստացուց . —

Ընդ արշալուսին . ընդ առաւօտ . ընդ այգս ա-ղօթն . ընդ երեկս առաւօտ .

615 . Գործիական ու բացառական բառերն յատ-կացուցիչք՝ շատ անգամ նման այլս գործիական ու բացա-ռական կրճատ . նիւթի .

616 . Գործիական յատկացուցիչ .

Հաստատեա զոտս քո պատուով մեծ հօրի .
— այս ինքն պատուով մեծ հօր .

Կնոյ արդարութեամբ արանց . Միաբանութեամբ արանց ինքնին . — այս ինքն արանց .

Ստացեալ փառս բանիւ բերանով խնդ . — այս ինքն բերանոյ խնդ .

Ընդ հոլովմամբ աշխարհս քով սրբով . — այս ինքն աշխարհս քո սրբոյ .

Եռանդ բանիւք խաղաղութեամբ, բանիւք սրբո-նոց, բանիւք առաքինութեամբ . — այս ինքն խաղա-ղութեան, սրբոց, առաքինեաց .

Ընծանաւոր խորանք մարգարէութեան Հայոց . — այս ինքն խորոց մարգարէութեան .

Զառաջնութիւն մարդկան ինքեան մեծաւ . — այս ինքն ինքեան մեծութեան .

617. Բացառական յատկացուցիչ.

Եւ էր ապրեալ նորա այնչափ յորէ ծննդենէն իւր-մէ. — այս ինքն ծննդեան իւրոյ.

Բաժանեալ յերկնաց երկրէ. Կալ 'ի ծովաց երկրէ. — այս ինքն երկրի.

Յորդւոց մարդկանէ կամ 'ի մարդկանէ. կորուսեալ 'ի միջոյ մարդկանէ կամ 'ի միջոյ հանճարեղէն. — այս ինքն մարդկան, հանճարոյն.

Ի խորոց սնդնդոց երկրէ. Ի պտղոյ պտղալիցն քում-մէ. — այս ինքն երկրի, պտղալիցի քոյ.

Ի չարախօսութենէ ատոր լեզուէ. — այս ինքն ատոր լեզուի.

Ի բերանոյ գաւաթէ գաւաթի քոյ. — այս ինքն գա-ւաթի գաւաթի քոյ.

Ի գլխոյ լեռանէն առեալ. Ընկէցն 'ի կնոջէ թագա-ւորէն. — այս ինքն լերին, թագաւորին.

Ի տանէ կայսեանէ. Յինէն կայսեանէ. Ի մէնջ կա-ւնէ. — այս ինքն 'ի տան կայսեանէ, յիմ կայսեա-նէ, 'ի մեր կաւնէ.

Յանիրաւէն բարձրութենէ. Ի Հօրէ յայտնութե-նէ. — այս ինքն անիրաւին, Հօր.

Ի տէրունական խաչէն զօրութենէ. — իր խաչին.

Ի մարգարէէն գեղեցկագոյն գերծանելէ կանոնաց. — այս ինքն 'ի կանոնաց մարգարէին.

Ծ կնոջէն բանականէ մեծ պճնաւորէ առն. — այս ինքն պճնաւոր կնոջն բանականի.

618. Բայց յատկացուցիչն ածականն որ անձնոյ՝ ան-համաձայնիք երբեմն, երբեմն ալ ան միայն կը հաւա-նին և ոչ յատկացուցիչք.

Ո՞ւր հաստատեաւ աջովք քո որէոյ. Ձեռնամբք ա-րկածից քո որէոյ. Յաջոյ փրկչէն Տեառն և աւաղն. — այս ինքն աջոյդ որոյ, արկածից որոյ, փրկչին մերոյ.

Ձեռամբք արևուն յերու՝ կամ խօսու. — այս ինքն արևուն ձերոյ, խորոյ.

Ի գործէ մարդոյն արդարութենէ. — այս ինքն՝ յարդարութենէ միոյ մարդոյն (477).

619. Երբեմն ուրիշ հոլովներու ալ կ՚ըլլայ որ կը համաձայնի յատկացուցիչը, կամ՝ նախդրիւ հոլովի քով ուղղական կը դրուի, և ետքը սեռական դերանուն մը կ՚աւելցուի.

Թևք քերովբէիցն երկայնութիւն քսան կանգուն. — այս ինքն երկայնութիւն թևոց.

Պատրաստեալ հուրն, մինչ չև ուրուք 'ի նա փլչեալ, վառումն նորա յայտնի իմացաւ. — այս ինքն վառումն հրոյն, որուն տեղը աւելցած է նորա.

Սուգ և մխիթարութիւն՝ անուանք Քրիստոնէից ընթանան յաշխարհի. — այս ինքն սուգ և մխիթարութեան անուանքն.

Զերկիրն Հայոց այնուհետև եկեալ արքայն Պարսից յիւր անուն զտեղին անուանէր. — այս ինքն զտեղիս երկրին Հայոց.

Նա ոչ զյորովայնի զկենդանին կարէ որ առել զյօրինուածն. — այս ինքն զյօրինուածս կենդանւոյ որ յորովայնի (389).

Ընդ Հրեշտակին դասակցելով պարս. — այս ինքն ընդ հրեշտակացն պարս.

Սուրբ ուխտաւոր մանուկն՝ զինչ պիղծ մերձենայր 'ի ձեռս նորա՝ սրբեալ լինէր. — այս ինքն 'ի ձեռս սուրբ ուխտաւոր մանկանն.

Յարաբերական յատկացուցին վրայ ալ շատ անգամ կ՚երևնայ աս բանս, որով կ՚ըլլայ բաժնիս 'ի 381.

620. Եւ երբոր կ՚ըսենք Պատառ մի հաց, թերթ մագաղաթ, բլիթ մի հաց, բաժակ մի ջուր, կաթ մի ջուր, բեռն մի փայտ, և այլն, չորս կերպ կրնայ իմացուիլ. մէկ մը յատկացուցիչ բառ 619, մէկ մը ուղղական խնդիր բառ 342, 381, 389, մէկ մը գործիական խնդիր բառ 374, մէկ մ՚ ալ ածական բառ 385.

621. Երբեմն ալ յատկացուցիչն ու յատկացեալը փոխեն հոլովմունս, մէկը մէկալին հոլովը կ'առնէ.

Ի չփոր բարբառոյ տալ նմա պատգամ. — փոխանակ լսելու 'ի բարբառ չփորի.

Զփուշն խլել՝ զցանկութիւն բուսոյն հրամայէ. — փոխանակ՝ զբոյս ցանկութեանն.

Հնազանդորդ արտասուօք աղաչանին լուանալ. — փոխանակ՝ աղաչանս արտասուացն.

Հասու օգնականութիւն յուսոյ նոցա. — փոխանակ՝ յոյս օգնականութեան.

Ի ժամանակի փախստեանն Շահոյ. — փոխանակ՝ 'ի ժամանակէ փախստեանն.

Ի գրանէ մարդկանն ննջեալ. — փոխանակ՝ 'ի մարդկանէ գրանն.

Հաստատախառն լինել բնութեամբ օրինաց. — փոխանակ՝ օրինօք բնութեան.

Սիրէր յարքունական տէրութեանդ պարագայց ամօք. (57) — փոխանակ՝ պարագայիւք ամաց.

622. Գոյականներն ածականն երբեմն սեռական կը-րի յատկացուցչի պէս.

Եծցին խաղով 'ի մերոյ պարգեւոյ. — այս ինքն խաղով պարգեւով 'ի մերոյ.

Իմով արեամբ վասն ձեր հեղլոյ. — այս ինքն արեամբ հեղլով (297).

Սակաւուն արկելոյ 'ի ծով. Զննելի բնութեամբ մարդկային. Ակրտեցար արեամբդ քո որդոյ.

Ծնողք որդոյ աւազանաւն.

Հերձուածականին չարափառութեամբ. — այս ինքն հերձուածական չարափառութեամբն.

Հայցես յորդւոյ քո միածնի. — յի միածնէ.

Յանուանեալ թլփատութենէ անտի մարմնաւոր ձեռագործին. — այս ինքն յանուանեալ 'ի մարմնաւոր ձեռագործ թլփատութենէ անտի.

Արդ զայս տուաք բան տեսակաւոյց՝ ձեզ մխիթար տրամեցելոց. — այս ինքն զայս բան տեսակ.

Ի մեղադրութենէ աստուածայնոյն և մարդկայնոցս արտաքս զինքն որոշեալ. — այս ինքն յաստուածայինն և մարդկայինն մեղադրութենէ կամ մեղադրութեանց.

Օղեզու մարդկան .. զլի թռչնոց մահաբերին. — այս ինքն թռչնոց մահաբերոց.

Իւրայովքն զօրօք բազմի վառելովք. — այս ինքն զօրօք բազմօք.

Փառաբանչօքն անմահից. — այս ինքն անմահ փառաբանչօքն.

Տարեւորականաց լցեալ զանազան պտղովք. — այս ինքն տարեւորական զանազան պտղովք.

Մեծարանս մատեաց բարբառել. — այս ինքն մատի մեծարանութիւնս, կամ բառ 435.

Շինեցին 'ի պարիսպս ամուր՝ յաշտարակս հզօրաց. — այս ինքն յաշտարակս հզօրս.

Ընդ արդարս երջանկաց. — այս ինքն ընդ երջանիկ արդարս.

Հեռագոյն լինիցի ընդ ձեզ և ընդ նոսա՝ որչափ կանգունք երկուց հազարաց. — այս ինքն երկու հազար կանգունք.

Յայն աւուրս եօթանց կամ եօթեանցն. — այս ինքն յայն եօթն աւուրսն.

623. Չորրորդ հոլովման նախդրիւ վերջահոլով տրականին աւելի համարձակ ու բնականաբար կ'ըլլայ աս բանը, ինչու որ՝ ու ալ -մի պէս ամենեւին տրական է (33). ուստի շատ տեղ կ'ըսուի

Յաւուրն առաջնոյ. — որ ըսել է առաջնում.

Իմաստութիւն ոչ բնակէ 'ի մարմինի վարեցելոյ մեղօք.

Նստեալ յաթոռ բարձրութեան և վերացելոյ.

Ի ծխոյ այրեցելոց հրով և ծծմբով.

Ի յաւանակի նորոյ նստեալ.

Նկարն ալի՝ ի ձեռին իւրում աջոյ, և յաջեկունն փառաց.

Ի մարմնի իմոյ, ՚ի սրտի իմոյ, ՚ի հեծութեան իմոյ, ՚ի ձեռին քոյ չաճ քում. —

Ի հանգստեան ձերոյ. յերկրորդում ամին իւրոյ. — այս ինքն իմում, ձերում, իւրում.

624. Երբեմն ալ գոյականին հոլովն ածականը առնէ, ու գոյականը սեռական կըդրուի յատկացուցիչ.

Թագաւորեաց ամենօրեայ մի աւուրց. — այս ինքն ամենօրեայ մի աւուրս.

Աջակողմն թևին բեկաւ. — այս ինքն աջակողմ թևն.

Հակառակորդք բառնում են գործակցաւ բանսարկուին. — այս ինքն գործակից բանսարկուաւն.

Ձիւրմէ բարեսէր առատութեանն. — այս ինքն յիւր բարեսէր առատութենէն.

Յահեկէ զատին երկայրի. — այս ինքն յահեակ զատէն.

Արգելականք կուսանաց. — այս ինքն արգելական կուսանք.

Ընդ հնդեկան կանոնարարն կուսանաց. — այս ինքն կանոնարար կուսանն.

Սատակել զսատակիչն չարացելոց թշնամեայն. — այս ինքն զսատակիչ չարացեալ թշնամին.

Բաշխել նոցա զգահեկանաց տարեւորն. — այս ինքն զտարեւոր գահեկանն.

Ճակատեցաւ ութ հարիւր հազարօք զօրաւորօք պատերազմողաց. — այս ինքն ութ հարիւր հազար զօրաւոր պատերազմողօք.

Ընտրեաց երեսուն հազար արանց զօրաւորս զօրութեամբ. — այս ինքն արս.

Ընկան քան հազար արանց․ Սատակեցան ութ հազար արանց․ — այս ինքն արք, արս։

Տաց քեզ տասն արծաթոյ կամ երկուս հազարս երիվարաց․ — այս ինքն արծաթ, երիվարս։

Զհազար և զհարիւր արծաթոյն զոր առեր․․․ դարձոյց անդրէն զհազար և զհարիւր արծաթն։

Երիւք ամօք․ Յերկուց ամաց․ Յերկոցունց ամաց․ — այս ինքն երիւք ամօք, յերկուցս 'ի ամանէ։

625․ Երբեմն ալ գոյականն ածականի պէս առած կըդրուի ուղղական, և ածականն եւս՝ գոյականին հոլովիլը․

Խոտիր ընտիր երիտասարդ վաւելուք․ — այս ինքն վաւեալ երիտասարդօք։

Եկին յօր հասարակին․ — յի 'ի հասարակ աւուրն։

Լուեալ 'ի քահանայից և 'ի նախարար պատգամաւորացն եկելոց․ — այս ինքն 'ի պատգամաւոր նախարարացն։

Զարթոյց տէր զոգին Կիւրոս պարսկի․ Զբարութիւն Սեեմայ տարւոյ․ Զկնի Յովհան մկրտականաց․ — այս ինքն պարսիկ Կիւրոսի, տարի Սեեմայ, մկրտականի Յովհաննու կամ Յովհաննու մկրտականաց։

Ընդ Աղեքսանդր մակեդոնացւոյն․ — այս ինքն ընդ մակեդոնացի Աղեքսանդրի կամ ընդ Աղեքսանդրի մակեդոնացւոյն։

Ընդ Նախիքրս ամպարշտաւ։

ՅԱրտաշատէ նորաքաղաքէն․ — այս ինքն 'ի նորաքաղաքս Արտաշատէն։

626․ Երբեմն ալ ածականն առանց նայելու իր գոյականին համաձայնութեան օրէնքին՝ կըդրուի ինչպէս որ յարմարի նէ բայլին կամ խնդիր առնուլ մը․

Ըմբռնեալ անձնագեղոյն և քաջագեղան արին Սա-ղարշակ կորովաբանոյն և հանճարեղի․ — սեռական ուղղական մէկանց են, ․․․ ընդեալ դէր-

բային համար, որ ուղղական ալ կ՚առնէ, անուն բայի, սեռական ալ (328, 330)։

Մատոյց աղօթս խնամողին և ոչ եթէ զգայեաւ տեսանելին։ — վասն զի «ընծայել» գործիական ալ տրական ալ կ՚առնէ խնդիր (352, 353)։

Յառաջնում յարձակել անդ։ — վասն զի յառաջին յարձակել ըսեր ես՝ յառաջնում յարձակել, երկուքը մէկ է, «յարձակելը» «յարձակման» տեղ ըլլալուն։

Մերձ առ մեծխնամոն Հոնորեաց թագաւորն կացելոյ յայնմ նահանգի։ — վասն զի «առ» ուղղական ալ սեռական ալ կ՚առնէ նոյն մտքով։

Ըստ մեծի չարչարանօքն Քրիստոսի։ Ընդ մեծի մեղադրութեամբ է։ Օգուտ այն ամի, որ ընդ զգայարանացս 'ի ներքոյ անկանի, կամ ընդ ամենեքումբք կամ ընդ ոմամբք կամ ընդ միով։ — վասն զի «առ», «ընդ», գործիական ալ սեռական ալ կ՚առնեն մէկ մտքով։

Ըստ ազգի ազգի և պէսպէս տանջելովք 'ի նմանէ չարչարեցան։ — վասն զի «ըստ» գործիական ալ կ՚առնէ երբեմն տրականի մտքով։

Տես և 'ի 382։

627. Միջակ անուններուն ու դերանուններուն հոլովները շատ անգամ մէկմէկու տեղ կըդրուին, և սեռական ու տրական իրարու տեղ կամ գործիականի ու բացառականի տեղ, մանաւանդ ածական ըլլան գոյականի մը։ Իսկ մինակ՝ քիչ։

628. Նա դերանունն երբեմն «ինքն», «իւր», դերանուանց տեղ ալ կը բանի։

Զոր նա և նա միայն գիտէին։ — այս ինքն, ինքն և նա։

Գիտաց Յիսուս թէ կամէին զնա հարցանել։ — այս ինքն զինքն։

Ասէ Յիսուս ցնկեալն 'ի վերայ նորա. — այս ինքն 'ի վերայ իւր.

Ասէ Աբրաամ՝ ցծառայն իւր ցերէց տան իւրոյ՝ ցիշխան ամենայն ընչից նորա. — այս ինքն ամենայն ընչից իւր կամ իւրոց.

Վասն Հերովդիայ կնոջ Փիլիպպոսի եղբօր նորա. — այս ինքն եղբօր իւրոյ.

Աղաչէր զնա կինն զի զգեն հանցէ 'ի դատերէ նորա. — այս ինքն 'ի դատերէ իւրմէ.

Գոհանային զԱստուծոյ հարցն նոցա. — այս ինքն հարցն իւրեանց.

Բայց զգուշանալու է որ ծուռ միտք չելլէ.

629. Ուղղական յարաբերականը որ՝ ամէն հոլովի տեղ կըրանի շատ անգամ, ու շատ տեղ՝ ետեւէն պէտք եղած հոլովովը դերանուն մը կ'աւելցուի. աշխարհաբառերնուս մէջն ալ կայ աս. ինչպէս,

630. Սեռ. Իբրև զմնացուած որք որ չէք այլ ինչ յոյս 'ի միտս նոցա. — այս ինքն յորոյ միտս չէք, և որոյին տեղը աւելցած է նոցա.

Այն՝ որ ոչ գոյ բանք 'ի բերան. — յի որոյ ոչ գոյ.

631. Տր. Օրութիւն է՝ որ մեկին է նմա ամենայն. — այս ինքն որում.

Աստուած զոր գիտէ՝ կամի, և զոր կամի՝ գիտէ. որ առ մերս բնութիւն անհնար է նմա լինել. — այս ինքն որում անհնար է լինել.

632. Գործ. Այնու որ պակաս գտաւ, եղեր ամենայն օրինացն պարտական. — այս ինքն որով պակաս գտաւ.

Որ ամենայն ինչ նովաւ եղև, հարկ էր զի նովաւ սրբեսցին. — այս ինքն որով ամենայն ինչ եղև.

633. Բաց. Մտցուք առ Աստուած կենդանի, որ ոչ եւս ելանիցեմք 'ի նմանէ. — այս ինքն յորմէ ոչ եւս ելանիցեմք.

Հասանել յաջողէ յայնմանէ՝ որ խրատունք Աս-տուծոյ տարամերժեալ տրոհեալ է 'ի նոցանէ. — այս ինքն յորոց տարամերժեալ տրոհեալ է (574).

634. Հայց. Զօտարն որ պարտիք.
Ցեռեալ զայն որ յառաջն ուրանայիր.
Զամենայն որ միանգամ կամիցիք.
Զամենայն որ ինչ ասացի ձեզ.
Զամուրդ որ ամրացուցեր.
Զամենայն բանս որ ուխտեաց նմա.
Ինձ էր ատելութիւնն որ ատեաց զնա. — այս ինքն զոր, որով (374, 377).

635. Մերձ նախդրով հոլովներու տեղ.
Զայն որ նորա հուպ լինել չիշխէին. — այս ինքն յոր.
Մինչև յօրն որ ամենայն խորք 'ի վէր գան. — այս ինքն յորում.
Մի յայնցանէ է որ երկրպագութիւն առի 'ի նոսա. — այս ինքն յորս.
Մանկիք շինուածս յերկինս առանց մարմնաւոր ձե-ռագործի, որ ոչ երևին ձեր աչքունիքդ — նո-սա. — այս ինքն առ որովք ոչ երևին.

636. Որ շատ տեղ չէ շաղկապ ալ կընշանակէ, որ հարցական ալ ոչ կ'ըսենք.
Աղաչէին որ զայս ողջ անարատ հասուցանել մար-թասցեն.
Կամիս որ դու միայն իցես. — կ'ուզես որ դու միայն ըլլաս.

637. Զէ միջակ անունն ալ (80) ոչ յարաբերականի կըրանի շատ տեղ, և անոր պէս ալ ուղղական՝ ա-հոլովի տեղ բանեցուցած կայ նախնեաց լաւ շա-րադրութեան մէջ.
Այս որպէս խուլ զի ոչ լսէ, որպէս համր որ ոչ բա-նայ զբերան իւր. —

Ես որպէս խուլ որ ոչ լսէ, և իբրև զհամր զի ոչ բանայ զբերան իւր.

Իբրև զջուրս բազումս որ ծածկեն զծովս. —
Իբրև ջուրք բազումք զի ծածկեն զծովս.

Որպէս հանդերձ զի ագանի, որպէս գօտի որ ածի համապազ ընդ մէջ.

Է ինչ զի և 'ի մարգարէն յիշի, և է ինչ՝ որ միայն 'ի գիրս յայս. —

Էած անուն կնին՝ զի անունն էր Նորա Ողոմպի. — այս ինքն որոյ անունն էր.

Եկն մարախ և խառնիճ՝ զի ոչ գոյր թիւ. — այս ինքն որոյ չամ որոց.

Կայ տատ այլ մի 'ի զբան քում՝ զի ինքդ այդ Նո-ճա վճարին. — այս ինքն որով ինքդ այդ վճարին

Եւ զայս՝ զի ոչ համբերեմք մեք տեսանել, գործեաք և մեք. — այս ինքն զոր ոչ համբերեմք տեսանել.

Ի ժամանակի՝ զի հարկանէր զԴարեհ արքայ. — այս ինքն յորում հարկանէր.

Ձանգիւղի յայնմ ժամու՝ զի մկրտէր զԳրիգոր. — այս ինքն յորում մկրտէր.

638. Մակբայներ ու շաղկապներ ալ կան շատ, որ մէկը մէկալի մօրով խօսքու տեղ կըրանին երբեմն. բայց աս խնդիր այլևայլ նշանակութիւններն ըսելով՝ բառագրքին կ'իյնայ սորվեցընելը.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՐՏՈՒՂՈՒԹԻՒՆ

639. Արտուղութիւն է պարզ շարադրութեան ըն-
ման կարգէն դուրս ելլել ազատութեան մը համար,
մ աւելի ազդու կամ բացայայտ ընելու խօսքը։

640. Շարադրութեան բնական կարգն է՝ առաջ
ան բային դնել, ետքը բայն, ետեւէն խնդիրը կամ
կրայն. անուն բայինն ու խնդիրին յատկացուցիչը
մ բացայայտիչն ամէն մէկինն իր քովը. նոյնպէս ա-
ականները գոյականներուն քովը. ուրիշ խնդիր առ-
ներուն խնդիրն իրենց քովն, ու նախդիրներն ամէն
ինն իր վրան։ Այս կարգէն դուրս ելած շարքն՝ արտուղու-
թին կըսուի։

641. Ասանկ, անուն բային շատ անգամ ետեւ կը-
ւի, ու բառերով կըբաժնուի, ու խնդիրն ալ շատ
ամ առաջ կըդրուի.

Զարմացեալ էր ընդ միտս Պետրոս։

Իմաստ առնել խունկս և ողջակէզս Յէսու։

Սառեալ և յարգալուն երբեմն փորձ մահու։

Հրամայեաց զնա վաճառել տէրն նորա և զկին
նորա և զորդիս նորա։

Այնու ես յայտ լինել՝ եթէ ՚ի ծառայութեան
և ՚ի հնազանդութեան կայ ակամայ Առաքելոյն
սատանայ։

Զինչ ընդհատ ՚ի մանկութեան իցեմք՝ որ ընդ խաղս
տունս չինիցեն, մեք որ գեղեցիկ ապարանս չի-
նիցեմք։

Դու զյանդուգն զբռնաւոր արքայն սաստիկ զՓարա-ւոն, որ արկ 'ի ծառայութիւն զժողովուրդ քո՛ զԻսրայէլ, պէսպէս հարուածովք կշտամբեցեր։

Նոցա ամենայն որ չէ հնար եթէ բարիս ասիցեն։

Որ 'ի վեր քան զամենեսեան է, առ այն որ 'ի խոնարհ քան զամենեսին էր՝ էջ։

Զմարգարէականն ընդ որ հանապազ անցանել՝ յիշեցաք։

Պանէ յօժարութիւն յորժամ այսր ժողովեցիմք՝ ցուցանիցեմք։

Նախ զանէծս օրինացն որ վասն յանցուածոց ե-գան՝ լուծանել։

642. Դերբայն ու իր եղական բային մէջ շատ տեղ այլ և այլ բառ կրմոնէ, ինչպէս անուն բայի, խնդիր, մակբայ, և այլն, և անով կըզատուին մէկմէկէ.

Նա **ծնեալ** իսկ 'ի գլխոյ էր։ **Հանեալ** չև ևս է։

Ժամ է օրն լինելութեան **նշանեալ**։

Որ ժողովն նոցա **խառնեալ**։

Որ էր վասն խռովութեան իրիք եղելոյ 'ի քաղա-քին և սպանութեան **արկեալ** 'ի բանտ։

Զարմացեալ յոյժ էին քաղաքացիքն։

Թէպէտ Մովսէս ընդ ձեռամբ **ածեալ**։

Նշխարքն մնացեալքն Յակոբայ յԱստուած **դարձեալ**։

Նա արդարև **լուեալ** մեր։

Արժան է զորս արժանի մահու **գործեալ**։

Զի՞ իմ 'ի նոյանէ **գտեալ** զառողջութիւն։

Ոչ էր նախ **թողեալ**։

Ոչ էր զմանուկն **տեսեալ**։

Մինչ չև ձեր **խնդրեալ** ինչ իցէ։

Զի իցէ հաւու **խօսեալ**։

Իցէ բերկրելեացն **թռուցեալ** զթևս իւրեանց։

Որ ամենեցուն էմ համարս **տալոց**։

Զի զհարկն 'ի դուրս **հատուցանելոց**։

Անդ էր նաւն **թափելոց** զբեռինս։

643. Այլ և այս խնդիր առնողներ մեկուց որ գանենք, երբեմն մօտին միայն կը լրուի խնդիր, երբեմն ալ հե-ռին, ու մեկալը զօրութեամբ կը հասկցուի. ինչպէս,

644. Մօտին խնդիր.

Օրհնէն Աստուած հարցն մերոց փառաւոր և օրհնեալ.
Նեղեալ անձինք օրհնեն և փառաւորեն զԱստուած.
Կացէք մնացէք պահեցէք դուք առ մեզ զնոյն հաւատ.
Կարիցեմք 'ի դէպ մտանել և ելանել 'ի ձեռնէ.
Իջանեմքն և ելանեն 'ի խորոց.

645. Հեռաւոր խնդիր.

Օջաղաքն ապրեալս առաքեցին և այրեցին հրով.
ՕՏէմարբէան եկին բոցն փախուցեալ.
Աշէալ գայր ըհրաման իշխանութեանն.
Ածէն գնացին ընա.
Ասնաւ եկանէ ուխտաբեան նորա.
Ասնաւ վարէ զնայ Աստուած ուրտիս նոյա.
Հերձոյր անցանէր ընդաւոր.
Խաղաղ և գնան Հարստարբն ընթացն իւրեանց.

646. Շատ հեղ ալ բայի կամ անունի մը խնդիրը ծփանկեալ բառերով կը հեռանայ.

Առ հասարակ ազգն անկեալ խորասուզանէին.
Ամբարօք հրաման է զաւեղեն խոնարհեցանել.
Տեառնէն զմարդիկս զի շրջին՝ իբրև զծառս. — այս խօսքն՝ զմարդիկս որ շրջին (637) տեսանեմ իբրև գծառս.
Ասոր Աստուած այս որդւոցն Իսրայելի.
Առ Հերովդէս արքայ ձեռն չարչարել զոմանս.
Ամ կամ ոտամբ կամ ձայնիւ առնիցէ.
Օրինէ ինչ յայտ և օրհնութիւնքն առնիցեն.
Արքել հայելով 'ի յատակութիւն լուսոյն լինիցին.
Եւ գտանալ ձեռաց ձեռնաց հրամայեցեր օրհ-նեալ փափաքանք.
Լու այս ողորմութիւնն 'ի նմանէ կատարեալ լինի 'ի փերլաց անտի.

288

Զհրաշագործութիւն առաքելոյս պատմէ՝ որոտմունքն.
Ուր որոտոյ գի կանգնեալ երևեցաւ ՚ի յերկնից.

647. Յատկացուցիչք յատկացեալն ու բացայայտիչք բացայայտեալն շատ հեղ կըհեռանան՝ մէջերնին բառեր խնալով.

Զայն ոգւոյ եղանիլ ճանճանչն օգտեցելոյ.
Որ է ի տարեալ գոյ ՚ի նմա իմաստութեան և հանճարոյ.
Իսկ փոքր մի և սասանեալ էին սոքա.
Ամենեցուն որ ՚ի ժողովրդեանն էին աչք ՚ի նա հայէին. —
Ամենեցուն ճարտարապետն ուսոյց ինձ, Իմաստութիւն.
Որում և Աբրահամ տասանորդս ետ յաւարէ անտի՝ Նահապետն.
Եկն Վարդ ողջ զերծեալ ՚ի կապանացն զօրութեամբն Աստուծոյ՝ Եղբայր զօրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի.

648. Տրականներն ալ կերպ կերպ բաժնուիլ ունին գոյականէն, ինչպէս մէկ քանին տեսանք ՚ի 409, 410, 412. — Նմանապէս որ ինչ, որ ոք, իրարմէ կըզատուին շատ տեղ՝ մէջերնին բայ կամ ուրիշ բառ մտնելով.

Որ վասն իմ ինչ է՝ վճարեալ է.
Զոր ունիցի ոք ինչ՝ հրամայէ ընկենուլ.
Զոր և ինչ հայցեն՝ առնուն.
Զինչ շնորհս որ տայ քեզ Աստուած. —
Որ պարտիցի ոք ինչ յարքունիս.
Որ անիրաւիլն ոք է.
Որ իւր ոք եկեալ յաշխարհս մեռանէր.
Որ ՚ի բռնութենէ ոք ակամայ կալեալ էր զմեղութիւնս.
Ամենայն որ միանգամ ոք կայր ՚ի պատիժս.
Որ ուր կամիցի ոք գործել.

649. Նոյնպէս ալ սա, դա, նա, իրենց գոյականէն կըզատ-ուին.

Ո՞ սա այդր այր: — այս մարդն է այդր այր ը.
Ո՞ր սա մեղքի այսօր այր յԱստուածէն. — այս մարդն մի որ այր մեղքի.
Սորա հիմունս արկ նմա Ներսէսն.
Սորա հաստատեալ տեղի եմ ծառայիս.
Իւր նա եղ զնոսա ՚ի մէջ իւրում.
Ի ձեռն ընկալցէք զնոսա.

650. Այս, այդ, այն, ածական դերանունները շատ անգամ առաջ դրուելով հեռու կըզատուին իրենց գոյականէն.

Այս երիցս անգամ երեւեցաւ չքնաղ տեսիլս.
Այս մեծ և փրկագործ աւարտեալ ՚ի մահուն իւր Քրիստոս շնորհօք.
Սոյն զոյս ընդ միմեանս եղբարքն ապարեալ էր.
Հաստատեաց նա զայն որ առ մեզ ճշմարտութիւն.
Այն որ փոքր մի յառաջ խոստովանեալ ցնեալ էր զրահարն՝ ուրախութեամբ ընդ.
Այն այն որ ամենայն զօրութեանց և բարձրութեանց անկէ Արարիչ.
Այն որ ՚ի հրեշտակաց անտի ... փոխանակ գնացեալ էին.
Նաշտոմ ինչ և մեծամեծ այն էր որ ՚ի նմանէ ... ընդ եկեղեցին անցանէին. — այս մարդն այն անցք էր որ անցանէին.
Այն որ խաչափառան զօրս յԱստուած կատարեալ էր՝ յերրորդ տեղիս արձակել. — այս մարդն զայն խաչափառ զօրս որ յԱստուած կատարեալ էր.
Զայն զնոսա բերել ՚ի ծառայս. — ... յայն մարդու.

651. Նմանապէս սոյն, դոյն, նոյն, որ ոչ միայն վեր-ջողով առաջ կըդրուին (417), հապա նախդիրին հե-տ ալ ...ար, երբեմն կը... իրենց ...ն տեղէն՝ զատ առնելով մը.

Սպրեմ՝ նոյն լինի տալոյ և առնլոյ.
Օրէն՝ մի և նոյն կացցէ ձեզ.
Մարմինն որ անկաւ՝ նոյն և յառնելոց է.
Ձեռն որ զերկինս և զերկիր հաստատեաց՝ նոյն և տախտակս քարեղէնս փորագրեաց.
Անօրէնութեամբն իւրով զոր արար՝ նովին մեռցի.
Ա․Ծ․ Տէր՝ նոյն զՔրիստոս սուրբ առնիցէք.
Զայն որում զգուշանան յանձն առաքին՝ նոյն զնա- դասին արձակեցին.
Յորոգայթ ՚ի նոյն անկցին. Արդ մեռայ ՚ի չարեաց ՚ի նոյն.
Ով ախտահեալ յընդունակ եղեալ ՚ի նոյն խորհուր- դոյ. — փոխանակ՝ ՚ի նոյն ընդունայն խորհրդոց
Ըստ ճանապարհ ընդ նոյն ոչ յաւելուցուք անցանել զնա.
Ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ ՚ի նոսին մեռցի.

652. Նոյն մի նախդիրը շատ անգամ՝ իրեն առաջ դրուած խնդրին կամ մակբային վրայ կըդրուի, թէ վերջահոլով ըլլայ ան խնդիրն և թէ ուրիշ նախդրով հոլով մը. Ինչպէս,

653. Խնդրին վրայ նախդիր.
Ցուցանել ՚ի կաց զոհելոյ. — այս ինքն ՚ի զո- հելոյ կաց.
Ըստ զմեծի ողջոց և արտաքուոյ արժանի այս գործս. — այս ինքն զգործս արժանի մեծի ողջոց և արտաքուոյ.
Յաւարինի գործոյն խոստացեալ վարձուց. — այս ինքն ՚ի վարձուցն խոստացելոց աւարինի գործոյ.
Զհրով կիզեալսն և զհողմով հանեալսն և զժա- նեաց գազանաց ծախեալսն յարուցանէ.
Ի բազում բանս խօսելոյ. — այս ինքն ՚ի խօսելոյ.
Ի բազում արութիւնս քաջութեան ցուցանել.

Յօժարեալք 'ի զգաստ 'ի նմին աւուրն ·
Ո՜ 'ի լոյս անմատոյց ծածկեալդ ·
Ո՜ առ 'ի յԱստուծոյ հաստատեալ թագաւորու-թեանդ հզօրանան ·
Ո՜ յաղթական անձեր · Մեծ զգոյշ ժամու պատա-հիցն · Ո՜ յետ մահու կեանս ·
Ո՜ ընդ աջմէ հօր նստեալդ · Ո՜ ըստ մարմնոյ ծնունդ Փրկչին ·
Ի զարմանալիկ մատակարարողէ ·
Ընդարձակ լեալ յառ 'ի նմանէ փրկութենէն ·
Ըստ 'ի սպասն յոր կարգեցաւ՝ համաձայնեալ ·
Որպէս խորհուրդ — 'ի ծննդենէ աղաւաղին ·
Ո՜ յաղագս սորա բանն · Ընծայեցան 'ի նախ քան զմեզ ուրբ հօրն ·

654 · Առաքեալն վասն նախագիր ·
Ո՜ յառաջադոյն առաքեալ պատգամն ·
Ո՜ երբեմն անպարտելի խորհրդին ·
Ո՜ անուշ մանան և զուարթ օգտան ·
Յաւուր անուր ծառայիցն ·
Ո՜ ցոյցեր կենդանանեն · Ո՜ ես գերապանծն ·
Յեսս զարմանալի կենդանեաց ·
Յընդդէմ գահնակալ նորա · Յաւուրել զմայրն պա-տուելոյ · Յղէին էկեղեցւ ·

655 · Նշանակս կ՚ըլլայ թէ և նախադրին առանց-ալ զեղչմամբ յայտնի գրուած չըլլայ, և միայն զխմ-ր յօդով ըսելեայն իմացուած ըլլայ տես 442 ·
Ձէ զառեկ ապրասն, այլ զհօգւոյն · — այս ինքն զհոգւով ապրասն ·
Ի բանիւք յանցանելըն, 'ի գործով և 'ի խորհրդով · — այս ինքն 'ի գործով յանցանելըն, եւն ·
Ձէ առ մարմնով խնդրոյն և ոչ առ մարմնով մա-շեալն, այլ առ սրտին և հոգւով · — այս ինքն առ սրտի և հոգւով խնդրոյն և մաշեալն ·

Զառ 'ի մէնջն՝ զամենայն կատարեցաք. Ընկալայ զառ 'ի ձէնջն. — այս ինքն զայն որ է 'ի մէնջ, 'ի ձէնջ.

Մատուցեն զվասն մեղայն և զվասն փրկութեանն. — այս ինքն զայն որ է վասն մեղաց և զայն որ է վասն փրկութեան.

Զյետ բարոյն և զառանց խոր բանիցն յարգեն. — այս ինքն զայն որ է առանց խոր բանից.

Նեռինք խօսեսցեն զ'ի վերայ սպառնալիս. — այս ինքն զայնոսիկ որ 'ի վերայ սպառնալիս.

Լուեալ խնդրեան զհեռընկալութեան աղաղակն. — այս ինքն զայն զի էր կամ զլինելն հեռընկալութեան աղաղակ.

Զվասն որոյ եղեն սուրբ՝ եղծանել. — այս ինքն զայն վասն որոյ եղեն.

Ի բաց թօթափել իբրև զոչ 'ի բնութենէս. — զի իբրև զայն, իբրև զիր՝ որ ոչ է 'ի բնութենէս.

Զառնելն և զոչն. Ի բանալն և յոչն. — այս ինքն զոչ առնելն, յոչ բանալն.

636. Բայց երբեմն ուղղութեամբ կրկնուի նախդիրն՝ եւս դրուած բան նախդրին առ եղող խնդրառուին վրայ կամ նաև խնդիրին վրայ, նոյնպէս ալ մակբայներ եւս դրուածին վրայ. ինչպէս,

657. Բուն նախդրին առ եղող խնդրառուին վրայ.

Զցուցանել մեզ զհոգւով չափ զանէրն.

Զառ Կորնեհի զկախն.

Զվերայն զմէջքէն պատառեցան. Զառ 'ի քեզ զապաւինեալ և զյուսացեալ ժողովուրդս քո.

Կամիմ՝ զվասն նորա կշտամբութեան յարմարել զբանն.

658. Խնդիրին վրայ.

Զփառս զառ 'ի միոյն Աստուծոյ ոչ խնդրեք.

Զաւանդսն զառ 'ի քէն հաւանեցելոցն.

Զ զուարակն զփառն մեղաց. Յարենէ առ 'ի փառն մեղացն որբութեան. — որ աւելի որոշ կրհակցըն է թէ՝ զզուարակն՝ որ է փառն մեղաց, յարենէն յայնմանէ՝ որ է փառն որբութեան մեղացն.

Յանկարծ բարեօք զուարճացեալ յամենայնից տեղւոջէս՝ անկանիմ յոյլ կոծութեամբ առհուն եղեալ 'ի ցաւալին կեանս կենդանեացս.

659. Ա՛նկրայէն եւ գրուածին վրայ.

Զամենեսեան զյառաջադոյն զննչեցեալսն.

Զայսր գալըյն զգայլխութիւն.

Ի միաւորգամ 'ի գալստեանն.

660. Երբեմն ալ առաջ գրուած խնդիրն ու մակացն ամենեւին առանց նախդրի կըթողուի, եւ եււած բունախդիր աններուբին վրայ միայն կըդրուի.

Յերկնիս զհամբառնալն Քրիստոսի մարգարէանայ.

Ա՛ն խափանեցէ ըստ Աստուծոյ զգնացս որբութեան.

Ի ծանրութենէ մեղաց զաշխատեալքս.

Ի նմա եղեալ զկրոն խօսէին.

Եթէ ոչ կացցուք 'ի բաց՝ զաղքատուն 'ի յլկելոյ.

Զերկնիցն ժառանգութիւն, ընդ որդւոյն Աստուծոյ զագգակցութիւն.

Ոչ զպարտանացի խնդրէ կորուսումն, այլ հոգւով եւ ճշմարտութեամբ զերկիր պագանելն.

Յայագխի կրս անհարթս առ ոչ ուղիղ հայելոյ. — որ կրնար ըսուիլ նաեւ՝ առ յայագխի կրս անհարթս ոչ ուղիղ հայելոյ, ըստ 652.

Ոչ գնացեր բարկութեամբ խատորնակ՝ խատորնակի ընդ քեզ հեռաւորս. — այս կերպն ընդ խատորնակի քեզ հեռաւորս, ընդ հեռաւորս քեզ խատորնակի.

661. Հայցական յատկացեալին նախդիրը շատ անգամ եւս դրուած յատկացուցչին կդրուի, ու յատկացեալն անորոշ հայցականի պէս կ'առնուի (354).

Պնդեցաւ զկնի նորա Ամինադաբ զեօթն աւուր. — այս ինքն զԱմինադաբայ եօթն աւուր.

Եթէ որ տայցէ ընկերի իւրում արծաթ կամ այլ ինչ կարասի զիւր՝ յաւանդ.

Ընդել հրամայէ ակզան զմնկոյն.

Ընտուցաք պտուղս զգեղեցիկ ծառոց.

Թամք առ նա զախիացւոց.

Նման էր յանձն հանել հօրն զաշխարհին.

Կատարս բաղում հանէք զինոյ ակրութեան.

Հանդերձ զմեր զգեցցուք.

Ընծի սակառի բարձէք զկատուողոյն լի. — այս ինքն զբանի սակառի կատուողոյն. —

Ոչինչ գիտէր բանտապետն զբանտին.

Ոչ որ 'ի մարդկանէ գիտէ ինչ զմարդոյն.

Զմնին ինչ զանձանց. Ոչ խորհրդեմ ինչ զձեր.

Ոչ տարբերեալ է՝ չատէ ինչ զիւր.

Միջակ անուանը էն՝ վրան ամենեքին զայս նախդիր չուննէր (83), բայց յատկացուցչին վրայ կ'առնէ, ինչպէս տեսար 'ի 477, ու հիմայ ալ հոս.

662. Շատ անգամ նախդիրներն եւս դրուած յատկացեալին միայն կդրուին.

Այս ժողովուրդ է զոր թլփատեաց Յեսու, ամենայն ժողովրդեանն ելելոց յԵգիպտոսէ զարումանուկ. — այս ինքն զարումանուկ ամենայն ժողովրդեանն.

Ազգի ազգի զանձինն զթիւ խոկ եւ զհամար ոչ մարթէ որ առնել.

Ընդարի միոյ մեծի զիշխանութիւնն հաւատալ (եպիսկոպոսին).

Ի զիղ լոզութեանց չնէ ուրուք զանուն.

Սարդին Լիւդիոյն և տաճկաստանի քաղաքացն
զաշակերտութեանն շրջել ։

Ո՛ւր նոցա որպէս զմարթն զգենուլն և ոչ փոխէ ։
և զմին եթէ սիրտ աւրաւք առնոյր և ուսեր՝ ոչ
փոխեր ։

Օ փիզմն վառեալս՝ գնդաց գնդաց 'ի գլուխ յորդ-
նեալ կոյսուցանելին ։

Եւ ոչ մեծին Պերեզորի յաւարժութիւնն ուշ
եղին ։

Մ՛իոյ ուխտարի եկն 'ի խնդիր ։

Խաղաղութեան հասանելն յաստիճան ։

Տգայական մնաց մեր յարբունն ։

Շառից յաշաց եղանելին ։

Նասուծոյ յաշաց եղին ։

Հանէ զքեզ առնն յաշաց ։

Նըրայից ալբայի 'ի ծառայութենէ մի եղանէք ։

Խեթեացւոյն արուեստից պատկառացւոյն 'ի զխառ-
թենէն ազգք երկրածնաց ։

Նզգ՝ որոյ ոչ լսիցես զձայն նորա ։

Որոյ հուր յաչացն արձակիցի ։

Որոյ էիր ընդ աղջկունս նորա ։

Որոյ զարիւնն Պիղատոս խառնեաց ընդ զոհս նո-
ցա ։ Որոյ 'ի խաւարի՝ այր մի ապաւինեալ էր ։

Որոյ ընդ բարս և ընդ փոյթս նախանձէին ։

663 ։ Շատ անգ ալ հայցական դեպականին նախ-
ին՝ եւն զրուած ածականին միայն կըղզուի , ա-
ռականն անորոշ հայցականի պէս կ'առնուի ։

Նա քեզ կենսականին զանոյշ՝ զկես այնորիկ ։

Ճանապարհ զարքունի փառացութ ։

Նոհնար համարեցան առնել զիր զաշխարհական՝
Հրէից ։

Խնդրեցէք 'ի Տեառնէ անձրև ըստ ժամանակաց
զկանուխ և զանագան ։

Տացէ զուարթութիւն զանտրտունն ։
Մեծութիւն բազում զհայրենի ժառանգել ։
Ուսեալ զպրութիւն զյոյն ։
Կերպն հայ նեղութեան զբարբեկն ։
Օգնեա զյուլն զգենուն ։
Բան զայգգոխի ոչ հարցանէ ։
Կարէն անդ այր զմին՝ մօդ ։
Թագաւոր զմին՝ աւեն զի՞նչ խօսս ։
Բայց բան զայս կատարեցէք ։
Օրինակ զայս գրել ։
Նա կերակուրս ժամուս զայն ուտէ՝ զոր և ոչ գա-
զանք և անասունք ուտեն ։
Բաժանեաց ոչ ամենեցուն զնոյն , ձեռս և ոտս
զնոյն ։
Տեղի մի և զնոյն ցուցանեն երկրեան նոքա ։

664 . Նորբեմն ալ առաջ գրուած ածականին չըլլուր
ու մինակ ետև գրուած գոյականին կամ երկրորդ ածա-
կանին կըզլուխ նախդիրը .

Բազում զպրուձի զաւկացուցն կուտեալ . — այս
ինքն զբազում այրուձի ։
Մեծամեծս ես քան զոյնս՝ ցուցանէ նմա զգործս .
— այս ինքն զգործս մեծամեծս ։
Յաղել զխօգս և խառնակ զանասունս ։
Բ.յլ ինն բարձրագոյն զիրս նշանակէ ։
Նա մեծամեծ զայգգոխի մխասանի առնելով ։
Յաղթօղ և զնոր օրհնութիւն երգեցաք ։
Սուրբ զորխն իւր . սուրբ զորգխն . սուրբ զկա-
նայսն ։
Շաւ զոք ընդ միմեանս շփոթեաց ։
Տեսանել նոր զմին Սղխեւս ։
Նա կամ ընտա հայ զոք թողուլ ։
Սակաւս զաման ընտրեալ ։
Նոյն զաղօթս կատարեմք՝ զոր յեկեղեցին . —
այս ինքն զնոյն աղօթս ։

՚Նոյն զինքն ես վաճառեցի ·
՚Նոյն ինքն զՔրիստոսն .
՚Նոյն ինքն արժանաւոր լինել զԱստուած տեսա-
նել .
Բազում իշխեցելոցն 'ի բանսարկուէն զերծեալք ·
— այս ինքն 'ի բազում իշխեցելոցն .
Մեծաւ զօրութեամբ բարձր 'ի ձայն աղաղակէ ·
— այս ինքն 'ի բարձր ձայն կամ 'ի ձայն բարձր .
Բոլորդ 'ի հիքութեան ընկեցայ զօգ · — այս ինքն
'ի բոլոր հիքութեանդ զօգ .
Կամ այլ ինչ 'ի սրբութիւնն մերձենալ · — այս
ինքն յայլ ինչ սրբութիւնն .
՚Նոյն ինքն 'ի հօրէ . ՚Նոյն ինքն յինէն . ՚Նմին իսկ
'ի ցուցէս .

665 · Հոլովառու բառերն ալ շատ տեղ ան հոլովին
ակայացուցչին կամ ածականին մէջը կ'իյնան, ու շատ
աւերով անկէ կըհեռանան, ու նախդիրնին կըխախտի ·
Յորոյ վերայ պարապացն Հնմէի · — այս ինքն յո-
րոյ պարապացն վերայ, 'ի վերայ որոյ պարապացն,
որուն պարիսպներուն վրան ծառա կեցայ .
Յերկուց միջոյ քրովբէիցն · — այս ինքն 'ի միջոյ
երկուց քրովբէիցն .
Զուարճալից հանդերձ բերկրանօք .
Գժնդակն հանդերձ մահու .
Նորեանց վասն խնդրի . Անարժան վասն դիմա-
դարձութեանն . Քոյինն սակս բանի .
Սոցա յորժամ անհնարին բարկութիւն գազա-
նացն եհաս 'ի վերայ · — այս ինքն 'ի վերայ սոցա .
Ի տանն, յորոյ կոչեցեալ էր անուն իմ 'ի վերայ
նորա · — այս ինքն յորոյ վերայ .
Ի պէսպէս փորձութեանց 'ի մէջ անկանիցիք .
Յամենայն նեղութեան իբրև զձեզ և աւելի քան
զձեզ 'ի մէջ եղեալք .

Սատն և ոչ մի ինչ այնուհետև խինդ մնաց ա-
նձեզ ։
Նա զհետ եղեալ Պաւղոսի և մեր՝ աղաղակէր ։
Օ՜ հեռ երթիցուք խաղաղութեան ։
Օ՜ ծյր հեռ եկեալ ես ։ Օ՜ մեր կնի ոչ շրջեր ։
Ռ՛աջի կացուցին նորա ։
փոխանակ որ մինչև ցայժմ հայհոյութեանցն ։
Ընդդէմ դարձցի քո ։
Ընդ հոգւոյն դէմ ։
Հանդերձ թափէր հարազատան ։

666 . Աշխարհներէն երկու բառով եզօգներէն՝ եր-
կեան միջանկեալ բառերով կըհեաման մէկմէկէ ․
Մէնչ նա դէռ կամէր ։
Մուրուքն դէռ տախտին սեւու ևս կային ։
Եալ ինչ ալէ արարեալ ․ Րամ եթէ ալլ որ ինչ
ալէ յոք վասահ լինիցի ։ Նա ոչ այսչափ միայն ,
այլ և՝ ալլ ևս ալէ ․ — այս ինքն այլազգ ևս ։
Վոբէ իսկ բէ ամենայն ։
Նմէ և բէոբ հնար դժա դայր ...մ մեռանել ․ —
այս ինքն բնաւ անգամ ։
667 . Սմանք ալ առաջ դրուելուն տեղ՝ եւան կըղբ-
ուին , կամ ուրիշ կերպով բնական տեղէն կըխախտին ․
Բնաւ և ամենևին իսկ ՚ի ձեռ ընդէր պտտեր-
թիւն ․ — փոխանակ ըսելու՝ ընդէր բնաւ և ա-
նուանի իսկ ։
Եալ և փրկեր իսկ ընդէր զայլոյ արարածս ։
Նա բնաւ իսկ սուտ ընդէր կոչիցի ։
Նա զահանային զխոնդ ։
Նա լինի այս որպես ։
Մեծամեծս որչափ քան զնմոյն իցեն ։
Մեր յորժամ բանութեամբ կառեւացուք ընդ աշ-
խարհնի , աշխարհն ՚ի բաց քանդի ․ — փոխանակ
ըսելու՝ յորժամ մեք ։

Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ՝ սխալէ. — փոխանակ՝ յորժամ կոյր կուրի.

Զաղջիկն յորժամ յարոյց, զձեռանէն ունէր. — փոխանակ՝ յորժամ զաղջիկն.

Իսա որում՝ ի լերինն Սինայ և Դանիէլի յորժամ երևեցան.

Մ՞ին մինչդեռ ընկենոյր. Զ՞երմ մինչդեռ էր.

Նա որպէս հաստատեալ եմ.

Կասկածեն թէ մեծս գուցէ ինչ մնասիցէ. — այս ինքն թէ գուցէ մեծս ինչ.

Զի մի պղծիցին գուցէ. — այս ինքն մի գուցէ.

Յասուցեալ մինչ են.

Ճանաչեմք զնա ամենեքին զրեթէ.

Արանց ոչ. որոշիցէ ոչ. տկարանայ ինչ ոչ բեզ. զրեցուն իսկ ոչ. եթէ սովորանիցես ոչ. բնաւ և յիշեմ իսկ ոչ. բնաւ և էր իսկ ոչ. բայց զխոսել ոչ զնա. և զխոսել իսկ որ ոչ.

Որ ոչն կամիցի գործել, և կերիցէ մի. Որ գործէ ոչ, կերիցէ մի. Սքանչանայք մի. Ննջա և յայտնել մի. Նշեր իսկ զա մի. Եր՝ մի յինանցն ապերախտից, այլ սամներողղին նմանեաց. — փոխանակ ընկեր՝ մի լինիր յինանցն.

668. Կամ միջանկեալ բառերով կըհեռանան բայէն.

Զերկիրս շուրջ ջուր պատէ. — այս ինքն շուրջ պատէ.

Յորժամ, որ այժմն բանապանծիմ խորախտաձայն սիզացող բարձրապարանոց, անցեալ բնեմ զի անկեռպան.

Նա Գ ընդ այնուիկ որ գործեն զանօրէնութիւն՝ խորամանէր զխա.

Մ՞է այդքան մեծ քաղաք շինէր.

Մ՞է, որ սակղծն զնաս, սղորմեայ նոցա.

Մ՞է, զի չեմք ակն, առաջնոյ՝ թէ չեմք ՚ի մարմնոյ անտի.

Իսկ ոչ ամենևին թէ միշտ ինչ կրկինն՝ ըստայն ։
Օ՛ այս ոչ , սա է , առ պարծել ինչ ունեմ . — այս ինքն ոչ սակաւ առ պարծել ։
Եթէ ոչ որ ծնցի . Մնէ ոչ որ սուսճնորդեցէ . Այլ եթէ ոչ որ հնազանդեսցի . — այս ինքն եթէ որ ոչ ծնցի կամ եթէ ոչ ծնցի որ , և այլն ։

Նմանք ալ է մակբային հրամայել բային վրայ կըդրուի կանուխ անորոշ դերբային գրուելու տեղը .

Զգրաստն անկեալ ընդ բեռամբ՝ չհրամայէ անտես առնել .
Զտառոյն՝ յոր հաւն չհրամայեաց երթալ .
Նախնի անգամ ոչ հրամայեն հաղորդել ընդ ապականեալսն .

այս ինքն հրամայէ անտես չառնել , հրամայեաց չերթալ , հրամայեն ոչ հաղորդել . կամ աւելի աղէկ՝ չհրամայել կ'խնդրուի չառնել թող , չներել , չհամարձակել ։

669 . Առաւել . . քան , նախ . . քան , մանաւանդ . . քան , մակբայ ու շաղկապները՝ շատ անգամ ներհակ կըբանին՝ քանն առաջ , կամ երկուքը քովէ քով . շատ տեղ ալ առաւելը կըձգուի .

Քան յանձն իւր , առաւել՝ ի նա էր յուսացեալ ։
Առաւել քան ընդ ճարտարաբանութիւնն՝ ընդ համարձակութիւն աներկիւղութեանն զարմանային ։
Նախ քան զանձինս՝ գործովք փառաւորեսցուք ։
Ջեշտանայ 'ի տեսութիւն նոցին՝ քան 'ի կերակուր առաւել ։
Մնացորդ քան քաղաքին վայել է առաւել զարդարել ։
Իսկ մանաւանդ քան ամենայնի՝ խոնարհութեանն և ողորմածութեանն նախանձաւոր լիցուք ։ —
Քան զաւետիս՝ զգոյթ սիրեմք լսել . — այս ինքն առաւել զգոյթ քան զաւետիս ։

670. ԵՒԵԹ մակբայն ստորադասի ետ կըդրուի. Ա-
ռուք եւեթ անցից ։ Եղեթ իցեն այր եւեթ ։ Կոչեաց եւեթ
զերեզմանէն և յորդւոց ։

Նոյն երբեմն առաջ ալ կըդրուի.

Եւեթ զբարիս խօսել. — այս ինքն զբարիս եւեթ ։

Ի ծննդենէն՝ եւեթ մոլութեան լեալ. — այս ինքն մոլութեան եւեթ ։

Եթէ դու՝ եւեթ առ վայր մի կարասցես յանձն առնուլ. — այս ինքն առ վայր մի եւեթ ։

671. Շաղկապներէն Ն, ԹԷ, ԵԹԷ, ԶԻ, ՔԱՆԶԻ, ԹԷ-ՊԷՏ, խօսքին սկիզբը կենալուն տեղ՝ անուանէ կամ մակբայէ ետև կըդրուին շատ հեղ.

Զի մարմինն և նոցա 'ի չորից հիւթոյն կայ. — այս ինքն զի և նոցա մարմինն ։

Թէ արդար միայն էր, յայտ է եթէ զարդարութեան և պատուիրանս տայր ։

Արդ այս թէ ուստի սկսաւ՝ ասացաք. — այս ինքն թէ այս ուստի սկսաւ ։

Սով եթէ լինիցի յերկրի, կամ ժանտ եթէ լինիցի, լուիցես յերկնից ։

Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա ։

Զի կամակար մտօք եթէ յանցանիցեմք, այնուհետև ոչ ևս պիտոյ է ։

Ընդ առաւօտս եթէ սերմանեսցես, ծաղկեսցէ յանդն ։

Սակաւիկ մի եթէ 'ի բաց թողացուցանէիր զփըքումն տէրութեանդ ։

Եւ ես ոչ եմ կոչեցեալ մտանել առ արքայ, զի են այս աւուրք երեսուն. — այս ինքն և են այս աւուրք երեսուն զի ես ոչ եմ կոչեցեալ ։

Ո՛ն եկայք, և մեք զի ընդ նմա մեռցուք. — այս ինքն զի և մեք ։

Իմ զի այլ և հաց կերեալ է յաշխարհին ձերում, գութ և սէր ունիմ ընդ աշխարհն.

Իսկ զաւրբ քահանայսն վասն զի կապանօք տա-նէին, յետ երկուց ամաց և քսան աւուր հասա-նէին.

Զի զայն թէպէտ և ցանկութիւն շահից հնա-րեցաւ, սակայն, և այլն.

Մարմնով թէպէտ ՚ի խաղաղութեան էին առ ժա-մանակ մի, այլ, և այլն.

Բայց եւս դնել ասենք՝ մեր լեզուին սովորութիւն չէ.

672. Բայց, բայց սակայն, շաղկապները Թէպէտէն ետքը դրուելուն տեղը՝ շատ անգամ առաջ կըդրուին. երբեմն ալ կ'աւելցուի նորէն այլ, սակայն.

Բայց թէպէտ և նորա աւերեալ էր աթոռուշան մի, ոչինչ զանգիտեաց զայն.

Բայց սակայն թէպէտ և ամենայն գործքս այս դժնեայ էին, չև էր ուրուք ձեռն արկեալ յայտ-նի յեկեղեցին.

Բայց նա թէպէտ և ՚ի ներքոյ յոյժ զարմէր զնա, այլ արտաքին դիմօք մեծարեաց զնա.

Բայց թէպէտ և յանիծից մոլին ցաւք յաշխարհ, սակայն են և այլ պատճառք.

673. Սակայն, ուրեմն, արդ, արդարեւ, համառօտ, շաղ-կապներն ալ երբեմն եւս կըդրուին անուանէ ալ, բայէ ալ, մակբայէ ալ. ու մէկ կամ մէկալէն կըբաժնուի.

Նա սակայն ոչինչ թուլանայր.

Տես սակայն նմին միաբան.

Եւ սակայն և ՚ի ներքս.

Բայց մի սակայն կարծիցես.

Բայց այժմ սակայն հոկեացուք.

Ապա և ջուրք ուրեմն ընկլուզանէին զմեզ.

Զի հասարակութեանք ուրեմն պահէին զօրէնս.

Սպանեալ ուրեմն. Մերժեցաւ ուրեմն.

Զօր ուրեմն վառեալ. Լուռ լինին ուրեմն.

Ո՞չ յայտ է ապա, թէ, և այլն։

Ո՞չ ցուցանէ ապա, թէ, և այլն։

Որ որ լուան ապարէն զմէնջ մարդիկ... արտասուս բազում հեղան։

Գուսանաց համբերեմք մանաւանդ քան աստուածային զլոյց վարդապետութեան։

Ո՞ր խոստացեալ թէ նուաստացուցանէն մանաւանդ։

674. Իսկ անգամ շաղկապն, որ սովորաբար դրուած ...ալէն եւս զրուելու է, ինչպէս, Ոչ հաց անգամ ժամանէին ուտել, Ոչ թաղելոյ անգամ չէին բաւական, Մինչև օձից և գազանաց անգամ երկիր պատառել, — երբեմն առաջ ալ կըդրուի, կամ ամենէն եւս.

Ոչ ի անգամ ոսկերք թագաւորայն փոփոխեցան յօտարութիւն. փոխանակ՝ ոսկերք անգամ։

Մինչ անգամ վասն կաշոյ միոջ խնայ աղարեալ՝ թագուց. — վասն կաշոյ միոջ անգամ։

Այնպէս սրանալ՝ի փախչելն, որ անգամ և հետք մի երևեցին. — և հետք անգամ։

Ոչ անգամ ոչ գիտէր զայլն. — և ոչ գիտէր անգամ։

Որ անգամ և ոչ յիշեմք երբեք զմերն։

Եւ տասն անգամ արդարք գտան. — այս ինքն տասն արդարք անգամ ոչ գտան։ —

Ոչ ոչ զայն արդարութիւն գտեր անգամ. — և ոչ զայն արդարութիւն անգամ։

Մարթի և յաղթանս հասանել անգամ անխրատութիւն. — և յաղթանս անգամ։

Մինչև զգայ ոչ անգամ։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

675. Քերականութիւնք լեզուին Հայաստանեան կանոնները ամփոփեցինելէն ետեւ, որ երկրորդ մասին մէջ ըրինք, ձեւով շարադրութեան ու վսեմ հայկաբանութեան վրայօք՝ արթնցընող մը միայն կընայ ըլլալ այսպիսի համառօտութեան մէջ. աւելին ուզողն՝ ընդարձակին մէջ կընայ գտնել. Բայց մի՛ այլ եւ մի՛ աւելին ամփոփելու համար՝ քան հին նախնեաց ազգային հատուածոց լեզուին ընտիր գրքերը շատ կարդալու է ուշադրութեամբ. որոնց շատ տեսակ քանի յարմար գըլխաւորներն են Աստուածաշունչ գիրքը, Եղիշէն, Եզնիկն, չորս Եկեղեցական գրեանքն, եւ անոնց նմաններն քան անոնց գաղափարն. ինչպէս, ասոնց արտածականին յարմար ընտրութեան առնելով, տառաձեւերէն քանի մը երեւելիներ, Ագաթանգեղոս, Բուզանդ, սուրբ Նարեկացի Մ Եզրեայն, Ոսկեբերանին Հին թարգմանութիւնքը, Կիւրղի Կոչումն ընծայութեան, Սեբերիանոս, Եւսեբիոս, Եփրեմ, Մանդակունին, Փարպեցին, Խորենացին.

Յետոյ եւ ընտիր ոճի մէջ զարգանալէն ետքը՝ կընան շատ օգտիլ կարդալով նաեւ Ղեւոնդ Երէց, Լաստիվերտեցին, Ներսէս Շնորհալին, Սարգիս, Իգնատիոս, Մխիթար Գոշ, Յովհան Կաթողիկոս, Լամբրոնացին, Նարեկացին, մանաւանդ անոնց ծաղկաքաղ կտորները.

Բայց միշտ լաւ է անանկ հեղինակներ անխառն կարդալ, մանաւանդ 'ի համբակութեան, եւ շատ չհեռանալ լեզուին ոսկեղէն ժամանակէն քան հարազատ շարադրութիւնն, որ է չորրորդ եւ հինգերորդ դարը.

ՎԵՐՋ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԻՐԱՑ ՅԱՆԿ

ԸՍՏ ԹՈՒԱՐԱՆԱՑ

Ա վերջացած անուններն ինչպէս կ'առնեն վերջահոլովին ձայնաւո-
րը. 21. յոգնակին քէն ու սէն, 21, 67. գիմելուշ յոգը. 141.
ական անուններ ինչ է, 9. ուրիշի բաղդատութեան ինչ խնդիր
կ'առնէ, 390-392. առանց բաղդատութեան չափ մը ունելին կամ
գաղափարը ցուցընելու ինչ խնդիր կ'առնէ, 393. — Ածական համա-
ռօտ անունը նախադաս ինչպէս կըլլանի ըստ հոլովի. 407-413.
յետադաս ամեն ածական ինչպէս, 422, 423, 425. նախադաս և
յետադաս՝ ըստ թուոյ ինչպէս, 426-430. — Ածական գերադասութեան
նախադաս համաձայնութիւնը, 414, 417, 420, 421. յետադաս
համաձայնութիւնը, 417, 422, 424, 428, 429. — Ածական գոյա-
կանի տեղ, 585. մակբայի տեղ, 306. — Ածականի համաձայնու-
թեան բացառութիւն, 570. ածականի փոխադրութիւն, 622-626.
պատուդութիւն, 648-651.
ճոյն, 110. ըստ թուոյ համաձայնութիւնը, 430.
ներեան, ամենքին, 76.
ն կամ ամեն, 110.
Ա. միջակ անուն, 106.
ցրան, այսպէսի, 107.
ցրանի, 107.
. փ մասնիկներով ածականներն ինչ խնդիր կ'առնեն, 387.
ներուր կամ ամենուր, 108.
ներկին կամ անորոշ հոլովական խնդիր, 354-356.
ան բային ինչ է, 313. գիմաւոր բային ինչ հոլով կըզրուի, 327.
անորոշ և անդէմ գերբային ինչ հոլով, 328-332. — Ածան բային
գործածութ, 513-515. փոխադրութիւն, 586-592. արտադրութիւն, 641.
դեալ ժամանակ բայի, 159. անցեալ անկատար, 159, 272. ան-
ցեալ կատարեալ, 159.
թարց, 494, 500.
առնի ժամանակ բայի, 159, 269, 270, 274, 275.

Առ ; առ 'ի , նախդիր . 148 :
Ածանցու , ասելու բայերն ինչ խնդիր կ'առնեն . 380 :
Ածանեմ , պարտուցի բայ . 239 :
Առոգանութիւն . 486 :
Արբի , պակասաւոր բայ . 248 :
Բաղաձայն տառք . 3 :
Բայանուններն ինչպէս խնդիր կ'առնեն . 382-386 :
Բայից արմատներ . 168 . 181 ծան . 203 ծան :
Բայք որ արմատոյն ու յանգին մէջ ածանցական մասնիկ ունին . 168 . որոնց ալ մասնիկը ձգուած է , 206 . ՆԵՄ , ԱՆԵՄ վերջացած բայք , 222 . բայն անուն բայինն ինչպէս պիտի գրուի , 327 . նոյն զեղչուած չառ անուն բայիններու ինչ ձեւ կը գրուի բայն , 334-337 . այլ և այլ զեղչուած անուն բայիններու ինչ գիր ու ձեւ կը գրուի , 338 , 339 . Բայից զեղչումն , 340 , 516-520 . բաղադրութիւն , 560 , 561 . փոխադրութիւն , 593 , 594 , 607 , 608 :
Բան կամ խօսք , 2 , 6 , 312 :
Բառ , 2 , 5 . բառք որ կը փոխուին կամ չեն փոխուիր , 7 :
Բարդ և ածանցեալ անուանց բաղադրութիւն , 574 :
Բացայայտիչ , 320 , 400-406 . բացայայտչի բաղադրութիւն , 564-569 . ուղղագրութիւն , 647 :
Բացառական հոլով , 56-58 . անուանք , 68 :
Բաղորկերեան , բաղորկերին , 76 :
Բութ , 486 , 487 , 494 , 503 :
Գամ , պարտուցի բայ , 237 :
Գծիկ — , մէջ կերպանի , 509 :
Գողցեա , պակասաւոր բայ , 259 :
Գոյական անուանն ինչ է , 9 . թուոյ մը հետ ինչպէս կերպանի , 431-435 . ինչպէս խնդիր կ'առնէ , 389 . ածականի տեղ , 435 , 585 . — Գոյական անուանն զեղչումն , 523 :
Գործիական հոլով , 55 , 58 :
Գրադարձ , 495-499 :
Գերանուանական ածականք , 134-139 . ինչպէս կը համաձայնին գոյականի հետ , 414 , 418 , 420 , 428 , 429 :
Գերանուանց (գոյական և ածական) զեղչումն , 524 . աւելորդութիւն , 538-540 . բաղադրութիւն , 571-573 . հոլովի փոխադրութիւն , 627 :
Գերբայք անորոշ , անցեալ , ապառնի , 162 . անորոշ՝ իբրեւ բայ , 278 , 279 . իբրեւ գոյական անուն , 280-283 . անցեալ՝ իբրեւ բայ , 284-286 . ԱՆԵԼ , ԵԼ բայերուն հետ , 287-290 . ինչ խնդիր կ'առնէ , 358 . իբրեւ ածական անուն , 291 , 292 . ապառնի՝ ԵԼ բային հետ , 293 , 294 . իբրեւ ածական անուն , 295 . — Անորոշ գերբային զեղչումն , 521 , 522 . աւելորդութիւն , 535 , 536 . փոխադրութիւն , 595-605 . անցեալ գերբային աւելորդութիւն , 536 . փոխադրութիւն , 597 , 606 . գերբայից ուղղագրութիւն , 642 :

...ւթ բայի, 158· գերադասութեանց, 112-115· գիտնոյ փոխադրութիւն, 607։
...նորոշ յօդը ինչ են, 140· ո, ք ինչպէս կ'որոշին, ն ինչպէս, 441·
...գոյականին գիտորոշ յօդն ուրիշ բառի վրայ դրուած, 446-452·
...րառ գոյականներու ինչպէս կըդրուի, 453· ածակի դրուած, 454·
...ածական գերանուանց հետ ինչպէս կըդրանի, 455-458· գիտորոշ
յօդերուն տեղ ինչ կրնայ դրուիլ, 459· գիտորոշ յօդ չառնող բա-
ռերն որն են, 461· և ան առնեն ինչ ընելու է, 462-470։
...ձեւ, արտաքին բայ, 241։
...մէ, բայից կատարեալին միավանկ եզակի երրորդ դէմքին վրայ, 186։
...ո յոգնականի վերջը որ բառերու կըդրուի, 64։
...րակի անուն, 10· եզակի չունող անուններ, 11· երբ եզակի կ'ըլ-
լան, 72։
...ական բայի, 160։
...թանոյ, 494, 495։
...թաւ, արտաքին բայ, 238։
...ր, 486, 492։
...ջաքանչիւր, 79, 109։
...պորդդատր, 4· որ հոլովելու ատեն կըփոխուին կամ ոչ, 17, 18։
...գեան, երկրեան, և այլն, 76։
..., նախդիր, 144· աւելորդբառ, 552։
..., միջակ անուն, 80· ոչ յարաբերականին տեղ, 637։
...բչ, 80, 84· Զ ինչ ինչ, 84։
...ման բայն ինչ է, 163։
...ըդ. նախդիր, 149։
...ա, նախդիր, 150։
...ին անուան, 10· բայի, 158։
...այ կամ թուական անունք, 74· ինչպէս երջանաձայնին գոյա-
կանի հետ, 414, 415, 420, 424, 431-434· Կարգ ցուցընող թուա-
կանք, 75։
...ամանակը բայի, 159։
..., նախդիր, 145։
...ն նախադասութեան բարդութիւն, 583։
..., 82, 83, 85· Իմն իմն, 83։
..., 80, 82, 83· զինչ ինչ, 84· ինչ ինչ, 85· ոչ ինչ, 86։
...րայ, 102։
...րանչիւր, 108։
..., միջակ անուն, 82։
...չեր, բայ, 180, 332։
...վերջաւոր բայածական, 296· առանց ինքի հոլովան, 297, 299·
...բային հետ, 298· ոչ բայածականի և անցեալ դերբայի տեղ, 299·
...ման ինչ ինդրեր կ'առնէ, 388· Է բային հետ ինչ, 359։
...րդութիւն բայից ինչ է, 167։
...այ, պակասաւոր բայ, 250։

Խնդիր բայի ինչ է, 314 · խնդիր եական բայից, 341-351 · խնդիր սեռի ներգործական բայից, 316, 352 · կրաւորական բայից, 317, 352, 353 · խնդիր բնութեան ամէն բայից, 318, 360-362 · ազգական բնութեան խնդիր, 363-365 · բնութեան խնդիրի տեղ հայցական, 366-377 · անուանէ և բայէ մէկ եղած բայերուն խնդիրը, 357 · եական բայով խոնարհած անցեալ դերբային խնդիրը, 358 · եական բայով չի բայածականները, 359 ։

Խնդրոյ նախդրոց և հոլովառու բառից զեղչումն, 530 · խնդրոյ բայից բացառութիւն, 562, 563 · փոխադրութիւն, 611, 614 · դերբայից խնդրոյ փոխադրութիւն, 612, 613 · խնդրոյ զարտուղութիւն, 643-646 ։

Ծանեայ, պակասաւոր բայ, 252 ։

Կեալ, 494 · կեա կեա · · ·, ուր կըրանի, 509 ։

Կրաւորական բայն ինչ է, 163 · ներգործականէն չորրուած խոնարհմանքի անցեալն ինչ ընելու է, 188 · հասարակ բայի պէս, 267, 611 ։

Կրաւորակերպ չէզոք բայ, 164, 191, 192, 211, 212, 215, 216, 266 ։

Համաձայնութիւն մասանց բանի ինչ է, 324 ։

Հասարակ անուն, 8 ։

Հասարակ բայ, 165, 191-193, 210, 212, 215 ։

Հոլովառու բառք, 152 · անոնց զեղչումն, 529 · աւելադրութիւն, 551 · զարտուղութիւն, 665 ։

Հոլովմունք անուանց ինչ են, 15 · քանի են, 16 · պարզ հոլովմունք, 16, 19-38 · խառն հոլովմունք, 16, 39-47 · զարտուղի հոլովմունք, 48-54 · մէկմէկու կըփոխուին, 69-70, 72 ։

Հոլովք անուան, 12, 72 · հոլովք անուան մակբայի տեղ, 307 ։

Հրամայական եղանակ բայի, 160, 269, 271 ։

Ձայնաւոր տառք, 3 · որ հոլովելու ատեն կըփոխուին, 17 · որ չեն փոխուիր, 18 ։

Ձև շարադրութեան ինչ է և քանի, 510, 511 ։

Մակակէտ, 494, 501 · — կամ փչիկ, 502 ։

Մակբայից զեղչումն, 531, 532 · աւելադրութիւն, 553-555 · զարտուղութիւն, 666-670 ։

Մասունք բանի, 5 ։

Մարթի, անդէմ բայ, 261 ։

Մէ վերջով որ հոլովման բառերը կ'ըլլան բացառական, 33, 34 ։

Մէն, մէն մի, 104 ։

Մի, թուական, 74 · անորոշ՝ է, 103 · մի մի, 104 ։

Միմեանց, 101 ։

Միջակ կամ անորոշ անուններն ինչ խնդիր կ'առնեն, 394, 395 · անոնց համաձայնութիւնը, 414, 416, 419, 428, 429, 450 · աւելադրութիւն, 537 · հոլովի փոխադրութիւն, 627 ։

Միջակէտ, 494, 505 ։

Միւս, 105 ։

Յ · նախդիր, 13, 145, 146 ։

յանեմ, արտաքին բայ , 245 :
յարակայական , 319 , 396-399 · յարակայականի փոխադրութիւն , 615-621 · արտաքրութիւն , 647 :
յատուկ անուն , 8 , 20 , 21-23 · ինչպէս յոգնական կ'ըլլայ , 67 · ինչպէս գրելու է , 508 :
յարաբերական ու եզակի յոգնակիի տեղ , 436 · յարաբերեալի ամբողջութիւն , 541 · յարաբերականի և յարաբերեալի բաղդատութիւն , 575-581 · փոխադրութիւն ու ուղղականին ամէն հոլովի տեղ , 629 · ու՝ ին՝ չափականին տեղ , 636 :
յոգնակի ուղղական , 10 , 59 , 61 , 63 , 65 · յոգնակի չունեցող անուններ , 11 · յոգնակի սեռական և բացառական , 57 , 58 · հայցական , 60 , 61 , 63 , 65 · բառի մը հոլովքը յոգնակիի « ու » կ'առնեն և ինչ կընշանակեն , 68 :
յս գերանունը , ինք , իւր գերանուանց տեղը , 628 :
ախադրութիւն , 152 :
ախդիր , 13 , 142 · կրկնուած անուններուն ինչպէս գնելու է , 471 · յատկացուցիչ կամ ածական ունող անունին նախդիրն ուր կըդրուի , 476 , 479 , 482 , 483 · բացայայտիչ ունող բառին նախդիրն ուր կըդրուի , 481 · —Նախդիրներու զեղչումը , 525-528 · աւելադրութիւն , 543-551 , 656-659 · բացառութիւն , 582 · արտաքրութիւն , 652-655 , 660-665 :
ախդրիւ հոլովք ինչ են , 14 :
ախնեաց գրքերէն որոնք աւելի կարդացուելու հեղինակք են , 675 :
ւոյ յոգնականի վերջը որ բառերու կըդրուի , 64 :
երգործական բայ , 163 , 268 · չեզոքի պէս ինչքեր առած , 379 :
երգործակերպ չեզոք բայ , 164 , 268 :
երկայ ժամանակ բայի , 159 , 272 , 273 :
աղկապաց զեղչումը , 533 · աւելադրութիւն , 556 , 557 · արտաքրութիւն , 669 , 671-674 :
արադրութիւն , 312-315 · պարզ , 326 · ձեւոր , 326 · շարադրութեան բնական կարգը , 640 :
էշտ , 486 , 488-491 :
, ով , 87-90 :
որակք , 486 :
ղ կամ ող վերջացած բայածական , 300-303 :
մն , 94-97 :
ոք , ով ոք , 98 :
չ ինչ , 86 :
չ ոք , 100 :
ք վերջով որ հոլովման բառերը կ'ըլլան սեռական ու տրական , և ւէն վերջով բացառական , 46 , 47 :
ր , միջակ անուն , 91 , 92 , 125 · յարաբերական , 124 , 125 · որ ինչ , 93 · որ ոք , 99 :

Որդէ- նախադրութեան բացառութիւն , 583 ։
Ում վերջով որ հոլովման բառերը կ'ըլլան սեռական ու տրական , 33, 34 ։
Ունիմ , պակասաւոր բայ , 254 ։
Ուտեմ , արտաուղի բայ , 243 ։
Ուցանել վերջացած բայք , 203 ։ ուսկից շինուած են , 203 ծան ։ անցեալը ինչ կրնայ ըսուիլ , 204 ։ կրաւորականներն , 219 ։
Ուք , 94-100 ։
Ջափ , կշիռքի անուններն ինչպէս խնդիր կ'ըլլան , 381 ։
Չէզոք բայ , 164 , 166 ։ ներգործականի պէս խնդիր առած , 378 ։
Չոգամ , անսովոր բայ , 238 ծան ։
Պարոյկ , 486 , 493 ։
Պարտիմ , պակասաւոր բայ , 257 ։
Պիտի , անդէմ բայ , 262 ։
Սահմանական եղանակ բայի , 160 ։
Սեռական ու տրական հոլով , 57 , 58 ։
Ստորադասական եղանակ բայի , 160 , 172 ծան ։ 269 , 274 , 275 ։
Ստորակէտ , 494 , 504 , 507 ։
Վանկ , 2 ։
Վերջակէտ , 494 , 506 ։
Վերջահոլովք անուան , 12 ։ վերջահոլով չունեցող անուանք , 14 ։ երբ վերջահոլով կ'ըլլան , 72 ։
Տամ , արտաուղի բայ , 234 ։
Տրոհակէտ , 494 ։
Տրոհութիւն , 494 ։
Ր ․ բառին բնական նուէ առաջ մէջս — է , 49 ծան ։ 182 , 195 ։
Ց , նախդիր , 147 ։
Ցաւէ , անդէմ բայ , 263 ։
Փակագիծ , 509 ։
Փշիկ կամ մակակէտ , 502 ։
Քանի , 107 ։
Քեան կամ քին վերջացած թուական անուններ , 76 ։
Քերականութիւնն ինչ է , 1 ։
Օղ վերջացած բայածական ․ տես Ող ։

Զտարերս Հայերէն Քերականութեան Հ. Ա. Կ. Բագրատունեցւոյն, յաղագս մասանցն գեղեցիկ դասաւորութեամբ, ոճոյն պարզութեամբ, կանոնայն ճըշգրտութեամբ և բազմահմուտ և սուր դիտողութեամբքն պատկանաւոր գոլոյ 'ի հաւաստի ուսումն լեզուիս, արժանաւոր համարիմք տպագրութեան առ 'ի պէտս դպրոցաց ազգիս։

Ք՛Ն՛ՆԻՉՔ ԳՐՈՑՍ